Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Ambrosiastri (Hilarii) tractatus in Pauli epistolas ad Romanos et ad Corinthios - Cod. Aug. perg. 108

Ambrosiaster

[S.l.], [9. Jahrh.]

urn:nbn:de:bsz:31-64858

Visual Library

S. Ambrosius

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Aug. CVIII

MS
I
33.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

INCIPIT TRACTATUS SCI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS SUPER EPISTOLAS BEATI PAULI APS· IN PRIMIS AD ROMANOS·

VT RERUM NOTITIA PLENIOR HABEATUR· PRINCIPIA RE-
rum requirenda sunt prius· Tunc enim potest facilius causae ratio
declarari· si eius origo discatur· Cum enim epistolae datae modum & ratio
nem ostendimus· potest uerum uideri quod dicimus· Constat itaq; tempo
ribus apostolorum iudeos propterea qd sub regno romano agerent· romae
habitasse· Ex quibus hi qui crediderant tradiderunt romanis· ut xpm pfitentes
legem seruarent; Romani autem audita fama uirtutum xpi· faciles ad credend. um
fuerunt· utpute prudentes· Nec inmerito prudentes· qui male inducti· statim
correcti sunt· & permanserunt in eo· Hi ergo ex iudaeis credentes xpm· ut da
tur intellegi· non accipiebant dm ee de do· putantes uni do aduersum; Quã
obrem negat illos spitalem di gratiam consecutos· ac per hoc confirmationē
eis deesse· Hi sunt qui & galatas subuerterant· ut a traditione apostolorũ
recederent· Quibus ideo irascitur aplus· quia docti bene· facile transduc
ti fuerant· Romanis autem irasci non debuit· sed & laudare fidem illorum·
quia nulla insignia uirtutum uidentes· nec aliquem apostolorum· susceper
fidem xpi· ritu licet iudaico· inuerbis potius quam in sensu· Non enim expositũ
illis fuerat misterium crucis xpi· Propterea quibusdam aduenientibus qui
recte crediderant· de edenda carne & non edenda· questiones fiebant·
Ι tutrum nam spes quae in xpo est sufficeret· aut & lex seruanda esset·
Q uattuor igitur modis scribit romanis· arguens ab initio genus hominũ
fisica ratione· Hi enim sunt caput omnium gentium· ut in his discant
ceteri uniuersiq; gentiles· Primus modus est· quo se ostendit quid sit·
et quid fuerit· & cuius sit· quo et hereses percutit· Secundus modus est
quo arguit quod naturae ratione non se subiecerint uni do· et quae in
honesta & turpia egerint inuicem· despecti ob hoc a do· ut grauilentur

G. H. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

credentes. Tertius modus est. quod legem datam spreuerunt. unde ante ponit
grecos iudeos. Quartus modus est. quo docet iudeos exorbitasse a lege et promissio
ne di in causa xpi. factosq. similes gentilibus. ut utriq. indigeant misericor
dia di. Non per legem salutem sperando. sed per fidem xpi ihu. Hinc est un
de omni industria id agit. ut a lege eos tollat. quia lex et prophetae usq. ad iohan
nem. Et in sola illos fide xpi constituat. et quasi contra legem euangelium un
dicat. Non destruens legem. sed proferens xpianismum. Asserit enim sic xpm
promissum. ut praedicato eo. lex cessaret. Non tota. quia adbreuiatio facta legis.
quae compendio daret salutem. Multa enim ueteribus tradita sunt propter
duritiam cordis illorum ut oneri esset. quae misericordia di adbreuiauit per xpm
data praeteritorum remissione. Ingratus est ergo misericordiae di. qui uult esse
sub lege. Nam dixerat moyses. sic timentes facietis filii israhel. ut quacumq.
se uerterent legem haberent. ut sine sollicitudine omnino non essent.
Igitur ut in xpo sine lege spem uitae salutisq. ponendam tradat. et dnm ipsum
esse omnium doceat.

PAULUS seruus ihu xpi; Apud ueteres nostros ratione nomina com
ponebantur. Ut isaac propter risum. et iacob. propter calcaneum.
Ita et iste propter inquietudinem. saulus est nuncupatus. Postquam
autem credidit. ex saulo paulum se dicit. Hoc est immutatum; Et quia saulus secun
dum supradictum sensum. inquietudo seu temptatio interpretatur. Hic cum ad
fidem xpi accessit. paulum se dicit. Id est ex temptatore factum quietum. hu
milemq. uel paruulum; et quia pax est fides nostra. Cum prius enim temptatio
nes ex inquietudine iudaismi di seruis inferret. post ipse temptationes pas
sus est propter spem. quam ante amore iudaismi negarat. Seruum autem
ihu xpi se profitens. a lege se exutum ostendit. Et ideo utrumq. posuit. id est
ihu xpi. ut et di et hominis naturam signaret. quia in utroq. est dns. Sicut et
petrus apostolus testatur dicens. Hic est omnium dns. Quia ergo et dns est.
et ds est. et sicut dauid dicit. quia dns ipse est ds. quod hereses negant; Marcio

ni enim uidetur odio legis xpm & corpus eius negare ihm p̄siteri; Iudaeus au
& fotino propter zelum legis ihm negare q̄d d̄r sit; Nam quotienscumq; scrip
tura aut ihm dic̄. aut xpm aliquando dm̄. aliquando hominem significat
Sicut hoc loco inter cetera; & unus inquit dn̄s ihs p quem omnia; Quod utiq; ad
di filium p̄tinet iuxta q̄d d̄r est; Et alio loco. Ihs inquit proficiebat aetate
& sapientia. Q̄d utiq; homini competit; Uocatus apostolus; Propter q̄d dm̄
cognouit & fatetur. factus idoneus seruus; p motum se ostendit dicens. Uocat
apostolus. Hoc est a dn̄o missus ad res eius agendas. Per quod ostendit hunc
meritum habere apud dm̄. qui seruit non legi sed xp̄o; dn̄s est enim filius
hominis & iam sabbati. Segregatus in euangelium di. Euangelium di est
bonum nuntium. quo peccatores ad indulgentiam conuocantur; Aposto
lus au qm̄ in iudaismo locum doctoris habebat utpote phariseus; Ideo a iu
daismi p̄dicatione segregatum se dicit in euangelium di. Ut a lege dis
simulans xpm predicaret. Qui q̄d lex non potuit credentes in se iustifica
ret. sed non contra legem sed pro lege est; Ipsa enim hoc dic̄ futurum.
Dicente enim esaia pphā. Ueniet ex sion qui eripiat. et auertat captiuita
tem ab iacob. Et hoc illis a me testamentum. cum abstulero peccata eoru.
Quod ante promiserat; Ut p hoc ratam & integram fidei spem esse in xp̄o. Iam
prius euangelium eius dicit a dō promissum. ut ex eo idoneum illum spon
sorem uitae doceret; Priusquam ueniret. testimonium ei datum osten
dit; paria attestante petro apl̄o. Nec enim aliud inquit datum est nomen
sub caelo. In quo oporteat saluos fieri. Per prophetas suos. Ut manifestius sa
lutarem esse aduentum xpi significaret. etiam personas per quas p̄missio
nem signauerit demonstrauit. Ut quam uera & magnifica sit p̄missio
ex his uideretur; Nemo enim rem uilem. magnis p̄cursoribus nuntiat.
In scripturis scīs. Hoc ad cumulum uer p̄stationis adiecit. ut maiorem fi
duciam credentibus faceret. & legem commendaret; Scāe enim sunt scriptu
rae. quae uitia damnant. & sacramentum illic unius di. et incarnationis con
tinetur filii di p salute humana. testibus signorum prodigiis; De filio suo.

Dignum fuit. ut quia deus filium suum proprium mundo promittebat. per claros
uiros illum promitteret; Ut ex his quam potentissimi esset qui praedicabatur: possit
sciri. Ut scripturis sanctis. aduentum eius futurum insereret. et ut falsum non
posset uideri. quod a sanctis praedictum est scripturis. Qui factus est ei ex semine
dauid secundum carnem. Eum qui erat dei filius secundum sanctum spiritum. id est
secundum deum. quia deus spiritus est. et sine dubio sanctus est. factum dicit iuxta carnem
dei filium ex semine dauid; Iuxta illud. et uerbum caro factum est. Ut iam unus
sit dei et hominis filius christus ihesus. Qui enim ex aeterno dei filius erat. ignorabatur
autem a creatura; Dum uult autem manifestari pro humana salute. uisibilis debuit
et corporeus fieri. Quia et cognosci se uoluit per uirtutem. et hominem peccatis
abluere. in carne morte deuicta; Et ideo ex semine dauid fit. Ut sicut de
deo rex ante secula natus est. ita et secundum carnem ex rege. ortum regium cape
ret. factus opere spiritus sancti de uirgine. hoc est natus. Ut reuerentia ei reseruata.
ex hoc ultra hominem cognosceretur. qui ab humanae legis natiuitate dista
ret. sicut praedictum fuerat ab esaia propheta. Ecce uirgo in utero concipiet
et cetera. Ut cum nouum factum uideretur et laude dignum; prudentia
quadam dei circa uisitationem humani generis futura dinosceretur.
Qui praedistinatus est filius dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis. ex resur
rectione mortuorum ihesu christi domini nostri; filium dei dicens. patrem significa
uit deum. Addito autem spiritu sanctificationis. ostendit misterium trinitatis; Hic
ergo qui incarnatus. quid esset. latebat. Tunc praedistinatus est. secundum spiritum
sanctificationis. in uirtute manifestari filius dei. cum resurgit a mortuis. Sicut
scriptum est in psalmo octogesimo quarto. Ueritas de terra orta est; Omnis
enim ambiguitas et diffidentia. resurrectione eius calcata est et compressa.
Siquidem adhuc in cruce positum. centurio uidens magnalia. dei filium con
fitetur; Nam et discipuli in morte eius dubitauerunt. Dicente cleopa in ammau;
Nos putabamus quia ipse erat. qui incipiebat liberare israhel; Ipse enim
dominus ait. Cum exaltaueritis filium hominis. tunc cognoscetis quia ego sum;
Et iterum. Cum exaltatus fuero a terra. omnia traham ad me. Id est. tunc

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

cognoscat omnium esse dnm ; Ideo autem non dixit ex resurrectione ihu xpi · sed
ex mortuorum · quia resurrectio xpi · generalem tribuit resurrectionem ·
Haec enim maior uirtus uidetur in xpo & uictoria · ut ea potestate operaretur
mortuus qua operatus fuerat & uiuus ; Quo facto · apparuit ipsi lusisse mor
ti ut redimeret nos ; Unde dnm nrm · hunc uocat · Per quem accepimus gratiam
& apostolatum · ad oboediendum fidei in omnibus gentibus ; pro nomine eius ·
Post resurrectionem · manifestatur filius di in uirtute ; gratiam dedit · iustificans
peccatores ; Et apostolos nominauit · quorum se hic socium dicit · Ut apostola
tus cum gratia esset doni di · non sicut iudaeorum sunt apostoli ; A do ergo
patre · per xpm dnm hanc acceperunt potestatem · ut uice dni signis doctrinam
dominicam · acceptibilem facerent · Ut uirtutem quam in saluatore zelaren
tur perfidi iudaei · Hanc in seruis eius aturbis admirari uidentes · uehemen
tius torquerentur ; Testis enim doctrinae · uirtus est · ut quia quod praedicatur
incredibile mundo est · gestis fieret credibile ; Missos igitur apostolos uocat
ut praedicarent fidem omnibus gentibus · ut oboedirent · & saluarentur ·
Ut donum di non tantum solis iudaeis · uerum etiam omnibus gentibus concessum
uideretur ; Et hanc esse di uoluntatem · ut in xpo & per xpm omnibus mise
reatur · ministris eius praedicantibus · Hoc est pro nomine eius · sicut alibi dicit ;
pro quo legatione fungimur · In quibus estis & uos uocati ihu xpi · Hoc
est legatione nobis fungentibus · In omnibus gentibus pro nomine ihu
xpi ; inter quos estis & uos uocati · quia donum di omnibus missum est ·
Ut cum audiunt se inter ceteros uocatos · scirent se sub lege agere non debere
quia sine lege moysi susceperunt ceterae gentes legem xpi · OMNIBUS
qui sunt romae dilectis di uocatis scis ; Quamuis romanis scribat · Illis tamen
se scribere significat · qui in caritate di sunt ; Qui sunt hi · nisi qui de filio
di recte sentiunt · Isti sci sunt · & uocati dicuntur ; Sub lege enim agen
tes male intellegunt xpm · & iniuriam do patri faciunt [illegible] cum
in xpo perfecta spes salutis sit dubitant ; Ideo non sunt [illegible] sci neque
uocati dicuntur ; Gratia uobis & pax a do patre [illegible] nro ·

& dn̄o ihū xp̄o; Gratiam & pacem cum his dicit esse qui recte credunt; Gratia est. quia a peccatis absoluti sunt; Pax uero quia ex inimicis reconciliati sunt creatori; Sicut dicit dn̄s; In quam cumq; domum introieritis & receperint uos; dicite. pax huic domui; Et ut sine xp̄o nullam esse pacem & spem doceret; adiecit. gratiam & pacem; non solum a dō patre esse. sed & a xp̄o ihū; Dm̄ patrem nr̄m dicit per originem. quia ab ipso sunt omnia; Xp̄m autem dn̄m dicit. quia eius sanguine redempti. facti sumus filii dī; Primum quidem gratias ago dō meo per ihm̄ xp̄m pro omnibus uobis. quia fides ur̄a adnuntiatur in uniuerso mundo; Finita prefatione. ante omnia gaudium suum esse testatur. utpote gentium apostolus; Quod cum romani regnent in mundo. subiecerint se fidei xp̄ianae. quae prudentibus sc̄li. humilis & stulta uidetur; Cum ergo multa essent ex quibus gauderet in romanis; erant eni doctrinae memorabiles. & boni operis cupidi; studiosiq; magis agendi bene quam sermonis. qđ non longe est a religione diuina; In hoc tamen primum gaudere se dicit. quia fides illorum in omni loco currebat; Quamuis non sc̄dm regulam ab auctore traditae ueritatis; tamen quia qđ ab uno dō erat; interposito nomine xp̄i ceperant uenerari; Gratulatur. sciens illos posse pficere; per quod & iam caritatem suam circa illos ostendit. quando congaudet bono cepto illorum. & hortatur ad profectum;

Gratias ergo se agere dicit dō suo dumtaxat. quia adhuc illorum non erat plene. quia ex ipso est omnis paternitas; Sed quia omnis dispositio salutis nr̄ae a dō quidem. sed per xp̄m est … non per legem. neq; p aliquem pphetam; gratias quidem se agere dicit dō sed per xp̄m; quia fama fidei illorum. pfectus erit multorum. ut hoc ipsum addi prudentiam referat p xp̄m; Aut enim gaudebant roborati qui crediderant. & ceteri quia uidebant principes suos xp̄ianos; Aut certe qui non crediderant. poterant cre… dere horum exemplo; Facile enim facit inferior quod … fieri uiderit a priore; Testis enim mihi est dš cui seruio … in spū meo. in euangelio filii eius; quod sine

factos

sine intermissione memoriam uri facio semper in orationibus meis; Ut suadeat carita
tem · dni testem dat cui seruit; Ad quem & pcem phis facit · non in lege seruiendo ·
sed in euangelio filii eius; Hoc est · non in eo qđ moyses seruus di tradidit · sed in
eo quod filius dilectissimus docuit; Ut quantum distat seruus a dno · tantum
dist& euangelium a lege; Non quod mala sit lex · sed quia melius est euangelium;
Do itaq; seruit in euangelio filii eius · ut ostendat di esse uoluntatem · ut credatur
in xpm; Cui & seruio; Quomodo · in spu meo inquit · Non in circumcisione manu
facta · neq; in neomeniis & sabbato · & discretione escarum · sed in spu · id est in mente;
Quia ds sps est · spu t animo potius deb& illi seruiri; Cui enim animo seruitur ·
ex fide illi seruitur; Haec & dns fatus est ad samaritidem · putantem quod in
monte adorari se uelit dns dicens; Uenit hora & nunc est · quando ueri adora
tores adorabunt patrem in spu & ueritate; Et enim pater tales quaerit · qui ado
rent eum; Sps est ds; Adorantes ergo · in spu & ueritate adorare oport&; Et non lo
cus orationem commend& · sed deuotus animus; Hoc est in ueritate adorare in
spu dni spm · & xpm unum ex quo omia · & unum per quem omia; Hos quaerit
adoratores pater; Memorem ergo se illorum in orationibus suis flagitat · ut se
min& in illis caritatem; Facit enim illis desiderium sui; Quis enim non am& eum
quem audit memorem sui esse · Si enim ab his qui missi non erant · libenter accepe
rant doctrinam sub nomine xpi adulteratis uerbis · quanto magis ab eo que
sierent et apostolum · & cuius uerba comitaretur uirtus desiderarent audire;
Obsecrans si quomodo tandem aliquando psperum iter habeam in uoluntate di
ueniendi ad uos; Orationis sensum suae p illis ostendit · Dni enim se dicit p&e
re · ut ueniri& ad urbem · ad psectum illorum cum di uoluntate · cuius pdicat
donum; Tunc enim psectus adest · si quod agendum est · cum di uoluntate aga
tur; Orat ergo · ut quacumq; ex causa iam detur occasio · qua ueniret ad urbem ·
quia occupatus erat aliis pdicando; Sic prosperum iter imputans si do uolente
ueniret · quia prouida est di uoluntas; Prosperum iter est · non incassum labo
rem itineris subire; Hoc rogat · ut ds impleat uocando illos ad suam gratiam;
Auiditate animi loquitur; Desiderat enim illos · sciens & illis & sibi pdesse · sicut

alibi dicit; Qd est gaudium nr̄m & corona nonne uos in aduentu dn̄i; Fructus eni
apti est uberior si lucretur multos; Preterea quia maius gaudium est si potentes
mundi conuertantur ad dm̄. Quia quanto inimici graues sunt tanto magis recon
ciliati necessarii; Uoluntati itaq; eius sic occasio data est ut coactus appellaret
cesarem et dirigeretur ex alia causa ad urbem romam dō uolente ut impleret
propositum uoluntatis suae; Deniq; in naufragio posito astitit dn̄s dicens; Noli ti
mere paule. sicut enim testificatus es de me in hierosolimis ita & romae. Deside
ro enim uidere uos ut gratiam sp̄italem uobis administrem ad confirmandos
uos. Confirmatio haec tres p̄sonas requirit. annuentis dī. ministrantis apli.
accipientis populi. Nunc ergo desiderii sui uoluntatem ostendit. quoniam et
uoto circa illos; Cum enim dicit ut gratiam uobis sp̄italem ministrem. carnalem
illos sensum assecutos significat. Quia sub nomine xpi non illa quae xps docue
rat fuerant assecuti. sed ea quae fuerant a iudaeis tradita; Se aut̄ cupere citi
us uenire. ut ab hac illos traditione abstraheret. & sp̄itale illis traderet donū
Ut adquirat illos dō. participes illos faciens gratiae sp̄italis. Ut in professione &
fide sua essent perfecti; Hinc datur intellegi superius non fidem illorum lau
dasse sed facilitatem & uotum circa xpm̄; Xpianos enim se p̄fitentes sub le
ge agebant simpliciter sicut illis fuerat traditum; Nam misericordia dī ad
hoc data est ut lex cessaret. quod sepe iam dixi. quia ds̄ consulens infirmitati
humanae. sola fide addita legi naturali. hominum genus saluari decreuit;
Quid est ut cum scripsit illis corrigat. & a carnali sensu abstrahat. p̄sentiam suā necessariā
dic. ut gratiam illis sp̄italem ministraret; Cum q̄s scribit sp̄italia. nisi quia alit̄
dicta ad aliud solent rapi. sicut ab hereticis fit; Ideo desiderat ut p̄sens doctrinam
euangelicā sensu quo scribit eis tradat; Ne sub auctoritate litterarū eius non aufe
retur error. sed firmaretur; Quippe cum p̄sens quae uerbis suadere non poterat.
suaderet uirtute. ut magis illis p̄ficiat addidit; Id est. Simul consolari in uobis
p eam quae inuicem est fidem urām atq; meā. Consolari se dic cum illis. si ad p̄
hendant spiritalia; Quia quamuis gaudeat fide illoz. dolet tam̄ quia non recte
accipiebant fidem; Hoc affectu fuit aplus. ut aliorum uitia quasi sua doleret.

Ac p hoc consolemini inquit per unam atque eandem fidem. Ut tunc consolatio in ea sit si unanimes fidei efficerentur in xpo. Ut ad ministratio gratiae spiritalis evangelizante aposto|lo. hunc prestaret effectum. Non autem arbitror ignorare vos fratres. quia sepe proposui venire ad vos. et prohibitus sum usque adhuc. Propositum et votum suum ostendit. quod quidem scire illos non ambigit. Per eos fratres qui ab hierusalem et confinibus civitatib. causa aliqua sive religionis ad urbem veniebant. sicut aquila et priscilla. votum eius insinuantes romanis; Cum enim sepe vellet venire et prohiberetur. sic factum est ut scriberet epistolam. ne diu in mala exercitatione detenti non facile corrigerentur; Et fratres eos vocat. non solum quia renati erant. sed quia erant inter eos. licet pauci qui recte sentirent. Unde dicit vocatis sanctis;

Quid tamen est vocatis sanctis. Si enim iam sancti sunt. quomodo vocantur ut sanctificentur. sed hoc addi praesentiam pertinet. Quia quos scit deus futuros sanctos. iam apud illum sancti sunt. et vocati permanent; Prohibitum se tamen dicit. usque ad tempus datae epistolae; A deo utique qui sciens adhuc inparatos illos. ad alias urbes direxit apostolum. quae iam ad recipiendam veritatem essent capaces. Quamvis sub nomine agerent salvatoris. sed vitiis prohibebantur carnalibus. ne digni iam essent addiscere spiritalia; Denique volentes aliquando in bithiniam ire. prohibiti sunt a sancto spiritu paulus et silas; Cur. nisi sciret adhuc effectum deesse; Apud corinthios ut commonetur apls. dicente dno; loquere ne taceas. quia populus mihi multus est in hac civitate; Non ergo otiose prohibitum se dicit. sed et causas morarum discreuit. et hos ut se prepararent adhortatus est. Ut audientes gratiam sibi spiritalem ministrandam. forte dignos se efficerent. a vitiis carnalibus abstinentes ad excipiendam eam; Ut aliquem fructum habeam et in vobis sicut et in ceteris gentibus. Pro utilitate communi. cupidum se veniendi ad hos declarat. ut et hi salutem spiritalis gratiae consequantur; Ratum habentes fidei suae professionem. ut hic fructum habeat apud dnm ministerii sui. quod lacessit illos ad fidem rectam. exemplo ceterarum gentium; Promptior enim fit quis ad rem sibi traditam. si illi multos videat adsentire. Grecis ac barbaris. sapientibus et insipientibus debitor sum; Debitorem se dicit horum quos memorat. quia

adhoc missus est ut omnibus p̄dicaret · p quod etiam omnes significat debitores;
Confiteri aū creatorem dn̄i ex quo om̄a & per quem omnia · debitus & honor est ·
& salus confitentis; Grecos enim · gentiles posuit; Sed eos qui romani dicantur ·
siue natione · siue adoptione; Barbaros uero eos qui romani non sunt · quorum
genus aduersum est & sunt gentiles; Sapientes aū illos dicit · qui mundanis ratio
nibus erudi(ti) · sapientes uocantur in saeculo; Dum aut siderum speculatores sunt ·
aut mensuris aut numeris · aut artis grammaticae student · aut rethoricae · aut
musicae; His omnibus ostendit · nihil haec p̄desse · nec uere sapientes esse nisi cre
dant in xp̄m; Stultos uero hos dixit · qui simplicitatem sequentes · harum rerum
inperiti sunt; His omnibus missum se p̄dicare testatur; De iudaeis aū tacuit ·
quia magister gentium est; Ac per hoc debitorem se p̄fitetur · quia adhoc ac
cepit doctrinam · ut tradat · & cum tradit · adquirat; Itaq quod in me est · promp
tus sum et uobis qui roma estis euangelizare; Quamuis missum se p̄dicare
omnibus gentibus dicat · promptum tamen se romanis asserit tradere euan
gelium gratiae dī · apud quos regni romani caput & sedes est; Ad membro
rum enim utilitatem p̄tinet · uel requiem · si caput inquietum n̄ fuerit; Ideo
romanorum pacem optat · ut non multum se iactet satanas · & uberiores fruc
tus habeat operis sui; Non enim erubesco euangelium · Uirtus enim dī est
in salutem omni credenti · Hoc dicto · illos tangit a quibus acceperant non rec
tam fidem; Apostolorum tam doctrinam uirtus commendabat · ut quia
incredibile uidebatur quod p̄dicabatur · signa ac p̄digia ab apostolis facta
testimonio essent · Non diffidendum de his quae ab illis dicebantur · In qui
bus tanta uirtus inesset; Nulli enim dubium · uerbi uirtuti cedere · Ac p
hoc quō illorum nulla uisa erat potentia · p̄dicatio illorū sine uirtute
dicerat; Ideoq non se dicit erubescere euangelium dī; Illos autem erubescere
quia quod illis tradiderant · in rep̄hensione ueniebat · Nec quoquā testimonio
firmabatur · & discordabat a doctrina apostolicae; Uirtus igitur dī est ·
quae inuitat ad fidem · & dat salutem omni credenti · Dum peccata donat
& iustificat · ut a secunda morte detineri non possit · signatur mi sterio

crucis; Praedicatio enim crucis xpi indicium est mortis eiectae. Dicente
apostolo iohanne. Ad hoc enim uenit filius di ut solueret opera diaboli
Ut omnis credens non teneatur a morte. quia signum habet quo uicta mors
est. Iudaeo primum et greco. Id est huic qui ex genere est abrahae. et huic
qui ex gentibus. In greco enim gentilem significat. in iudaeo uero eum qui
ex genere sit abrahae; Nam iudaei ex tempore iudae machabei dici coeper
qui in causa cladis restitit sacrilegiis gentium. et fiducia di collegit populum.
et defendit genus suum. fuit autem ex filiis aaron; Quamuis ergo praeponat iudae
um causa patrum. tamen similiter etiam ipsi indigere dicit dono euangelii
xpi; Si ergo et iudeus non iustificatur. nisi per fidem xpi ihu. quid opus est esse
sub lege; Iustitia enim di in eo reuelatur ex fide in fidem; Hoc dicit. quia in
illo qui credit siue iudeus sit. siue grecus. iustitia di reuelatur; Iustitiam di
dicit. qua gratis iustificat impium per fidem. sine operibus legis; Sicut alibi
dicit. ut inueniar in illo. non habens meam iustitiam quae ex lege est. sed illa
quae ex fide est. quae ex deo est. iustitia in fide; Ipsam iustitiam dicit reuelari
in euangelio. dum donat homini fidem. per quam iustificetur; Ostendit enim
in eo ueritas et iustitia di. dum credit et perficitur; Iustitia est enim di quia quod
promisit. dedit; Ideo credens hoc esse se consecutum. quod promiserat ds per prophe
tas suos; Iustum dnm probat. et testis iustitiae eius. ex fide in fidem; Quid aliud est
ex fide in fidem. nisi quia fides est di in eo. quod de se repromisit. et fides hominis
qui credit promittenti. Ut ex fide di promittentis. in fide hominis credentis di ius
titia reueletur; In credente enim. iustus ds apparet; In eo autem qui non credit.
iniustus uidetur; Negat enim ueracem dnm. qui non credit dedisse dm
quod promisit; Hoc contra iudaeos loquitur. qui negant hunc esse xpm
quem promisit ds; Sicut scriptum est. iustus autem ex fide uiuit; Propterea
ad exemplum prophetae abacuc se conuertit. ut declararet olim ostensum
iustum. ex fide non ex lege uiuere. Hoc est. non iustificari hominem apud
dnm per legem. sed per fidem; Uita enim ex fide. non haec praesens est. sed futura.
Quia iustus ex fide uiuit. sed apud dm; Reuelatur enim ira di de caelo in

omnem impietatem & iniusticiam hominum · eorum qui ueritatem di in iniusti
tiam detinent · Sicut enim in illo qui credit · iusticia di reuelatur sicut supra me
moraui · ita & in eo qui non credit impietas & iniusticia reuelatur ; Ex ipsa enim
caeli fabrica · iratus illis ds̄ uidetur ; Idcirco enim tam pulchra astra condidit ·
ut ex his quantus & quam admirabilis creator eorum est possit agnosci · & solus
adorari ; Unde scriptum est · in psalmo octauo decimo ; Caeli enarrant gloriā
di · & opera manuum eius adnuntiat firmamentum ; Per naturalem ergo legē ·
reum facit genus hominum ; Potuerunt enim id p legem naturae adphendere ·
fabrica mundi testificante auctorem dm̄ solum diligendum quod moyses lit
teris tradidit ; Sed impii facti sunt non colendo creatorem ; Et iniusticia in eis
apparet dum uidentes dissimulant a ueritate · non fatentes unum dm̄ ; Quia qđ notū
est di · manifestum ē in illis · Notitia di manifestata ē ex mundi fabrica · Ut enim
ds̄ qui natura inuisibilis ē · & a uisibilibus possit sciri ; Opus factum ē ab eo · quod
opificem uisibilitate sua manifestaret ; Ut p certum incertum possit sciri ; Ut ƥ
hoc quod ceteris inpossibile ē ; ille ēē ds̄ omniū crederet · qui hoc opus fec̄ quod om
nibus inpossibile est · Ds̄ enim illis manifestauit ; Hoc est opus fec̄ p quod possit
agnosci ; · Inuisibilia enim eius ; a creatura mundi p ea quae facta sunt · in
tellecta conspiciuntur ; Idem sensus est quem repetit · ut absolutius doceat · quia
cum ipse potentia & maiestas di creaturae oculis aspici ñ possit · opere mundi
intellecta conspiciuntur ; Hoc igit̄ genere · reos facit eos qui sine lege uixer̄ ·
& naturę & moysi ; Consuetudine eñ peccandi · obruer̄ legē naturae · obli
uisī memoriā ei · Legem aū quae ad reformationē data fuerat p̄cipere nolu
erunt · ut duplici modo obnoxii fierent damnationis · Sempiterna quoq; eius
uirtus & diuinitas ut sint inexcusabiles ; Ut omnino excusari impietas non pos
sit · adicit & uirtutē di & diuinitatem sempiternā cognitam esse ab ho
minibus · Et stupore quodā hebetasse ad honorandum dm̄ · quem & esse &
operari ad utilitatem suam non ignorarent · Ea enim quae humanis usibus
euoluto anno gignuntur · ipsum decreuisse nulli dubium uenit ; aeterna
ergo uirtus eius xp̄s est · Quia per eum instituit quae non erant & in eo

manent · Cuius si dudum p̄sona agnita non est : opera tam̄ manifestat̄ · Diuini
tas uero quam opere sibi decreto p̄seuerant elem̄ta rerum : ut sint inexcusabiles.
Multis enim modis qui reus conuincitur · excusari ñ potest · Quo cum cognouissent
dm̄ : non sicut dm̄ magnificauerunt · Aut gratias egerunt · Usq; adeo ñ ignorauer̄
ut faterentur unū ēē principium a quo om̄ia initium sortita s̄ caelestia & terrestria
& inferna : Et hunc unum ēē qui omnib; decreuerit p̄prietates & officia natura
lit̄ · Et haec scientes : non egerī gratias · De interiorib; loquitur : ut p̄sentes & fu
turos corrigat · Sed euanuerunt in cogitationib; suis · Euanuerunt uidentes enī
mundum miro ornatu aptatum : ab eo quē eī opificē agnouerant dissimula
uerunt · Et obscuratum est insipiens cor eor̄ · Nebula erroris · texit cor illorū ·
Quia cum creatorē ex his quae fec̄ pulchra plus amplius honorificare debuerint ·
obtunsi sunt relicto illo · haec sola sibi dicentes sufficere ad salutē · Dicentes enī
se esse sapientes · Stulti facti sunt · Sapientes enī se arbitrantur · quia rationes fi
sicas inuestigare putant · Scrutantes cursus siderū · & qualitates elem̄torū ·
dm̄ aū horum spernentes · Ideo stulti sunt · cum si haec laudanda sint : quan
to magis creator illor̄ : Solent tamen pudorē passi neglecto dō misera uti
excusatione · dicentes p ipsos posse iri ad dm̄ · sic̄ p comites p̄uenitur ad regē ·
Age · numquid tam demens est aliquis · Aut salutis suae inmemor ut honorifi
centiā regis uindicet comiti · Cum de hac re si qui &iā tractare fuerint inuenti ·
iure ut rei damnentur maiestatis · Et isti se non putant reos : qui honorē nomi
nis dī deferent creaturae · Et relicto dn̄o conseruos adorant · quasi sit ali
quid plus quod reseruetur dō · Nam ideo ad regē p tribunos aut comites itur ·
quia homo utique est rex · & nescit quib; debeat rem publicā credere · Ad dm̄
autem quem utiq; nihil latet · omnium enim merita nouit ad p̄merendum
suffragatore non opus ē · sed mente deuota · Ubicumq; enī talis locutus ei fue
rit : respondebit illi · Et mutauerunt gloriā incorruptibilis dī in similitudi
nē imaginis · corruptibilis hominis · Sic obcaecatum ē cor illor̄ : ut maiesta
tē inuisibilis dī · quem ex his factis agnouerant : non hominib; sed quod peius
ē · inexcusabile est · in similitudinem hominū mutarent · Ut formā cor

ruptibilis hominis. ds ab his uocetur. hoc est simulacrum hominis. Ut quos uiuos
hoc nomine donare non audent, mortuorum imagines in gloria di recipiant.
Quanta ebitudo. quanta stulticia. hos sapientes appellare ad suam damnationem
apud quos plus mortui possint. quam uiui. Et mortui potiores sint uiuis. A uiuo
enim do recedentes mortuis fiuent. In quorum numero sunt. sicut scriptum est.
Mortalis mortuum fingit manibus iniquis. Hoc de huiusmodi. in sapientia sa
lomonis dictum est. Et uolucrum. & quadrupedum. & serpentium. His subiec
tis cumulant ad penam hebetudinis. ut ultra stulticiam & uanitatem sint
huiusmodi. Sic enim di maiestatem & gloriam minuerunt. ut horum quae
minima sunt & parua similitudinis di honorificentiam darent. Primi eni
babylonii dm uocauer figmentum belis. quondam hominis mortui. qui prin
cipatum in eos dicitur egisse. Coluerunt & serpentem draconem quem occidit
danihel homo di. cuius similitudinem habent. Egiptii au colebant quadru
pedem quem dicebant apis. in similitudinem uaccae. Quod malum imitatus
est hieroboam. uaccas instruens in samaria. quibus sacrificarent iudaei.
Et uolucres: quia coracina sacra habent pagani. Harum tamen omnium rerum
quas memoraui simulacra coluerunt aegyptii. Et alia quae nunc dicere non est
necesse. Haec ab his facta sunt qui se sapientes aestimauerunt in mundo. Quia eni
inuisibilem dnm non honorauer ista faciendo. nec in his quae uisibilia sunt sapere
potuerunt. Difficile enim in maiorib: prudens in minorib non sapit. Propt
qd tradidit illos ds in desideria cordis illorum in inmunditiam. ut contumeliis affici
ant corpora sua in semet ipsis. Quo inquit ad iniuriam creatoris di figmenta et simili
tudines rerum deificauerunt. traditi sunt in ludendi. Et traditi. Non ut illa
agerent quae nolebant. sed ut illa pficerent. quae desiderabant. Et hic bonitas di.
Cum enim dignum fuisset subici illos ut facerent quae nolebant. & cruciarentur.
Qui a licet bonum. si contra uoluntatem fiat: amarum & malum est. Ista au auertentes
se a do. traditi sunt diabolo. Tradere autem est pmittere non incitare. aut inmit
tere. Ut ea quae in desideriis coeperant: adiuti a diabolo. explerent in opere.
Nec enim possunt huiusmodi bonum cogitatum habere. Traditi ergo sunt inm

mundiciam · ut contumeliis afficiant corpora sua in semet ipsis · Cum p̄terita
recolat · et iam p̄sentis temporis significat · quia traduntur nunc usq; ut contume
liis afficiant corpora sua · Originis enim illius nunc usq; sunt homines · qui dicunt
corpora sua dehonestare inuicem · Cum cogitatio animae sit in crimine · corpo
ra dehonestare · quare · Nisi quia macula corporis · indicium est peccati animae · ł dicunt
Cum enim corpus contaminatur · nemo ambigit animae esse peccatum · Qui co
mutauerunt ueritatem dī in mendacium · et coluerunt et seruierunt crea
turę · potius quam creatori · qui est benedictus in saecula · amen · Commutantes
ueritatem dī in mendacium · idest nomen dī qui uerus est · dederunt his qui n̄
sunt dii · Lapidibus enim et lignis ł ceteris metallis · Auferentes quod sunt ·
dant illis quod non sunt · et hoc est inmutare uerum in falsum · Non enim iam
uocatur lapis aut lignum · sed dš · Hoc est seruire creaturae potius quam crea
tori · Non enim negant dm̄ · sed seruiunt creaturae · quo non excusantur
sed magis accusantur · quia cognoscentes non honorant dm̄ · qui est benedic
tus in saecula · amen · Hoc est uerum · Dš uero · ait benedictus in saecula · quia p̄ma
net dš · dii sau gentium · ad tempus impietas dat honorem · ideo non est uerum ·
In dō autem manet ueritas · Hanc aū benedictionem alio loco filio dī adsignat · int
cetera dicens · Et ex quibus xp̄s secundum carnem qui est benedictus sup omnia
in saecula · amen · Aut utrumq; ad dm̄ p̄tinens · aut eadem dicit de filio · quae et
de patre · Propter ea tradidit illos dš in passiones ignominiae · nam feminae eorum
inmutauerunt naturalem usum · in eum usum qui e contra naturam · Haec itaq;
dō propter idolatriam humano generi puenisse testatur · Ut mulier mulierem
turpi desiderio ad usum appeteret · Quod quidam aliter interp̄tantur · non p
spicientes uim dicti · Quid est enim inmutare naturalem usum · in eum usum
qui est contra naturam · nisi sublato concesso usu · aliter uti · Ut una atq; eade
pars corporis unusq; inter se inuicem sexus aliter se ad usum p̄beat · quā conces
sum est · Nam si illa est pars corporis quam putant · quomodo inmutauerunt
usum naturae · Cum non habeat huiusmodi usum datum a natura · Superi
us iam traditos dixerat in inmundiciam · non tamen qualitatem operis in

inmunditiae ipsius ostenderat. proquonime declarat. Similiter autem et masculi
relicto naturali usu feminae. exarserunt in desideriis suis in invicem. masculi in
masculos turpitudinem operantes. Nunc manifestavit quomodo superius
de mulieribus quod dixit. intellegi debeat. Quando autem subiecit. Similiter
autem et masculi dicens exarserunt in desideriis suis. ostendit apertum pecca-
tum mulierum. Et quid mirum. cum hodie quoque tales mulieres repperiantur. ut
sicut illud virorum. ita et hoc a mulieribus sit inuo[illegible]tum. Denique mulieres inter
se accusat. et viros similiter. Manifestum autem est. ut qui iam veritatem dei
inmutaverunt in mendacium. inmutarent et naturalem usum. in eum usum
per quem dehonestarentur. rei facti mortis secundae. Quo enim aliam lege
dare non potest satanas. nihil enim habet concessa et licita. in malum ordinem
versa. Ut dum aliter fiunt quam concessa sunt. sint peccatum. Et mercedem
quam oportuit erroris sui in semetipsos recipientes. Hanc dicit compensationem
esse contempti dei. id est turpitudinem et contaminationem. Haec est enim
prima causa peccati. Quid enim peius. quid deterius hoc peccato. Quantum
enim idolatria per impium et gravissimum delictum est. Tantum et compen-
satio eius horrenda et persordida passio est. Et sicut non probaverunt deum
habere in notitiam. tradidit illos in reprobum sensum. ut faciant quae non
conveniunt. Propter errorem simulacrorum. traditi sunt ad turpia facien-
da invicem. sicut iam dictum est. Et quia inpunitatem horum aestimaverunt
nam otiosum deum iudicantes. ac per hoc neglegendum. Hinc additum est.
ut magis ac magis hebetati. ad omnia mala admittenda fierent promptio-
res. Ut facta quae hominibus non ambierent displicere. deum crederent non
vindicare. Nunc enumerat omnia mala quae illis superaddita sunt.
ut vel sic conversi ad naturalem intellectum. intellegerent irato deo
haec sibi pervenisse. Repletos autem omni iniquitate. Hic summatim locutus
est. et subiecit membra iniquitatis. Malitia. fornicatione. Haec fornica-
tio habet in se et adulterium. Si enim dixisset adulterium. videbatur
excusasse fornicationem. sicut leges romanae. Ideo quod minus est

posuit · ut quod in aius est · in illum non possit credi · Littera quae manifesta
uidentur; Auaritia · nequitia · plenos inuidia · homicidiis · contentione · dolo
malignitate · susurrones · detractores · dō odibiles · contumeliosos · superbos
elatos · inuentores malorum · parentibus non oboedientes · Quanta aūt insolen
tia arrepti sunt · ut nec parentes suos quos auctores in natiuitate habent · ag
noscerent · Quia cumq; senatos gauderent illos per quos esse coeperant · contemne
bant · Hoc est esse sine intellectu · sine caritate · sed di · Nam erat inter illos ca
ritas carnis; Hi di iustitiam cognoscentes per legem naturae · sciebant enim haec dō
displicere · sed hoc in animo ponere noluerunt · Quo qui haec agunt dignis
morte · Et non solum qui faciunt ea · sed & iam qui consentiunt facientibus
Adsensus enim participatio est · Quia cum iustitiam di cognouissent non intellexer
quo qui talia agunt · digni sunt morte · Haec omnia mala corpus est peccatorū ·
Cui mancipati facti sunt potestatis eiusdem · ut faciant punienda · Haec enim ma
lorum causa · a sodomitis coepta est offensione di · sicut supra dictum est · Et in omne
ppe partem mundi ramos suos extendit · Irā di idolatriae causam nuntians ·
quae prima pars est erroris & impietatis; quam primum condempnat · Ut
cum haec emendata fuerint · facile corrigantur & minima uitia · Sublato
enim malitiae semine · nequitiae fructus arescent · Non enim dat arbor
fructus · cuius excisae sunt radices · Nam ideo & moyses sodome & gomorre
gesta memorauit exitumque non tacuit · ut timorem poneret huius reuitan
dae; Non ergo hoc uitium & contaminatio dehonestate uitae adhoc admittit
qui in animo cogitat dm̄ · Sunt quidam qui se reos non putant · si non operantur
quae mala sunt · adsentiunt autem facientib; Adsentire aūt est · si cum pos
sit reprehendere taceat · aut audiat has fabulas adolecur · Sciens enim
purus & malignus non ignorari quae egit · & minime se uerecundari · sed & ho
nori esse gloriatur · fortasse talis nec confundi potest nisi quando uid&
fauere sibi · & obsecundari ab his qui non sunt tales · Item est ut somnem per beant
delectationem illorum · ideoque dignum est in pari crimine rei habeantur · Sunt ite
rum alii qui non solum faciunt mala · sed & iam qui consentiunt facientibus.

Ut non solum faciant · sed & talibus consentiant · Duplex ergo horum est nequitia ·
Non enim tam mali sunt qui faciunt · & facientibus contradicunt · Scientes enim
haec nefaria · non illicita iudicant · Illi enim tam nequissimi sunt · qui et faciunt
& consentiunt facientibus · ut nec dm̄ timeant increscere cupientes mala ·
hoc Ideo enim iudicant · ut suadeant non illa esse uitanda · Qua propter inex
cusabilis es o homo omnis qui iudicas · In quo enim iudicas alterum te ipsum con
demnas · eadem enim agis quae iudicas · Quō facientem maligna & consen
tientem facientibus morte dignum ostendit · Ne forte hic qui facit & non con
sentit facientibus excusare se posse putaret · docet · huiusmodi inexcusabile
fore · Non enim iustum est ut huic inpune concedatur · quia per ypocrisin osten
dit se non talem cum peior esse deprehendatur · Fallit enim ut dum punien
dus sit · honore dignus appareat · Scimus enim qm̄ iudicium dī est secundum
ueritatem in eos qui talia agunt · Hoc est non ignoramus dm̄ debis iudicaturum
ē debis in ueritate · quando nos ipsi iudicamus; Si enim nobis displicet · quanto magis
dō qui uere iustus est · & opus suum zelatur; In ueritate ergo cum dicat iudica
turum dm̄ debis · terrorem incutit · Ut quem hi incuriosum dicunt · iste ma
los secundum ueritatem dicat iudicaturum; Hoc est uerissime reddere se
cundum mensuram uniuscuiusq· non parcere · Existimas autem hoc o homo
qui iudicas debis qui talia agunt · et facis ea quia tu effugies iudicium dī ·
Hoc est · Numquid quia tibi examen datum est potestatis iudicandi de malis
& stupris cum eadem agas · & non est qui te ad psens iudicet · effugies iudicium
dī; Non utiq· Quia si iudicium dī in mundo euasisti · quia omnis haec potes
tas et iudicium a dō est · in futuro non euadis; Per se enim iudicaturus ē dš · apud
quem cessat adolatio & personarum acceptio · Aut certe si iustum alicui uide
tur · ut huiusmodi inmunis a poena sit dicat · Quod si iustum ē · ut ne euadat ·
credat dm̄ iudicaturum · Ut & quod iustum esse iudicat · uerum sit · & implea
tur · Sedm̄ conditorem mundi prudent curiosi operis sui · merita requirere
fateatur; Si enim fecit & neglegit · malus opifex dicitur · Quia per id quod
neglegit · non bona se fecisse quae fecit · ostendit; Sed quia bona fecisse

negari non potest. Indignum est enim et inprobabile bonum mala fecisse; Curam ergo eorum necesse est iudicatur agere. quia contumelia eius erit et accusatio, si bonorum a se factorum neglegens iudicatur; Quippe cum eius nutu ac prouidentia uita ipsa sustentetur. ministerio elementorum. sicut dominus dicit; Qui solem suum oriri facit super bonos et malos. et pluit super iustos et iniustos; Qui ergo prestat curam non agit conseruare quod fecit. ut amantes se remuneret. spernentesque condempnet; An diuitias bonitatis eius et pacientiae et longanimitatis contemnis. ignorans quod bonitas dei ad paenitentiam te adducit. Haec dicit. ut non se iam putet euasisse. si illum dei bonitas patitur. diu peccantem. Nec pacientiam eius putet contemnendam. quasi non curantem res humanas. Intellegat autem ideo a se dissimulari. quia non in hac uita iudicium dei promissum est futurum. ut in uentura uita peniteat illum iudicem deum non credidisse; In poena enim positus sine fructu penitebit. quia non credidit iudicium dei quod uidet uerum; Necesse est enim ut acrius emendetur; Immo perennibus poenis torqueatur. quem pacientiae longanimitas non emendauit; Seuerissime loquitur. sciens malignam mentem. non posse nisi timore auctoris facile reuocari; Secundum duritiam autem tuam et inpenitens cor. thesaurizas 55 tibi iram in die irae et reuelationis iusti iudicii dei. qui reddet unicuique secundum opera sua; Inpunitatem sperans peccatorum. non solum durat inconuertibilis et intractabilis manens. sed adhuc acerbius peccat. securus quod non sit ultio futura; Cor habens inpenitens ignorans quia iram sibi congregat in die irae; Necesse est enim seueriori poena ut plectatur. Immo flammis perennibus torqueatur. qui longa dei pacientia. non solum emendare se noluit. sed adhuc addens ad contemptum exaggerauit peccata; Dies irae est peccatoribus. quo punientur. ideo ipsis est ira. qui sentiunt poenam; In die reuelationis iusti 5 iudicii dei; Reuelabitur enim. id est agnoscetur. quod modo futurum negatur; Ideoque cum ostenditur. quod non esse creditur. reuelatur; His enim ostenditur qui negant. quia credentibus manifestum est. Ut confiteantur etiam iniusti. iustum iudicium dei. Cum unicuique reddet secundum opera sua;

Numquid non & fatebuntur iuste fieri cum uiderint mala inuicem facta ulcis
ci. His qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem & incorrup
tionem querentibus uitam aeternam. Quō iudicium dī iustum pdicat. quale
aū bonis futurum est declarauit; Hos dicit. qui patientiam dī scientes. qui par
tim ad correptionem. partim ad maiorem ultionem. non se corrigentium pte
lati. priorum operum penitentes bene uersantur fr&i. fiduciam fidei dedit.
Nec diu hic positi damnum incurrant pmisse uitae. dabit ergo eis gloriam et honorem;
Et ne non hoc ualde magnum ad comparationem psentis uitae uideretur. quia
et hic gloriosi uidentur & honorati. adiecit. & incorruptionem. Ut ex eo alia glo
ria et aliter honor intellegeretur. quando incorruptio simul comitabitur;
In presenti enim honor uel gloria frequenter amittitur; Quia corruptabilis e.
et qui dat. & quod dat. et qui accipit; In die enim iudicii dī incorruptis iam
dabitur honor & gloria. ut sint tota uita aeterna; Ipsa enim glorificabitur
substantia quadam inmutatione meritorum; Hi ergo quaerunt uitam
aeternam. qui non solum bonae pfessionis sunt. sed & uitae; His uero qui ex con
tentione et qui diffidunt ueritati. oboediunt aū iniquitati. ira. & indignatio.
tribulatio. & angustia; Hoc est iterata angustia. diffidentes de futuro dī iu
ditio p xpm. Ac p hoc & patientiā eius contemnentes. contendunt euadere
re illud. cum sit uerum & stabile. credunt enim iniquitati; Iniquitas est
enim negare. quod dī futurum pdixit; Tria ergo alia posuit incredulitati
condigna dicens; Ira. & indignatio. & angustia; Ira est. non qui iudicat. sed
illi qui iudicatur dum fit reus; Irasci enim dicitur dī. ut uindicaturus credat;
Nam dī natura. ab his passionibus inmunis est; Et ut non solum irasci. sed &
uindicare credatur. adiecit. et indignatio; Indignatio ē. quam addendo
super iram. iniuriam suam dnm uindicaturum significat; Angustiae uero
sunt. quibus sententia constricti tribulabitur in poena; Super omnem ani
mam hominis operantis malum. In hoc opere non solum facta significat. sed
et perfidiae pfessionem; De incredulo enim dicit. Et ideo sup animam dixit.
ut spiritalem poenam intellegas. non corporalem. quia anima inuisibilibus

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

poenis artabitur; Iudaei primum & greci; Semper iudaeum ante ponit s
prerogatiua patrum. Ut aut coronetur primus. aut damnetur; Quia credens
propter abraham. honorificentior est; Diffidens aut. peius tractandus est. quia
donum promissum patribus refutauit; Gloria autem et honor & pax omni operanti s
bonum. iudaeo primum & greco; Quomodo incredulis tria penalia posuit.
sic & fidelibus tria magnifica. Ut honorem habeant geniuinum quasi filii di.
gloria aut sit p inmutatione; Pax uero. eo quod bene uiuentes quieti erunt in
futuro. nulla perturbatione commoti; Quippe quia omnis homo a contrariis se
abstinens. apud iudicem habet pacem; Non enim personarum acceptio est apud ss
dm; qm ostendit iudaeum siue grecum non despici a do si tamen credat in xpm.
sed accepto ferri ambobus iustitiam fidei; Sic ceterum non credentes pari reos ee.
quia magis oberit circumcisio sine fide. & p derit p putium p fidem. ac per hoc
docet personarum acceptorem dm non esse; Nec enim prerogatiuam generis sectatur.
ut suscipiat causa patrum diffidentem. aut abiciat a se propter indignitatem
parentum credentem; Sed unumquemq. proprio merito. aut remunerat.
aut condemnat; Quicumq. enim sine lege peccauerunt. sine lege peribunt; ss
Quomodo potest sine lege peccare. cum omnes simul subditi simus legi natu
rali. sed de mosi lege dicit. cui obnoxii sunt iudaei. dum non credunt; Nec
non & gentiles. sed iam dudum. quia adiungere se illi noluerunt. Non creden
tes ergo gentiles. duplici genere sunt rei. quia neq. legi datae p mosen adsen
serunt. neq. xpi gratiam receperunt; Ideo dignum e ut pereant; Igitur sicut
qui sine lege peccat peribit. ita & qui sine lege legem seruauerit. iustificabitur;
Iustitiam naturaliter seruans. custos legis est; Si enim iusto non e lex posita.
sed iniustis. qui non peccat. amicus legis est; Huic sola fides deest. p quam fiat
perfectus; Quia nihil illi p derit apud dm abstinere a contrariis. nisi fidem
in dm acceperit. ut sit iustus per utraq.; Quia illa temporis iustitia e. haec
aeternitatis; Et quicumq. in lege peccauerunt. per legem iudicabuntur; ss
Quo iudaei legem habent in qua salus illis p missa e. Non credentes uel non
non recipientes p missum p legem. iudicabuntur sub qua uixerunt; Ipsa

N ACCEPTO FERRO.

enim accusante poenas exsoluent; Nam prope grauior iudaeorum causa est
apud eos ipsos · quam gentilium; Sicut enim credentes praeferuntur · ita
& cum diffidunt peiores inueniuntur; Plus enim displicet qui quod habuit ami
sit · quam qui non sperauit consequi non potuit; Iste enim non intrauit in regiam ·
ille foras missus est · Non enim auditores legis iusti sunt apud dm̄ · sed factores
legis iustificabuntur · Hoc dicit · quia non hi iusti sunt · qui audiunt legem ·
sed qui credunt in xp̄m quem lex promisit; Et hoc est facere legem · id est pare
re legi dum recipit · cui lex testimonium perhibet; Qui autem uidetur in le
ge non esse · quia incircumcisus est carne · credit aūt in xp̄m hic fecisse legem
dicitur · Et ille qui se dicit in lege esse · id est iudaeus · auditor legis sit · non factor ·
quia non credit in xp̄m scriptum in lege · sicut philippus ad nathanahel · Quē
scripsit moyses in lege & pphetae · inuenimus ihm̄ · Cum enim gentes quae le
gem non habent · naturaliter quae legis sunt faciunt · Gentes xp̄ianos dicit
quia magister gentium est · sicut dicit alio loco; Uobis enim dico gentib;; Qui neque
circumcisi · neque neomenias · neque sabbatum · Neque escarum legem seruant · & duce natura
credunt in dm̄ & xp̄m · id est in patrem & filium; Hoc ÷ enim legem seruare · dnm̄
legis agnoscere; Prima enim sapientiae pars haec ÷; Timere dm̄ patrem ex quo
sunt omnia · & dnm̄ ihm̄ filium eius per quem sunt omnia; Ipsa enim natura
pprio iudicio creatorem suum agnoscit · non p legem · sed p rationem naturae;
Opus enim · opificem cernit in se; Hi legem non habentes · ipsi sibi sunt lex · qui
ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis; Idem sensus ÷ quia dum natura
duce credunt · opus legis ostendunt · Non p litteram · sed per conscientiam ·
Opus aūt legis ÷ fides · quam cum dicit exhibet dī; Naturali iudicio ostendit se
met ipsum legem sibi esse · quia quod mandat lex · ultro facit ut credat in xp̄m;
Testimonium reddente conscientia ipsorum · Teste interiore conscientia sua cre
dunt · quia conscii sibi sunt · conuenire sibi quod credunt; Congruum ē enim crea
turae credere · & uenerari suum creatorem · nec absurdum esse · ut dnm̄ seruus
agnoscat; Et inter se cogitationibus inuicem accusantibus · aut etiam defenden
tibus · in die qua iudicabit dī occulta hominum sc̄dm euangelium meum per

ihm xpm dnm nrm · Qm iudaeos diffidentes · p legem dixit iudicari fore ·
Lex enim illos accusauit · quae xpm illis pmisit · quem uenientem recipere
noluerunt; Gentes autem quae legem utiq· non habent · p conscientiam
iudicabuntur · si credere noluerint; Primum quidem accusatores erunt gen
tiles credentes · non credentium gentium ; Sicut iudaeis non credentibus dic
dns de discipulis suis; Ipsi iudices erunt uri; Quia pfidia iudaeorum · iudicabi
tur fide apostolorum · qui cum ex ipsis essent · illis diffidentibus crediderunt;
Deinde cogitationibus suis accusabuntur gentiles · Si conpuncti creatoris fide &
uirtute noluerint credere · Aut si stupore quodam non consideret ut credant ·
uerbis aut gestis dominicis: Defendente se conscientia in die iudicii ·
quia n cogitauit debere se credere · & iudicetur non quasi maliuolus · sed
quasi ignorans; Non tamen sine poena futurus · quia non licet ignorare; Gentes
aut duplici genere significat · tam credentes · quam infidos; Superius enim de
gentibus credentibus dicit; Post autem subiecit · etiam de his gentilibus · qui non
credunt · ut sicut per conscientiam suam accusentur diffidentes; Quamuis enim
sibi uideatur minime reus qui non credidit quia apud se tractare istud non po
tuit · Ratione tamen conuincitur · quia non sibi suasit uerum hoc esse quod &
uirtutum [illegible] testimoniis uiderat firmari · & multos sequi; Puto etiam sic
posse intel[illegible] legi · si tota quaestio de gentibus credentibus dixisse credatur ·
quia quod [illegible] ait · quid mihi de his qui foris sunt iudicare · & qui non credi
derit inquid iam iudicatus est · et quia non resurgent impii in iudicio; Sine le
ge enim peccantes sine lege & peribunt; Ac p hoc ante tribunal xpi stare n
poterint et reddere causas · quia resurgentes ducentur ad gehennam; Illi enim
quos dicit · Inuicem cogitationibus suis accusari aut defendi in die iudicii di ·
Xpiani sunt hi qui discordant a catholica diuersae sentientes de xpo · aut de sen
su legis in traditione ecclesiae · Siue cata friges siue donatiani aut ceteri he
retici; Horum cogitationes inuicem se accusabunt In die iudicii; Si intellexit ł sic nouatiani
quis uerum ee catholici & neuidere & emendatus sequi noluit erubescens ab id qd
diu tenuit recedere · In die iudicii cogitatione sua accusabitur; Duae &

laudantur credentes ita & per conscientiam

enim cogitationes in homine. Inuicem se accusabunt. bona & mala; Bona accusat malam. quia contra dixit ueritati; Mala iterum accusat bonam quia non secuta est ut sensit. & per hoc constituitur reus qui cogitauit sentiens bona. et ueram esse ecclesiam catholicam. & permansit in herese uel scismate;

Eorum autem cogitationes se inuicem excusabunt qui semper hoc cogitauit putans utile quod secutus est; Dicturus est enim. semper in cogitationibus meis. hoc putaui utile quod secutus sum; Haec fuit fides mea. hic leuiorem habebit causam. quamuis emendandus sit. quia a conscientia sua non accusabitur in die iudicii; Hoc modo iudicabuntur occulta hominum in die iudicii per ihesum xpm dnm nrm. Si autem tu iudeus cognominaris. Cognomen iudeis est quia ex prerogatiua parentum est ut dicantur israhelitae; Etiam si totum uelimus quod ad causam pertinet comprehendere. cognomen iudaeis triperito genere significatum debemus aduertere. primum quia filii sunt abrahe. qui fidei suae merito. pater positus est cunctarum gentium. Deinde propter iacob quia augmentandae fidei gratiam isrl appellatus est; Certa enim patris dignitas nobilitatur in filiis. Tertio non magis propter iudam sed propter xpm. Quia ex iuda ortus secundum carnem est. iudaei cognominantur quia in iuda hoc significatum est quod futurum erat in xpo [illegible] Dictum est enim. iudas erit dux tuus; & iuda te conlaudant [illegible] fratres tui. quae laus data iudae non probatur. sed xpo. Quem [illegible] omnis cottidie laudant hi quos fratres suos dignatus est appellare. Ipse enim dixit mulieribus; ite & dicite fratribus meis quia praecedo uos in galileam;

Quis enim non laudet eum cuius beneficio uiuit; Apostolus ergo sub hac significatione quae posterior numero sed perfectior merito est. totum uoluit comprehendi quod iudaei non intellegentes nomen sibi carnalis iudae defendunt. Et requiescis in lege & gloriaris in deo. & nosti uoluntatem eius. & probas utiliora instructus per legem; Non ualde magnum uideri uult si iudaeus credat. quippe cum sit instructus per legem; Periculosum autem ualde si non credat. ducem enim habet legem. Sed ut praeponatur credens.

meritum facit patrum· quia quamuis aliquis per se floreat erubescit tamen in suis· Confidesq; te ipsum ducem esse caecorum· lumen eorum qui in tenebris sunt eruditorem insipientium; Magistrum infantium· habentem formam scientiae & ueritatis in lege; Vera sunt haec quia legis documentum· hoc est· erudire imperitos· et deo subicere profanos· Vel per idolatriae cultura impios· promissione quae facta per legem est ad melioris spei fiduciam prouocare; Recte igitur gloriatur in his legis doctor· quia formam tradit ueritatis; Sicut non recipit eum quem lex promisit· frustra gloriatur de lege cui iniuriam facit dum xpm spernit promissum in lege; Et nec iam eruditor erit insipientium· Nec magister infantium· Nec lumen eorum qui in tenebris sunt· Sed dux omnium horum ad perditionem; Quid ergo alterum doces· te ipsum non doces· Hoc est tu qui gentiles arguis quod sine lege et deo sint· te ipsum non arguis· Diffidens enim de xpo in lege promisso in eisdem quae arguis inueniris· Qui praedicas non furandum furaris; Facis enim quod praedicas fieri non debere; Dum enim fidem xpi per malam interpretationem subripis· negas xpm nostrum in lege promissum; Qui dicis non moechandum moecharis; Adulteras autem legem· quando ueritatem xpi tollis & mendacium ponis; Unde alio loco dicit; Adulteratores uerbi dei; Qui execraris idola· sacrilegium facis· Sacrilegus es quando xpm quem lex & propheticus sermo domini significat· negas; Dicit enim esaias quia in te est deus & non est deus praeter te; Tu enim es deus & nesciebamus· deus israhel saluator; Numquid iudaei de deo patre dicebant; Tu es enim deus & nesciebamus· Cum tota lex dei patris auctoritatem praedicet ex quo sunt omnia· sed quia filius dei semper quidem apparuit latebat autem quid esset· Cum post resurrectionem cognoscitur dicitur que ei in confessione· Tu es enim deus & nesciebamus· qui enim putabatur in lege tantum angelus & dux exercitus domini· At cum intellegitur esse filius dei· dicitur ei cum gratiarum actione· tu es enim deus & nesciebamus· Per hoc ergo significat quia ipse esset & quia apparuerit patriarchis in domino· & post incarnatus est· sed non fuerat intellectus

abomnibus. Qui inlege gloriaris. p preuaricationem legis dm̄ inhonoras. Pre
uaricator legis es. quando sensum legis qui de incarnatione & diuinitate xp̄i
est p̄teris. & dm̄ non honoras. dum testimonium eius quod dedit de filio suo non
recipis; Ipse enim ait; Hic ē filius m̄s dilectus; Nomen enim dī p uos blasphema
tur inter gentes. sicut scriptum est. Hoc dixit. esaias p pheta. quia nomen
dī blasphemabatur inter gentes. quando iudaeos p noxiis suis traditos sibi n̄ ad
uertebant. sed idolis suis dabant glorias. quasi iudaeorum dm̄ uicissent in
iudaeis. Ita & tempore apostolorum dī nomen blasphemabatur in xp̄o;
Quia iudaei xp̄m dm̄ negando blasphemabant & patrem. sicut dicit dn̄s;
Qui me recipit. Non me recipit. sed eum qui misit me; Et ideo inter gen
tes blasphemabatur quia [illegible] credentibus gentilibus. Iudaei suadere
nitebantur xp̄m dm̄ n̄ credendum ut blasphemium gentium a iudaeis
25 t solum auctoribus fit p fectum. Circumcisio quidem prodest si legē obserues.
Potest dici econtra. si prodest circumcisio cur p̄termittitur. sed prodest tunc.
si legem obserues; Tenenda ergo circumcisio est. & ut possit prodesse seruan
da ē lex; Quid ergo p hibuit quod p desse si lex seruetur ostendit; Uidetur enī
male p hibitum quod p̄se non displicet sed p alterius neglegentiam frustari dicit.
Si autem p uaricator legis sis circumcisio tua p̄putium facta est. Hoc est qd dic.
quia si lex seruata non fuerit. iudaeus gentilis efficitur; Sed circumcisione
p genere posuit abrahae. quia ex abraham circumcisio; Nec enim poterat
aedificare quae destruxerat; Hoc enim agit. ut doceat tunc p desse ex ge
nere abrahae eē. si lex seruetur. Idest si in xp̄o credatur. qui promissus ē
abrahae. quia & suum meritum habent iustificati p fidem & honore patrum
sublimantur; Omnis enim salus in lege. de xp̄o est. Hic ergo seruat legem.
qui credit in xp̄o; sicut non credit. transgressor est legis; Quia non recipit xp̄m
quem lex ad iustificationem uenturum cecinit quam ipsa dare non potuit.
& nihil illi p derit dici filium abrahae. Quia hic secdm meritum filius ē abrahae qui
fidem sequitur p quam dō dignus extitit abraham; Unde ait; Circumcisio tua
p̄putium facta ē. Idest gentili similis factus es. Non credens in eum qui in signo

circumcisionis filius promissus est abrahae. Si igitur praeputium legis custodiat: nonne ss iustitias
praeputium illius in circumcisionem reputabitur. Iustitia legis fides est christiana.
sicut alio loco dicit; Finis legis christus ad iustitiam omni credenti. Ideo manifestum ss
est quia si gentilis credat in christum. sit filius abrahae qui pater est fidei. Et iudicabit
quod ex natura est praeputium legem perficiens. te qui per litteram et circumcisio
nem praeuaricator es legis. Credens gentilis duce natura in christum. condemnat iu
daeum. cui lex promiserat christum. et aduenienti ei credere noluit; Quanta ergo gen
tilis dignus est gloria. qui per solam naturam intellexit auctorem. sicut dicit bea
tus petrus apostolus. Auctorem uero uitae interfecistis. Tanto magis iudaeus pu
niendus est. qui neque per naturam neque per legem christum agnouit auctorem; Non ss
enim qui in manifesto iudaeus est neque quae palam circumcisio in carne. sed qui
in occulto iudaeus est. et circumcisio cordis in spiritu non littera. cuius laus non ex
hominibus. sed ex deo est. Non est obscurum quia circumcisionem carnis negat
laudem habere apud deum. Nec enim abraham ideo iustificatus est. quia circumci
sus est. sed quia credidit. iustificatus est. postea autem circumcisus est. Cordis
autem circumcisionem laudabilem esse apud deum; Circumcidere ergo cor. am
putato errore agnoscere est creatorem; Et quia circumcisio cordis futura erat.
Primus moyses ait; Circumcidetis duritiam cordis uestri; Et hieremias similiter.
circumcidite praeputium cordis uestri; Hoc dixit iudaeis idola sequentibus; Uela
men est enim circa cor. quod conuersus ad deum circumcidet. quia fides aufert
nebulam erroris. et tribuit perfectam dei cognitionem in misterio trinitatis. quod
incognitum erat a saeculis; Huius ergo cognitionis (ir cu ci si) laus ex deo est. occulta homi
nibus; Cordis enim meritum est quod aspicit deus. non carnis; Nam iudaeorum la
us ex hominibus est. gloriantur enim in carnis circumcisione. quod ex patribus sit;
Unde inter cetera ait; Et gloria in pudendis eorum qui terrena sapiunt.
Hoc est. qui circumcisionem carnis gloriam putant; Terrena enim sapit. qui
in carne gloriatur. Qui uero in spiritu gloriatur. huius laus ex deo est; Spiritu
enim non carne creditur. Quid enim amplius est iudaeo. aut quae uti ss
litas circumcisionis. Multum per omnem modum. Primum quidem quia

credita sunt illis eloquia di. Quamquam multa significent quae ad honorifi
centiam et meritum pertineant seminis abrahae; Hoc tamen solum aper
te memorat quia maxime laudis eorum ē. ut legem p quam addiscerent
rectum a peruerso distinguere digni iudicarentur accipere. Ut post hoc
primum cetera qualia sint possint intellegi; Quō autem iudaeis carnali
bus. Idē incredulis nihil pficere testimonium generis ostendit. Ne omīs idē.
& credentes male tractasse uideretur. docet multum utile esse iudaeis cre
dentibus quia filii sunt abrahae; His enim eloquia di sunt credita. dum
legem quae peccata hominum absoluerat. quasi non inpūne peccaretur; Apud
dnm merito patrum reformatam accipiunt. & populus di uocantur; Egiptus
quoq. propter iniurias illorum. diuersis plagis peruitur; Caelesti pane
cibantur. omnibus gentibus terrori sunt. Testante hoc raab meretrice.
quibus etiam saluator xps adsificationem pmissus est; Ideo aut. multū
utile iudaeis p omnem modum. quia filii sunt abrahae. Anteponunt
enim gentibus sed si credant. Quid enim si quidam illorum non crediderunt.
Numquid incredulitas illorum fidem di euacuauit. Absit. Non in
quit quia aliqui iudaeorum credere noluerunt. quae ds pmisit fi
liis abrahae. Idcirco pīudicabitur ceteris iudaeis ne digni dicantur ac
cipere quod pmisit ds fidelibus; Quippe cum sit facta sic pmissio ut
credentibus pficeret; Igitur dabit reliquis credentibus uitam aeter
nam quam pmisit futuram p fidem xpi. Quia qui non crediderunt
ipsi se indignos fecerunt. sine pīudicio ceterorum; His dictis comm
dat credentes iudaeos. quia nihil obest eis. quia multi ex illis credere
noluerunt. Est enim ds uerax. omnis aut homo mendax. Sicut scriptu ē.
Ut iustificeris in sermonibus tuis. & uincas dum iudicaris. Ut firmaret
quod sup dixit quia ds in pmissione sua fidelis ē. & omis homo mdax.
Exemplum pphecicum subdidit ex psalmo. l. mo. quo & dnm uerbis
suis iustificari. & hominem mendacem incredulitatis causa signifi
cauit; Utrumq. enim legitur in libro psalmorum. Quia & ds iustus

Z non indignatus ds ppter illorum pfidiam idest iudaeorum.

& uerax ē · & omnis homo mendax; Mendacem hominem dicit · dum non
credit quod p̄misit ds̄ · Negans enim daturum dm̄ quod p̄misit · m̄dax est;
E t dum ipse mendax ē · multis ex causis dm̄ mendacem p̄nuntiat · quando
promissis eius non credit; Igitur omnem hominem mendacem dicit · qui dif
fidit de p̄missis dī · Maxime tamen ad iudaeos hoc p̄tinet · quorum causam
tractat hoc loco apl̄s · qui uidentes xp̄m negauerunt hunc esse quem p̄mi
sit ds̄ · Ac p̄ hoc m̄daces p̄nuntiantur; Ds̄ autem uerax est · quia misit xp̄m
sicut p̄misit; E t sic uincit cum iudicatur · quia dabit quod daturus negatur;
D um enim ei non creditur · mendax iudicatur; Ille autem cum dat quod iudi
catur non daturus · uincit ostendens se ueracem · illum aū mendacem qui n̄
credit uerbis eius; Uidebit enim dī filium in maiestate · quem negat; ui
debit & carnis resurrectionem · & p̄fidiam suā uictam esse · pollicitatione
& ueritate dī; Nam & xp̄s cum iudicatus est uicit · Iniq̄ enim occisus est · re
um fecit diabolum · quem non iam peccando superauerat · ut secundo ue
tus amitteret · quos tenebat in inferis; Hoc est quia om̄s homo mendax ·
ds̄ autem solus uerax · Sicut iniustitia nr̄a dī iustitiam commendat quid di
cemus · Numquid iniquus ds̄ qui infert iram · secundum hominem dico ·
Absit · Hoc iuxta sensum p̄phetae dauid dicit apl̄s; Dauid autem quando
peccauerat causa uriē ethei · sciens quia p̄missio peccatoribus dari non po
test · Exorat ut iustificatio uerborum dī · uincat iudicium quo iudicantur
hi qui peccant · E t paenitentem reformet sanctificans · ut det ei quod iustis se da
turum p̄misit; Ac p̄ hoc subiecit; Sicut iniustitia nr̄a dī iustitiam com
mendat · & rl̄q · Id est · si quia peccatores nos sumus ds̄ iustificatur · iniquus
erit si uindicet; Nam si iniustitia nr̄a eū p̄ficeret · sine dubio iniquus erat
si damnaret peccantes; Quia iniustitia nr̄a dm̄ facit iustum si peccantibus
nobis · det quod p̄misit scīs · Quia quamuis peccatores simus · reformat ta
men p̄ paenitentiam · Ut non iam peccatores · sed ablūti p̄missionem merea
mur accipere; Non ergo hic sensus est in uerbis p̄phetae dauid · cum dicit ·
T ibi soli peccaui & malum coram te feci · ut iustificeris in sermonibus tuis ·

& uincas cum iudicaris; Qui malorum hominum praua interpretatione adseritur;
Ut peccata hominum & malitia ei iusti iustificationi proficiant · & per mala nostra bonus ap
pareat · & In iustitia nostra illum iustum ostendat; Quo itaque iniquus non est deus cum
inrogat iram iam non peccatis nostris iustificatur · Quia si peccatis nostris iustificare
tur · iniquus erit si uindicaret; Sed quia non est iniquus cum uindicat · mani
festum est · quia iniustitia nostra dei iustitiam non commendat; Si enim commendar&
Non uindicar& · quia iustus est · ac propter hoc subiecit; Secundum hominem inquit
dico · Absit; Hoc est · absit ne deus iniquus dicatur · Quia hoc homini compet
que constat errare & falli · & fallere; Nam deus inmutabilis perseuerat · Nec
potest non amare quae fecit · Alioquin quomodo iudicauit deus hunc mundum;
Uerum est · quia non erat iustum · ut iudicar& deus mundum · si peccata eius ipsi
proficerent · Ut in tu eius peccantes dum ueniam consequuntur · deus bonus uide
retur · Ut si non peccarent · Non uideretur iustus; Si enim non peccent · Non
habendo cui remittat · Non erit bonus · Si enim ueritas dei in meo mendatio ha
bundauit in gloria ipsius · quid adhuc & ego tamquam peccator iudicor;
Hoc quod supra tractat adhuc ut manifestet quia si ad gloriam dei proficit
mendatium hominum · ut ille solus uerus appareat · Peccatores non sunt
dicendi qui peccant quia non uoluntate · sed inpulsu eius uidebuntur pec
care · quod absit · Et non sicut blasphemamur · & sicut aiunt nos quidam dice
re · faciamus mala ut ueniant bona; Nunc aperit quorum causa haec
sollicitae · & cum reuerentia disputat; Aperuersis enim hoc obponebatur
quasi hic ess& sensus praedicantium remissionem peccatorum · ut facerent
mala & uenirent bona; Hoc est peccarent ut remittendo illis deus uider&ur bo
nus · secundum quae supradicta sunt; Quod blasphemiam appellat · & abicit
a sensu diuinae doctrinae · Nec enim peccare debere fides tradit · Quippe cum
iudicaturum dominum praedic& · Sed delinquentibus consulit ut recuperata salute sub
lege dei uiuentes iam non peccent; Ideoque subiecit · Quorum damnatio iusta est
Id est horum hominum qui aemulatione inuidiae istud de nobis interpretant
quod supra dictum est · damnatio iusta est; Haec enim iactabant iudaei · ut

doctrinam apostolicam criminarentur dicentes. Quod cum remissionem peccatorum praedicant · peccandi fomitem praebeant. Ut quasi securi homines de remissione prompte peccarent. Cum constet post acceptam fidem periculosum esse peccare · et hoc predici credentibus. Quid ergo? Praecellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus iudaeos et grecos omnes sub peccato esse. Hoc est quod adhuc immoramur latius loquentes.

Ostendimus enim redditis causis tam iudaeos quam grecos. Id est gentiles omnes reos esse. Ideoque frustra legem servari. Primum enim grecos ostendit reos iuxta legem naturae · et quod neque legem moysi reciperent. Quam obrem pessima eorum · et pergravissima causae. Deinde etiam iudaeos ostendit reos. qui sub lege dei vivere viderentur · ac sibi merito patrum defenderent dignitatem. Ex eo quod promissionem patrum spreverint · dei gratiam in irritum deducentes. Ad quam rem firmandam · exemplum propheticum subdidit ex psalmo tertio decimo dicens. Sicut scriptum est · Quia non est iustus quisquam · Ab iniustitia coepit mala opera eorum enumerare · et parum peiora subicere. Ut manifestaret in his nullam spem videri · nisi implorent misericordiam christi · qui peccata dimittit · Deinde adiecit ·

Non est intellegens. Verum est · quia si daret operam intellegere · iniustus non esset ·

Non est qui requirat dominum · Nec istud occultum est · quia si intellegeret quid prodesset quereret dominum · Et non sicut asa rex iuda · qui post multa dei beneficia sic depravatus est · ut infirmitatem pedum passus · propheta praesente non quereret dominum · Omnes declinaverunt simul inutiles facti sunt. Nemini dubium quia omnes non querentes dominum inclinantur · ut auxilium requirant a vanitate · Vanitas autem est idolum · Ideo inutiles fiunt · Non est qui faciat bonum non est usque ad unum · Quia neglecto deo inutiles facti sunt · bonum utique facere non possunt · Iam enim depravati · proficiunt in peius ·

Sepulchrum patens est guttur eorum · Iam malis mancipati · bonos si posset fieri devorare volebant · Ut sicut sepulchrum patet · ad recipienda cadavera · ita et adversus bonos guttur illorum · Linguis suis dolose agebant · Qui tam malis operibus adsueverant · quae loquebantur in fallacia

erant. Uenenum aspidum sub labiis eorum. Hoc dicit. quia uerba huiusmodi
hominum muscipula sunt. ad hoc enim loquuntur ut decipiant. Ut sicut per
labia serpentis uenenum infunditur. Ita et per labia illorum dolus et circum
uentiones. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est. Manifes
tum est. quia contra bonos mali semper maledicta et amara proponunt.
in conuitium illorum prorumpentes et detractionem. Ueloces pedes eorum ad
effundendum sanguinem. Hoc de nece prophetarum dixit. quos occide
runt inpigre. ad bonum segnes. ad patricidium ueloces. Contritio et in
felicitas in uiis eorum. Quo citati erant ad malefaciendum. iter ipsorum
et gressum tribulatum et infelicem pronuntiat. Et uiam pacis non cognoue
runt. Uia pacis lenis est. et inturbata. Omnis enim bona uita tranquilla
est et actus modesti. Ipsi sunt pacifici. et per istos itur ad dominum. Illi ergo haec no
lentes scire. elegerunt uitam tribulationum. per quam itur in gehennam.
Non est timor dei ante oculos eorum. Quo huiusmodi sine sensu sunt. dei timo
rem non habent. Initium enim sapientiae timor domini. dicit salomon. Et non
dixit timorem dei hos non habere. sed non est inquit timor dei ante oculos eorum.
Uidentes enim tam maligna opera sua. et non terrentes. timorem dei dicun
tur ante oculos non habere. Istos omnes et propheta hieremias significat
dicens inter cetera. Tunc omnes insurrexerunt in prophetam domini. uolentes
occidere eum. Et sequitur. Omnis autem populus non permisit illos. Ergo omnes
dicit. sed malos. Et hos omnes. sed bonos. Neque enim quia dicit. Omnes declinauerunt.
totam penitus plebem significat. sed hanc partem plebis. sicut et memoratus prophe
ta refert. In quia omnes mali se condiderant. Semper enim duo populi sunt in una
plebe. Hic est ergo populus quem increpat dominus sub nomine hierusalem dicens.
Hierusalem hierusalem quae occidis prophetas. Et alio loco. generatio autem mala
et adultera. et natio uiperarum. De huiusmodi quaeritur et propheta esaias
dicens. Uae genti peccatrici. semen pessimum. Per malam enim uoluntatem dum fruc
tus malos faciunt. semen pessimum sunt. Et quia si uoluerint possunt conuerti.
Uox probat apostoli in alia epistola dicentis. Eramus et nos aliquando natura

filii irae · sicut & ceteri · Scimus autem quod quecumque lex loquitur · his qui in le
ge sunt loquitur ·, Manifestum est quia hos increpat lex · qui & primum non
crediderunt duci suo moysi · neque prophetis parentibus suis · quos & perse
quentes occiderunt · Neque apostolis cognatis suis secundum carnem · quo
rum sanguinem effuderunt · Semper impii & in dominum rebelles · ut per le
gem damnentur ;, Sicut enim omnium malorum una est causa inmalo
ita & cunctorum bonorum ·, Iniustis ergo omnium similium arguitur
malum · Haec ad confusionem iudaeorum pertinent · qui & sibi & paren
tibus suis testimonium ex lege ferebant ·, Ut omne os obstruatur · & subdi
tus fiat omnis mundus deo ·, Hoc dicit · quia iudaeis in peccatis constrictis ·
omnis mundus subditus sit deo ;, Nulli enim dubium est · quia pagani ob
ruti sunt delictis & impietatibus · ac per hoc totus mundus deo prostratus est ·
ut possit ad indulgentiam venire · Quia omnis mundus iudaei erant
& gentiles · a quibus segregati sunt fideles ·, Quando ergo iudaeos qui le
gem acceperunt a deo · & quibus facta promissio est · peccatis probat obnoxios ·
dubium non est · omnes grecos reos esse mortis ·, Quam ob rem omne os
obstruatur ait · & subditus fiat omnis mundus deo · Dum omnes rei ad
probati · indigent misericordia dei · tam iudaei · quam etiam greci ;, Quoniam
quidem non iustificabitur ex operibus legis omnis caro coram deo ;, Non
ideo minime iustificatos homines asserit apud deum · quia legem ius
titiae non seruauerunt in preceptis · sed quia sacramentum mysterii dei ·
quod in christo est credere noluerunt ·, Per hoc enim decreuit deus iusti
ficari homines non per legem · quia lex ad tempus iustificat · non apud
deum · Ideo legem seruantes · in tempore iusti dicuntur non apud deum ;
quia fides per quam iustificantur homines apud deum · non est in eis ·
Maior enim fides est · quam lex · Quia lex ad nos pertinet · fides ad deum ;
Idcirco lex temporalem habet iustitiam · fides aeternam ·, Nam om
nem carnem dicens · omnem hominem significauit · Sicut & propheta
esaias ait ;, Et uidebit omnis caro salutare dei · Id est uidebit omnis

homo xpm dni · in quo salus omnium continetur ; Et ideirco in carne signifi
cantur · quia peccatis obnoxii sunt ; Sicut enim iustitia spiritales facit · ita & de
lictum carnales · ut ex actu nomen accipiat homo ; Per legem enim cognitio pec
cati · p fidem autem abolitio · Ideo sequenda fides est · Quae ē haec lex p quam
dicit cognitum ee peccatum · & cognitum quomodo · Uidemus enim ueteres
non ignorasse peccatum · quia & ioseph in carcerem missus est · licet p calumniam ·
& in pincerna & pistore pharaonis causa peccati ; Quomodo ergo latebant pec
cata · Triplex quidem lex est · ita ut prima pars de sacramento diuinitatis sit
· di · Secunda aū · quae congruit legi naturali · quae interdicit peccatum ·
· Tertia uero legis factorum · id est · sabbata · neomeniae · circumcisio ; & cetr
Haec ergo lex naturalis · quae p moysen partim reformata · partim aucto
ritaté auctoritas eius firmata · inuitis cohibendis cognitum · fecit peccatum ·
Non quod lateret sicut dixi · sed ostendit peccata quae fiunt · non inpune fu
tura apud dm · Ne forte quis ad tempus euadens · legem inlusisse putaretur ;
Hoc est quod lex ostendit ; Nunc uero sine lege iustitia di manifestata est ·
testimonium habens a lege & prophetis ; Aptum est · quia iustitia di sine
lege apparuit · at · sed sine lege ..... sabbati · & circumcisionis & neo
meniae & uindictae · Non tamen sine sacramento diuinitatis di · Quippe
cum iustitia di de sacramto di sit ; non quando quos lex reos tenebat · iusti
tia di ignouit illis · Sine lege utiq · hoc fecit · Quia in quos lex uindictam
erat · donauit illis peccatum ; Et ne hoc forte contra legem factū putaretur ·
adiecit iustitiam di testimonium habere ex lege & prophetis · Hoc est ·
quia ipsa lex ex alia parte olim istud futurum dixerat · quia uenturus erat
qui homines saluaret · quod legi concessum non erat · ut peccata donaret ;
Ideo aū iustitia di dicta ē quae uidetur ee misericordia · quia de p̄missione
originem habet · Et cum p̄missum di redditur · iustitia di dicitur · ;
Iustitia ē enim · quia redditum ē quod p̄missum ē ; Et cum suscipit confu
gientes ad se · iustitia dicitur · quia non suscapere iniquitas est ; Iustitia
aū di · per fidem ihū xpi ; Quid est aliud p fidem ihū xpi · nisi quia ipsa

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

iustitia di manifestatio xpi est. Per fidem enim pdicationis ihu xpi agnosci
tur donum dudum pmissum a do & sumitur. In omnes & super omnis qui credunt.
Hoc est sup omnes iudaeos & grecos credentes uideri di iustitiam. Non est enim distinc
tio; omnes enim peccauerunt & egent gloria di. Quia dixerat sup omnis iude
os & grecos di esse iustitiam ut hoc pbaret adiecit. Omnes enim att peccauerunt.
Hoc generaliter accipiendum; unde ait; non est distinctio. Omis enim hic cophendit
& iudaeos & gręcos. Ut ostenderet nihil pfuisse legem sine fide. Sic enim lex data e ut
fides ect in sine lege quae futuram sperar& salutem. Quam obrem mors xpi
omnibus pfecit. Quia & hic in saeculo quid credendum & obseruandum e do
cuit & de inferno omis eripuit. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Iustificati
sunt gratis quia nihil operantes neque uicem reddentes sola fide iustificati s
dono di. Per redemptione quae e in xpo ihu. Gratiam di in xpo ee testatur.
quia uoluntate di a xpo redempti sumus, ut manu missi iustificaremur.
sic ad galatas dic. Xps nos redemit offerens se pro nobis. Permisit enim se uen
di diabolo. sed in pscio. Putans au xpm se posse retinere. uelut accepit eu.
Sed quia uirtute eius ferre non potuit. omis quos tenebat simul cum illo amisit.
Quem pposuit ds ppitiatorem fidei; Hoc dicit quia in xpo pposuit ds. ide
disposuit ppitium se futurum humano generi si credant; In sanguine ipsius.
Ideo in sanguine ipsius. quia morte eius liberati sumus. ut & manifestar& illu
& morte passione eius damnar&; Ad ostensionem iustitiae suae. Hoc est
ut pmissum suum palam facer& quo nos a peccatis liberar& sicut ante pmiserat.
Quod cum impleuit iusti se ostendit. Propter ppositum pcedentiu delictorum
in patientia di. Sciens ds ppositu in benignitatis suae quo consulit peccato
ribus subuenire. Tam his qui sunt apud superos quam his qui in inferno
tenebantur. utrosq; diutissimae expectauit. Euacuans sententiā qua ius
tum uideb& omis damnari. Ut ostender& nobis quod olim decreuerat libera
re genus hominum p xpm. sic pmisit p hieremiam pph&am dicens.
Propitius ero iniquitatib; illorum & delictoru illoru non memorabor; Et ne
forte hoc donum solis iudeis pmisisse uideret&ur. per esaiam dicitur.

Domus mea domus orationis uocabitur in omnib; gentibus. Quā uis enī
in iudaismo facta promissio sit . sed prestauit ds̄ eo quod donum eius reprobaturi essent im
pii iudei . gentes se ad percipiendā gratiam suā promisit admittere . quorum
aemulatione incitati missi . cruciarentur impii iudei . In hoc tempore .
Id ē tempore nouo . quo dedit ds̄ quod olim promiserat dandum . tempore quo de
dit . Ut sit iustus iustificans eum qui ex fide ē ihū xpi . Recte ait . quia iustis
iustus dedit quod promisit . Hoc au promisit . iustificare se credentes in xpo . dic
aut in abacuc . Iustus aū ex fide mea uiuit . iudeū di fidem hab& & xpi . sit iust .
Ubi ē ergo gloriatio tua . Exclusa ē . per quam legem factorum . Non sed per
legē fidei . Reddita ratione ad eos loquitur . qui agunt sub lege . quod sine
causa glorientur . blandientes sibi de lege . & propter quod genus sint abrahe .
Uidentes non iustificari hominē apud dm̄ . nisi per fidem . Arbitramur enim
iustificari hominē p fidem sine operib; legis . Gentilem dic hominem porro
habereq; iustificetur credens . nulla faciens opera legis . Id est sine circum
cisione aut neomeniis aut ueneratione sabbati . An iudeorum ds̄ tantum .
nonne & gentium . immo & gentium . Sine dubio omniū ds̄ unus est . Nec enī
soli iudei possunt sibi uindicare . quod ds̄ illorum . non & iam gentiū sit .
Cum legant ab uno adam omnium ēē originem . & nullū aduenā uolentem
ad legē accedere phiberi . Denique aliquanti ex eis cum illis in heremū de egip
tus . quos suscipere iubentur . Tamē itcircum ciderentur . & pariter cum illis
ederent azima uel pascha . Nec non & cornelium donum di accepisse gentilē
non iudaizantē . & quod iustificat sit . diuino testimonio conprobatum . Qm̄
quidem unus ds̄ qui iustificat circū cisionē ex fide . & p̄ p̄putium p fidem .
In circū cisione iudeos significat . eo quod ex fide promissionis iustificati sunt .
credentes hunc ēē xpm̄ . quem in lege promiserat ds̄ . In p̄putio uero gentes
significat p fidem xpi iustificatos apud dm̄ . Tam enim gentiles quā iudeos
non aliter credentes iustificauit . Quia enim omnium unus est ds̄ . una ratio
ne omīs iustificauit . Quid ergo pdest carnis circum cisio . aut quid obest
p̄putium . quando dignitatem & meritum non facit nisi fides .

quam

Legem ergo euacuamus per fidem? Absit, Sed legem statuimus. Non utiq: lex
euacuatur per fidem sed adimpletur. Firmatur enim status eius quando quod fu
turū dixit. fides istud aduenisse testatur; Hoc ppt iudaeos qui putant fidē xpi le
gi eē inimicam ignoranter sensum legis; Non ergo euacuat legem cū illam cessare
debere iam doc&. quia tempore suo recte illam datam asserit. sed iā agere non
debere. In ipsa enim lege dictum ē. tempore cōsolute pmissionis legem cessare debere.
Angelus enim gabrihel danihelo pph&ae desiderium huius rei sciendae habenti
ostendit int̄ c&era dicens. Adueniente xpo crisma idest unctionē regalē cessare.
quae potestas intellegitur. Et iudicium ait non erit amplius. quod est lex.
Et tolletur sacrificium meum. Ideo inquit meum. ut sciretur oblationem u&erē
cessaturam; Quem sensum adaperiens saluator. lex ait & pph&ae usq: ad iohem.
Et quia lege moysi cessante meliora pcepta daturus erat ds. Hieremias pph&a
cecinit dicens; Ecce dies ueniunt dicit dñs. & consummabo domui israhel & do
mui iuda testamentū nouum. non scdm quod dedi patrib: eorum. His utique
qui uenientē xpm cū pmissione receperunt; Ideo & saluator. non ueni ait soluere
legem aut pph&as. sed adimplere. Et quia domus di non tantum in sola hiero
solima. sed & in c&eris locis futura erat. ait Zacharias pph&a; ponam hierusalē
in omnib: gentibus. quae est ecclesia; Quid ergo dicemus inuenisse abraham patrē
nrm scdm carnem? Post quam ostendit n posse p opera legis quemquam iustifica
ri apud dm. Adiecit. Nec abraham potuisse aliquid mereri scdm carnem; Carnē
dicens. circūcisionē posuit. quia nihil quaesiuit abraham p circūcisionē, Ante enī
iustificatus est. quam circumcider&ur; Si enim abraham ex operibus legis ius
tificatus est. hab& gloriam. sed non apud dm. Hoc pponens est; Nam abra
hā ex fide iustificatus ē. quod nulli dubium est; Ideo hab& gloriam apud dm.
Sed quia qui legem seruant siue moysi siue naturalem. iustificantur ad psens.
Nec rei sunt in psenti iudicio. Ideo ait ex operibus legis. Si abraham iustificatus est
non hab& apud dm gloriam. Quia qui fecerit inquit legem uiu& in ea. idest
non morietur ut reus. Nec tamen meritum ex hoc habebit apud dm. sed fidei causa;
Quid enim dicit scriptura? Credidit abraham dō. & reputatum est ei ad iustitiā.

Manifestum ait non ideo abraham gloriam apud dm̄ habere quia circumcisus est.
aut quia abstinuit se ab iniquitate / Sed quia dō credidit . hinc & iustificatus
est . Iudicis suae praemium in futuro consecuturus ; Ei aū qui operatur merces
non inputatur secdm̄ grām sed secdm̄ debitum . . Absolutum ē qui legi factorū . idest
morti subiectus est . aut naturali . non imputari meritū ad mercedem . ut gloriam
habeat apud dm̄ ; Debitor est enim facere legem . quia necessitas inposita ē p legē .
Ut uelit nolit faciat legē ne damnetur / Sicut alio loco dicit , qui aū contempnunt
ipsi sibi damnationem adquirunt . quia & ad p̄sens reisunt ; Credere aū aut n̄
credere uoluntatis est ; Neq; enim quis cogi potest . ad id quod manifestum non est .
sed uiuitatur . Quia non extorquetur sed suadet ; Quā ob rem adsentiens . prae
miis adficiendus est . sic̄ & abraham quod n̄ uidit credidit : Ei uero q̄ n̄ operat
Idest ei qui obnoxius est peccatis . quia non operat quod mandat lex . / Credenti
aū in eum qui iustificat impium . reputatur fides eius ad iustitiam . .
Hoc dicit quia sine operib; legis credenti impio . idest gentili in xpm̄ . reputatur
fides eius ad iustitiam . sicut & abrahae ; Quomodo ergo legis iustificari se pu
tant iustificatione abrahe . Cum uideant abraham non p opera legis . sed so
la fide iustificatum . Non ergo opus est lex . quando impius p solam fidem
iustificatur apud dm̄ . . Secundam propositum gratiae di . Sic decreuit
dicit a dō . incessante lege solam fidem gratia di posce & ad salutē ; Sicut &
dauid dic̄ ; Hoc ipsum munit exemplo pphaeae ; Beatitudinē hominis cui ds̄
accepto fert iustitiā sine operibus ; Beatos dicit de quibus hoc sanxit ds̄ . ut
sine labore & aliqua obseruatione sola fide iustificent apud dm̄ ; Temporis
ergo beatitudinem p̄dicit quo natus ē xp̄s . Sic ipse dn̄s ait ; Multi iusti &
pphaeae cupier̄ uidere quae uid&is . & audire quae auditis . & non audierunt ;
Beati quorum remissae sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata ; bea
tus uir cui non inputauit dn̄s peccatum . Manifestae beati sunt quibus sine
labore uel opere aliquo remittunt iniquitates . & peccata teguntur . Nul
la ab his requisita penitentiae opera . nisi tantū ut credant ; beatus & iam hic
uir est cui n̄ imputauit dn̄s peccatum ; Remittere & tegere & non imputare .

& iudaeis p p[illegible]

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

una ratio. & unus sensus est; Omnia enim uno modo obtinentur. & donantur.
Uidetur autem quibusdam tripertita ratio tribus donis. Quia diversis propheta usus est uerbis. Et quia a plurali numero ad singularem descendit; Cum enim uerba dei in ubertate gratiae quia peccati diversa sunt nomina. per delictorum uocabula enumerare uult. latius locutus est. Unius tamen significationis sunt uerba. Qui & cum tegit remittit. Et cum remittit. non inputat; Ad laudem enim gratiae dei prolixius loquitur ut amplificet gratiam. Tres enim gradus fecit. propter delictorum uarietatem. Quorum primus gradus. iniquitas est ut inpietas. dum non agnoscit creatorem. Secundus grauium peccatorum operibus.
Tertius leuium. Hos tamen omnes in baptismate oblitterari. Tribus his gradibus totius peccati corpus significauit. Quemadmodum autem ad penitentiam personam potest pertinere cum dicitur. beati quorum tecta sunt peccata. cum constet penitentes labore & gemitu remissionem peccatorum adquirere.
Aut quomodo martyrio congruit quod dicit. beatus uir cui non inputauit dominus peccatum. Cum sciamus gloriam martyrii passionibus & pressuris adquiri. Propheta autem tempus felix providens in salvatoris adventu. Beatos nuncupat quibus sine labore uel aliquo opere per lauacrum remittuntur & teguntur. & non inputantur peccata; Apostolus tamen propter plenitudinem temporum. & quia plus gratiae in apostolis est quam fuit in prophetis. maiora praestat quae ex dono baptismatis consequimur. Quia non solum remissionem peccatorum accipere nos. sed & iustificari. & filios dei fieri profitetur. ut beatitudo haec perfectam habeat & securitatem & gloriam; Beatitudo ergo haec in circumcisione tantum manet an & in praeputio? Id est numquid beatitudo ista abrahae tantum filiis concessa est an & his qui circumcisi non sunt? Si enim illo tempore non prohibitae sunt gentes accedere ad legem. & promissionem abrahae. quid fieri potuit ut in tempore christi prohiberentur uenientes ad gratiam. quando dei plene innotuit. dicimus enim. hoc est sensu legis loquimur. Quia reputata est abrahae fides ad iustitiam. Ab origine incipit. ut omnem tergiuersationem cauillationis excludat. Quia capite excludit non habet unde incipiat facere
questionem.

Quomodo ergo reputata est? cum in circumcisione esset, an in praeputio? Non in circumcisione, sed in praeputio. Et signum accepit circumcisionis signaculum iustitiae fidei quae est in praeputio, ut sit pater omnium credentium per praeputium, ut reputetur illis ad iustitiam. Abraham cum esset in praeputio, credidit deo. Quid credidit? Semen se habiturum, id est filium, in quo omnes gentes iustificarentur per fidem in praeputio; sic et Abraham iustificatus est. Nam circumcisionem, signum accepit iustitiae fidei. Credens enim filium se habiturum, huius rei signum accepit quam credidit, ut quid credens iustificatus sit cerneretur. Non ergo circumcisio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantum. Quod signum ideo accepit, ut diceretur filii Abrahae, cuius figura natus est Isaac. Nec enim in Isaac omnes gentes benedicuntur, sed in Christo. Quia non est aliud nomen datum sub caelo in quo oportet saluos fieri. Dicit postea apostolus: Ut sit pater circumcisionis, eorum qui non solum ex circumcisione sunt, sed eorum qui secuntur uestigia fidei quae est in praeputio patris nostri Abrahae. Hoc dicit quia credens Abraham primum factus est pater circumcisionis, sed cordis. Non tantum eorum qui sunt ex eius origine, sed eorum qui similiter credunt ex gentibus. Secundum carnem enim Iudeorum pater est, secundum fidem uero omnium credentium.

Non enim per legem promissio Abrahae aut semini eius, ut heres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Manifestum est quia neque adhuc lex data erat, neque iam erat circumcisio, quando promissio facta est Abrahae credenti, et semini eius quod est Christus, qui hominum peccata ablueret. Unde dicit Iohannes Baptista: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Non ergo merito seruatae legis heres factus est mundi, sed fidei. Heres autem mundi, heres est terrae, quam in filiis consecutus est. Christus autem heres est gentium, ut Dauid canit: Et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae. Ipsi enim morimur et uiuemus cum eo. Si enim qui ex lege heredes sunt; id est, si hi qui ex lege tantum sub lege sunt heredes ex lege sunt, exinanita est fides, abolita est promissio. Manifestum est quoniam si ex lege hereditas, promissio quae ex fide facta est ad Abraham, uacuatur (?) uenit, sed non est per legem facta promissio, sed per iustitiam fidei.

÷ Ut reputentur eius filii esse qui credens deo hoc signum accepera[t]. Ut omnium esset pater nae fidei et crederet in illum qui promissus est Abrahae.

hereditas. Ostendit enim apostolus quid mali sit hereditatem sperare ex lege.
Lex enim iram operatur. Ut penitus ostendit non posse iustificari hominem per
legem apud deum, neque promissionem per legem fieri potuisse. lex autem iram operatur.
Ad hoc enim data est, ut reos faceret delinquentes. fides vero donum est misericordiae dei. Ut
per legem rei facti veniam consequantur. Ideirco fides gaudium operatur. Non
contra legem loquitur, sed ante ponit illi fidem. quia qui per legem salvi esse non
potuerunt, gratia dei salvantur per fidem. Non ergo lex ira est, sed iram operatur
peccanti, id est paenam dum ignoscit, sed vindicat. Pena enim propter peccatum generatur.
Ita enim nascitur ex peccato. Ac per hoc relinqui vult legem, ut ad fidem confugiat,
quae delicta ignoscit ut salvet. Ubi enim non est lex, nec praevaricatio. Hoc dicit,
quia sublatis reis de potestate legis, data venia, praevaricatio nulla est. Iustificati enim
sunt qui per praevaricationem legis fuerant peccatores. Cessat enim factorum lex, id est
observatio sabbatorum, neomeniarum, circumcisionis, escarum discretio, animalis mor-
tui aut sanguinis mustelae observatio, aut cineris vitulae expiatio. Ideo ex fide
secundum gratiam ut firma sit promissio omni semini. Firma esse non potest promissio omni se-
mini, hoc est omni homini ex omni gente, nisi fuerit ex fide. quia origo promissionis
ex fide est non ex lege. Quia qui sub lege sunt rei sunt. Promissio autem reis dari non potest.
Ac per hoc purificandi sunt prius per fidem, ut digni fiant dici filii dei, et sit firma promissio.
Si enim filios dei se dicant, cum sint rei, hoc est sub lege, non est firma. quia filii dei liberi sunt a peccato.
Si ergo qui sub lege sunt eruendi de sub lege sunt, ut promissionem mereantur accipere, quanto magis
qui sub lege non est. Non ergo expedit ut se mittat sub lege, ut possit compendio medelam
vulneris invenire. Non ei quidem ex lege est tantum, sed et ei qui ex fide est abrahae.
Hoc est quod supra dixit omni semini. Id est iudaeorum quique ex lege veniebant, quia gentilium
ex fide secuntur abrahae, quia gentilis credidit ut esset iustus. Sine lege enim credidit
abraham. Ideoque magis gentilibus iungitur abraham, ut firma sit ei promissio credentibus
ei cui credidit abraham. Qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est, quia patrem multarum gen-
tium posui te. Confirmavit exemplo legis abraham omnium patrem esse, sed eorum
qui credunt, et sic firmam esse promissionem, si fidei causa recedit a lege. Quia promissio
regni caelorum iustis deputata est non peccatoribus. Et qui sub lege sunt sub peccato sunt.

quia omnes peccauerunt. Nec posse aliquem et sub lege esse et gratiam consequi.
Sicut ad galatas ait: Euacuati estis a xp̄o qui in lege iustificamini a gratia excidistis.
Ante eum cui credidisti deo; Ut unum deum omnium doceat. Alloquitur gentiles. abraham
ipsi deo credidisse et iustificatum esse. Ante eum in quem et gentes credunt ut iustificentur.
Ut nulla sit distantia iudei et greci in fide. quia sublata circumcisione et praeputio. unum sunt in
xp̄o. Quia et abraham in praeputio credidit et iustificatus est. Qui uiuificat mortuos et uocat
ea quae non sunt. tamquam ea quae sunt. Hoc dicto ad fidem abrahae gentes inuitat; Quia cum
esset in praeputio credens deo cuius nunc fides praedicatur in xp̄o. iustificatus est cum sua con
iuge. Cum essent enim absoleta aetate seniores reuiruerunt; Ita ut non diffideret habitu
rum se ex sara filium. quam sterilem sciebat. Et in qua iam fluxus muliebris na
turae defecerat. Ut per hoc non curent neque de praeputio neque de circumcisione. et simul parati sint
circa fidem securi. quia cui credunt uiuificat mortuos. Nec alium esse qui hanc
habeat potestatem. et cum uoluerit esse quae non sunt. statim uoluntati eius subsistunt;
Ideo abraham cum pater adhuc non esset. uocatus est pater multarum gentium. et credidit securus
dei potentiae. Ut pater xp̄i idem esse deus crederetur cui credidit abraham. Tale signum da
tum est in zacharia et elisabeth. cum promissio redderetur in mundo inminente xp̄o. quale
datum fuerat in abraham et sara. quando signata promissio est. Ut simili genere emortua
corpora senectute generarent semen iohannem. sicut natus fuerat et isaac; Qui contra
spem in spem credidit. Manifestum est quia cum spem non haberet generandi abraham
credidit deo. fidem habens contra spem generare se. sciens omnia posse deum. Ut fieret
pater multarum gentium. secundum quod dictum est. sic erit semen tuum; Hoc in genesi. ostendens enim
illi stellas caeli dixit. sic erit semen tuum; Quia credens iustificatus est. Credidit enim quod mun
do inpossibile uidetur. Deum interim naturam nec adit ut possint senes generare. et tanta
copia multiplicari semen eorum. ut numerari non possit. Ideo quippe pretiosa est fides quia
contra id quod cernit. aut uidet. credit futurum. ac spe consolans se quia deus est qui promittit.
De quo tantum par est. quantum humana inbecillitas capit. Et non infirmatus in fide. nec considerauit
corpus suum emortuum; Cum iam fere centum annorum esset. et emortuam uuluam sarae. In repromissione
autem dei non haesitauit diffidentia. sed confortatus est in fide. dando gloriam deo. Certum ha
bens quia quae promisit. et potens est et facere; Ideo quippe et reputatum est illi ad iustitiam;

Hoc laude dignum p̄dicit abrahã; quia cũ se ferre ñ posse; infirmitatẽ suã fide firmauit.
ut crederet posse p(er) dñm. q(uo)d sciret fieri per mundi decreta ñ posse. Magnũ ergo meritũ ẽ apud dñm;
q(uo)d contra scientiã suã dõ credidit. Ñ dubitans posse illũ implere dm̃. q(uo)d sciret secdm mundi rationẽ
fieri ñ posse. Pro certo enĩ habet dm̃ ultra rationẽ mundi ẽẽ; Nemo enĩ intra id ẽẽ dicen
dus ẽ. q(uo)d creauit. Ideo huiusmodi remunerandus ẽ a dõ. quia auctori suo plus tribuit.
quã ipse capit; Q(uo)d quidem nullius p̄ficeret si om̃s aequa sentirent. Sed multorũ
diffidentia. commendatur fides credentium apud dm̃; Hortatur ergo gentes ad hanc
fidei firmitatem. ut dĩ p(ro)missionẽ & gratiã sine aliqua ambiguitate suscipiant. secuti
exemplo abrahae. Quia inde credenti laus crescit. si q(uo)d incredibile ẽ & mundo stultũ
uidetur credit; Quia quanto impossibile putat q(uo)d credit. tanto magis honorabilior erit
credens. Et uere tam stultũ ẽ & hoc credere. si sine dõ fieri diceret; Et ideo tanto laudabi
lior ẽ abrahae fides ceterorũ fide. q(ui)a nullis signorũ p(ro)digiis adtracta ẽ; Q(uonia)m aũ mundus
certa lege & potestate gubernatur & regitur modo definito a dõ. homines aũ amore capti eius ra
tionẽ studiosi. dm̃ huius opificẽ neglexerunt. Ds̃ ut errorẽ auferret & dñm se omniũ de
monstraret. hoc se posse & fecisse p(rae)dicari uoluit. q(uo)d mundo impossibile ẽ. Ut q(ui) hoc crede
rent. damnatis his qui ratione mundi inflati dm̃ neglexerunt diaboli saluarentur a dĩ do
minio mancipati. Non aũ scriptũ ẽ tantũ p(ro)pt(er) ipsũ solũ. quia reputatũ ẽ illi. sed & p(ro)pt(er)
nos quib; reputabitur credentib; in eũ. qui suscitauit ihm xp̄m dñm nr̃m ex mortuis.
qui traditus ẽ p(ro)pt(er) peccata nr̃a. & resurrexit p(ro)pt(er) iustificationẽ nr̃am; In abrahã formã dicit
datã uideri & gentib; ut exemplo eius credant in dm̃. & in xp̄m. & in sp̄m scm̃. & reputetur nob(is)
iustitia. Quãuis differat q(uo)d nunc credit. unũ tamen donũ habet fides; Hoc ergo ẽ sequimur.
q(uo)d credimus. Credentes enĩ xp̄m dĩ ẽẽ filiũ. a dõ adoptamur in filios; Nihil enĩ ultra
potuit donare credentib;. quã ut filii dĩ dicantur. p(er)fidi abdicantur; Nos enĩ filii dĩ
uocamur. illi aũ nec serui digni sunt nuncupari; Pro infinita enĩ magnificentia sua ds̃
hoc donauit diligentib; se. q(uo)d sue dignũ ẽ maiestati ñ q(uo)d homines merentur. Quia in dono
plus magis datoris quã accipientis consideratur sublimitas. Et ideo plus accepit laudis. cũ
paruulis magna dona largitur p(er) xp̄m. q(ui) p(ro)pt(er) causa occidi se passus ẽ. ut nos de tali uenia
a secũda morte erueret. id ẽ a poena inferni; Et resurrexit. ut plena triumphi mortis
uictae. gratiam nobis iustificationis donaret. ut digni ẽẽmus dici filii dĩ; Ante passionẽ

enim qui baptizati sunt. solam remissionem acceperunt peccatorum quorum zelo satanae occiderunt salvatorem. Post resurrectionem vero christi hi qui prius quam isti qui postea baptizati sunt omnes iustificati sunt per plenam formam fidei trinitatis. accepto quoque spiritu sancto consignati sunt credentium quod sunt filii dei. Fuit ad cumulum nobis proficere et iustificationis resurgens per corpus suum auctoritatem tribuens. emulos nos eorum ac fiducia faceret. per quam iustificemur. Meritis nos augeremus. per quae gloriam adepti clari appareamus in regno dei. quia iustificati a morte teneri non possumus. Passione enim salvatoris iusta mors quae prius peccati causa dominabatur: iustificatos ab eo retinere non audet. Iustificati igitur ex fide. pacem habeamus ad deum. per dominum nostrum ihesum christum. Pacem cum deo habere. fides facit non lex. Haec enim nos deo reconciliat sublatis peccatis. quae nos fecerant inimicos: Et quia dominus ihesus huius gratiae minister est. per ipsum pacificati sumus deo. Maior enim fides quam lex est. Lex enim nostra causa est. fides dei. Et lex ad praesentem disciplinam pertinet. fides vero ad salutem pertinet perpetuam;

Sed qui de christo non tamen sentiunt ut debet. ad fidei praemia non poterit pervenire. quia fidei non tenet veritatem. Per quem et accessum habemus in gratiam istam in qua stamus. et gloriamur in spe gloriae filiorum dei; Manifestum est per christum nos aditum habere ad gratiam dei; Ipse est enim arbiter dei et hominum. qui nos doctrina sua erigens. sperare fecit donum gratiae dei. stantes fide eius. Ideo stantes. quia prius iacuimus. Credentes autem erecti sumus. Gloriantes spe claritatis quam promisit nobis. Non solum autem. sed et gloriamur in tribulationibus nostris. Quoniam per tribulationes oportet nos intrare in regnum dei; Ideoque et in his gloriandum docet. Spei autem addita tribulatio. augmentum facit praemii. Index enim fixae spei. tribulatio est. quae testimonium perhibet ad coronam. Unde dominus ait: Beati eritis cum vos persequuntur et dicent omne malum adversum vos propter iustitiam dei. Gaudete et exultate ecce enim copiosa merces vestra in caelo: Contemnere enim praesentia et quae oblectamento sunt. et in pressura non cedere spe futurorum. magni meriti est apud dominum. Ideoque in tribulatione gloriandum est. Quia tanto plus accepturum se credit. quantum in tribulatione se viderit fortiorem. Scientes quod tribulatio patientiam operatur. Hoc est tribulatio patientiam operari. si tribulatio ipsa motum non patiatur infirmitatis aut dubitationis. Patientia autem probationem. Manifestum est quia patientia

talis fuerit qualem diximus· firma uidebitur probatio; Probatio autem spem·
Spem in eo quae probatur uidetur· non inmerito dicitur. Dignus enim scietur
accepturus remunerationem in regno dei., Spes autem non confundit· quia
caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.,
Spes non confundit· dum stulti & hebetes· a perfidis iudicamur., Creden
tes quae mundana carent ratione., Pignus enim caritatis dei habemus in no
bis per spiritum sanctum datum nobis. Fidele enim esse promissum dei probat
spiritus sanctus datus apostolis & nobis qui diuersis linguis ut inpertitus loque
rentur cum uirtutum praestationibus praestitit ad confirmandam spem· & ut
caritatem dei commendaret in nobis· ut quia caros ... falli inpossibile est·
securos nos faceret de promissione· quia & deus est qui promisit· & hos quos
caros habere uult· promisit., Quia enim fidei nostrae rationem huma
na uerba adserere non ualent· nisi uirtutum testimonio· quae cum ta
cent clamant· rationabilis adprobatur ad confusionem prudentium mundi·
Qui audacia uerborum terrenis contra caelestia dimicant· & carnalibus
aduersus spiritalia & prudentes se dicere non erubescunt; Nam sicut peregri
ni hominis· inprobabilis origo uitam aliena est· ita & fidei nostrae ueritas pere
grinatur inter eos·. Et quia natura eius uerbis explicari non potest· uirtutum
quae maior res est testimonio commendatur. Ut quid enim Christus cum adhuc peccatores essemus;
secundum tempus pro impiis mortuus est· uix enim pro iusto quis moritur· nam pro bono forsitan quis au
deat mori· Si pie credulitas est dei inimicos Christus ad tempus morti se dedit· Ad tempus enim mortuus est·
qui tertia die resurrexit· Quanto magis eum illum credendum· auxilius suis muniri & nos; Ad
hoc enim pro nobis mortuus est· quantum prosit & amicis· debet intellegi· Apud homines ergo·
secundum tempus mori uisus est; Ille enim apud inferos pro salute animarum· in reuerentes
& nequam spiritus iudicabat., Tempora in mundo sunt· ubi oritur & occidit sol· & luna
crementum & detrimentum facit· & dies & nox in statu suo non perseuerant; Res enim quae
tempori & aetati subiecta est· mutabilis semper; Huic ergo tempori· Christus mortuus est·
dum excessit e corpore., Ubi autem tempus non est & aetas· ibi non solum uiuit· sed & auctor temporis est.,
Hinc uoluit affectum saluatoris erga nos commendare· cum dicit.,

Ut uitam & gloriam nobis adquireret· Itaque si pro inimicis mortuus est

Uix pro iusto quis moritur. Xps autem pro impiis mortuus est. Si enim pro iusto uix
aliquis moritur, pro impiis quomodo potest fieri ut quis moriatur. Et si pro
bono uix forte audeat quis mori, aut forte non audeat, quia utrumque
difficile esse significat. Quemadmodum uideri potest ut audeat aliquis
pro multorum impietatibus mori. Si quis enim pro iusto aut bono forte au
deat mori, miseratione quadam inlectus aut affectu bonorum operum eius.
Pro impiis uero non solum quod si audeat mori deest, sed et quod in lacrimas pro
uocet. Xps autem mortuus est pro impietatibus populi adhuc non sui, ut omnia
quae mundus diffidit faceret credibilia. Duos gradus fecit iusti et boni.
Quamuis et iustus bonus dicendus sit, tamen genera ipsa posuit. Iustum exerci
tio significans, bonum uero natura, qui simplicitate innocens dicitur. Unde
quamuis melioris meriti sit quantum ad iustum locum praestans iustus quam bonus,
Tamen pro bono inquit forte aliquis audeat mori. Ut quia miserabilior causa
innocentiae est, ad hoc cogi forte aliquem posse significat. Denique optant
parentes pro infantibus bonis filiis mori. Non dicam uxores pro bonis maritis. Nam
si uelimus de bono et iusto proponere, aliquando meliorem iustum deprehendimus,
aliquando praeponendum bonum. Si enim iuxta dei legem qui iustus est melior bono
est, sed illo qui necdum saeculum laborauit ut amplificaret se bonis. Exercitio
enim bonum naturae suae iustus meliorauit. Si uero iuxta mundum fuerit iustus
praeponitur illi bonus propter innocentiam, quia huiusmodi non est sine impietate iusti
tia. Itaque omnis natura bona est. Iustitia autem legis dei fructus est competens naturae.
Ideoque iustitia bonitas est. Unde iusti semper appellantur et boni. Non tamen semper boni
iusti, quia non propter opera uocantur boni, sed propter innocentiam. Iustitia enim
perfecta est bonitas, dum complet opere naturae suae bonum. Commendat autem
suam caritatem deus in nobis. Sic commendat caritatem suam, dum adhuc inimicis boni
uolus est, et mittit qui saluet eos, cum utique non mereantur. Quoniam si cum adhuc pecca
tores essemus, Xps pro nobis mortuus est, multo magis iustificati nunc in sangui
ne ipsius salui erimus ab ira per ipsum. Hoc dicit quia si pro peccatoribus filium
suum deus occidi permisit, quid faciet pro iustificatis, nisi eruet ab ira, id est tutos illos pra

tet ab inlusione diaboli ut securi sint in die iudicii cum coeperit perfidos ultio
deuastare. Quo enim bonitas di nullum perire uult. Morte dignis mise
ricordiam dedit. Ut intellegentib; di gratiam eis esse. adderet & dignitatem
et gloriam; Ingrati hi sunt qui do uocante dissentiunt di gratiam abnuentes ut
in proposito erroris et malignitatis permaneant; Si enim cum inimici essemus
reconciliati sumus do per mortem filii eius. multo magis reconciliati salui erimus
in uita ipsius; Manifestum e. quia ut si reconciliaret nos sibi ds. filium suum
morti tradidit. quanto magis reconciliatos saluos faciet in uita ipsius, Si enim
mors saluatoris profuit nobis. quanto magis uita ipsius cum resurgit a mor
tuis; Quia sicut mors eius a diabolo nos eruit. ita & uita eius de die iudicii nos libe
rauit; Non solum autem hoc. sed et gloriamur in do per dnm nrm ihm xpm
per quem nunc reconciliationem accepimus; Non tantum pro accepta
salute et securitate. do gratias agendas docet sed et gloriandum per ihm
xpm in do qui dignatus e filio suo arbitro e inimicis & inimicis dici nos suos a
micos. Ut omnia beneficia per xpm consecutos nos gaudeamus; Ut qui a per
ipsum cognouimus dnm gloriantes in eo. reddamus ei honorificentiam pare
do patri; Ipso sibi idoneo teste predicante ut honorificent inquit filium
sicut honorificant patrem; Post di ergo patris prouidentiam & donum quod
dedit p xpm. ut per personam filii nobis gratiam faceret. quia per unum xpm
redempti sumus ab uno do patre. adiecit; Propter ea sicut per unum homi
nem peccatum in hunc mundum intrauit & per peccatum mors. sic
et in omnes homines pertransiit. In quo omnes peccauerunt; Quo superius
di gratiam per xpm datam ostendit. secundum ordinem ueritatis. Nunc
ipsum ordinem unius di patris. per unum xpm filium eius declarat. ut qui
adam unus. idest & eua & ipsa enim ad unu e. peccauit in omnib; Ita unus
xps filius di. peccatum uicit in omnibus; et quia propositum gratiae di erga
genus humanum ostendit. ut ipsa primordia peccati ostenderet ab adam coe
pit qui primum peccauit. Ut quia prouidentia unius di. per unum refor
masse doceret. quod per unum fuerat lapsum & tractum in morte. hic

ergo unus ē per quam saluati. hanc illi reuerentiam quam dō patre debemus ip
so uolente; dicit enim idem alio loco. qui in his seruit xp̄o placet dō; Cum
scriptum ē. dnm̄ dm̄ tuum adorabis & illi soli seruies; Si ergo soli dō seru
iendum dicit. et xp̄o seruire precepit. In unitate dī est xps. nec dispar aut al
ter dś. quando cum soli dō seruiendum lex commonet. xp̄o seruiens dō
placere dicatur; Igitur sicut per unum hominem peccatum in hunc mun
dum intrauit. et p peccatum mors. Ita et per unum xpm̄ damnatio pecca
ti et mors peccati prestans uitam aeternam; quod inferius declarat.
in quo. id est in adam omnes peccauerunt. ideo dixit in quo. cum de muliere
loquatur. quia ad speciem non retulit sed ad genus; Manifestum itaq; ē in adam
omnes peccasse quasi in massa; Ipse enim p peccatum corruptus quos genuit omš
nati sunt sub peccato; Ex eo igitur cuncti peccatores quia ex ipso sumus om
nes; hic enim beneficium dī pdidit dum preuaricauit. Indignus factus edere
de arbore uitae ut non moreretur; Mors autem dissolutio corporis ē. cum anima
a corpore separatur; Est & alia mors. quae secunda dicitur in gehenna. quā
non peccato adae patimur. sed eius occasione ppriis peccatis adquiritur; ā
quae boni inmunes sunt. tantum quod in inferno erant. Sed superiori quasi
in libera qui ad celos ascendere non poterant. sententia enim tenebantur
data in adam; quod cirographum decreti morte xpi deletum ē; Senten
tia autem decreti ut uniuscuiusq; hominis corpus solueretur super ter
ram. anima uero uinculis inferni detenta cruciaretur; Usq; ad legem
enim peccatum erat in hoc mundo. Peccatum autem non imputabatur cum lex
non erat; In adam omnes dicit peccasse sicut supra memorauit. & usq; ad legem
datam. non imputatum et peccatum; Putabant enim se homines apud dm̄
inpune peccare. sed non apud homines; Nec enim naturalis lex penitus
obtorpuerat. quia non ignorabant. quia quod pati nolebant alis
facere non debebant; Nam usq; adeo non ignotum fuit peccatum inter
homines. ut iacob. cum idola sua apud illum quereret socer eius laban
in quo inuentum fuisset furtum. morte dignum iudicaret; & ioseph

quamuis per calumniam · tamen quasi reus clausus in carcere est;
et pistor & pincerna pharaonis ob delictum similiter passi sunt; et moy-
se occiso egyptio ad territus lege fugit; quomodo ergo non imputaba-
tur peccatum cum lex non eet · aut quomodo uindicabatur nisi lex
sciretur · Lex naturalis semper ē · nec ignorabatur aliquando · sed
putabatur ad tempus tantum auctoritatem habere · non & reos apud
dm̄ facere; Ignorabatur enim quia iudicaturus est ds̄ genus humanum;
Ac per hoc non imputabatur peccatum quasi peccatum e& apud dm̄ · Incu-
riosum dm̄ asserentes; At ubi aut lex data ē per moysen manifestatum ē
curare dm̄ res humanas · et non inpune futurum his qui male facientes qua-
cumq; ex causa in presenti euadunt; Nam utiq; si intra se magistra
iustitia uel natura peccata non inulta censebant · quanto magis dm̄
hec quem mundi sciebant opificem requisiturum non debuerant ig-
norare · quippe cum sodoma et gomorra p ignem adiudicata sint de-
perire · quod obliuio quidem texerit · moyses autem ut firmaret dm̄
iudicem fore scribendo manifestauit; Sed cum pretermisso dō figmen-
ta coeperunt in honorem dī recipere · deprauati mente partem legis na-
turalis quae prima ē calcauerunt quia lex naturalis tres habet partes; nota
cuius prima haec ē · ut agnitus honoretur creator · nec eius claritas et maiestas
alicui de creaturis deputetur; secunda aut pars ē moralis hoc est ut bene ui-
uatur modestia gubernante; Congruit enim homini habenti notitiam
creatoris uitam suam lege frenare · ne frustretur agnitio; Tertia uero pars
ē docilis ut notitia creatoris dī et exemplum morum ceteris tradatur · ut
discant quemadmodum apud creatorem meritum collocatur; haec est
uera & xpiana prudentia; Sed regnauit mors ab adam usq; ad moysen;
Quo non inputabatur peccatum antequam lex daretur p moysen sicut dixi;
ipsa usurpationis inpunitate regnabat mors · sciens sibi illos deuotos; Reg-
nabat ergo mors securitate dominationis suae · tam in hos qui ad tempus eua-
debant · quam in istos qui etiam hic poenas dabant p malis operibus suis;

Omnes enim suos esse uidebat · quia qui facit peccatum · seruus est peccati;
Inpune enim cedere putantes · magis delinquebant · circa haec peccata promp
tiores · quae mundus quasi licita nutriebat · quo facto · gaudebat satanas secu
rus quod causa adae relictum a dō hominem · in possessionem habebat;
Regnauit ergo mors in eos qui non peccauerunt in similitudinem preuarica
tionis adae qui est forma futuri · quod in subiectis monstrabimus; Itaq; non
in omnes mortem regnasse manifestum ē · quia non peccauerunt omnes
in similitudine preuaricationis adae · idest non omnis contempto dō pecca
uerunt · quia ali sunt qui contempto dō peccauerunt · nisi qui neglecto cre
atore · seruierunt creaturae · deos sibi constituentes · quos colerent ad iniuri
am dī · Nam & thara pater abrahae et nachor et laban ꝓprios deos sibi uindi
cabant; Et peccatum adae non longe est ab idolatria · Preuaricauit enim
putans se hominem futurum dm̄; Aestimabit enim hoc magis ꝑfuturum qđ
diabolus suasit quam quod dš iussit · in loco dī diabolum statuens; unde & sub
iectus ē diabolo · similiter & hi transgressi dō · dum creaturae seruiunt · peccant simili
modo · non idem quia simili modo solet habere aliquid dissimile; Nec enim potest dici
quia & hi preceptum acceperunt non edendi de arbore sicut adam · fuerunt qui
peccauerunt non preterito dō sed in lege naturali; qui enim intellexit iu
dicio naturali siue ex traduce et ueneratus est dm̄ · nulli honorificentiam
nominis ac maiestatis eius inpertiens · si peccauit quia inpossibile ē non pecca
re · sub dō peccauit non in dm̄ quem iudicem sensit; Ideoq; in huius modi mors
non regnauit · In hos aūt sicut dixi regnauit · qui sub specie idolorum seruier
diabolo · ꝓpterea quod lex in auctoritate non erat ꝓmulgata · iudicem dm̄
presentire nequiuerunt; Maxima enim pars mundi dm̄ fore et iudicē
ignorabat; ꝑpauci aūt in quos non regnauit mors; In quos aūt regnauit · post
istam mortem quae prima dicitur · a secunda excepti sunt ad poenam et per
ditionem futuram, In quos aūt non regnauit · quia non peccauerunt
in similitudinem preuaricationis adae · sub spe reseruati sunt aduentu
saluatoris in libera sicut legitur de abraham · Quia quamuis apud inferos

fuerit· discretus tamen longo inter uallo· ita ut chaos sit ingens inter iustos et pec
catores· quanto magis inter impios· ut iustis sit refrigerium et peccatorib; aestus·
Impiis uero ardor ut ante iudicium quid unusquisq; dignus esset non lateret ;
ac per hoc ergo regnabat in eos mors quia uidebat opera subtilitatis suę p̄fecisse
eis ad poenam quasi inimicis· Non enim latuit illum ad hoc factum hominem
in mundo ut imperium unius dī predicaret a quo preuaricatus ē satanas. Et si
in greco non ita cautum dicatur; sic enim dicitur scriptum· & iam in eos regnas
se mortem qui non peccauerunt in similitudinem preuaricationis adę; Totum
enim hic complexus uidetur· ut quia mors· id est dissolutio p̄ inuidiam facta est
diaboli. Et in eos qui non peccauerunt regnasse mortem· moriuntur enim quod uo
tis satane; quod si uerum est non oportuit dici· regnauit mors ab adam usq; ad mor
sen· si ab initio usq; ad finem regnat in omnes· aut forte gradus fecit· ut ab adam
usq; ad morsen regnauerit & a morse usq; ad xp̄m· a xp̄o uero usq; ad finem; ad
quam utilitatem hec locutio p̄ficeret cum nec sic locutus probetur. Dixit enim; ab adā
regnauit mors usq; ad morsen propter quod lex non erat manifesta· ut data le
ge sub auctoritate eius uiuerent· scientes quid cauerent· ne regnaret in eos mors;
Igitur qui ante legem hoc seruauit natura duce quod postea lex mandauit· nū
quid potest dici quia mors regnauit in eum· Nam uide quid de eo scriptum sit ;
Peccatum inquit non inputabatur cum lex non esset· & adiecit, sed regnauit
mors ab adam usq; ad morsen· eo utiq; tempore quo lex non erat· et conuenit
ut quia antequam lex daretur mors regnauit· In eos regnasse dicitur qui pec
cauerunt in similitudinem preuaricationis adę· sicut supra memoraui
mus; sicut enim post datam legem qui fornicationi aut idolis seruierunt
contempnentes legislatorem· regnauit in eos mors· ita & ante legem qui
sensum legis presenserunt honorificantes auctorem eī· non utiq; regnauit
in eos mors; propterea enim regnasse dicitur quia cognitio unius dī euanue
rat in terris; deniq; sic coepit data lex, Ego sum inquit dn̄s ds̄ tuus qui edu
xit te de egipto de domo seruitutis; non erunt tibi dii alii preter me· & non
facies tibi idolum neq; ullam similitudinem; Data igitur lege ne mors

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

regnaret. ut abolitis peccatis priorib; unde obsecundaret genus humanum;
Unde alio loco dicit idem apostolus; non regnet peccatum in uro mortali corpo
re uro ob oediandum ei; quo dicto ostendit &iam nunc regnare mortem si lex con
temnatur; quod enim regnum mortis ē nisi cum fit uoluntas eius. dum
imperat ad perniciem oboedientis. cuius imperii uoluntas caput ē idola
tria; Et tamen sic prescribitur nobis de grecis codicib; quasi non ipsi ab inuicē
discrepent quod facit studium contentionis; quia enim ppria quis aucto
ritate uti non potest ad uictoriam uerba legis adulterat. ut non ratio sed aucto
ritas prescribere uideatur; constat aūt quosdam latinos porro olim de ue
terib; grecis translatis codicib: quos incorruptos simplicitas temporum
seruauit & pbat; postquam aūt a concordia animis dissidentib; et hereti
cis perturbantib; torqueri questiones coeperunt. multa inmutata sunt
ad sensum humanum ut hoc contineretur in literis quod homini uideret̄;
Unde & ipsi greci diuersos codices habent; hoc aūt uerum arbitror quando
& ratio et historia & auctoritas obseruatur; Nam hodie que in latinis reprehendun
tur codicib; sic inueniuntur a ueterib; posita. tertulliano. uictorino et cipria
no; Primum enim in iudea coepit destrui regnum mortis quia notus in iudea
ds̄. nunc aūt in omnib; gentib: cotidie destruitur. dum magna ex parte ex
filiis diaboli fiunt filii dī; Itaq; non in omnes regnauit mors. sed in eos qui pec
cauerunt in similitudinem preuaricationis ade sicut supra memoraui. Adā
aūt ideo forma futuri ē. quia iam tunc in misterio decreuit ds̄. p unum
xpm emendare quod per unum adam peccatum erat sicut dicit in apoca
lipsi iohannis apostoli; Agnus inquit qui occisus ē a constitutione mundi
denique subiecit; Sed non sicut delictum ita & donum; Propter quod enim for
mam eē dixit unius xpi unum adam ne & causa adae talem significasse pu
taretur qualis & xps est. ait sed non sicut delictum ita et donum. quia in eo
tantum forma adam xpi est quia quod unus peccauit unus emendauit;
Si enim in unius delicto multi mortui sunt multo magis gratia dī & donum in
gratia unius hominis ihū xpi in plures abundauit; Hoc ē si delicto unius

adulterat. ut sensum suum quasi uerba legis

multi mortui sunt imitantes praeuaricationem eius. magis gratia di et donum in plures abundauit confugientes ad se; Plures enim gratiam consequuntur. quam mortui sunt delicto adae; Unde manifestum ē non de hac morte quę omnib; communis est significasse. quia omnes omnino moriuntur. et non tamen omnes gratiam consequuntur. Neq; mortem in omnes regnasse. sed in eos qui delicto adę mortui sunt significantur; Quos in similitudine adę praeuaricationis dicit peccasse. hi sunt quos dicit unius delicto multos mortuos; Gratia aūt di in plures abundare. quia & his qui delicto adę mortui dicuntur similiter peccantes et in his qui non peccauerunt in hac adę praeuaricationis similitudine. Patres aūt peccato ex di sententia erant apud inferos. gratia di abundauit in discensu saluatoris omnib; dans indulgentiam cum triumpho sublatis eis in caelum; Et non sicut per unum peccantem. ita & donum; Nam iudicium quidem ex uno in condemnationem. donum aūt ex multis delictis in iustificationem; Manifeste diuersū est quia uno adae peccato condemnati sunt qui in similitudine praeuaricationis eius peccauerunt. Gratia uero di per xpm non ex uno delicto sed ex multis iustificauit homines. dando illis remissionem peccatorum; hoc & magnificentia ampietatis di & xpi loquitur. Ut cum delicto adę multi teneantur a morte secunda in inferno inferiori. Donum tamen gratiae di cum iustum & plectat illos. non solum ignoscit illis. sed et iustificat; Si enim unius delicto mors regnauit per unum. multo magis abundantiam gratiae & iustitiae accipientes in uita regnabunt per unum ihm xpm; Contuendum ē unum ee sensum & in nullo differre; Mortem enim dicit regnasse. non regnare; Quia qui intellexerunt per legem futurum iudicium di. sublati sunt de eius imperio; Regnauit aūt. quia sine manifestatione legis timor di in terris non erat; Superior ergo sensus ē. ut quia mors regnauit ab adam usq; ad moysen. in eos qui peccauerunt in similitudinem praeuaricationis adę. Multo magis gratia regnet abundantia doni di in uitam per unum ihm xpm; Si enim mors regnauit. quare non magis gratia regnet. quae multo plures iustificat quam hi sunt in quos regnauit mors. quanto magis gratia regnare credenda ē. quae confert uitam per xpm. Igitur sicut per

unius delictum omnes homines in condemnationem. sic & per unius iustitiam
omnes homines in iustificationem uitę; hoc ē. sicut p unius delictum omnes
condemnationem meruerunt. similiter peccantes. ita & in iustitia unius omnes
iustificabuntur credentes; Si qui aut̄ condempnationem hanc generalem
ee putant. simili modo et iustificationem generalem accipient. sed non est
uerum. quia non omnes credunt; Sicut enim per inoboedientiam unius
hominis peccatores constituti sunt plurimi. ita & p unius oboedientiam ius
ti constituentur multi; Quos supra omnes dixit. hic plures et multos signi
ficat; plures enim delictum adę secuti sunt preuaricando. non omnes; &
multi iusti constituentur per fidem xpi. non omnes; Non ergo in eos regnauit
mors qui non peccauerunt in similitudine preuaricationis adae; Lex aut̄
subintrauit ut abundaret delictum; Potest dici econtra. non ergo oportu
it dare legem ne peccata increscerent; si enim ante legem minus peccatum ē
non opus fuit lex; plane necessaria fuit lex. ut ostenderet imputari apud dm̄
peccata quę inpune fieri credebantur. ut decetero scirent quid cauere
deberent; Unde esaias pphēta. Lex inquit adiutorio data ē; Ut quia ipsi
naturę quodam modo inserta sunt iustitię semina. addita lex ē. cuius auc
toritate & magisterio. ingenium naturale pficeret ad fructum iustitię fa
ciendum; Sicut enim natiuitas interit. nisi nutrimenta habeat quib; fota
adolescat. ita et naturale iustitię ingenium nisi habeat quod respiciat &
ueneretur. n̄ facile pficit sed egrotat et supuenientib; cedit peccatis; Con
suetudine enim delinquendi premitur nec crescit in fructu. & p hoc ex
tinguitur; prouidenter ergo data ē lex sicut testatur ppheta. sed populus
ueterem consuetudinem sequens multiplicauit peccata. Ipso enim usu
plus coepit peccare quam ante peccauerat; Et sic factum ē ut data lege
non minuerentur. sed abundarent peccata; Apostolus enim ostendit
quid puenerit data lege. non quid lex fecerit; quomodo aut̄ legis su
uo crescebant peccata. quę comminatur ne peccetur. sed subintras
se dicitur. ut abundaret peccatum; uerum ē quia quasi pfutura in

tauit et eum humiliauit. Postea autem coepit dominari eis quibus praece-
pit ne peccarent et peccabant; Ostendere enim coepit lex abundantiam
peccatorum, cum quae inter dixerat plus fiebant quam facta erant;
Igitur hoc modo ut habundaret delictum data lex est; Commendans enim
apostolus fidem per quam utique peccata delentur. Legem dixit fecisse ut
abundarent peccata sicut supra dixi, quia non data est ut abolerentur
peccata sed ut abundarent. Dum et ante legem peccatores ostendit
et post legem reos omnes tenuit; Ubi autem abundauit peccatum super-
abundauit gratia; Manifestum est quia cum abundaret pecca-
tum superabundauit gratia. Dum donum dei uenit ex permissione et omnia
peccata contexit, ut diaboli inuidia nihil se profecisse doleat; quia
enim cum data est lex ad utilitatem humanam, id egit diabolus ut su-
adendo inlicita inuerteret, ut quod profuturum datum erat in contra-
rium proficeret, dum mandata contempta sunt, ut non utilitas ex lege
commendatio gratiae dei sed iudicium ad uindictam procederet.
Tunc iustus atque misericors deus ut gloriam diaboli quam de triumpha-
to homine quaesierat exinaniret, filium suum uenturum decreuit qui
omnia peccata donaret. Ut maior fieret laetitia ex dono gratiae, qui
fuerat luctus ex peccato; Gaudium enim doni dei laetitia his perfecit
de quibus triumphare non potuit satanas; Idcirco superabundauit gra-
tia super peccatum quod suasit satanas; Ut quemadmodum reg-
nauit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per iustitiam in uitam
aeternam per iesum christum dominum nostrum; Peccatum regnauit uidendo opus
suum peccantibus in mortem perficere, in qua gloriabatur. Simili modo
ut et gratia regnet per iustitiam in uitam aeternam per iesum christum dominum
nostrum. Ut sicut per adam coeptum peccatum regnauit, sic et per iesum gratia;
Sicut regnat gratia per iustitiam, si accepta remissione peccatorum iustitiam
sequimur, ut uidens gratiam fructum se habere in bonis quos redemit,
regnet in uita aeterna, sciens nos futuros aeternos; Superabunda-

ergo gratia quia peccatum ad tempus regnauit. gratia aut in aeternum; Di enim
regnum est gratia regnante. sicut diaboli regnum erat peccato regnante; Totu
tamen ad xpm refert. ut omnis gratia di a xpo dicatur; Ad superiorem igitur
sensum respondit dicens; Quid ergo dicemus. permanebimus in peccato. ut gra
tia abundet? absit; Hoc est. numquid semper peccandum e. ut donum di abun
det tegens nra peccata. ut semp remissionem peccatorum sperantes quia di
pius e. xpi gratiam preferamus? non utiq;; Ideo enim nri misertus e ds per
xpm. ut de cetero non peccantes. et meritum nobis. & di gratiam in nos reg
nare faciamus; Aufert enim regnum gratiae di et tradit peccato. qui rursus
redit ad ueterem hominem. hoc est ad ritum preteritae uitae; Duabus enim ex
causis. misericordiam accepimus. ut & diaboli regnum excluderetur. & di
imperium ignorantib; predicaretur. per hoc ipsum dignitate nob quesita;
Qui enim mortui sumus peccato. quomodo adhuc uiuemus in illo; Hoc di
cit; quo uiuentes peccato. mortui eramus apud dm; Qui peccat enim. u
uit peccato. sicut qui non peccat. uiuit do; Superueniente enim gratia di
p xpm. & nos p fidem lauacro spiritali regenerante coepimus uiuere do.
mortui ee peccato qui e diabolus; hoc e tam mori peccato. liberari a pec
cato. fieri aut serui di; Itaq; mortui iam peccato. non redeamus ad mala
pristina. ne iterum uiuamus peccato. et morientes do. amissa dignitate.
poenam quam euasimus incurramus; An ignoratis. quia quicumq; babti
zati sumus in xpo ihu. in morte ipsius babtizati sumus. hoc dicit. ut scia
mus babtizatos nos iam non debere peccare. quia cum babtizamur. com
morimur xpo. hoc e in morte ei babtizari; Illic enim omia peccata nra moriun
tur. ut innouati deposita morte. resurgere ualeamus ad uitam renati. Ut quo
modo xps mortuus peccato resurrexit. ita & nos p babtismum. spem resurrecti
onis habeamus; Babtismum itaq; mors peccati e. ut alia sequatur natiuitas
quae corporis manente compage hominum mentes innouat. sepulta omniu
malorum uetustate; Consepulti enim sumus cum illo p babtismum in
morte: ut quemadmodum xps resurrexit a mortuis p uirtutem patris

ita et nos in nouitate uitae eius ambulemus; Hec dicens etiam istud significat
quod primum est · quia xps corpus suum a mortuis excitauit; Ipse enim uir
tus est di patris sicut dicit; Soluite templum hoc · & ego in tribus diebus
excitabo illud. Hoc aut dicebat de templo corporis sui · & quia resurrexit
in nouam uitam quae iam mori nesciat; Noua aut dicitur quia a xpo
data e quae e disciplina xpiana, Nos aut babtizati consepulti sumus xpo · ut
de cetero hanc uitam sequamur · in qua xps resurrexit; Babtismum itaq;
resurrectionis pignus est et imago · ut iam in preceptis xpi manentes ad preteri
ta denuo n reuoluamur; Qui enim mortuus · iam non peccat; Mors enim · finis
peccati est; Nam ideo per aquam celebratur · ut sicut aqua sordes corporis ab
luit · ita et nos per babtismum ab omni peccato · spiritaliter purgatos nos & in
nouatos credamus; Ut quod incorporale est · inuisibiliter abluatur; Si enim
conplantati facti sumus similitudini mortis eius · simul et resurrectionis erimus;
Tunc nos feliciter dicit posse resurgere · si similitudini mortis eius fuerimus
complantati; id est si in babtismo omnia uitia deponentes · in uitam nouam trans
lati de cetero non peccemus · Per quod simul & resurrectionis illius similes erimus;
Similitudo enim mortis · similem prestabit resurrectionem; Quod in epistola
sua iohannes apostolus memorat dicens; Scimus cum apparuerit · similes ei eri
mus · Hoc e inmortalem & gloriosum resurgere; Nec enim haec erit similitudo
ut nihil distet quia similis erit incorporis gloria non in diuinitatis natura; Scien
tes hoc quia uetus homo noster simul crucifixus est · ut destruatur cor
pus peccati · ut ultra non seruiamus peccato; Multa innectit et ite
rat · ut babtizatos doceat iam non debere peccare · maxime ne ad
idolatriam reuertantur; Grauissimum enim crimen et caput totius er
roris e · neq; dimitt gratiam acceptam a do p xpm; Hominem ergo ueterem ac
tus preteritos dicit · quia sicut nouus homo p fidem & puram uitam dicitur
ita & uetus homo p diffidentiam et malos actus; hos actus · crucifixos dicit
id est mortuos ut corpus destruatur peccati quod e cuncta crimina; Omnia
enim peccata simul corpus appellat · quod destrui dicit p bonam uitam

&fidem catholicam; Sicut mortui sumus cum xpo· credimus & iam quod simul cum
illo uiuemus; Manifestum ē hos qui carnem crucifixerunt· idest mundum cum ui
tiis & concupiscentiis· mori mundo· & conmori xpo; Aeterne quoque uitae ac saluta
ri conmaginari ut gloriae xpi similes effici mereantur; Caro uero· idest corpus sic
crucifigitur· si desideria ei calcentur; Quae mouent in ea peccato creantur· ex
p̄uaricatione primi hominis coepta; In carne enim· diabolus crucifigitur;
Ipse ē enim qui fallit per carnem; Caro ergo· aliquando mundus· hoc ē elemen
ta· aliquando uero corpus hominis intellegitur· uel ipsa anima sequens cor
porea uitia; Scientes quod xps surgens a mortuis iam non moritur· mors
in eum ultra non dominabitur; quod aūt mortuus est peccato mortuus est
semel· quod aūt uiuit· uiuit dō; Securitatem aeternitatis in resurrectio
ne saluatoris ostendit· ad quam uenire contingit· si melioris uitae fuerit i
mutatio; Qui enim bene agendo uiuit dō· hic uere uiuit quia aeternam
habet uitam; Ita & uos existimate uos mortuos ēē peccato· uiuere aūt dō
in xpo ihū dnō nrō; Sic loquitur ut doceat non aliter mori posse peccato
& dō uiuere· quam ut in xpo sit omnis spes quem dnm̄ nrm̄ appellat· ut nihil
legis ad salutem proficiat capessendam in futuro seculo· quando non aliter ui
uitur dō quam p xpm̄; Non ergo regnet peccatum in uro mortali corpo
re ut oboediatis concupiscentiis eius; Mortale corpus ē ex causa preua
ricationis adae· Ex fide aūt xpi fore creditur inmortale; Ut aūt adp
missionem hanc inueniantur· non oboediendum dicit peccato
ne regnet peccatum in nrō mortali corpore; Sic autem non
regnat· non ui debitur corpus hoc ēē mortale· quia in spe
aeternitatis ē; Non p̄pter dissolutionem dixit mortale corpus·
sed propter poenam gehennae· ut ille inmortalis dicatur· qui in ge
hennam mittendus ē· Quia qui peccato oboediunt· mortē inferni non
euadunt· quia saluator in se credentes liberauit; Mortale ergo dicens
corpus· totum hominem significauit· quia qui oboediunt peccato·
mortales dicuntur; Anima enim inquit quae peccat· ipsa morietur·

idest totus homo. nemo enim sine corpore iudicabitur; Sed neque exhi
beatis membra uestra arma iniquitatis peccato; Ostendit diabolo nostris nos uitiis
expugnari; occasio enim datur illi per nostra peccata. ut deserente nos deo. accep
ta potestate inludat nos & mortificet; Ideo membra nostra ab omni opere ini
quitatis continere debemus ut inimicus noster. inermis inuentus subiciatur;
Et non dixit. exhibete corpora uestra. sed membra uestra; Membris enim ministris
erratur non toto corpore; Sed exhibete uos deo tamquam ex mortuis ui
uentes; Mortem. ignorantiam & infidelitatem cum mala uita significat
Quia uita est cognoscere dominum christum. quia enim nemo sine parente ortum su
mit uitae. omnia autem a deo orta sunt adiutante christo. Idcirco qui non agnoscit
parentem omnium esse dominum christum. uitam habere non dicitur. hoc est sic ha
betur. ac si non sit; Ipse enim semet ipsum esse negat. dum sine parente deo
esse se putat; Itaque ignorantia & turpis uita mors est; Uitia enim ista mortem
adquirunt. non mortem hanc que communis est omnibus; sed mortem ge
henne sicut supra memoraui. Ut cognitio parentis dei & sancta conuersatio uita sit
Non haec que occasui subiacet sed illa futuri seculi que uocatur aeterna;
quam obrem. exhibete uos deo inquit. que cognoscentes. profecistis in salutem
ut inhoneste uitae renuntiantes. essetis ex mortuis uiuentes; Et membra
uestra arma iustitiae deo; Tunc nos modestia conuersationem nostram uult
gubernare. ut actus nostri iustitiae dei proficientes. non mundane iustitiae.
Quia mundi iustitia sine fide est christi. sine qua non uita sed mors est. arma
prebeamus illi. ad defendendos nos. cui cum arma per opera bona prebemus
dignos nos facimus ad iuuari ab ea. quia iustitia dei indignos despicit;
Ubi enim iustitia dei fuerit. ibi habitat spiritus sanctus ad adiuuandum inbecilli
tatem nostram; Sicut enim peccato arma prebemus cum male agimus ita
et iustitiae cum recte uersamur. membra custodientes ab omni turpitudi
ne; Peccatum autem uestri non dominabitur; non enim sub lege estis. sed
sub gratia; Si secundum praecepta que dat ambulemus. peccatum nobis
dicit non posse dominari; His enim dominatur. qui peccant; non enim

enim

ita ambulantes ut precepit sub lege sumus; Si uero non peccemus non sumus sub
gratia; Si autem peccemus uertimur sub legem & incipiet nri dominari peccatum:
quia qui facit peccatum seruus ē peccati; & necesse ē ut sit sub lege quamdiu re
missa non accepit; Peccatum enim auctoritate legis reum facit peccatorem;
Ac p hoc cui data remissio ē & custodit se ne de cetero peccet neq; peccatum ei do
minabitur neq; sub lege ē; Cessat enim circa eum auctoritas legis qui libera
tus est a peccato; Quos enim reos tenet lex traditi sunt illi a peccato; Qui ergo
peccatis exutus ē non potest ēē sub lege; Quid ergo peccabimus quia non su
mus sub lege sed sub gratia absit quo lex a dō est. ac p hoc ne forte opponere
tur ipse sibi pposuit; Si a dō est inquit lex cur non debemus ēē sub lege hoc
purgat ac docet cum dī uoluntate qui legis auctor ē a xpo nos liberatos de sub
lege quam uis enim recte data sit lex. Data ē enim ut & reos ostenderet apud
dm̄ qui peccauerant ante legem & timoris eēt ut de cetero non peccaretur. Sed quia
inbecillitate infirmitatis sue genus humanum a peccatis se inhibere n̄ potuit fac
tum obnoxium mortis inferne; Motus ds̄ pietate clementie sue qua semp hu
mano generi subuenit puidit p xpm̄ qua ratione desperatis undaretur me
dela ut remissione peccatorum accepta eruti a lege que illos habebat
obnoxios releuati & reparati dō adiuuante uitiis a quib; prius subacti
fuerant repugnarent; Ideoq; non peccabimus quasi legem dī spernentes
sed ipsius dī puidentiam secuti sumus p xpm̄; Nescitis quia cui exhibetis uos
seruos ad oboediendum: serui estis eius cui oboedistis siue peccati siue obo
ditionis ad iustitiam. Nunc ne aliud pfitentes aliud faciamus & cum dī ser
ui dicimur gestis serui diaboli inueniamur: Premonet & denuntiat eē
nos seruos eē cuius uoluntatem explemus operib; et non parum obeē dm̄
confiteri dnm̄ & actib; diabolo famulari; Nam hoc olim ds̄ notat & accu
sat dicens; plebs haec labiis me honorat cor autem eorum longe est a me;
& dns̄ ait in euangelio; Nemo potest duob; dominis seruire; & in lege dic
tum; ds̄ non inridetur. Gratias autem dō quod cum fuissetis serui peccati
oboedistis ex corde in eam formam doctrine in qua traditi estis;

31

credentes aut in xpo. serui facti sumus iustitiae; eius enim serui dicimur: cui oboe dimus; & quia iustum e oboedire xpo. et ipse enim iustitia e. et quae prece pit iusta sunt. Idcirco dicit seruos nos factos iustitiae. & corde non ex lege. ut professio nra animi iuditio pmatur; Per naturam enim inducti su mus ad fidem. non p legem; In qua forma doctrine di imperio facti su mus qui finxit naturam; In natura enim habemus ut agnoscamus. a quo et p quem. et in quo sumus creati; formae ergo doctrine. In quam tra didit nos creator naturaliter. hoc e quod supra dixit; Ip si sibi sunt lex dum uident nature suae e quod credunt. ut quod iudeis lex & pphe te predicarunt de xpo. hoc gentiles ex corde confidunt; Hinc gratias refert dno quia cum essemus serui peccati. oboediuimus ex corde cre dentes in xpm. ut seruiremus do non p legem mortis. sed per legem natu rae; Humanum dico ppter infirmitatem carnis urae; dum infirmi tatem carnis memorat. minus se significat efficere ab homine quam dignum e circa di culturam; deniq; subinfertur; Sicut enim exhi buistis membra ura seruire inmunditie & iniquitati ad iniquitate ita nunc exhibete membra ura seruire iustitiae in sci ficationem; ut oc casionem nobis auferret timoris accedendi ad fidem. quia quasi inpor tabilis nobis & aspera uideretur. ea mensura nos do seruire pcepit. qua pri us famulabamr diabolo. Cum utiq; ppensius debere seruire do qua dia bolo. quippe cum hic salus. illic damnatio operetur. Medicus tamen spiritalis non plus a nobis exigit. ne dum pre cepta quasi grauia fuge rimus. ppendentes infirmitatem nram moreremus in morte; Un de dns. Tollite inquit iugum meum sup uos. quia suaue e & onus meum leue e; Cum enim serui essetis peccati. liberi eratis iustitiae. Quem enim fructum habuistis in illis in quib; nunc erubescitis. Nam finis illorum mors e; Manifestum e. quia quilibet e a do ser uus e peccati; Dum peccat enim. recedit a do & fit sub peccato; quales ergo sunt fructus peccati. in quib; addiscentes bonam uita confun

dimur eo quod dudum turpiter uixerimus & non solum hoc quia & sententia
paganorum turpis & foeda e. Maxime quae infrigia inuenta e. In qua nisi spur
cus inter sit sacramentum mutum e & torpescit religio; Ecce maculis plena liber
tas et squaloribus obligata. cuius opus turpis mercedem habet. cuius finis mors,
finem dixit exitum uite & actuum cui aut mors aut uita succedit; Sed
hoc loco mors duplex. a morte enim ad mortem transit; Nunc uero libe
rati a peccato serui facti do. habetis fructum urm in sci ficatione. finem
uero uitam aeternam; Hoc e si accepta remissione peccatorum bono
rum actuum emuli fuerimus. adquirimus scitatem, finem uero habe
bimus idest exitum. uitam perpetuam; A morte enim hac quam fi
nem dixit transimus ad uitam. que sine fine e; Nam merces peccati
mors e. quesitum peccati mortem dicit. quia peccatum mors; Ac per hoc
qui de cetero abstinent se a peccatis stipendium accipiunt uitam aeter
nam. quia qui non peccant. alieni sunt. a morte secunda; Gratia aut
di uita aeterna. in xpo ihu dno nro; Sicut enim sequentes peccatum adqui
runt mortem. ita sequentes gratiam di idest fidem xpi que donat pec
cata. habebunt uitam aeternam. Ut gaudeant se ad tempus dissolui
Scientes hanc se uitam consecuturos. que & omni tedio careat. & succes
sionem non habeat; Quam scs simeon exoptans. petit se hinc dissolui.
ut iret in pace; Idest uitam. quae nullam patitur inquietudinem;
Et hoc donum a do p xpm nobis datum dnm nrm testatur. Ut do patri
gratias p nullum alterum. nisi p filium eius agamus; An ignoratis frs
mei. scientibus enim legem loquor. Ut animos illorum firmet in doctri
na diuina. exemplo humane legis utitur. ut p ter rena sudeat celesti
a. Sicut a mundi creatura ds agnoscitur; quia enim unius e totum licet
diuersę sint res. ex aliqua tamen parte sibi inuicem similes sunt; Sciunt
ergo legem romani quia non sunt barbari. sed conprehenderunt na
turalem iustitiam. partim ex se. partim ex grecis. sicut greci ex hebre
is; Quamuis enim ante moysen non latuerit lex. sed ordo non erat

neque auctoritas. Nam leges romanis ex athenis perlatae sunt; non ignorantibus
ergo legem dicit; Quia lex dominatur homini quanto tempore uiuit.
Non est occultum omnem uitum hominis ee sub lege naturae quae data e mun
do. haec lex generalis e; Nunc uero aliam pponit specialem quamuis & ipsa
generalis sit. sed dum non recipitur ab omnib; fit specialis. p quam uult
probare adsertionem suam; Gradatim enim uult tradere ueritatem. dic
enim; Nam quae sub uiro e mulier uiuente uiro alligata e lege uiri; quod si
mortuus fuerit uir eius. soluta e a lege uiri; Igitur uiuente uiro uocabitur ad
ultera si fuerit iuncta alteri uiro; Haec lex de euangelio e non ex moysi neq;
ex iustitia terrena, aliquid ergo duce natura. aliquid ex lege moysi ad
discentes pfecti facti sunt p euangelium xpi; Sequenti ergo exemplo
apertius suadet xpianis mum exutum ee a lege factorum n ab omni
lege; Nec ultra iam expedire ee sub lege. quia di gratia liberauit hominē
a lege. ut spu idest mente seruiat dō; Sicut enim mulier mortuo ui
ro liberata e a lege uiri n a lege naturae. ita & hi gratia di liberati a legē
a qua tenebantur rei. ut mortua illis sit & xpianismo iuncti sint ad
ulterae; si cum in lex apud illos uiuit. adulteri sunt. & nihil illis pderit di
ci xpianos quia obnoxii erunt ultioni; Nec enim legis erit adulter
sed euangelii quia mortua lege iunctus euangelio. post redit ad le
gem; Mortua lex dicitur quando quem tenebat reum ignotum e et
auctoritate legis cessante; Quod si mortuus fuerit uir liberata e a le
ge uiri ut non sit adultera si fuerit iuncta alteri uiro; Sublati a lege
accepta remissione peccatorum & iuncti euangelio non sunt adul
teri legis quia mortua apud illos e; Sicut seruantes legem accede
re se putant ad euangelium. rei erunt adulterii; quia uiua lege
iunxerunt se fidei erunt utroq; adulteri; Itaq; frs mei & uos morti
ficati estis legi p corpus xpi; Quo saluator corpus suum diabolo crucifi
gere pmisit. sciens esse p nobis contra illum. Idcirco p corpus xpi saluos nos dicit
factos; mori enim legi uiuere e dō quia lex dominatur peccatorib; Cui ergo

negotium di uacat reuersus sub lege

dimittuntur peccata mortuus legi hoc est liberati a lege; Itaque per corpus xpi hoc conse
quimur beneficium; Tradens enim corpus suum saluator mortem uicit & pecca
tum damnauit; In ipso enim peccauit diabolus cum illum innocentem occidit et
qui peccatum omnino nesciuit; Cum enim hominem sibi peccati causa defende
ret inuentus est reus in eo in quo accusabat; hinc factum est ut omnes credentes in xpm
eruantur a lege sublato peccato. Quia uictum peccatum quod est diabolus
per corpus xpi non habet auctoritatem in eos qui ad illum pertinent a quo uic
tus est; Dum enim non peccat & occiditur quasi reus uicit peccatum de peccato
hoc est diabolum proprio peccato quod in eum admisit damnauit & cyro
grafum quod peccato adae decretum erat deleuit quando ab inferis resur
rexit. Data huiusmodi forma credentibus sibi ut a morte secunda teneri
non possent; Ac per hoc mortui sumus legi per corpus xpi; qui enim legi mortuus
non fuerit reus est; & qui reus est secundam mortem euadere non potest;
Ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit. ut fructificemus deo; hoc
dicit quia ideo mortui sumus legi ut de cetero xpi simus serui solius & hoc
est fructificare deo; Adquiritur enim deo qui in gratia eius manet & dig
nus resurrectione promissa; Cum enim essemus in carne; cum in
carne sit negat se esse in carne; Est enim in corpore. quia hic dicitur
esse in carne qui aliquid sequitur quod lege prohibetur; Igitur in car
ne esse multifarie intellegitur; Nam omnis incredulus in carne est
id est carnalis; & xpianus sub lege uiuens in carne est; & qui de ho
minibus aliquid sperat in carne est; & qui male intellegit xpm in car
ne est; et si quis xpianus luxuriosam habet uitam in carne est; Hoc loco
tamen in carne esse sic intellegamus quia ante fidem in carne eramus; sub
peccato enim uiuebamus hoc est carnales sensus sequentes uitiis & peccatis
subiacebamus; Sensus autem carnis est non credere [illegible] spiritalia id est sine
commixtione uirginem peperisse & ex aqua & spiritu hominem denuo
nasci & solutam animam a copula carnis rursum in carne surgere; De his
diffidens in carne est; Hinc uitia autem peccatorum que per legem ostendunt

operabantur inquit in membris nostris ut fructificarent morti; Manifes
tum ē quia qui non credit. sub peccato agit. & captiuus trahitur ad uitia ad
mittenda. ut fructum faciat morti secundę; Lucrum enim tunc facit
mors cum peccatur; In membris tamen dicit uitia operari. ñ in corpore.
ne occasio e& male agit tantib; corpus; quia in maliloquio. lingua ar
guitur; & in furtu manus corripitur. & in dissimulantes aures incre
pantur; Et ita in ceteris. quamuis de corde exeant. membroꝛū tamen
ministerio explentur operib; disputatio haec. tangit iudaeos et eos qui xpi
ani dicuntur. & sub lege uiuere uolunt. Ut et discentes carnales se ēē. se
cedunt a lege; Uitia tamen peccatorum quę dominari in carne agentibus
dicit p legem ostendi. non p legem fieri demonstrat; Index enim peccati lex ē
non genetrix. reos faciens peccatores; Nunc autē soluti sumus a lege mortis.
in qua detinebamur; Soluti sumus a lege. dum remissionem peccatorum ac
cepimus; Non enim habet in nos potestatem. Infidis enim & peccatorib; domi
natur; Lex autē mortis ideo dicta ē. quia punit reos. mortificat peccatores;
Non ergo mala ē. sed iusta; quamuis enim malum sit patientib; quod infertur
peccatorib; a lege. sed illa non ē mala. quia iuste infert iram; Itaq; non ma
la ē sed iusta; bonus uero spiritalis ē; quis enim dubit& spiritale ēē phibere
peccare; sed quia hoc non potuit ut saluaret hominem remittendo pec
cata. lex fidei data ē. quę credentes liberaret a dominio legis. ut possint
reparare se ad uitam. quos lex tenebat reos mortis; Ipsis enim lex mortis ē
quibus ira operatur causa peccati; Ita ut seruiamus in nouitate sps. & non
in uetustate litterę; Hic legem tangere putatur. quamquidem ad compa
rationem legis fidei. inferiorem facit. non tamen inimicam iudicat; Non
ideo dicit nos erutos a lege mortis. ut seruiamus legi fidei. quę nobis
presidium contulit salutare. quod uetus lex non potuit. ne gratię be
neficium inanire uideamur. legi ueteri seruientes; Lex uetus non crimi
nis utiq; nomen ē. sed temporis & etatis; Senuit enim. quia cessauit; lex
autē sps. ipsa ē lex fidei. quia fides in animo ē. nec operib; addiscitur. sed

corde creditur. & mens ipsa intellegit nature suae ee quod credit. Nec
oculis cernitur. aut manib; palpatur; Et que sperantur dona non uisi
bilia sunt nec terrena. sed spiritalia; Uetus ergo lex. in tabulis lapideis
formata ē; lex aūt spš in tabulis cordis spiritaliter scribitur. ut sit ae
terna; litere aūt legis ueteris. etate consumantur; est & alia in
terpretatio. lex spš. ut quia prior lex ab opere malo inbuit. hec aūt
cum nec in corde peccare debere dicit.. Lex spš uocatur. ut totum ho
minem faciat spitalem.. Quid ergo dicemus. lex peccatum est. absit;
Qm legem mortis hanc dix. & erutos nos ab ea gratulatur. & in illa
dō seruiri negat. Ne iniquam hanc adserere putaretur. hoc purgat
cum dicit. absit.. Sed peccatum non cognoui nisi p legem; Non ergo
peccatum est lex. sed index peccati.. Ostendit enim & que latebant
peccata & quia non inpune futura erant apud dm̄; quo comperto
homo. factus ē reus. & ideo non uidetur gratias agere legi; Quis enī
libenter habeat eum. qui sibi poenam inminere adnuntiat; legi aūt
fidei gratias agit. quia qui p legem moysi reus factus ē. per legem
fidei reconciliatus ē dō; quam uis & illa iusta et bona sit. osten
dere & enim imminens periculum bonum ē; Sed huic magis gratias
agit. per quam ereptus de periculo uiuit; Nam concupiscentiam
nesciebam. nisi lex diceret in exodo; non concupisces; Non dixerit
ut concupiscentiam hanc a peccato. sed mirat̄ur; hoc significans
quia cum nec suspicio quidem esset istud non licere apud dm̄. cog
noui inquit ee peccatum. sub sua persona quasi generalem agit
causam; Lex itaq; concupiscentiam phibet. que ppter ea quod de
lectamento ē non putabatur ee peccatum; simplex enim uide
batur causa. cum concupiscitur aliquid pximi. hoc lex p dicit
ee peccatum; Secularib; namq; hominibus nihil tam in ultum
uidetur & placidum. quam uoluptas; Occasione ergo accepta
peccatum per mandatum. operatum ē in me omnem concupis

centiam; omnem dicens concupiscentiam cuncta peccata significat;
supra enim concupiscentiam iuxta legem memorat· cui nunc cetera ad
dens uitia; omnem dixit concupiscentiam operatam in homine impulsu
diaboli· quem in peccato significat· ut in contrarium fieret homini lex que
data erat ut p̄desset; Uidens enim diabolus auxilium p̄ legem homini
pro usum· quem in condicione se· tam p̄pter peccatum adae· quam
p̄pter ipsius habere gratulabatur· intellexit factum aduersum se;
Quem uidit enim factum sub lege· pro certo habuit de suo sublatū
dominio; Agnouit enim homo· quomodo poenam inferni euade-
ret; Hinc exarsit iracundia aduersus hominem· ut illi legem in
uerteret· ut p̄hibita admittendo· dm̄ rursus offenderet· & de-
nuo in potestate diaboli caderet; Coepit n̄ imperare· sed subtili
ter fallere· quō lege data amisit dominium diabolus; sciens decet-
ro hominem ad dī iudicium pertinere; Sine lege enim· peccatum mor
tuum erat; Hic duplici genere intellegendum ē· ut et diabolum in
peccato sciat significatum· & hoc ipsum peccatum· quod uocatur pec
catum; Mortuus enim dicitur fuisse diabolus· quia cessabat ad
inlusionem hominis ante legem; Sed erat quasi quietus· securus enī
erat de possessione ei; Peccatum aūt mortuum dixit· quia putaba
tur quod non inputaretur· apud dm̄; Ideo quid hominem mor
tuum erat· quasi inpune peccaretur; Nam non latebat peccatum
sicut supra dixi; Sed hoc ignorabatur· quia dš iudicaturus est.
Quod cum data lege manifestum ē reuixi^{t} peccatum; Quare
reuixit· nisi quia ante uixerat· & postea desidia hominum· mor
tuum aestimatum ē cum uiuer&· Putabatur enim n̄ imputa
ri peccatum· cum imputaretur; Uiuens ergo p̄ mortuo habebat̄;
Ego aūt uiuebam aliquando sine lege; Quid ē sine lege uixisse
cum lex semp̄ fuerit· sicut supra memoraui· nisi quia sine timo
re dī homo uiuebat· securus quod non e& dš iudicaturus actus

hominos. Sed cum uenisset mandatum. peccatum reuixit. Ideo dixit reui
xisse peccatum. ut significaret quia ante uixerat. postea aut̃ desidia hominũ
mortuum aestimatum ẽ cum uiueret. Sicut adsolet falsa fama fieri peregri
nis; Hoc ergo significat quod in initiis non latuerit peccatum imputari apud
dm̃. hoc est uixisse; Sed cum consuetudo peccandi hoc oblitterasset. mor
tuum aestimatum ẽ. ut crimen cum psona deficere putaretur; Cum
aut̃ dicta ẽẽ lex uel reformata reuixit apud eos. apud quos mortuũ
aestimatum erat; Coeperunt enim scire imputari peccatum; Ego aut̃
mortuus sum; Mortuus ẽ homo. quia uidit se reum ẽẽ apud dm̃. qui
ante se putabat non futurum obnoxium. ex his quae peccabat; Et inuen
tum ẽ mihi mandatum quod erat ad uitam datum. hoc ẽẽ ad mortem; Ue
rum ẽ. quia lex ad uitam data ẽ. sed cum hominem non solum de praeteri
to. sed & de futuro peccantem reum fecit. facta ẽ lex data ad uitam.
ẽẽ ad mortem; Sed ut dixi peccanti quia oboedientib; pfẽc ad uitã;
Nam peccatum accepta occasione p mandatum. seduxit me. & p
illud occidit; peccatum hoc loco. diabolum intellege. qui auctor
peccati ẽ; Hic occasionem inuenit p legem. quomodo crudelitatẽ
suam de nece hominis satiaret; Ut quia lex dominata ẽ peccatorib;
homo instinctu eius phibita semp admittens. offenso dõ. ultionem le
gis incurrer&. ut ab ea quae illi p futura data erat damnaretur; Quia
enim inuito illo lex data ẽ. exarsit inuidia aduersus hominem. ut
eo amplius uoluptatib; uitiosis macular&. ne manus eius euader&;
Itaq; lex quidem sca. & mandatum scm et iustum & bonum; Ut
nihil suspitionis aduersi remaner& in lege. Sic illam commendat. ut ñ
solum iustam hanc. sed et scam & bonam pnunti&; Nam mandatum
legem intellegi. euangelicus sermo testatur; Ait enim; Si uis ad uitam
uenire. serua mandata; Quod ergo bonum ẽ mihi mors ẽ. absit;
Uere absit; unde enim fieri potest. ut quod bonum ẽẽ pbatur. mors
intellegatur. Sed peccatum ut appareat peccatum. per bonum mihi

operatum ē mortem; Diabolum pbonum occasionem dicit accepisse ut ma
lum operaretur homini dum illum seducit ad mortem, Quia ut ea quę an
te legem male gesta sunt pin lecebram cupiditatis pbarentur ēē peccata et dece
tero uitarentur; Data ē lex manifestata in litteris; tunc incensus ē satanas per
bonum utiq; uidit enim puideri homini & inlicitā illi suasit ut pro uita
ex lege ei mors proueniret; Quod quidem neglegentię humanę adscriben
dum ē quę sic uigorem naturę suae infirmauit cupiditatum peccandi
ut suggestiones aduersarii reprimere non posset, Inimicus tamen quem
in peccato significat ut apareat ēē inimicus; P legem accepit occasionem
operari homini mortem, dum enim ad inlicita illum suadet aparet ēē ini
micus; Quamquam & ante legem mortem homini procurauerit excepta
prima causa adę; Post legem tamen maiores rei poenis apud inferos ubi
mors secunda ē admuenta; Minus enim criminis ē ante legem manifesta
tam peccasse quam post legem; Ut fiat supra modum ipsum peccatum
peccans pmandatum; Quid est supra modum quasi datus sit modus delin
quentib; cum peccari non liceat sed dī uerba sunt dicentis; Non sunt com
pleta peccata amorreorum; P quod ostendit mensuram ēē quandam de
lictorum; Quam cum impleuerint peccatores uita digni minime iudi
centur sicut & pharāo; Quia istum modum impleuerit dī uirtutes & signa
in illum ostensa sunt per quae ceteri territi ad emolumenta uitae se coer
cerent ut in mortuo uita discatur; Sed alius modus ē quem tractat apos
tolus; Ut ostenderet enim plus peccatum ēē sub lege quam fuerat ante le
gem; Supra hunc modum peccatorum ampliorem modum significat
creuisse post legem inuidia & astutia satanę ut puidentia dī contra
ria fieret homini cum timore legis minime peccare debuerunt; Ideo dś
ut inuidiam diaboli uinceret & prouidentiam suam homini ratam face
ret mutauit ordinem mittens saluatorem xpm qui et diabolum uin
ceret et statuta dī erga hominem firmaret, Scimus enim quod lex
spiritalis ē; Quō scientib; legem loquitur ideo ait, scimus quia lex spiri

talis ē. Ego aūt car nalis sum uenundatus sub peccato; Legem moysi spirita
lem uocat quę ē data in tabulis. quae quia peccare ꝓhibet. spiritalis ē.
Quippe cum uisibilia & car nalia coli prohibeat. haec ad dō ad commen
dationem legis pertinent. ne culpa digna putaretur. Quia seueritatem ex
er cuit in peccatores; Hominem aūt car nalem appellat dum peccat; Uen
ditus sub peccato. hoc ē uenditum ēē sub peccato. ex adam qui prior pec
cauit originem trahere. & ꝓprio delicto subiectum fieri peccato. sicut
dicit esaias ꝓpheta; Uenditi estis inquit peccatis u̅ris. Adam enim uen
didit se prior. ac ꝑ hoc omne semen eius subiectum ē peccato; Quam ob
rem infir mum ēē hominem ad p̄cepta legis ser uanda. nisi diuinis auxili
is muniatur; Hinc ē unde ait. Lex spiritalis ē; ego aūt car nalis sum uenunda
tus sub peccato; hoc ē. lex fir ma ē & iusta et caret culpa. Homo aūt fragilis
ē et paterno subiugatus delicto. ut po testate sui uti non possit circa oboe
dientiam legis; Ideo ē ad dī misericor diam confugiendum. ut seueritatē
legis effugiat. & exoneratus delictis. de cetero dō fauente inimico re
sistat; Quid ē enim subiectum ēē peccato. nisi corpus habere uitio animę
cor ruptum. cui se inserat peccatum & inpellat hominem quasi captiui
delictum ut faciat uoluntatem ei; Hinc dn̄s inter cetera ait; Uenit dia
bolus & tollit quod seminatum ē in cor illorum. ne salui fiant; Unde
idem apostolus in alia epistola ait; Non ē nobis conluctatio aduer sus
car nem et sanguinem. sed aduer sus principes & potestates. spiritalia ne
quitiae in celestib; quos satellites constat ēē satane; Nam ante preua
ricationem hominis priusquam se mancipar& mor ti. non erat his po
testas ad interiora hominis accedere. & cogitationes aduer sas inserere;
Unde astutia eius factum ē. ut confabulatione per ser pentem hominē
cir cum uenirent; Post quam aūt cir cum uenit eum & subiugauit. po
testatem in eum accepit. ut interiorem hominem pulsaret copulans se
menti eius. Ita ut non possit agnoscere quid suum sit in cogitatione.
quid illius. nisi respiciat legem; Quod enim operor non in tel le go;

Non intellegit quod operatur· quia uidet aliud se p legem scire & aliud age
re; Non enim quod uolo hoc ago· sed quod odi illud facio; Subiectus pec
cato· facit utiq; qđ non uult; Si autem quod odi illud facio· consentio le
gi; Probat legem recte ꝓhibere· quando inuitum se hoc facere quod
lex uetat profitetur; & naturae suae dicit ee qđ mandat lex· quia qđ
extra facit odiosum sibi dicit; Nunc aut iam nego operor illud· sed quod
habitat in me peccatum; Quoniam legem uidit prohiberi quod agit· &
consentit non deberi fieri; ac p hoc aliud ee· cuius inpulsu haec agi declarat
id est peccatum; Peccatum aut ideo semp nominat· cum sciatur diabolus
ee cum angelis suis; Quia nisi peccasset primus homo· haec n̄ prouenirent;
ac p hoc peccatum ē quod ei omnia facit; Scio enim quō non inhabitat
in me· hoc ē in carne mea bonum; Non dicit sicut quibusdam uidetur car
nem malam· sed quod habitat in carne non ee bonum· sed ee peccatum;
Quomodo inhabitat in carne peccatum· cum non sit substantia· sed p̄
uaricatio boni; Quō primi hominis corpus corruptum ē p peccatum· ut
possit dissolui ipsa peccati corruptio p condicionem offensionis manet
in corpore robur tenens diuinae scientiae data in adam· quod ē signū sententiae
diaboli cuius instinctu peccauit; Per id quod ergo facti causa manet in
habitare dicitur· peccatum in carne; Ad quam diabolus accedit quasi ad su
am legem· & manet quasi in peccato peccatum· quia caro iam peccati ē· ut
decipiat hominem suggestionib; malis· ne homo faciat qđ praecepit lex; Nam
uelle adiacet mihi; Iam bona adserit quae iubet lex· ut naturaliter sibi pla
cere dicit & uelit facere; Perficere aut bonum n̄ inuenio; Et placet ergo
quod a lege iubetur· & uoluntas ē faciendi· sed ut impleatur potestas et uir
tus deē· Quia sic pressus ē potestate peccati· ut n̄ possit ire quo uult· neq;
ualeat contradicere· quia potestatis eius alter ē dns; Homo enim iam con
suetudine peccandi grauatur· & facilius succumbit peccato quam legi quā
scit bona docere; Ac si uelit bonū facere· premit illum consuetudo ad
iutore inimico; Non enim quod uolo facio bonum· sed qđ nolo ma lum

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

hoc ago; Sepe repetit ut dilucidet; hoc ergo ē quod supra dictum ē. Quia
ut captiuus p supra dictas causas illud cogitur facere quod uult peccatum.
Sicut quod nolo hoc facio. iam non ego operor illud. sed quod habitat in me
peccatum; hoc ē quod iam supra iam memorauit; quia pressus & subiuga
tus peccato. non suam. sed illius pficit uoluntatem; Numquid quia inuitū
hominem dicit peccare. inmunis debet uideri a crimine. quia hoc agit quod
non uult. pressus ui potestatis. non utiq;; Ipsius enim uitio & desidia haec cap
ta sunt; Quia enim mancipauit se p ad sensum peccato. iure illius damna
tur; Primum enim suadet. ut uicto iam dominetur; Apostolus aut ut
gratiam dī praeferat. haec exponit de quantis malis hominem libera
uerat; Ut quae exitia ex adam trahit. quae uero beneficia p xp̄m con
secutus ē. cui nec lex subuenire potuit demonstrar&; Inuenio igitur le
gem uolenti mihi facere bonum. quia in me mihi malum; Legem moysi
asserit uoluntati suae dare consensum contra peccatum. quod in carne
habitat. quod aliud cogit facere. quam quod uult homo & lex; Conde
lector enim legi dī secundum interiorem hominem; Animum his oblec
tari dicit. quae a lege traduntur; hic ē interior homo. quia non in a
nimo habitat peccatum. sed in carne. Quia ē ex origine carnis pec
cati. & p traducem fit omnis caro peccati; si enim anima de traduce e& ip
sa et in ipsa habitaret; Quia anima magis adae peccauit. quam corpus; sed
peccatum animae. corrumpit corpus; In carne ergo habitat peccatum
quasi ad ianuas animae. ut non illam pmittat ire quo uult; In anima aū
si habitaret numquam se cognosceret homo; Nunc aū cognoscit se. et
delectatur legi dī; Uideo aū aliam legem in membris meis repugnantē
legi mentis meae. & captiuum me ducentem in lege peccati quod est in
membris meis; Duas leges memorat. ex quibus unam in membris suis uide
re se flagitat. id est in exteriore homine quia ē caro t corpus; haec ē lex
aduersa; Haec repugnans animo. trahens illum captiuum in conditio
nē peccati. ne ultra egrediens inueniat adsertorem; Alia ē lex mentis

quae est lex moysi . uel naturalis quae ē in animo ; Haec pressae uiolentia pec
cati ; Neglegentia quidem sua . quia dum diligit uitia . subiecit se peccato .
ut ipsa consuetudo teneretur captiua ; Dominatur enim homini consuetu
do ; Quattuor quidem leges nominat . Primam legem spiritalem . quae est
etiam naturalis quae reformata ē p moysen & posita in auctoritate . ipsa ē di
lex ; Deinde legem mentis . consentientem legi di ; Tertiam legem peccati . quam ex
p̄uaricatione primi hominis in membris dicit habitare ; Quartam uero
quae in membris uidetur . dum suggerit mala et recedit ; Sed hae leges iteratae
quattuor uidentur cum sint duae . idest boni et mali ; Lex enim mentis ipsa
ē lex spiritalis . siue moysi quae uocatur lex di ; Peccati uero lex eadem ē quae
& illa qua in membris dicit uideri . quae contra dicit legi mentis nrae ;
Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius . gratia di per
ihm xpm dnm nrm ; Infelicem hominem dicit . quia nascitur sub peccato ;
Numquid non uere infelix ē homo qui in hanc hereditatem p̄uaricatio
nis successit . hostem secum habens peccatum . p quod ad illum aditum ha
bet satanas . Gradus enim fabricauit adam . per quos ad filios eius expolia
tor ascendit . Nisi clementissimus dns motus misericordia gratiam suam
p xpm dedisset . ut releuatum genus hominum . remissione peccatorum
accepta . de cetero possit resipiscere . represso et damnato peccato ; Potest
enim exoneratus malis et purgatus resistere aduersario . potestate re
cepta contra illum dum adiuuatur a dō ; Hic quasi legem fidei tertiam
inducit potiorem quam et gratiam uocat . quae ex lege tamen spiritali
originem habet . quia p hanc liberatus ē homo ; Ut quia moyses dedit le
gem . dedit q; et dns . duae dicantur . Una tamen intellegatur . quantum
ad sensum et prudentiam pertinet ; Illa enim initiatrix ē salutis . haec
uero consummatrix ; Sed non hanc partem legis dico . quae in neomeniis
ē & circumcisione et escis . sed quae ad sacramentum di pertinet & disci
plinam ; Gratia ergo di liberatus ē homo de corpore mortis huius . hanc
dicit mortem quam supra ostendit in necem hominis p peccatū in uen

tum apud inferos· quae appellatur secunda. Corpus aut̄ mortis ē· cuncta peccata;
Multa enim unum corpus sunt· singula quasi membra uno auctore inuenta;
Ex quib; homo ereptus gratia dī p baptismum· supra dictam mortem euasit;
Nec enim in carneo corpore positus de eo ipso ereptum se diceret· sed hoc corpus
dixit quod superius p baptismum & obseruantiam legis destrui significat.
Nam & cum dicit de corpore mortis· ostendit aliud corpus ēē non mortis;
Igitur ego ipse mente seruio legi dī· legem dī cum dicit· & mortis significat
legem et xpī; Carne aut̄ legi peccati; Ego ipse· id est qui liberatus sum
de corpore mortis; In corpore ē· quomodo liberatus ē de corpore mortis·
nisi quia liberatus ē a cunctis malis; Remissio enim peccatorum· omnia
tollit peccata· liberatus ergo de corpore mortis· gratia dī p xpm̄· mente
uel animo seruio legi dī· carne aut̄ legi peccati· id est diaboli· Qui p sub
iectam sibi carnem· suggestiones malas ingerit animę; Quia ergo duplex
ē homo· carne conuersus et animo· legi dī mente seruire se dix· quia ani
mus deuotus ē dō et recuperata sui potestate repugnare potest peccato
quod p carnem operatur; Quia enim caro corrupta ē et morti subiecta
quae sic facta erat ut societate et coniunctione animę non moreretur·
Recepit desideria quorum quasi honorem quondam transfert ad ani
mum· ut & iam ipse degeneretur· sed quia respuit illam mors· gratia
dī mente seruio legi dī· carne aut̄ legi peccati· sicut dictum ē; Iam enī
liber animus & in consuetudinem bonam reuocatus· spū scō adiuuan
te malas suggestiones potest spernere; Reddita ē enim illi auctoritas
qua audeat resistere inimico; Qui enim iam non ē obnoxius· mini
me poterit indagari inuitus; Caro aut̄ quia iudicium non habet
neq; capax ē discernendi· ē enim bruta natura· non potest inimico aditū
claudere· ne ueniens introeat· atq; animo contraria suadeat· ac p hoc
carne aut̄· seruit legi peccati; Cum enim unus homo carne constet & ani
ma· ex illa parte qua sapit dō seruit· Ex altera aut̄ qua stolidus ē· legi
peccati; Sicut homo in eo qd̄ factus ē perdurasset· non eēt potestas inimico

ad carnem eius accedere. & animae contraria susurrare; Ut sic totus homo
minime reparatus fuisset gratia xpi ad statum pristinum. sententia obsti
tit data in adam; Iniquum enim erat soluere sententiam iure deprom
tam. Idcirco manente sententia. prudentia di remedium inuentum e ut
redderetur homini salus quam proprio uitio amiserat; Ut hic sanatus cre
deret. quia aduersarius ei deuictus potentia xpi. n auderet transpunc
ta sententia primae mortis hominem sibi defendere adunato generi adae
ne ad primae originis redderetur facturam. Iam totus p manens inmor
talis; Nihil enim nunc damnationis e his qui sunt in xpo ihu; Uerum
e quia nulla erit damnatio. horum qui sunt in xpo ihu. legi di sollici
te seruientes; Lex enim sps uitae in xpo ihu. liberauit me a lege peccati
& mortis; Securitatem flagitat homini p gratiam di. ut de suggestionib;
diaboli n sit sollicitus. du modo spernat illas; Nihil enim homini oberit
apud mortem secundam; Quia lex fidei. id est sps liberauit hominem a mor
te secunda. damnato peccato. Nec ob e iam homini quia carni inest pec
catum. si modo repugnet illi memor auxilii di. Sed & coronandus e. qui
peccati manentis premit consilia; Magnae enim sollertiae e domestici hos
tis insidias euitare; lex ergo sps uitae. ipsa e lex fidei. nam & lex mortis. spirita
lis e quia p hibet peccari. n tamen uitae. quia reis mortis peccata remitte
re n potest. ut uiuificet mortuos; Haec uero quia & peccare n uult. & a mor
te reuocat lex sps uitae appellatur; Non p litteram constans. sed p spm. quia
corde creditur. et sps e quod creditur; Haec itaq; lex in xpo ihu. hoc e per
fidem xpi liberat credentem a lege peccati & mortis; Lex peccati e quam in
membris dicit habitare. quae suadere nititur aduersa; Lex uero mor
tis. mosi lex e. quia mortificat peccatores; Nam & in alia epistola int
cetera dicit de auctoritate legis; Si ministratio mortis formata in la
pidib; fuit in gloria; n ergo mirandum si lex spiritalis dicatur. & lex
mortis; Cum & euangelium eodem modo sit. Dicit enim alio loco in
ter cetera. Aliis odor uitae ad uitam. Aliis odor mortis ad mortem;

Quos enim opinio uirtutum, aut rerum gestarum uisus aut auditus attra
hebat ad fidem. his odor uitae erat euangelium; Illis autem, quorum sensum
inflammabat facta uirtus ad contra dicendum. mortis erat odor prae
uaricatio fidei; Una ergo cum sit fides, diuersitatem prestat hominibus;
sicut et sol cum sit unus. ceram soluit, lutum stringit; Qua ergo quis
mente odoratus fuerit fidem. sic proficit illi; Sed dicetur forte, si eadem
prestat fides. quae et lex. cur non etiam ipsa ex parte lex mortis dicatur.
Mortificat enim non credentes; sed non ita est; fides enim data est quae
iustificat confugientes ad se. ut remittat eis quos lex tenet reos. Ut
agentes sub fide. liberi sint a peccato; Nam sub lege agentes. obnoxii sunt;
Qui ergo non oboediunt fidei. non occidentur a fide sed a lege. Quia non ac
cedentes ad fidem. rei tenentur a lege; Ideoque omnes qui malo animo
odorantur uerba fidei. remanent in morte; Uideamus nunc quid
inter sit cum dicitur lex spiritalis. et lex spiritus; hoc inter est. quia id
circo dicitur lex spiritalis. quia praecepta dat. per quae non peccetur;
Quia qui non peccat. spiritalis uocatur. emulus superiorum celestium;
Lex autem spiritus propterea uocatur. quia deus cuius fides est. spiritus est; Illic er
go uerba sunt. hic res; Illic quae dei sunt. hic deus ipse; Quia quod inpossi
bile erat legis in quo infirmabatur per carnem, deus filium suum mittens
in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in car
ne; Haec dicit. ut babtizatos securos reddat. quia liberati a pecca
to sunt; Quo quod inpossibile erat inquit legis. Cui inpossibile.
Nobis scilicet inpossibile erat mandatum legis implere. Quia subiec
ti eramus peccato. ob hoc deus filium suum misit. in similitudine car
nis peccati; Haec est similitudo carnis. quia cum adam caro sit
quae et nostra. non tamen ita facta in utero est et nata. sic et caro nostra;
Est enim sanctificata in utero et nata sine peccato. et neque ipse in illa
peccauit; Ideo enim uirginalis uterus electus est ad partum dominicum.
ut in sanctitate differret caro domini a carne nostra; In causa enim similis est

& non in qualitate peccati substantiae; Propter ea ergo similem dixit. quia de ea dem substantia carnis non eandem habuit nativitatem. Quia peccato subiectum n̄ fuit corpus dn̄i. Expiata ē aūt a sc̄o sp̄u caro dn̄i ut in tali corpore nasceretur; quale fuit adae ante peccatum. Sola tamen sententia manente data in adā; Misso ergo dš xp̄o. de peccato damnavit peccatum. Hoc ē peccatum. peccato proprio damnavit; Xp̄s enim cum a peccato crucifigitur quię satanas. peccavit peccatum in carne corporis salvatoris; Quo facto. damnavit dš peccatum in carne: Ibi utiq; ubi peccavit. Sicut & in alia epistola ait; Detriumphans illos in ipso. id est in xp̄o. Nam solet dici de quocumq; damnato; In qua causa damnatus ē? Respondetur. ut puta in homicidio; Ita & peccatum in carne damnatum ē. hoc ē in peccato quod admisit in carne; Hoc itaq; peccato reus factus ē satanas. amisit dominium retentarum animarum. ut iam signatos signo crucis in qua victus ē. in secunda morte tenere n̄ audeat; Quāobrem ad securitatem nrām haec tractat apostolus; Ut iustificatio legis impleretur in nobis. qui non secundum carnem ambulamus sed secundum sp̄m; Ideo damnatum dicit peccatum. ut impleretur in nobis iustificatio legis datę a morse; Sublati enim de conditione legis. facti sumus amici eiusdem; Iustificati enim amici legis sunt; Quomodo aūt impletur in nobis iustificatio. nisi cum datur remissio omnium peccatorum. Ut sublatis peccatis. iustificatus appareat. mente serviens legi dī; Hoc ē non secundum carnem ambulare. sed secundum sp̄m. Ut devotio animi quę sp̄s ē non consentiat desiderio peccati. quia per carnem seminat concupiscentias animę. Quod in ē peccatum, si damnatum ē peccatum. Quomodo inquit damnatum est a salvatore. & triplici genere damnatum; Primo enim loco damnavit peccatum dum n̄ peccavit. dissentiens a peccato. deinde in cruce peccatum quia peccavit damnatum dicitur; Unde sublata ē illa auctoritas quasi peccanti. qua detinebat homines in inferno. ppter delictum adae. ut de cetero in quib; signum crucis ē detinere n̄ audeat; Tercio damnavit peccatum. dum irrita fecit delicta. remissione peccatorum concessa; Cum enim peccator causa admissi peccati damnandus ēēt. Ignoscens ei

damnauit in eo peccatum. Itaq; & si nos saluatoris exemplo non peccemus damna
mus peccatum; Qui enim secundum carnem sunt. quae carnis sunt sapiunt;
Hoc dicit quia suggestioni quae fit per carnem obtemperat. quae carnis sunt
sapit; hoc enim illi suaue uidetur quod sequitur. Contra fas appetens usu
et sententiam erroris carnis. In carne enim error mundanus signatur qua
cumq; ex parte; Qui uero secundum spm. ea quae sunt sps sentiunt; Manifes
tum e. quia qui se a carnis desideriis continet. iuxta legem mentis uiuit; hoc enim
illi utile uidetur sapere quod conueniat legi; Nam prudentia carnis mors e;
Prudentia carnis peccatum e. quod generat mortem; Prudentia enim ideo
dicitur. cum res stulta sit. quia secularibus hominibus erroris ex uisibilibus
concepti. siue in sensu. siue in actu. contra legem di prudentia uidetur. Ma
xime quia omnis industria & astutia illorum in eo e ut peccent; Sapere
enim sibi uidentur. si istud diligentius carent. cum nihil stultius sit quam
peccare; Est & alia prudentia carnis. quae mundanis rationibus inflata.
negat aliquid fieri quod mundi careat ratione; Unde et id & uirginis
partum. carnis resurrectionem; Prudentia aut sps uita & pax; Uere
haec e sapientia quae uitam adquirit & pacem; Sequens enim spiritalia
contemptis in latebris uitae presentis aeternam habebit uitam cum pace.
Id est sine inquietudine; Ubi enim perturbatio e. et poena e; Quo sapientia
carnis inimica e do. legi enim di non e subiecta. nec enim potest; Non car
nem dixit inimicam. sed sapientiam carnis. Id est non substantiam sed ac
tus. aut cogitationem. siue ad se actionem quae nascitur de errore;
Sapientia ergo carnis e primo in locis astrorum ab hominibus inuenta dispu
tatio. deinde uisibilium oblectatio; Haec inimica sunt do. Quia
elementorum dnm & opificem mundi his coequant quae fecit. Astru
entes nihil posse fieri. preter quam mundi continet ratio; quam ob
rem negant dnm fecisse ut uirgo pareret. aut mortuorum corpora
resurgerent. Quia stultum e inquiunt. ut ds fecerit ultra quam sa
pit homo. O prudentes mundi qui putant dnm non debere aliter

facere quam abeo facit condita creatura· ut ipse similis creaturis putatur; Sic ecca
ti sunt ne uideant qualem contumeliam dō faciant; Opus enim quod in lau
dem suam predicandam facere dignatus ē· isti uituperantes incredulum et
stultum asserunt· Ac p hoc legi dī hoc studium subiectum ēē non potest· quod
ineo exercitatur· ut dī gestis repugnet; Qui enim in car ne sunt· dō placere non pos
sunt; Sapientes mundi in car ne sunt· quia respicientes mundum· spiritali
sapientiae resistunt / Quia totus mundus caro ē; Omne enim uisibile· car
ni deputatur; Cognata enim sunt car nis· immo elementa car nis; Ideoq; qui
mundanis rebus obtemperat· in car ne ē; Uos aūt non estis in car ne· sed in spū;
In car ne positi· dicantur non ēē in car ne· si adsentientes iohanni apostolo· munda
na non diligant; Sententiā enim homini· sua quasi fingit natura· ut hoc ap
pelletur quod sentit; Si tamen sps dī habitat in uobis; Hoc ideo ambigue dic/
quia in lege inducti ñ adhuc pfecti [redacted] erant fidei· sed spem in eis
uidebat pfectionis; Unde aliquando· quasi pfectis loquitur· aliquando quasi
per fecturis; hoc ē aliquando laudat· aliquando commonet / Ut si secundum
supra memorata uer sentur· iuxta legem naturae· in spū ēē dicantur / Quia
sps dī ineo habitare non potest· qui carnalia sequitur; Si quis aūt spm
xpī non habet· hic non ē eius; Spm dī nunc spm dicit xpī; Quia om̄a pa
tris· filii sunt· Hoc ergo dicit· quia qui supra dictis erroribꝫ subiectus est
ad xpm non ptinet; Spm enim eius non habet quem ut filius dī et
acceperat; Duabus enim ex causis deserit hominem sps scs· cum aut
sensum car nis habet aut gesta; Itaq; per haec abonam con uer satii
onem compellit; Quia quam uis bonitate dī erigantur homines· o
neratur tamen filii dī uocari· nisi sic uixerint· ne indigni con ces
so nomine uideantur; Cor pus quidem mor tuum ē ppter pec
catum· sps uero uita propter iustificationem; Peccati causa cor
pus mor tuum asserit eorum quos deserit sps scs· Nec ad istum ide
spm necis eorum passionem puenire; Sps enim dī· nescit pecca
re; Ad iustificationem enim datur· ut ad uictoria suo iustificet·

Ergo quia peccare nescit. uitae; Mori enim non potest. quia p peccatum mors. de
p hoc sibi peccator oberit. non spui quem accepit. Nec enim sps erit in causa. qui
uoluit iustificare; Signum enim iustificationis hic ē in homine ut per id quod
inhabitat in homine. iustificatus d pareat eē filius di; Non enim infecto homi
ne. neq: in corpore subdito peccatis. potest habitare sps scs. Sicut dic salomon.
Sicut quis denuo carnaliter uiuat. desertus a spu sco. in iustitia sua morietur.
Corpus aut dicens. totum hominem significat mortuum. peccati causa. Sicut
& a propheta sub uocabulo animae. totus homo significatur. quasi a parte
ad totum; ait enim. Anima quae peccat. ipsa morietur; Numquid sine
corpore? hic corpus p toto homine posuit. ille animam. & alius ppheta
carnem dicendo. totum hominem significauit. ait enim. Uidebit omnis
caro salutare di; Et quo babtizato datur sps scs. & iam ipsius eē sps dicatur.
Idcirco cetera hominis ad comparationem ei corpus appellauit.
Propterea quod anima dum peccat. caro dicitur; Hoc enim uocatur quod
sequitur. sicut sepe iam dixi; Simili modo & dns cum in passione sua diuinitatem
suam minime formidare uell& intellegi. sed hominis eē mestitiam. ait.
Sps quidem promptus. caro uero infirma; Ut in spu dm. in carne uero ho
minem significaret; Quod si sps eius qui suscitauit ihm a mortuis habitat
in uobis. qui suscitauit ihm a mortuis uiuificabit & mortalia corpora urā pp
ter inhabitantem spm eius in uobis; Ipsum sensum eadem tractat ratione; Cor
pora enim dixit. p que homines significat; Et quia supra ppter peccatum
corpus dixit mori morte secunda; hic iterum ppter bonam uitam.
mortalia corpora uiuificari promisit. id est totum hominem; Igitur frs
debitores sumus non carni. ut scdm carnem uiuamus; Rectum & manifestū
ē. non nos ad inuentionem adae qui carnaliter egit obsecundare debere.
qui prior peccans mortem nobis hereditatis titulo dereliquit. Sed legi
xpi seruire nos debere. qui nos spiritali ratione a morte supra dicta redemit;
Huic enim sumus debitores. qui nos carnalib; uitiis sordidatos. p lauacrum
sps ablutos iustificauit. et filios di fecit; Prius enim in carne positi exem

plo adae uiuebamus subiecti peccatis; Nunc uero liberati · reddere debemus obsequi
um redemptori · quod quidem obsequium n̄ illi utiq; p̄ficit · qui nullius eget ·
sed nobis uitam adquirit aeternam; Sic enim diligit nos ut sibi imputet q̄d
nobis promisit; Si enim secundum carnem uixeritis · moriemini; Nihil uerius
quia si sec̄dm adam uixerimus moriemur; adam enim preuaricans · uendidit
se peccato · carni deputatus; Omne enim peccatum · caro ē; Propter quod eni
deforis uitia & delicta nascuntur ex sensib; De auditu · uisu · odoratu · uel gustu ·
carni deputantur; Omnis enim cogitatio · foris respiciens · incurrit delictum;
Nam & primi hominis deforis peccatum natum ē; Secundum carnem enim ui
uere · mors ē; Omnis enim actus carnis · extra legem ē; Si aut̄ sp̄u facta carnis
mortificetis · uiuetis; Corpus uult lege animę gubernari; Unde ostendit
quia si duce sc̄o sp̄u · actus et consilia carnis quae huius mundi instigantibus po
testatib; concinnantur · fuerint repressa · ne agendi accipiant potestatem
uitam prestari; Mortificari enim dicuntur · si cessent · Non sunt enim · si cess
sent · quia peccatum non ē · si non fiat; Quicumq; enim sp̄u d̄i aguntur · hi
filii d̄i sunt; Hos dicit sp̄u d̄i agi · in quorum actib; consilia principum & po
testatum huius mundi non uidentur; In quorum enim uidentur · n̄ sunt filii d̄i
sed diaboli; Quia qui de d̄o natus ē · non peccat · dicit iohannes apostolus · Hoc
ē enim quod probat filios d̄i & diaboli; Unde d̄ns ad iudeos quod male age
rent · & parricidium cogitarent · ait · uos de patre diabolo estis; Non enim
accepistis sp̄m seruitutis iterum in timore; Hoc dicit · quia accepto sp̄u sc̄o · in
timore malorum actuum exuti sumus · ut de cetero nihil tale agamus · un
de iterum timeamus · Quia lege data · omnes rei sunt constituti · Sp̄m ergo
timoris · legem dixit · quia homines peccati causa · in timore constituit · lex
aut̄ fidei · quae in sp̄u adoptionis significatur · lex securitatis ē · quia a timore
nos eruit · dum donat peccata · Ac p hoc securos nos fecit · ac dicit · sp̄s non ti
moris secundum hunc mundum; Sed accepistis sp̄m adoptionis filiorum ·
in quo clamamus abba pater; Gratia d̄i a timore liberati · accepimus sp̄m
adoptionis filiorum · ut considerantes quid eramus · & quid dono d̄i sumus

adepti; Magna cum diligentia uitam nram ordinemus· ne nomen di patris in nobis
iniuriam patiatur; Et ea omia quae euasimus· uelut ingrati incurramus· Ut
audeamus dicere do abba· idest pater; Ideoq; commonet ne accepta fiducia
in temeritatem uertatur; Si enim huic uoci qua dicimus abba pater· dissi
milem uitam exhibeamus iniuriam do facimus· uocantes eum patrem; Id
circo enim bonitate sua hoc nobis indulsit· quod sup naturam nram e· ut
quod substantia indigni sumus operib; mereamur; Ipse sps testimonium
reddit spui nro· quod sumus filii di; Bene agentibus nobis & p hoc ipso ma
nente in nobis spu sco· huic uoci & animo nro quo clamamus in oratione abba
idest pater; Sps di testimonium dat· dum manet in nobis· Quo non teme
re dicimus abba pater; Dignam enim uitam huic uoci exhibemus· & hoc e
testimonium filiorum· si meis psp̄m uidemur· signum paternum; Si aut
filii & heredes· Heredes quidem di· coheredes aut xpi; Cum ds pater nullo
modo mortuus possit dici· xps aut filius ei mortuus dicatur· causa incarna
tionis quide· ut hic qui mortuus e· semp uiuentis heres ee dicatur· cum he
redes utiq; non nisi mortuorum sint· sed haec causa humanitatis n diuinitatis e;
Nam apud dm quae apud nos hereditas dicitur· donum e patris· in filios obe
dientes transfusum; Ut uiuus· uiuentis heres sit; Merito proprio· n necessitate
defuncti; Unde & dns in euangelio· non magis humana· quam diuina ratione
uiuum uiuentib; substantiam suam partitum ee· lic& in parabola signauit;
Nec enim parabola· absurda ratione componitur; Ut ergo promptos nos ad o
boediendum do patri faceret· ac spe exhortatur dicens· di nos futuros here
des· coheredes aut xpi; Ut quia magna spes premiue· tanto magis in do rebus
ppensiores essemus· postponentes curam mundanorum; Quid sit aut cohe
redem ee filii di· ab apostolo iohanne docemur; Inter cetera enim ait; Scimus
quo cum apparuerit· similes ei erimus; Si tamen compatiamur· ut et simul
glorificemur; Quomodo coheredes xpi fieri possumus declarat dicens· sic
patiamur· ut & simul glorificemur; Uideamus ergo quid sit compati;
Compati e psecutiones tolerare· ppter spem futurorum· cum nemoq; cru

cifigere cum uitiis & concupiscentiis. hoc est uoluptates et pompas saeculi spernere; Cum
enim haec omnia mortua fuerint apud hominem. crucifigit mundum. futu
ri saeculi. uitam credens. in qua se sperat. coheredem xpisti futurum; Existimo enim
quod non sunt condignę passiones huius temporis. ad futuram gloriam quae
reuelabitur in nobis; Exhortatio haec ad superiora pertinet. per quam ostendit
parua esse. quae hic possunt a perfidis inrogari. ad comparationem aeterni muneris
in futuro saeculo; Propterea ad omnia extra paratos esse debere. quia magna pro his
repromissa sunt premia. ut in tribulatione consoletur se animus & spe crescat;
Nam & quosdam. immo multos scimus. pro presentibus lucris. ad modicum utique pro
futuris quia asperos & duros subire labores. & ad quae aliquando. quia ipsa uita
fragilis est & incerta. peruenire non possunt; Nautae pro quibus commodis tantis se pro
cellis et tempestatibus; credunt. & cum sciant in his magis mortem ante oculos esse
quam uitam. & milites spe praesentis premii cum incerta uictoria sit. in gladios insur
gere non dubitant. Quanto magis pro xpisto patiendum est. cuius & iam praelata sunt
nobis beneficia. qui apparuit magnifica. & pro temporalibus perpetua premia
caeli gloriae pollicetur. Pro xpisto dicimus pati. cum nobis non illi proficiat quod patimur.
Sed quia ille occasionem querit remunerandi nos. hoc praecepit. Ut bonus enim
et profusus largitor. causas querit quomodo donet. aut indignis aut uere
cundis; Denique ut ipsa extra tolerari possint. ipse suggerit uires; Nam ex
pectatio creaturae. reuelationem filiorum dei expectat; Quo presentis tem
poris passiones indignas dixit ad futuram gloriam. subiecit. quod creatura ex
pectet hoc. ut compleatur numerus filiorum dei. destinatos ad uitam. Ut tunc de
mum & iam ipsa creatura possit liberari a seruitute corruptionis & cessare
in uitio; Uanitati enim creatura subiecta est non uoluntaria; Indnu & creatoris
potestate posita creatura non utique sponte subiecta est uanitati; Non enim si
bi proderit quod subiecta est. sed nobis; Quid est ergo in quo uanitati subiecta est.
nisi que generat caduca sunt. Operatur enim ut fructus faciat corrup
tibiles; Corruptio ergo ipsa est uanitas; omnia enim quae nascuntur
in mundo. infirma caduca et corruptibilia. ac per hoc uana sunt; Uana sunt

enim quia statum suum tenere ñ possunt; Nam cuncta deformata p̄ fluxum
semp̄ inse redeunt confusa in natura ; hoc dicit & de his et salomon: Quia
omnia hec uanitas. nec discordat ab his dauid dicens; Uerumtam̄ uanitas omis
homo uiuens; Manducare enim & bibere. et res mundi curare nonne uani
tas ē? & p̄ dest tamen ipsa uanitas; proficit enim hominib; natis in mundo. ut
p̄ haec in corporib; exercitati. discant misterium creatoris. ad comparatio
nem enim aeternorum. uana s̄; Nam suo. bona sunt. quippe cum sint neces
saria, Sed pp̄ter eum qui subiecit illam in spem; Quae ē spes statim subiecit
dicens; Quo & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptele in liberta
tem gloriae filiorum di; Quo contradicere ñ potest creatura conditori
suo. ei causa subiecta ē non sine spe. habet enim in labore posita hoc sola
tium. quo habebit requiem cum crediderint omnes quos scit ds̄ credi
turos. quorum & iam causa subiecit; Scimus enim quo omis creatura
ingemescit & parturit usq; adhuc; Parturire dolere ē. ipse sensus ē. quia
omnis creatura p̄ cottidianum laborem ingemescit & dolet usq; modo. Usq;
modo tamdiu significat. quamdiu legitur. Ipsa enim elementa cum sollicitu
dine operas suas exhibent; Quia sol & luna non sine labore statuta sibi im
plent spatia. Et ipsi animalium magno gemitu artatur ad exhibenda seruiti
a; Nam uidemus illa gementia cogi inuita ad laborem; Haec ergo omnia expec
tant requiem. ut a seruili opere liberentur; Sicut haec & seruitus quae
ad dm̄ p̄ficeret promerendum. gauderet ñ doleret creatura; Sed quia nī
causa subiecta ē seruituti corruptionis. dolet; Uidet enim cottidie opera
sua interire; Cottidie enim moritur. & occidit opus eius; Recte ergo do
let. cuius operatio ñ ad aeternitatem p̄tinet. sed ad corruptionem; Quantū
ergo datur intellegi sanctis decent̄ saluti sollicita sunt. scientes ad liberatio
nem suam maturius p̄ficere. si modo nos citius agnoscamus auctorem; Haec
itaq; scientes omni cura diligentiaq; nos dignos p̄ beam. aliis quoq; ut exēplo
simus. Non nrā solum miseratione cōmoti. sed & ei causa dieb; ac noctib; in
iurias patiens ingemescit; Solem̄ enim in alienis causis p̄pensius uigilare;

Non solum aut illa sed & nos qui receptaculum sps habemus· nos ipsi intra nos
met ipsos ingemescamus· expectantes redemptionem corporis nri; Post cre
aturam mundanam adiecit & iam nos hoc expectare & ingemescere ad dnm
ut hinc liberemur cuncti destinati adiutam; Quia xpianis mundus hic pelagus e;
Sicut enim mare aduersis excitatu pcellis insilit & tempestatem nauigantib; facit·
Ita & saeculum perfidorum conspiratione commotum· perturbat fidelium mentes;
Et tanta diuersitate hoc agit inimicus· ut quid primum euitandum sit ignoretur;
Non enim deficit unde tribulatio nascatur· Si enim potestas desinit e aduersum
nos· priuatorum mentes exagitat; si & hi conpescunt· p domesticos e flat incendiu;
Et si hoc positum fuerit arte sua inter ipsos germanos fac discordiam· Ut quattuor
angulis pulsata domi ex aliqua parte faciat ruinam; Propter qd uno e silio · principiu p̄ m
fugiendu e hinc xpianis; Exemplu enim debent sequi sci simeonis· qui sciens
bellum in egeri e tra pfidiu· in pace dimitti se postulauit; Hoc e qd singuli oran
tes p omnib; oramus· ut ueniat regnu di; Tunc erit liberatio corporis nri· id est
omniu xpianorum; In corpore enim· omis significauit· quia sumus alt alterius me
bra; Igitur phac quae supradicta sunt· ostendit qua uim creatura patiat nri
causa· Cu quando nos quib; obsequium ei pficit· quia di spm adiutorem habe
mus· ingemescimus· ut hinc liberemur· ut pmissa consequamur pmia· Quan
to magis ergo creatura ingemescit· quae neq; adiutorem habet spm scm· neq;
in sua causa laborat· addito hoc· ut ea quae labore suo generat· ut in aliu
us seruorum di pficiat· contra fas uid& idolis immolari· Unde plus dol& & op
tat citius liberari· Sciens hoc ad iniuriam pficere creatoris· Spe enim salui facti sum;
Hoc dicit· quia sperando quod pmisit ds in xpo nobis meritum fecimus ut li
beremur; Ergo in spe liberati sumus; Quia non aliud futurum putamus·
quam credimus; Spes enim quae uidetur non est spes; Manifestum
e nec spem quae uidetur· sed qd non uidetur; Ac p hoc speramus premus affi
ciendi sunt· quia quae n uident· sperant; Nam qd uid& quis· quid sperat·
sed si quod n uidemus speramus· p patientiam expectamus; Dubium non e
ea sperari quae non uidentur· expectantur enim futura; Haec expectatio pati

cata ie; Quae multum meretur a do· ut de die in diem expectans cupiat uenire
regnum di· & n dubitet quia tardat; Similiter aut & sps adiuuat infir
mitatem nre orationis; Quo superius ingemescere nos· & p eari liberatione
memorauit· & in dolore positi· aut quae longe futura dicta s· mox fieri uo
lumus· aut cito tolli p quae ad meritu puenimus· & uidemur inbecilla ora
tione p eari du illi denegatur affectus; Infirma e enim quia ctra rationem
postulat; ac p hoc infirmitate hanc (a sco) spu dato nobis adiuuari ostendit; Adiu
uat aut· quia quae aut ante petontur qua peti debeant· & sint ctraria
n sinet fieri; Nam quid oremus sicut oportet nescimus; Infirmitate ora
tionis nre· ignorantiam significare declarauit; fallimur enim putantes pro
desse quae poscimus cum n sint; Denique eidem apostolo tercio dep canti ut temp
ta tiones ab eo cessarent· quia crebre erant· dictum a dno est; Sufficit tibi gra
tia mea· nam uirtus in infirmitate p ficitur; Id est sic meritu quis conlocat· dum in
tribulationib; patiens inuenit; Didicit ergo ctra se ee qd petebat; Est & ali
quando supba & stulta petitio· sicut fuit duorum apostolor· Iacobi & Iohan
nis· quib; incongrua & inmensa petentib; dictum e· nescitis quid petatis; Sed ip
se sps postulat p nobis gemitib; inenarrabilib; Non humanis eloquiis postulare
p nobis dicit sps dni· sed more naturae suae; Cum enim qd de do e· do loquit· quomo
re loquatur necesse e· quo ille loquitur de quo e; Nemo eni cum ciue suo alia lin
gua loquatur; Sup fundit eni se precib; nris· sps datus nobis ut imperitia & inp
udentia nram motu suo operiat· & illa nobis a do petat· quae p sint nobis;
Qui aut scrutatur corda scit quid desideret sps· quia secdm dm postulat p scis;
Manifestum e quia do cui nihil tacitum e & occultu· nota e petitio omnium spiri
tuu quanto magis sps sci· qui eiusdem utiq; substantiae e· u loquitur· n ipulsat au
ris· neq; ut angeli· aut sic cetera excreatur is· sed sicut copetit ei diuinitati; Do ergo
loquitur cu nobis tacere uidet; Quia & uidet cu n uidetur· & haec petit quae scit do
placere & nobis p desse; Tunc sane p nobis int ponit se idem sps· cu scit nos p ignorantia
n p iactantia contraria postulare; Scimus aut quo diligentib; dm omia p cedunt
in bonu· his qui secundum p positu uocati s; Hoc dic quia si diligentes dm & sim pe

rite p̄cati fuerint n̄ illis oberit. q̄a ꝓpositū cordis illoꝝ sciens d̄s ⁊ igna-
rus n̄ illis imputat q̄a aduersa postulant. sed hec annuit que danda sunt
d̄m amantib;. Vn̄ ⁊ d̄ns in eu̅ag̅lio. Scit aut̄ inq̄t pat̄ ur̄ q̄d uob̄ opus sit
ante quā petatis abeo; Hi ḡ sc̄dm ꝓpositū uocantur. quos credentes
p̄scit d̄s futuros sibi idoneos. ut ante quā crederent scirent; Quos p̄sciuit
⁊ p̄destinauit; Istos quos p̄sciuit futuros deuotos sibi. ipsos elegit adꝓmissa
premia capescenda. ut hi qui credere uident̄ ⁊ n̄ ꝑmanent in fide cepta.
adeo electi negent̄. q̄a quos d̄s apud se elegit ꝑmanent. Est eni qui adtempus
eligitur. sicut saul ⁊ iudas. n̄ de p̄scientia. s; de p̄senti iustitia; Conformes
fieri imaginis filii sui; Hoc dic̄. q̄a qui icto p̄destinant̄. in futurū sc̄dm ut
similes fiant filio dei. sicut supra memoraui; Vt sit ipse primogenitus in
multis fr̄ib;. Recte p̄mogenitus. q̄a ante omnē creaturā n̄ factus s; natus est;
Ad cui9 exemplū d̄s homines in filios sibi adoptare dignatus est; Est & p̄mo-
genit9 in regeneratione sp̄s; Est & p̄mogenit9 ex mortuis uicta morte
ascendens in celos; Primogenit9 igit̄ in omīb; frat̄ noster dicit̄. q̄a homo
dignat9 est nasci. D̄ns uero est. q̄a d̄s nr̄ ē. sicut ꝓph̄a ieremias. hic d̄s nr̄.
Quos aut̄ p̄destinauit. illos & uocauit. Vocare ē cogitantē de fide adiuuare.
aut cōpungere eū quē sciat audire. Et quos uocauit. ipsos & iustificauit.
Quos aut̄ iustificauit. hos ⁊ magnificauit; Hoc dic̄ q̄d supra. q̄a quos p̄sciuit
d̄s aptos sibi. ipsi credentes ꝑmanent. q̄a alit̄ fieri n̄ pot̄ nisi quā p̄scit d̄s.
ipsos ⁊ iustificauit. ac ꝑ hoc & magnificauit illos. ut similes fiant filio dī.
De ceteris quos n̄ p̄sciuit d̄s. n̄ ē illi cura in hac gr̄a. q̄a n̄ p̄sciuit illos futuos
idoneos. aut si credant aut eligant̄ ad tēp9. q̄a uidentur boni. ne iustitia
cōtempta uideat̄. n̄ ꝑmanent ut magnificent̄. sicut & iudas scarioth. aut
illi septuaginta duo. qui electi post scandalū passi recesserunt asalua-
tore. Quid ḡ dicem9 ad hec. Si d̄s ꝓ nobis q̄s contra nos. Manifestū ē
q̄a d̄o nobis testimoniū ꝑhibente. q̄s est qui audeat accusare nos. quando
ipse qui iudex est ante p̄sciuit nos. & idoneos iudicauit. Qui ꝓprio fi-
lio suo n̄ pepcit. s; ꝓ nobis omīb; tradidit illū. Sic securos nos debere ēē

fidei causa hortatur ad deum quasi per securum. ut ante quam ex impiis fideles essemus. filium
suum pro nobis morti tradidisse ostendat. Quomodo non etiam cum illo omnia donauit nobis.
D eum olim decreuisse diem remunerandos credentes in christum. Si enim quod maius et precipuum
est prestitit nobis. ut filium suum uerum et carissimum traderet propter nos adhuc impios.
quare non quod minus est fecisse credatur pro nobis credentibus sibi. Iam enim parata sunt
credentibus premia. Minus est enim omnia nobis cum illo donare. quam nostri causa morti
illum tradere. Quis accusabit aduersus electos dei. Neminem audere nec posse
iuditium et presentiam dei retractare in nobis aptum est. Quis enim qui possit hec que
deus probat improbare. cum nemo equalis sit deo. Deus qui iustificat. Hoc in ecclesia est.
quod hic quasi suum ponit. quia nemo est alius qui arguat quod deo non displicet. Aut
ne forte deus ipse accuset nos. sed non potest quos iustificat accusare. Et quis erit
qui dampnet. Christus qui pro nobis mortuus est. immo qui et resurrexit. et est in dexte-
ra dei. qui etiam interpellat pro nobis. Deum quia nos iustificat. accusare nos negat.
X pm autem damnare nos non posse. quia eo affectu diligit nos. ut moreretur pro nobis.
et resurgens semper causas nostras agit apud patrem. Cuius postulatio contempni non
potest. quia in dextera dei est. hoc est in honore quo deus est. ut de deo patre securi. et
christo filio eius qui iudicaturus est in fide eorum letemur. Hinc illud est quod dicitur petro
apostolo. Ecce postulauit satanas ut uos uentilaret uelud triticum. Ego autem roga-
ui pro te ne deficiat fides tua. Hoc ergo modo interpellat pro nobis saluator. Sciens
enim potentiam et altitudinem aduersarii nostri. cum se commouerit aduersus nos. si non
ei assentiamus. saluator interpellat pro nobis ne aliquid uiolenter presumat circa nos.
ut arceatur insolentia eius. Hac causa tamen dicitur filius interpellare. cum ipse agat
totum. et equalis sit deo patri. ut quia unus dicitur deus. ne pater aut filius singularis uel
unicus putetur. ad personarum distinctionem sic loquitur scriptura ut et filium non dispa-
rem tradat. et patrem. quia pater est et quia ab ipso sunt omnia preferat. Quis nos
separabit a caritate christi. hoc est quis nos auertere poterit a dilectione christi. qui
nobis tam magna et innumera prestitit beneficia. Tribulatio. sed non facit.
quia dilectionem firmi christiani nulla uincunt tormenta. Amantis enim plus
incitatur caritas. si eum cui sensit beneficia prohibeatur amare. Dum enim putat se

inmerita ei seminare. suscitat benefitia. An angustia? an psecutio? an
fames? an nuditas? an piculu? an gladi? Sic scriptu e. Quia ppt te morte
afficimur tota die. aestimati sum uelud oues occisionis. S; in his omibus
supam ppt eu qui dilexit nos. Hoc scriptu e in psalmo qdagesimo tio.
Manifestu e g qa hec omia que numerat exitia. tribulationes. pressuras. &
mortes. n possunt coferri uel copari caritati xpi qua seminauit in nob. Mul-
to eni maiori habem ei benefitia. qua hec sunt omia que uident aduersa.
Si eni morimur pillo qd grauius uidet in his. & ille mortuus e pnobis. s; ille
ut pdesset nobis. nra aut mors n illi proficit s; nob. Tepale eni uita repen-
dimus. ut nob rependat eterna. Et qd miru si serui moriant p bono dno.
quando dns mortuus e pseruis. & malis. Vincunt g benefitia. & exhor-
tant animu ad pseuerandu peo qui dilexit nos. Confido eni qa neq; mors. Fi-
dutia ista de sponsione xpi e. qua pmisit in tribulatione adiuuare dicata sibi fide.
Neq; uita. neq; angls. neq; uirt. neq; altitudo. neq; pfundu. neq; psentia. neq; futu-
ra. neq; alia creatura. poterit nos separe acaritate di que e in xpo ihu dno nro.
Hec sunt omia que ad abductione nram adiabolo inferuntur. Que ideirco memo-
rat. ut muniat nos. ut si aduenerint. cofidentes de spe & auxiliis xpi. arma-
ti fide aduersus hec repugnem. Quid eni si mors inlata fuerit? n ne lucru est
maximu occasione inuenire qua cicius eatur in regnu pmissu? Neq; si psens
uita pmissa nob fuerit dignitate munita. debebit nos auertere ab spe et
benefitiis xpi. que scim n solu in futuro s; in psenti qa pderit nob. Nec qde si
angls se ostendat nob ad seducendos nos sub ornat falatiis patris sui dia-
boli. pualere debebit aduersus nos. cu sciam xpo ut magni cosilii an-
gelo nichil pponendu. Neq; si uirtus abaliquo facta fuerit. sic dicit asimo-
ne mago. qui dicit in aera sursu ut pplo xpi scandalu ee uolasse. fide
nram debebit minuere. scientiu saluatore nube famulante sursceptu.
ascendisse sup omis celos. Nec si se nob ostendat in altitudine. de qua dicit
ide apls. An ignoratis altitudine satane? ab euocatione dni ihu debebit
auferre. que scim missu ee decelo. ut trena spiritalib; sotiaret. Neq; si per

fantasiā qua seducere meditat̃ ꝓfundū nob̄ ostendat horrore uitandū. quo territi forte succūbam⁹ illi. nec sic dignū ē ut xp̄o fidē frangamus. quē scim⁹ nr̄i causa inprofundū terre descendisse. & uicta morte genus hominū liberasse. Neq; si futura nobis spondeat que ꝓmisit eue. assensū dabim⁹ illi. discreti a xp̄o quē uirtute & natura deū credim⁹ ⁊ scimus. Nec si arte & subtilitate astutię suę aliā creaturā fingat adorā. sicut finxerunt iamnes & mambres palam pharahone. conueniens ē ut per hęc ad dō creatore uero nos reuocet. quē n̄ ignoramus per xp̄m filiū suū creaturā cōdidisse in eternū existentē. Quibusdam uidetur aliā creaturā dixisse de idolis. s; n̄ ē uerū. q̄a hanc debuit significare quā sub admiratione seductionis uidetur fingere satanas.

Nam quis seducatur fideliū abhis a qb; recessit manifesto errore. s; illa meditat̃ & fingit. ꝑ quę etiā electos possit seducere. Nulla sunt ḡ quę nos possint a caritate dī separare quę est in xp̄o ihū. D̄s enī in xp̄o caritatē suā nobis ostendit. dū tradidit illū pro nobis.

Veritatē dico in xp̄o n̄ mentior. testimoniū michi reddente cōscientia mea in sp̄ū scō. quia tristitia ē m̄ magna & continuus dolor cordi meo. Optabā enī anathema ēē ego ipse a xp̄o ꝓ frib; meis cognatis secundū carnē qui sunt israelite. Q̄m̄ supius contra iudeos loqui uidet̃. qui ex lege iustificari se putant. nunc ut uotū suū & affectū circa eos ostendat. teste conscientia in xp̄o ihū ⁊ in sp̄ū scō dicit se loq. ut n̄ uelut inimico eoꝝ fides haberi n̄ possit. Jd circo xp̄m ⁊ sp̄m scm̄ quos nichil latet testes dat. quoꝝ testimoniū ṙꝑbari n̄ potest. qui testimoniū ꝑhibent ap̄lo. dū cōmendant eū uirtute signoꝝ quę faciebant ꝑ illū. Quia enī tam ingens p̄sidiū xp̄i. & ꝑpetuā caritatē circa genus humanū ostendit. ⁊ dignationē ei gloriosā. & inmortalia p̄mia repromissa. ac ꝑ hoc dolet genus suū qd̄ ē sc̄dm carnē. q̄a incredulitate sua hoc perhenni ⁊ salutari benefitio se priuarunt.

Ergo optabā aut̃. n̄ opto. quia scit fieri n̄ posse ut tam honestum

membrũ nullo precedente uitio. absciderẽt acorpore xpiano.
A ffectũ tam̃ & dilectionẽ circa genus suũ ostendit. Quorum adoptio
est filiorum. Iuste dolere se probat quando ostendit quod laudẽ ge-
neris eorum. qa olim filii adoptati. effectũ et gratiã dei patris in
irritũ deduxerunt. Adiecit adhuc. et ut alios dolere pro his
faciat dicens. Et gloriã. et testamenta. et legis cõstitutio. & obsequiũ.
& promissa. quorum patres. et ex quib; xp̄s secundũ carnẽ. qui ẽ
sup omnia benedictus deus insecula. amen. Tanta preconia
nobilitatis et dignitatis generis iudeorum et promissionũ enume-
rat. ut omnib; dolorẽ pro his incutiat. Quia ñ recipiendo

saluatorē. prerogatiuā patrū et ꝓmissionis meritū ꝑdiderunt. peiores gentib; facti. qui priꝰ qa sine dō erant. abominabunt̄ habundantiꝰ. Propensius enī malū ē dignitatē ꝑdidisse. quā n̄ habuisse. Interea de saluatore dicit. qui ē sup̄ omīa dš benedictꝰ in secula am̄. Quando enī nulla paterni nominis fit mentio. & de cristo ē sermo. non potest differri ne deus dicatur. Frequenter enim scriptura propter unius dei professionem si de patre loquit̄ deo. adiungit filiū. deū patrē uocat. et filiū dn̄m.,

unius di pfessionem. sicde dō patre loquitur. dō & adiungit filium. Dm̄ uocat patrem &
filium dnm̄; Siquis aūt nonputat dexpō dictum quiē ds̄. dec psonā dequa dictum
aestimat; depatre enim dō. hoc loco mentio facta nonē; Sed quid mirum. inhoclo
co xpm̄ dm̄ sup omā apta uoce loqui. dequo alia inepistola hunc sensum tali ser
mone firmauit dicens. Ut innomine ihū omne genu flectatur. celestiū. terres
triū & infernorum; Haec sō omā. sup quae ds̄ xps̄ ē; Neq; eni exceptis his saliqua
ut n̄ sup omā ds̄ xps̄ sit; nec potest genu flecti abomni creatura. nisi dō; Denq; io
hannes apts̄ inscius cū angelum uellet adorare. audiuit abeo. nefeceris. quō con
seruus tuus sum. dm̄ inquit adora; Nec dns̄ utiq; adorari separetur. nisi quia ds̄ ē.
Siquominus usurpasse dicendus ē & peccasse. qđ absit; Cum ipse diabolū increpans.
dnm̄ dm̄ adorandū & ipsi soli seruiendum ostendit; Nihil ergo p̄iudicatur dō patri.
cū adoratur xps̄ ut ds̄. quia cū soli dō seruiendū dicatur. seruitur & xpō; Dicit enim
alio loco. quinhis seruit xpō. placet dō; Quid ergo sup ē nisi ut pater ds̄ & filius ds̄.
& nihilominus unus ds̄ credatur. Utrq; enim siue patrem quis adoret siue filium.
unum dm̄ dic adorare. & seruire patri aut filio. uni dō seruitiū exhibetur; Nulla
igitur discretioē. quia qui adorat filium. adorat & patrem; & qui seruit patri. ser
uit & filio; & ut sine adolatione di tatis huius confessionem eē doceret. Inconclusi
one posuit amen. hoc ē uerum. Ut xpm̄ dm̄ sup omā inueritate ostenderet be
nedictum insctā. Non aūt excidit uerbum di; N̄ excidit uerbum di dicentis. In
isaac uocabitur tibi sem̄. idest hoc euenit inquit. qđ dixit ds̄ futurū. ut n̄ hi dice
rent semen eē abrahae. qui filii eī eent scdm̄ carnem; Sed isti qui fidem accipe
rent pquam natus ē isaac reformatam tēpore xpi. Non ā speciale. sed genera
le. ut qđ abrahā credidit de isaac. isti crederent de dō et xpō. quia natus ē difi
cilius. id salutē humani generis redim̄ dam; Neq; eni om̄s qui sunt ex isr̄l. hi s
israhelitae; neq; qui sem̄ sunt abrahae om̄s filii. sed in isaac uocabit̄ tibi sem̄;
Hoc ē qđ uult intellegi. n̄ ut ideo dignos eē om̄s quia filii s abrahe. sed illos eē dig
nos qui filii pmissionis s̄. Idest quos pscit ds̄ pmissionē suā suscepturos. siue ex
iudeis siue ex gentib; hi eni digni s̄ dici israhelitae. idest uidentes dm̄ qui credunt;
Nā de isaac utiq; om̄s hi filii s abrahe; Quia omnis ppago generis iudeorū ex

abraham p isaac ē· ac per hoc reliqui filii non sunt dicendi abrahae; abraham enim credens /
isaac accepit ꝑpter fidem· quia credidit dō; In quo misteriū futurae fidei designatum ē /
ut illi essent fr̄s isaac· qui eandem fidem haberent· in qua isaac natus ē· Quia isaac in typo
saluatoris natus ē ex ꝑmissione· Ut qui crediderit xp̄m dn̄m ꝑmissum ēē abrahae· hic sit
filius abrahae fr̄ uero isaac; Dictum ē ergo abrahae· quia in semine tuo benedicent̄ om̄s
gentes· qd̄ utiq; in isaac factum non ē· sed in eo qui in isaac ꝑmissus ē abrahae· qui ē xp̄s·
In quo om̄s gentes benedicunt̄ credentes; Ceteri ergo iudei filii carnis dum ꝑmissio
ne priuantur; Hoc deputari possunt merito abrahae· qui fidem n̄ secuntur· ꝑ quā dig
nus extitit abraham; Id est n̄ qui filii carnis hi s̄ filii dī· sed qui filii ꝑmissionis aesti
mantur in semine; Aptum ē quia n̄ possunt dici filii carnis filii dī; Hi enim ex cōcupis
centia carnis nati s̄· Isti uō ex fide spiritaliṫ· secdm̄ qd̄ ꝑmissum ē abrahae· ut hi aestima
rentur semen ēē qui crederent; Promissionis enim uerbum hoc ē; ad hoc tempus ue
niam & habebit sara filium; hoc in genesi habetur· Ut qd̄ ꝑ figuratū in xp̄o ē· ut futu
rus xp̄s ꝑmitteretur filius abrahae· In quo ꝑmissionis uerbum impleretur· ut in xp̄o
benedicerentur om̄s gentes t̄rae; Quando enim ꝑmissio facta ē abrahae & audiuit
quia in semine tuo benedicent̄ om̄s gentes terrae· Xp̄s utiq; illi ꝑmissus ē ex tradu
ce isaac in quo hoc impletū uidemus; N̄ solum aut̄ haec· id ē sara· sed & rebecca ex uno
concubitu habens isaac patre nr̄o; Non tantum ergo sara in t̄rpo dic̄ generasse isaac sed
& rebeccam uxorem isaac; Sed alia causa ē in isaac alia in iacob & esau; Quia isaac
in figura saluatoris natus ē· Iacob uō & esau duorū populorum habent typum· id ē
credentiū & n̄ credentiū; Ut cū ex uno sint diuisi tamen· In singulis eni̅ & geni̅ significat̄
Ut hi unius generis dicant̄· qui in causa fidei unanim̄ s̄ t ꝑfidiae; Unus eni̅ significatur in
multis n̄ ꝑ traducem carnis sed ꝑ cōmunē causā; Quia & ex esau iacob filii dicendi s̄ &
iacob· esau imputandi s̄ filii· Nec eni̅ quia iacob laudat̄· om̄s ex eo nati filii ei merito dicen
di s̄· aut quia esau displicet· om̄s ex ei origine repbi s̄; Cū uideamus & de iacob traduce
natos· factos ꝑfidos· & de esau fideles· & dō caros· Nā quia de iacob· multi s̄ ꝑfidi· dubium
n̄ ē; Om̄s eni̅ iudei n̄ credentes· aut credentes· ex eo habent originē; Et quia de esau s̄ bo
ni & fideles ꝑbat iacob qui ē ex filius esau quintus ab abrahā· hoc ē nepos esau; Nam cū nati
n̄dū fuissent aut aliquid egissent boni t malū ut secdm̄ electionē ꝑpositum dī maneret n̄ ex

peribus sed ex uocante dictum est quia maior seruiet minori sicut scriptum est Iacob dilexi esau odio
habui. Hoc in malachia habetur. praescientia dei flagitat in his causis quia non aliud potest eue-
nire quam nouit deus futurum. Sciendum enim quid unusquisque illorum futurus esset dixit hic erit
dignus qui erit minor et qui maior erit indignus. Unum elegit praescientia et alterum spreuit.
Et in illo quem elegit propositum dei manet quia aliud non potest euenire quam scit et proposuit in
illo ut salute dignus sit et in illo quem spernit simili modo manet propositum quod proposuit
de illo quia indignus erit. hoc quasi praescius non personarum acceptor. Nam neminem damnat
antequam peccet et nullum coronat antequam uincat. Hoc pertinet ad causam
iudeorum qui sibi prerogatiuam defendunt quod filii sint abrahae. Apostolus autem
consolatur se ut quia dixerat dolorem habere se cordis continuo causam incre-
dulitatis illorum quorum adoptio erat filiorum et legis constitutio et ex quibus
christus saluator sicut et ipse ait quia salus ex iudeis est. Tractata lege inuenit quia
non omnes qui ex israhel sunt credituri sunt. Neque qui dicantur filii abrahe omnes abra-
hae filios dicendos sicut supra memoraui. Minuit ergo dolorem suum inue-
niens olim praedictum quod non essent omnes credituri. Ut his solis doleat qui per
inuidiam in incredulitate laborant. Possunt tamen credere quod ex subiec-
tis aperit. Incredulis tamen praedictis non ualde dolendum quia non sunt praedesti-
nati ad uitam. Praescientia enim dei olim hos non saluandos decreuit. Quis enim
plangat eum qui olim mortuus habetur. sed subintrantibus gentibus quae sine
deo prius erant et salutem quam illi perdiderunt accipientibus excusatur dolor sed et eorum
quia ipsi sibi perditionis causa sunt. Praescius itaque deus male illos uoluntatis futuros non
illos habuit in numero bonorum. Quamuis dicat saluator illis septuaginta duobus
discipulis quos elegerat secunda classe qui ab illo postea recesserunt nomina uestra
scripta sunt in caelo sed hoc propter iustitiam. Quia hoc est iustum ut unicuique pro merito responde-
atur. quia enim boni erant electi sunt ad ministerium et erant scripta nomina eorum in caelo
propter iustitiam sicut dixi. Secundum praescientiam uero in numero erant malorum. De iusti-
tia enim deus iudicat non de praescientia. Unde et moysi dicit. si quis peccauerit ante me de-
lebo eum de libro meo. Ut secundum iustitiam iudicis tunc uideatur deleri cum peccat. Iuxta pre-
scientiam uero numquam in libro uitae fuisse. Hinc et apostolus iohannes de huiusmodi ait. Ex

nobis exierunt sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum.
Non est personarum acceptio in prescientia dei; prescientia enim est qua definitum habet
qualis uniuscuiusque futura uoluntas erit. in qua mansurus est per quam aut dam
netur aut coronetur; Denique quos scit in bono mansuros frequenter ante sunt
mali. et quos scit malos permansuros aliquotiens prius sunt boni; Unde cessat que
rela qua deus personarum acceptor non est; Nam et saul et iudas scarioth ante fue
runt boni. dicente scriptura de saul; Erat uir bonus et non erat illo melior in fi
liis israhel; Et de iuda scarioth. dicit petrus apostolus; Qui sortitus est sortem
ministerii huius insignis et prodigus faciendis; Quomodo igitur ministe
rium salutare sortiretur nisi esset bonus; In sorte enim dei iudicium fuit
dignum illum fuisse tempore quo electus est. sicut illi septuaginta
duo quos supra memoraui; Hinc est. unde et iudas post male totus
admissum scelus penitentia motus laqueo uitam finiuit; Non enim potest ma
liquo omne bonum penitus oblitterari; Quippe cum natura non possit inmuta
ri sed uoluntas non in omnibus tamen causis qua remanet in natura quod tes
timonio sit creatori; Quid ergo dicemus. numquid iniquitas apud deum? absit
Qui enim unum diligit et alterum odit. numquid ait iniquus est? non plane: sed
iustus; Scit enim quid faciat. et nec retractandum est eius iudicium; Hoc in malachia
propheta habetur. Iacob dilexi. esau uero odio habui. hoc iam de iudicio dicit.
Nam prius de prescientia ait quia maior seruiet minori. Sicut et de prescien
tia pharaonem damnauit. sciens non correcturum. Apostolum uero pau
lum elegit persequentem. prescius itaque quod futurus esset bonus; Hunc er
go preuenit ante tempus quia necessarius erat. Et pharaonem ante futu
rum iudicium damnauit. ut crederetur iudicaturus; Moysi enim dicit;
Miserebor cui misertus ero. et misericordiam prestabo cui misericordiam pre
stitero; Ergo miserebor inquit eius cuius misertus ero. hoc est cuius misere
bor. cuius prescius eram quod misericordiam daturus eram. sciens conuer
surum illum et permansurum apud me; Et misericordiam prestabo ei. cui mi
sericordiam prestitero; Id est et misericordiam dabo quem presciui post erro

rem recto corde reuersurum ad me; Hoc est dare illi eundandum non est; Neq;
non dare illi eundandum est; Alterum uocet quem sciat obaudire; Illum autem
non uocet quem sciat minime obaudire. Uocare est autem conpungere ad re
cipiendam fidem; Igitur non uolentis neq; currentis sed miserentis est
di. Recte quia non in uoluntate petentis sed in dantis arbitrio
debet esse quod poscitur. An enim dandum sit. dantis debet iu
dicio pensari. Nam saul peccans cum petisset ueniam & non ac
cepit. at contra dauid peccans & ignosci sibi ueniam postu
lans consecutus e(st); Ex hoc utiq; dantis di & non dantis iudiciu(m)
sequendum est. quia non iuste iudicat qui omnes saluos uult
manente iustitia; Inspector enim cordis scit petentem an hac
mente poscat ut mereatur accipere. & quamuis periculosu(m)
sit iudicium di discernere. tamen propter diffidentes ut
mens eorum medelam consequi possit. ne putent iudicium
di iniustum. dicentes. unum uocat. alterum neglegit.
Sic arbitrantes excusari posse damnandos. Rebus istud po
tius probemus quam uerbis; Ubi enim rerum gestaru(m)
exempla sunt nemo audet queri. nec aliquam excusa
tionem obtendere; Duo fuerunt. dauid & saul; Requi
ramus historias qualis unusquisq; eorum reperiatur post
iudicium di. Ut si saul bene se egisse postquam mise
ricordiam non accepit probetur. Iniustum quod ab
sit di iudicium arbitremur; Aut si dauid accepta
misericordia. dm contempsisse inueniatur. an in eo
manserit in quo misericordiam consecutus est. et
utitur dispendio; Uterq; necessitatem passus est
regni; Et quanta fuit necessitas dauid ut filius eius
uellet illum regno priuare. In qua necessitate flens
nudo pede iter faciebat ut fugeret rex & dux populi di;

Intantum humiliatus ut & in faciem sibi seruo suo maledicenti
non responderet· ut per patientiam dm̄ sibi propitium face
ret· per quem regnum sibi credidit reseruari·
Saul autē nec in tali necessitate inuentus; Quia maius ma
lum est intestinum bellum quam externum; In super
furens quia semel & iterum non sit auditus cum esset in
dignus· nec in prece perstitit ut meritum sibi faceret quo
eēt dignus; Sed inpatiens et de dī iudicio indignatus
ab idolis quae prius uelut nullius momenti damnauerat
auxilium requisiuit; Ecce iustum esse iudicium prescien
tie dī &iam nolentibus manifestum est;
Dicit enim scriptura pharaoni· quia in hoc ipso te ser
uaui· ut ostendam in te uirtutem meam· & ut
adnuntietur nomen meum in uniuersam terram;
Alii codices sic habent· ad hoc te suscitaui ut osten
dam in te uirtutem meam; Siue seruaui
siue suscitaui· unus est sensus; Hoc enim dicit·
quia cum pharao quod nomen regum erat
apud aegiptios sicut & apud romanos
reges augusti appellabantur;
Hic ergo pharao cum tantis malis esset
reus ut uiuere non deberet· numquam
futurus bonus nesse aut merito uiuere· aut
dm̄ quem sepe fallendum censebat· aduin
dictam dandam inpotentem putaret·
audiuit a dō; Adhoc te seruaui· ut osten
dam in te uirtutem meam & ut adnuntie
tur nomen meum in uniuersam terram;
Ut in hoc cetere gentes addiscerent non esse alium dm̄ preter

hunc qui iudeorum erat. & factus est xpianorum.
Quamuis & illi xpiani fuerint & nos nunc simus iudei
propter iudam ex quo xps est secdm carnem;
Quia iudei ueteres sperando futurum xpm redemp
torem xpiani erant; Nam raab meretrix dicit
exploratoribus missis a iesu naue qui prius auxes
dicebatur. audite sunt hic uirtutes et plage
quae facte sunt in aegipto a dō uestro et conterriti sunt
nimis timent enim a facie uestra. Ad hoc ergo seruatus pharao.
ut multa signa et plagae ostenderentur in illum quasi iam
mortuum; Suscitatus autem dictus est quia cum apud dm
mortuus esset. modicum tempus accepit ut uiuere uide
retur; Ut esset inuictus poenam & uaria tormentorum
genera usq; ad mortem omnes qui sine dō erant. metu
territi. hunc solum dm esse cum admiratione maxi
ma faterentur a quo hae uindicte sunt;
Hoc &iam genere antiqui medici in hominibus morte
dignis uel mortis sententiam consecutis. requirebant
quomodo prodessent uiuis quae in homine latebant
apertis his cognoscerent causas egritudinis. ut
poena morientis proficiat ad salutem uiuentis;
Igitur cui uult ds miseretur et quem uult indurat
Dicis itaq; mihi. ex persona contradicentis loquitur
qui quasi putet dm neglecta iustitia alicui gratio
sum. ut unum e duobus paribus accipiat. alterum
respuat; hoc est unum conpungat ut credat
alterum induret ne credat;
Cui quidem ex auctoritate respondit. serua
ta tamen iustitia ex supramemorata p̄scientia dicens;

Quid adhuc queritur. uoluntati enim eius quis resistit; Primum
dicit. quia resisti ei non potest. est enim potentissimus ultra
omnes; Deinde quia deus omnium est & parens. et ideo nulli
male uult; Quae fecit enim. Incolomes uult manere;
Nec enim competit ei ut iniustus sit cuius beniuolentia
tanta apparet. ut non solum faceret esse quae non erant
uerum ei ipsa uita aeterna donaret & gloria;
Ut opus eius aliquid maiestatis eius simile haberet;
Qui ergo tam prouidus et bonus est ambigi non debet
quia iustus est; O homo tu quis es qui respondeas deo;
Magna est inquit indignitas et presumptio. hominem
respondere in aduersis deo;
Iniquum. iusto. malum bono. Imperitum. perfecto. In
firmum. fortissimo. Corruptibilem. incorrupto. Mor
talem. inmortali. Seruum nequam. domino. Creaturam. con
ditori; Numquid dicit figmentum ei qui se finxit. quid me
fecisti sic; Hoc de esaia propheta est. quod hic quasi pro
prium ponit per quod ostendit contra auctorem opus eius
queri non posse; In potestate enim auctoris est qualem
uelit condere creaturam; An non habet potestatem figu
lus luti ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem
aliud uero ad contumeliam; Manifestum est uasa aliqua fieri
ad honorem quae ad usus honesta sint necessaria. alia uero ad con
tumeliam quae stu memoro sint culinaria; Unius tamen est substantiae
sed differre uoluntate opificis in honorem; Ita & deus cum omnes ex uno atque
eadem massa simus in substantia & cuncti peccatores. alii miseretur.
& alterum despicit non sine iustitia. In figulo enim. sola uoluntas est.
In deo autem uoluntas cum iustitia; Scit enim cuius debeat mi
sereri. sicut supra memoraui; Quod si uolens deus ostendere

iram & manifestare potentiam suam in multa sustinuit patientia ire preparatis in interitum. Ipse sensus est quia uoluntate & longanimitate di que est patientia preparantur ad paenam. Diu enim expectati conuerti noluerunt. Adeo ergo expectati sunt ut inexcusabiles deperirent. Sciuit enim ds hos non credituros. Et ut ostenderet diuitias glorie sue in uasis misericordie que preparauit ad gloriam. Patientia & longanimitas di ipsa est que sicut malos preparat ad interitum. ita & bonos preparat ad coronam. Boni enim sunt in quibus spes fidei est. Omnes enim sustinet sciens exitus singulorum. Aeque hoc patiencia est que illos qui ex malis corriguntur aut in bono perseuerantes sunt preparati ad gloriam. Diuicie autem glorie sunt dignitas multiplex preparata credentibus. Eos autem qui ex bonis fiunt mali & in cepto perdurant preparat ad interitum. Hoc est autem manifestare potenciam suam in multa paciencia. Quia cum putatur non uindicaturus quia diu dissimulat. cum coeperit uindicare apparebit ei potentia. Quia cum possit statim uindicare diu sustinuit. ut perfidi queri non possint damnati. Preparare est autem unumquemque prescire quid futurus est. Quos & uocauit nos non solum ex iudeis sed etiam ex gentibus. Hos quos uocauit preparauit ad gloriam. Siue eos quippe erant siue illos qui longe. sciens permansuros in fide. Sicut in oseae dicit. Uocabo non plebem meam plebem meam & non dilectam dilectam. Erit enim in loco ubi uocabuntur non plebs mea. ibi uocabuntur filii di uiui. Apertum est istud de gentibus esse predictum. quia prius non erant plebs di. postea autem ad opprobrium iudeorum misericordiam accipientes uocate sunt plebs di. Et qui ante dilecti non erant ab electis iudeis adoptati in filios & dilecti sunt. Ut in loco ubi non uocabuntur plebs di ibi uocarentur filii di uiui. Prius enim nusquam uocabantur filii di nisi in iudea. hoc est in hierosolimis ubi domus di erat. Sicut dicit in psalmo septuagesimo quinto. Notus in iudea ds. Postea autem in propheta zacharia.

ponam inquid herusalem in omnibus gentibus. Quia ubi que futuri erant
filii di & domus di in omnibus locis que est eclesia. Hinc dns ait iudeis quia
tolletur a uobis regnum & dabitur genti facienti fructus eius. Esaias
autem clamat p israhel. hoc dicit. quia esaias clamat p his qui credunt
in xpm. Hi enim uere sunt israhelite sicut dic dns ad nathanahel.
Ecce uere israhelita in quo dolus non est. Si fuerit numerus filiorū isra
hel tamquā harena maris. reliquiae saluae fient. Recedentibus iudeis
a merito & pmissione patrum. dum illa non recipiunt. hi reliqui sunt qui cre
dendo in fide pmissionis patribus facte persistunt. A lege enī recedunt.
qui in eum quem lex solum ad salutem sufficere pmisit non credunt.
Igitur apostate habentur; necesse est qui dum xpm non recipiunt rei sint
uiolatę legis. De maxima itaq; multitudine solos credentes dicit saluari
quos prescit ds. Uerbum enim consummans & breuians in aequitate.
quia uerbum breuiatum faciet dns super terram. Saluari hos pmittit.
quos reliquos dicit p uerbum quod iuste definiens breuiauit dns super terrā.
Conuenit enī ut in solo nomine conditoris consequatur salutem
creatura hoc est per fidem. Quia sublatis omnibus neomeniis & sabbato
& circumcisione. & lege escarum. & oblationibus pecorum. sola fides
posita est ad salutem que adbreuiata ex lege est. Quia quod in fide est.
in lege habetur. quasi principale legis. dicente saluatore. De me enī
scripsit moyses. Adbreuiata ergo lege reliqui iudeorum saluantur.
Ceteri uero saluari non possunt quia per finitionem di spernunt. p quam
genus humanum saluari decreuit. Et sicut predixit esaias. nisi dns saba
hot reliquisset nobis semen. sicut sodoma fuissemus & sicut gomorra
similes fuissemus. Hoc semen quod de omnib; solum relictum & reserua
tum dicit. ad reformationem generis humani. xps ē. & doctrina ei. sic & ipse
dicit. Semen ē uerbum di. Hoc ergo nobis solum pmissū sublatis que oneri
erant legis reliquit ad redemptionem. ut data remissione peccatorum.
non punirentur a lege. sic periit sodoma. Saluatorem ergo relictum

nobis dicit· ad suffragium uitę· quem lex preuidere non potuit· quę ab initio di
decreuit· Quippe propter ea quod solus sine peccato inuentus est deuicto huma
ni generis hoste· omnium peccata deleret· Hoc et in apocalipsi habetur·
Quia nemo sit dignus inuentus est· siue in caelo siue in terra· qui aperiret
librum et signacula eius· nisi saluator qui uicit mortem· Hoc ergo enim est semen
quod olim promissum reseruauit deus· ut tunc fructificaret· quando omnium
tam iudeorum quam gentilium peccata repleta erant· Fructus autem est
indulgentia peccatorum· Nisi enim xps fuisset reseruatus· que ideirco semen
dicit· quia per ipsum reparatum est genus hominum· interissent progenies ab inhe·
eo quod peccatis obruti erant· et lex eis prodesse non potuit· Ideirco hunc
sequendum docet· qui presidium contulit uitę· Quid ergo dicemus quod
gentes quę non sectabantur iustitiam conprehenderunt iustitiam· iustitiam
autem quę ex fide est· Quo iustitiae in lege quae credita est mundo que prohibet
peccari· ideirco gentes non hanc iustitiam dicit comprehendisse· quę naturali
magistra dinoscitur· sed ea iustitia quę est ex fide est xpi· Deo enim haec uera
iustitia est et permanens si agnoscatur· Quidem est tam iustum quam ag
noscere dm patrem ex quo sunt omnia· et xpm filium eius per quem sunt omnia·
Prima ergo haec iustitiae agnoscere creatorem· deinde custodire quę precepit·
Gentes ergo quę prius non requirebant iustitiam· id est lege quae creatori testimo
nium perhibebat· Ueniente xpo inuenerunt iustitiam superabundantem
plus quam scribarum et phariseorum· Quę enim tunc quod minus est non secta
bantur· conpreenderunt postea quod maius est· Iudei autem in lege positi
qui proficere magis debuerant· deteriores fuerunt· Nam israhel sectando
legem iustitiae· in legem iustitiae non peruenit· Perfectio legis fides est· quia
gentes adprehendentes· totam legem implere uidentur· Iudei autem dum per
inuidiam saluatori non credunt· iustitiam quę in lege mandata est unde elati sunt
id est sabbatum· circumcisione· et cetera· in legem non peruenerunt· hoc est legem
non perfecerunt· et qui non perficiunt legem rei sunt iuxta legem· Hic enim impleuit legem
qui per legem mosi peruenit ad fidem xpi· Quare quia non ex fide sed

quasi ex operibus. Spernentes enim fidem qui sicut dixi per sedem legis
ex operibus legis iustificari se dicebant. Id est per sabbatum neomenias
circumcisionē & cet. Inmemores scripturę dicentis quia iustus ex fide
Iustitia aūt legis idcirco dicitur quia iusto iudicio dī hec iudeis data sunt
ppt duritiam cordis illorum. Ut si mustelā forte quis mortuam calcass&
aut tetigiss& aliquod morticinū. aut si sorex in uas ruiss& inmundum
dicer&ur. Quod magna cum sollicitudine obseruantes ex quacumque
causā incurrebant. inmundi essent. Si autem sanguis mustelę paui
mentum maculass&. non leuis cura expiandū erat. et ut a cibis melioribus
abstinerent. Sabbatum uero & circumcisio propriam habuerunt
iustitiam tēpore suo. quia in figura data sunt. Hoc dns p ezechiel
pphetam ostendit inter cetera dicens. Propterea dedi illis pcepta non
bona. quia erant interuerentes & infecti. In aduentu aū xpi qui saluta
re donum erat daturus p hieremiam pdicat dicens. Dabo illis testa
mentum nouum non quale dedi patribus illorum. Hoc testamen
mentum legē uocat in quā non puenerunt. sicut supra memorauit.
Nam cū gentibus que crediderant hanc sarcinam obseruationis iudei cre
dentes uellent inponere. tunc apostolus p&rus ait. Quid inponitis
iugum super ceruicē fratrum. quod neq; nos neque patres nostri
portare potuerunt. A tempore enim xpi indulgentia data ē
pmissa in lege. Ait enī esaias ppheta. ueniet ex sion qui eripiat
& auertat impietatem ab iacob. Et hoc illis a me testamentū
cū abstulero peccata eorum. Hoc est nouum testamentum
pmissum a dō in xpo. Offenderunt in lapidem offensionis sicut
scriptum ē. ecce pono in sion lapidē offensionis & p&ram scandali & qui
crediderit in illum non confundetur. Hoc in esaia habetur. Multo
rum relatione compertū est. in p&ra uel lapide xpm essē significatum
Danihel aū ppheta lapidem hunc dic qui abscisus a monte sine manibus
percussit & comminuit omīa regna. & repleuit omnē terram. Quod

euidenter de xp̄o dictū est. Et in lege petra de qua fluxerunt aque xp̄s
est appellatus. Petra autē inquit erat xp̄s. Et petrus apostolus inter
cetera ad iudeos ait. Hic est lapis qui reprobatus ē a uobis edificantibus.
Offensio ergo posita in sion xp̄s ē. Sion uero altitudo est siue ciuitas ipsa
hierusalem. quae ppt notitiam dī non inmerito excelsa dicta est.
In qua saluator a dō patre suo positus predicator. offensio factus est
iudeis. dum se filium dī prediceat. natus de spū sc̄o ex muliere. Per
corpus autem eius scandalum passi sunt & dicebant. Nonne mater
& fratres eius apud nos sunt. quomodo hic dicit quia de caelo descendi.
Nolebant enī uerba gestis comparare ut p̄ hic de agnoscerent non absur
dū ē quod dicebat de celo se descendisse. Quasi corpus operar&ur
& non dš latens. operib; tamen se p̄dens in corpore. Petra ergo hec
scandalū ē iudeis & offensio. Quae petra sine dubio corpus intel
legitur saluatoris. Haec excisa sine manib;. ppt ea quia sine uiro
de dō & spū facta de uirgine est. Frs. uoluntas quidē cordis mei
& opsecratio fit ad dm̄ pillis in salutem. Testimoniū enī phibeo
illis quod emulationem dī habent. sed non secundū agnitionem.
Quō a lege eos uult auferre credentes. qui uelamen ē iudeis.
Ne quo hoc odio iudaismi facere uideretur. ostendit affectum suū
circa illos. & legi dat multū. sed doc& tempus iam seruande legis
non esse. Ac p̄ hoc pudere se illi uelle testatur. si modo audiant illū.
ac p̄bent non eē suum inimicum. Quando & testimoniū phib&
illis nobilitatis & traditionis paternae. Ignorantes enī dī iusti
tiā. & suam querentes constituere. iustitiae dī non sunt subiecti. Per
ignorantiā dicit nonnullos credisse in xp̄m. Emulationem quidem dī
habentes sed uoluntate & consilium eius nescientes. Contra dm̄ agebant
quem se defendere testabantur. De his dicit. qui non maliuolentia
& inuidia. sed errore xp̄m non receperunt. Quib; & petrus aposto
lus dicit. Scio frs quia p ignorantiā gessistis hoc malum sic& prin

cipere unt. Ignorantes enim hunc esse xpm quem promiserat ds. alterum ex
pectandum dicebant. Hinc iustitias suas quas ex lege habebant ante
ponentes: quae est di iustitia in fide. Iustitia enim ipse est quia quod promiserat
ds in ipso impleuit. Finis enim legis xps ad iustitiam omni credenti.
hoc dicit quia perfectionem legis habet. qui credit in xpm. Cum enim nullus
iustificaretur ex lege. quia nemo implebat legem nisi qui speraret in pro
misso xpo. fides posita est quae cederet perfectionem legis. Ut omnibus praeter
missis fides satis faceret pro tota lege et prophetis. Moyses enim scripsit iusti
tiam quae ex lege est quia qui fecerit ea homo uiuet in eis. hoc dicit. quia
iustitia legis miseris reos illos non faciebat ad tempus si seruaretur. Id est.
uiuebant faciendo legem. debitores enim erant. hoc dictum est in numeris
et in leuitico. Quae autem ex fide est iustitia sic dicit ne dixeris in corde tuo
quis ascendit in caelum. Hoc in deuteronomio dictum est quod hic inter
pretatur in xpo dicens: hoc est deducere. Aut quis descendit in abyssum.
Id est xpm ex mortuis reducere. hoc proprium apostoli est. Itaque iustitiam
hanc dicit esse fidei si non dubitetur de spe dei quae in xpo est ne diffidens dicat
quis potuit ascendere in caelum. Quia ideo passus est ut expoliatis inferis
uirtute patris deuicta morte resurgens cum animabus ereptis in caelum
ascenderet. Omnis enim quicumque uiso saluatore apud inferos sperauit
de illo salutem liberatus est. petro apostolo hoc testante dicente enim.
Quia et mortuis praedicatus est. Qui credens ergo in corde suo non dubitat
iustificatus est ex fide. Ex lege autem iustificari timor facit. Timet
enim legem quia uidet illam poenam inferre peccantibus. Ideo
non magna iustitia legis est nec meritum collocat apud dominum in ed
ad praesens. Fides autem quia incredulis stultitia est. mercedem ha
bet apud dominum de quo quod non uidetur speratur. Sed quid dicit
scriptura prope est uerbum in ore tuo et in corde tuo. hoc scrip
tum est in deuteronomio. Quia non est longe ab animo nostro
uel ore. quod nobis dicitur ut credamus. Quamuis enim oculis

non uideatur · a natura tamen animorum & loquendi ratione · non discordat
quod credimus · Inpia enim natura inserta [sunt] uelut semina · quae auditu & uolun
tate exculta fructificant testimonium creatoris · Hoc est uerbum fidei
quod predicamus · Nullum opus dicit legis · sed solam fidem dandam in cau
sa xpi · Quia si confitearis in ore tuo dnm ihm et credideris in corde tuo quod ds
illum suscitauit a mortuis · saluus eris · Corde enim creditur ad iustitiam ·
ore confessio fit in salutem · Queq· superius locutus est hic illa manifes
tauit · hanc ee regulam fidei · credere dnm esse ihm · et non erubescere
profiteri · Quia ds illum ex mortuis reducens · deduxit in celum cum cor
pore unde uenerat incarnandus · ne incurrat sententiam euangelicam di
cente · Multi inquit ex principibus crediderunt in eum sed palam non profite
bantur propter iudeos · Maluerunt enim gloriam hominum magis quam glo
riam di · Dicit enim scriptura per esaiam omnis qui credit in illum non confundetur ·
Tunc eam coeperit fieri omnium rerum in die iudicii & omnia falsa commenta uel dogma
ta in confusione deducta tunc in xpm credentes tripudiabunt uidentes om
nibus manifestari · Quia quod crediderunt uerum est & prudens quod putabatur
stultum · Aspicient enim inter ceteros saeculos gloriosos & prudentes · Qui estimati
fuerant contemptibiles & stulti · Illic est enim uera probatio ubi remuneratio & con
dempnatio · Non est enim distinctio iudei & greci · Generaliter omnes aut confundi
propter diffidentiam dicit aut sublimari causa credulitatis · Quia sine xpo apud dm
nulla salus est · Immo poena est aut mors · Nec enim iudeos commendare poterit
prerogatiua patrum aut legis latio · qui meritum & promissione patrum non rece
perunt · Gentes autem nullum habent testimonium quo secundum carnem commen
dentur nisi credant in xpm · Nam idem dns omnium diues in omnibus qui in
uocant illum · Manifestum est ad omnes hoc pertinere siue iudeos siue grecos
quia sine inuocatione dni xpi nemo uiuit apud dm · Si ergo dns omnium sit ·
consentiente petro apostolo & dicente · hic est inquit omnium dns · Diues
tamen non est nisi in his qui inuocant illum quia ipsi accipient remunerationem ·
Perfidis uero non est diues quia participes non sunt bonorum eius · Neque

cum accipient quod daturum illum non crediderunt. Et tamen non dixit dominum
diuitem credentibus sed inuocantibus illum. Ut post quam crediderit non desinat
animi id postulare quod a domino se perdoctus est postulandum. Quia in euange
lio lucae dicit propter aduersarium qui a subtilis et uersutus est semper orandum esse.
Credentibus autem sola datur remissio peccatorum. Sequitur autem ut per bo
deditus liber est ut a malo et possit consequi quod promisit deus toto corde uigi
lantibus. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen domini saluus erit.
In michea dictum est. Ipse deus qui uisus est moysi dicit nomen mihi dominus est hic est
filius dei. Qui ideo et angelus et deus esse dictus est ut non ipse esse a quo sunt
omnia putaretur. sed hic esse per quem sunt omnia. Ut adeo pateat quia deus
dictus est quod unius sunt pater et filius. Angelus autem ad hoc quia nuntius
promisse salutis est missus apparere. Et missus ideo dicitur ut non ipse pater esse
credatur sed ab eo genitus. Ideoque quicumque inuocauerit nomen domini saluus
erit. Hoc sensu et moyses locutus est. Quicumque autem non audierit prophetam illum, ex
terminabitur de plebe. Si ipse est omnium dominus ipse inuocatur a seruis. Et quia
uerus est adiuuat. Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt.
Certe christo non credunt iudei ipsi quem dicit dominum. Hoc sequitur supradicta.
Quia prius credendum est ut sit fiducia postulandi. Aut quomodo credent ei
quem non audierunt. Apertum est non posse credere illi cui oboedientia denegatur.
Quomodo autem audient sine praedicante. Nec hoc obscurum est quia qui praedi
canti resistit auctorem ei non recipit. Aut quomodo praedicabunt nisi mittantur.
Neque istud recipit quaestionem. Quia non erunt ueri apostoli nisi a christo mittantur.
nec potuerunt praedicare sine auctore. Nulla enim his signa uirtutum per
hibent testimonium. Sicut scriptum est. Quam speciosi pedes euangelizan
tium pacem euangelizantium bona. Hoc propheta dicit naum. Pedes
dicendo aduentum significat apostolorum circumeuntium mundum et reg
num dei aduentare praedicantium. Aduentus enim ipsorum inluminabat
homines uiam ostendens qua itur in pace ad deum. Quam primum
iohannes baptista uenerat praeparare. Haec pax est ad quam festinant

credentes in xpm. Denique scs symeon quia in mundo discordia est laetus mortus salvatoris. Nunc autem dne dimittis servum tuum in pace. Quia regni di pacem. Omnia enim amputat discordia omnes uni do genu flectant. Denique hierusalem superior civitas pacis interpretatur quae est mater nra. Sed non omnes obediunt evangelio. Verum est quia quamvis inlustretur mundus splendore disciplinae dnicae sunt tamen qui repugnent qui lumen tenebras vocant. Horum enim sic errore acies obtunsae meritis ut nec veri luminis recipiant splendorem. Quos accusat evangelium dicens lux in tenebris lucet et tenebrae eam non conprehenderunt. Esaias enim dicit dne quis credidit auditui nro. Hoc est quis credidit quae audivimus abs te et loquimur. Firmavit iudeos esse prophetico exemplo contradictores evangelicae veritatis. Lex enim iudeos increpat quia sic fuit apud veteres: ita et nunc est. Hunc enim numerum non tangit qui fidem non recipit. Ergo fides ex auditu auditus autem per verbum di. Manifestum est quia nisi dicatur aliquid nec audiri potest nec credi. Sed dico numquid non audierunt. Hoc est audierunt et credere noluerunt. Quamvis enim fides ex auditu sit, sunt tamen qui audientes non credunt. Audiunt enim et non intellegunt. quia mali volentia obcaecatum est cor illorum. In omnem terram exiit sonus eorum et usque ad fines orbis terrae verba illorum. Usque adeo predicationem di iudeis auditam esse testatur ut etiam impletum imple orbe divina adnuntiatione pronunciet. Ipsa enim fabrica mundi praedicat creatorem. Quod enim psalmigraphus de creatura dixit hoc apostolus de evangelistis. Quia ubique audita est et pervenit in omnem locum praedicatio nominis xpi. Ubi enim praesentia hominis praedicantis defuit sonus tamen et fama pervenit. sicut pervenerit opinio facturarum virtutum in egypto ad omnes gentes. Teste raab meretrice. Si enim in omnem locum pervenit non potuerunt non audire iudei apostolicam praedicationem ut nemo ex his excusatus sit a crimine diffidentiae. Sed dico numquid israhel non cognovit. Hoc est cognovit ne quia supradicta testimonia genus israhel incredulitatis causa arguit

cum dolore de omnib(us) israhelitib(us) queri uideatur. Non negat israhel cognouisse & assecutum ee̅ quod illi p(ro)missum fuerat in lege. Sed eum quis p(er)m agis israhel est qui a carne quem & ds̅ preuiderat crediturum. Omnes eni(m) iudei & non omnes crediderunt. Ideo primus moyses dicit in cantico deuteronomii ego ad emulationē uos adducam in non gentē in gentē insipientē in iram uos mittam. Indignatus uerba sunt propt(er) quod semper diffidentes inuenti sunt iudei. Et omnib(us) malis unā adsignat generationē & causam. Du(m) p(rese)ntes increpat ibidem tangit magis futuros ad quos h(a)ec pertin(en)t. Omniu(m) eni(m) horu(m) una dampnatio e(st) si p(er)manent in diffidentia. Emulatio ergo illis data e(st) inuidentiae dum uident gentem que prius qu(asi) sine d(e)o fuit sensu brutae(m) d(e)m suum apellare qui fuerat iudeorum. Et donum illis p(ro)missum se adsecutam per qua(m) zelum passi iracundia discenderentur in malitie & incredulitatis sue mercedes exsoluerent. Nulla eni(m) res sic consumit hominē sicut zelus. Quem ideo d(e)s ultorem posuit incredulitatis qui a graue peccatu(m) est. Nam semper intra mis(eri)s excruciantur quando audiunt legem & p(ro)phetas ad nos p(er)tinere qui in xp(istu)m credimus. Esaias audet & dic pala(m) factus sum non querentib(us) me & inuentus sum inter eos qui me non interrogabant. Qu(u)m s(an)c(t)a uerbis moysi usus e(st) de exclusione iudeorum. Ad hoc quoque es(aie) p(ro)ph(et)ae exemplum subdidit ut de eius p(er)secutione apertius doceret d(eu)m expulsis iudeis ultro gentib(us) gratiam obtulisse ad obprobriu(m) & necem iudeoru(m). Haec eni(m) esaias ex persona xp(ist)i testatur. Ad israhel autem quod dicit in. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. In israhel carnalē. hoc est abrahe filii sed non sec(un)d(u)m fidem. Nam israhel uerus & sp(irit)alis est qui credendo uidit d(eu)m. Tota die semper significat. Tota die semper significat. Semper eni(m) rectisunt p(ro)pt(er)ea increpantur non credituri ut sciant quia ipsi sibi causa sunt p(er)ditionis. Potest hoc & de saluatore accipi qui in cruce extensis manib(us) interfitientium eu(m) peccatu(m) arguit. Causae n(on) illa clamat sceleratu(m) facinus iudeorum. Superius quod ausus sit dicere esaias de his quod fuerant inimici ostendit hos amicos futuros. Et eos qui israhelitae dicebantur

tur propter quod inobedientes erant ut inimicos abiciendos. Dico igitur numquid
repulit deus hereditatem suam absit. Quia populum israhel incredulum ostendit
non repulisse dominum hereditatem suam quam praesciuit. Id est filios habrahae.
quos fideles sibi futuros sciit. Nec enim promitteret eis regnum si sciret nullum
ex his credituros. Hereditas ergo domini iuxta legem filii sunt abrahae sed
credentes. Nam et ego israhelita sum ex semine abrahae tribu beniamin.
Exemplo suo docet partem israhel saluatam quam praesciit deus saluandam aut adhoc posse
saluari. Et partem israhel propter ingentem diffidentiam perditioni deputatam.
Non reppulit deus plebem suam quam praesciit. Hoc est quod dicit saluator. pater
quos dedisti mihi custodiui et nemo ex his periit nisi filius perditionis. Ita et hi
quos praesciit deus credituros nemo ex his a promissione repulsus est. Quia sic factum est
sicut praesciit deus futurum. An nescitis in helia quid dicit scriptura quomodo pos
tulat dominum contra israhel. Domine prophetas tuos occiderunt altaria tua effoderunt et
ego relictus sum solus et quaerunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum
diuinum. Reliqui mihi septem milia uirorum qui non curuauerunt genua ante baal.
Aperta sunt haec ostendit enim non solum heliam remansisse qui deuotus deo non ad
orauerit idola sed et multos qui in fide dei permanserunt sicut et ex iudeis non pau
ci crediderunt. Huic rei et historia congruit quia multi per speluncas occultati sunt
propter achab regem samariae et iezabel uxorem eius. Qui pseudo prophetis credentes dei
prophetas persequebantur et populum ad idolatria hortabantur. Sic igitur et in
hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae saluae factae sunt. Hoc est ita inquit
et nunc hi remanserunt in legis promissione recedentibus multis quos ante praesciit deus.
Qui enim susceperunt christum quasi in lege promissum. hi in lege steterunt. Qui enim
illum non receperunt a lege recesserunt. Ideo credentes reliquiae dicuntur.
Hoc est remanentes in lege. Si autem gratia iam non ex operibus. Manifestum est
quia gratia donum dei est non debita merces operibus sed gratuita ratione misericor
dia interueniente concessa. Alioquin gratia iam non est gratia. Uerum est quasi
merces est non est gratia. Sed quia merces non est sine dubio gratia est. Quia ueniam
dare peccantibus non est aliud quam gratia. Et his qui non requirunt sed offertur illis

ut credant. Duplex ergo gratia est quia hoc coepit deo quia abundat misericordia
ut & requirat quos gratis curet. Quid ergo quod quaerebat israhel hoc non est
consecutus electio autem consecuta est. Israhelitae in carnales sunt qui ex ope
ribus legis iustificari se putantes non sunt adepti ut iusti essent per fidem apud deum.
Praeter ea cum omnes rei sunt per legem. Quia maledictus omnis qui non perseuerat
in omnibus quae scripta sunt in libro legis ut faciant ea. Qui autem per fidem iustificari se
crediderunt consecuti sunt electionem ut iustificati filii dei fierent memores scripturae
dicentis quia iustus ex fide uiuit id est non ex lege. Ceteri uero excaecati sunt
sicut scriptum est. Hoc subiectum me satis legitur. Dedit illis deus spiritum conpunc
tionis oculos ut non uideant & aures ut non audiant usque in hodiernum diem.
Et dauid dicit. Fiat mensa eorum in laqueum & in captionem & in scandalum
& in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum ut non uideant & dor
sum illorum semper incurua. Ideo mensam maledicit malorum quia illic solent
decipi innocentes. Dolo enim uocantur ad conuiuium ut perimantur.
Quia sic & ammon filius dauid deceptus est a fratre suo absalon. Et malig
nus olofernus populum sanctum iudith putauit se posse decipere. Et mensa
sceleratis herodis fuerunt maligna in capud iohannis propheta. Unus sen
sus est duorum prophetarum de huiusmodi hominibus qui ab initio infidi & repug
nantes inuenti sunt hostes bonorum. Sed aliqui illorum emendati & corre
cti licet tarde. Quidam uero in pertinatia manentes seueritate scientiae non ua
serunt in propheta cum curuati hoc est excaecati ne decetero possent ueritatis lumen
aspicere quam maliuolentia aspernati fuerant declinantes ab ea & ad salutis
gratiam peruenire. Qui enim cum intellexisset credere noluit id debet
consequi quod uult ne decetero possit fidem recipere & saluari. Exem
pla igitur supradicta prophetarum duplicem continent sensum. Duobus enim
modis dicta est & scripta. Duo enim genera hominum hic continentur.
Unum est quod maliuolentiae suae causa excaecatur ut in sempiternum ne saluetur.
Sunt enim pessimae uoluntatis usque adeo ut intellegentes dicant se nescire
quod audiunt. Denique dicebant de saluatore. Quid est quod dicit

nescimus quid loquitur. quidam autem dicebant demonium habet et insanit.
Alia autem pars quae uere instabilis erat contra dicebat illis. haec uerba non sunt
demonium habentis. Numquid demonium potest oculos caecorum aperire. dum
inuident ergo saluatori nolebant uideri intellegere quae uidebant. Uidū
a legis peritis et pharisaeis non intellegi uidetur res absurdas et quae extra legem
essent loqui putaretur. quaerens etiam alios a fide posse auertere. Unde
audiunt a saluatore uos habetis clauem scientiae. et neque uos intratis neque
alios sinitis introire. Quis certum non leuium sed paulo grauiorum legis pe
ritorum et pharisaeorum consilium et sententiam non sequeretur. et qui uideren
tur legis defensores. denique hi qui uere instabiles sunt. Numquid aliquis
ex principibus credidit in illum. ut inde iusti uiderentur non credidisse
si multos conspirationis suae socios fecisse. Quia quod a paucis defenditur
solet non probatum uideri. Ideo excaecati sunt ne de cetero possent saluari et cre
dere. In uoluntate ergo sua [illegible] ut quod scientes uerum dicebant
esse falsum. De cetero non intellegerent quod est uerum. ut uerum haberent
falsum quod uolebant. Alterum genus est quod cum iustitiam legis sectatur
iustitiam Christi non recipit. Ex quo iam non per inuidiam malae uoluntatis
hoc agit. sed errore. emulando traditionem patrum. caecatur ad tempus.
Quia cum deberent magnalibus Christi addiscere hunc non posse fallere.
cuius tanta magnificentia uirtutis in rebus gestis appareret. et praedicationem et testamentum
nouum promisso per prophetas comparare. Et exinde profiteri hunc esse qui promissus
est neglegentes contradixerunt et hominibus adsentientes inuenti sunt. Propterea
ergo caecantur. ut omnibus gentibus ad promissionem eorum ipsa emulatione dum
inuident gentibus reuertantur ad fidem dei. Dico ergo numquid sic of
fenderunt ut caderent? absit. Hoc dicit quod supra memoraui quia
non sic diffiderunt ut numquam iam crederent. Id est non ita propter inpi
etatem suam caecati sunt ut curari non possent sicut et diabolum legimus cecidisse.
Dicente Esaia propheta. Quomodo cecidit de caelo lucifer casum apostasiae
significauit. Non ergo hos sic offendisse dicit ut caderent sed offensionis

sive causa ad tempus obtunsos. Sed illorum delicto salus gentibus ut
illos emulentur. Hoc est quod dixit quia propter peccatum illorum salus
gentibus data est. Quia enim donum dei recusaverunt iudei translatum
hoc ad gentes esse ut emulatione zeli accensi iudei converterentur ad Christum
zelantes permissionem patrum. Quod si delictum illorum divitiae sunt mun
di et deminutio eorum divitiae gentium quanto magis plenitudo illorum.
Manifestum est quia si delictum illorum profuit mundo dum horum dispendio
plures habet bonos quia multo plures sunt gentes quam iudei et deminutio
eorum. Quod est damnum permissionis divitie gentium pro id quod lucra
ti sunt vitam aeternam. Quanto magis plenitudo eorum. Apertum est
quia magis dives erit mundus hominibus bonis si et hi qui cecati sunt convertan
tur. Ex magna enim parte salvabitur mundus. Mundo homines signifi
cantur sicut dictum est de salvatore ecce totus mundus abiit post illum.
Vobis enim dico gentibus quamdiu quidem ego sum gentium apostolus ministerium
meum glorificabo si quomodo emuler carnem meam ut salvos faciam aliquos ex
illis. Ostendit gentibus quo affectu diligat iudeos. Nam ministerium
suum quo apostolus gentium est honorificat si propter affectum generis sui data
opera etiam iudeos adquirat ad fidem. Honorificentior enim fit et si et illos
ad quos non missus est lucretur adiutam. Patribus enim in laudem maximum
erit si filios invenerit qui perierant. Si enim amissio eorum reconciliatio
est mundi que est assumptio nisi vita ex mortuis. Hoc dicit quia si non
credentibus iudeis gentes reconciliate sunt deo ad incrementum mundi circa
fidem Christi. Que erit in hac parte et quanta plenitudo salutis si adsuman
tur et iudei ad fidem Christi nisi ut ex mortuis vivificetur mundus in homi
nibus. Quia ergo perfectus est danda dicit opera ut credant. Quo cecatis
obtunsio tempore compensata delicti aufertur ut voluntatis sue recipi
ant liberum arbitrium. Quod si delibatio sancta est et massa. Manifestum
est quia quod unius substantie est unum est. Ac per hoc non potest deli
batio sancta esse et massa immunda. Delibatio enim de massa est. Ideo quis

ostendit non posse indignos dici ad fidem. hos quorum iam pars adep
ta est fidem. Quasi pars iudeorum credidit cur non et alia pars posse crede
re dicatur. Et si radix sancta et rami. Inmutatis uerbis eadem repetit
ut sensum suum commendet duobus exemplis. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt.
Id est si aliqui non crediderunt excisi a promissione. Tu autem cum esses
oleaster insertus es in illos. et socius factus es radicis oliue. Hoc significat quia
non credentibus multis iudeis gentes insite sunt per fidem in spem promissio
nis ut dolori esset iudeis. Sed non iuxta legem agriculture qui bonum
surculum inserunt in non bonam arborem. Ideo oleastrum dicit insertum
ut fructum surculus radicis adferat socius effectus. Noli gloriari aduer
sus ramos. hoc est noli gaudere de incredulitate illorum. displicet enim deo
si quis exultet in malis alterius sicut dixit Salomon. Nec enim causa gentium
abiecti sunt sed quia non crediderunt occasionem dederunt ut predicaretur gen
tibus. Quod si tu gloriaris non tu radicem portas sed radix te. Id est si te
extuleris super illos in quorum insertus radicem es insultes generi quod te ut
ex malo bonus esses suscepit nec stabis si illud per quod stas destrues.
Dicis itaque fracti sunt rami ut ego inserar. Ex persona gentilis creden
tis loquitur qui exultandum putat in casu iudeorum diffidentium dicens.
Illorum reprobatio locum fecit gentilibus. Sed non sunt reprobati a deo
ut gentes intrarent sed se ipsos reprobos fecerunt spernentes donum dei.
unde occasionem dederunt gentibus ad salutem. Quia extollentiam
reprimit uult ut magis saluti congaudeatur non egritudini insulte
tur. Facile enim decipitur qui gaudet alienis malis. Bene id est
recte dicis quia fractis ramis insertus es sed incredulitate fracti sunt. hoc est
non propter te sed suo uitio. Quia illis diffidentibus emulatione tu uocatus es ad sa
lutem. Ideo gratias agere debes donum dei per xpm. Non illis insultare sed pe
tere si malum illorum tibi contulit salutem. ut et ipsi redeant ad originem.
Tunc placebis dno quoniam tu insertus es. Ideo enim te aduocauit ut per tuam
emulationem reduceret et illos ad gratiam. Tu autem fide stas.

Quia iudei per diffidentiam lapsi sunt, hos fide dicit stare, quia cum prius propter fidei causam iacerent credendo stare coeperunt. Noli altum sapere sed time. Id est noli superbus esse, sed caue ne et tu offendas. Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Uerum est quia si illos qui in prerogatiua patrum dignitatis erant, quibus etiam facta promissio est a deo in filios adoptari, incredulitatis causa excecauit, quanto his si dubitauerint aut superbi extulerint faciet, qui nulla commendatione sublimati sunt, qui cum nullius dignitatis essent honorati sunt. Uide ergo bonitatem et seueritatem dei: in eos quidem qui ceciderunt seueritatem, in te autem bonitatem si permanseris in bonitate. Alioquin et tu excideris. Bonum deum gentibus esse testatur, quia cum idola sequerentur, digni utique mortis, patientia sua exspectauit illos et ne sic requirentes ultro uocauit illos et peccata eis remisit. Iudeis autem seuerus est; excecauit enim eos quia dominum dispreuerunt. Hos tamen nunc significat iudeos qui propter maliuolentiam suam in perpetuum cecati sunt. Unde eos excecidisse dixit. Illos autem quos supra memorauit offendisse non tamen cecidisse, quia ad tempus cecatos illos ostendit. Ac per hoc seueritatem dei in eos fuisse ut in perpetuum cecati essent, alibi apostata a potestate. Sed et illi si non permanserint in incredulitate inserentur; potens est enim deus iterum inserere illos. Ostendit iustitia dei non in se seueritatem manere circa illos quos excecauit ad tempus. Quia non sic illos excidit ut non illos possit iterum inserere si conuertantur. Quippe propter et iam dicit reuertentes ad me replorabo. Ut hoc scientes gentiles christiani non insultent iudeis, certi eis seruari illis quasi lapsis misericordiam dei. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro et contra naturam insertus es in bonam oliuam, quanto magis hi secundum naturam inserentur sue oliue. Oliuam fidem per quam abraham iustificatus est accipiamus. Oleastrum uero quia agrestis et infructuose nature est perfidiam significat.

Ac per hoc sibi qui semper inimici dei fuerunt conuersi in fide

abrahe insertis ex eius origine notis quanto magis iudeis si post dif
fidentiam credant patet reddendis naturae insertis iterum
in suam p(ro)missionem. Nolo enim uos ignorare fr(atre)s misterium hoc
ut non sitis ipsi uobis sapientes quia obtunsio quaedam ex parte in isr(ahe)l facta e(st).
donec plenitudo gentium intraret. & sic omnis isr(ahe)l saluus fieret. Non e(st)
obscuritas quia ad tempus caecitatis obtunsio data e(st) iudeis. in quantum emu
li legis n(on) uiderunt dominum uenisse p(ro)missum a d(e)o quod p(rae)dicabatur
a xp(ist)o. Zelo enim excaecati sunt putantes legem factorum numq(ua)m de
bere cessare. Unde sabbatum zelabant qua offensione ex parte
obtunsis in p(ri)ma incredulitate si ac terminarentur. Uiderunt gentes p(ro)
fieri cu(m) gaudio consecutos repromissionem abrahe. Copia tamen admis
sa gentium absterge retur caligo ab oculis mentis eorum ut possent
credere. Ut ipsi conpunctionis p(ro)habens a cordib(us) eorum quietis p(rae)stat
ecitate reddat eis arbitrium liberum uoluntatis. Qua non de
maliuolentia eorum incredulitas sed de errore emendarentur ut
postea saluarentur. Sicut scriptum est. Ut p(ro)baret d(omi)n(u)m illis ser
uatu a d(e)o exemplum esaie p(ro)phete insubiciens ponit hic gratia qua
liberati sunt iudei credentes. & hos liberari posse doceret. Quia non
erat exinanita sed semp(er) habundat. Dicit ergo. Ueniet ex sion
qui eripiat & auertet inpietatem ab iacob. Et hoc illis a me testamentu(m)
cum abstulero peccata eorum. Exempli huius ratio semper manet
quamdiu qui credant. In eo enim dicit is(rahe)l qui de celis uenturus prius
sus est ad liberationem humani generis ipse cottidie remittit peccata
conuertentib(us) ad se. Nec statim non credentes condemnat sed exspec
tat sciens posse p(ro)ficere ad agnitionem d(e)i. Secundum euangelium
quidem inimici p(ro)pter uos. Causa incredulitatis inimicis euangelii
ut error & delictum illorum gentibus aperiret uiam ante tempus moran
di ad fidem sicut supra memoraui. Prius enim ubiq(ue) omnib(us) iu
deis p(rae)dicatu(m) erat. tunc demum & gentib(us) oportebat credi u(er)bu(m) d(e)i.

Sed quia non crediderunt ablatum ab his regnū · datū est & gentibus · Itaque
non insultandum his p̄monet · quorum delictum p̄fuit gentibus ·, Illi enī
insultandum est cuius peccatū obfuit aliquibus ; Non enim p̄fidie illorum
gratulandum est · sed dolendū si tardant conuerti ·, Ut quomodo peccatū
illorū gauisae sunt gentes quia saluatae sunt · sic conuersione eorum letent ·
Ipsorum enim occisione · dī gratiā eius perceperunt ·, Secundum electi
onem autem dilecti p̄pter patres ·, Quamuis grauiter peccauerunt iudei
reprobando donū dī & digni sint morte · tamen quia filii sunt bonorum · quo
rum p̄rogatiua & merito plurima a dō beneficia perceperunt ·, Regressi
ad fidem suscipient cum letitia ·, Quia dilectio in his dī resuscitat memoria
patrum ; Sine penitentia enim sunt dona & uocatio dī ; Uerum ē quia gratia
dī in baptismate · non querit gemitum aut planctum · aut opus aliquod · nisi
solam ex corde p̄fessionem ·, Nec enim quia grauit̄ deliquerunt non recipiendo
p̄missum dī · & quia que grauiter peccantur · non nisi fletu & gemitu adue
niam p̄tinent ·, Ne ideo illos non peccasse iam accipere miām putarent ·,
Quia dolere illos non uidebant ; ostendit hoc inter primordia fidei requiri ;
Donum enim dī ; gratis donat peccata in baptismo ·, Sicut enim & uos aliquando
non credidistis dō ·, Nunc aūt miām consecuti estis p̄pter illorum diffidentiā
ita & isti nunc non crediderunt in uīa misericordia · ut & ipsi miām consequant ·
Incredulitatē gentiū memorat ut ipso rubore non se iactarent · insultantes iu
deis qui non crediderant sed oblectarent illos agnoscere promissum dī ·
Quia enim uos inquit gentes cum his eloquia dī credita sint ; repugnantes fuistis
Nunc aūt miām accepistis n̄ ur̄o merito · sed ad horum obp̄brium ·, Quare
nōn magis isti conuersi accipiant miām · q̄ prius in lege dī conuersati s̄ & quibus
facta p̄missio est ; Conclusit enim dīs omīa in incredulitate · ut omniū misereat ·
Gentes porro ab antiquis temporib; in impietate & ignorantia uersabantur
ut putre sine dō ·, Propt̄ q̄ manifestatu lex in litteris est ; quia possent in
frenari p̄ceptis ; Et q̄m uersutia aduersarii cumulari peccata coeperant
ut p̄uaricator dictum magis reus homo constitueretur ; dīs clementia bonitatis sue

temp͡ꝑ homini peccauit. ut & quod sine lege peccatum erat. & in lege posset
deleri. Hoc decreuit ut solam fidem poner&. ꝑ quã omnium peccata aboleret.
Ut quia nulli spes per legem omnibus hominibus erat. dĩ mĩa saluarentur.
Hoc est omnia conclusisse in incredulitate ut tunc decr&um donum a dõ uenir&.
quando omĩs difidentia laborarent. ut gratia muneris ẽẽt gratissima. Itaq;
nemo se iact&. miserum est enĩ superbum ẽẽ eum. cui ignotum ẽ. O altitudo
diuitiarum sapientiae & scientiae dĩ. quã inscrutabilia s̃ iudicia eĩ & inuestiga
biles uiae ipsius. Excelsum & inmensum dñi indicat̃ sapientiae. & scientiae
suae. cum omni laude gratiarum actione testatur. Est enim consilium &
iudicium eius inconprehensibile. Nĩ sciens ab initio conuersationes & opera
hominũ. quia neq; soli se ueritate iustitiae saluari possit hominum genus
neq; soli mĩa adp̃fect̃ũ meritorũ ꝑuenire; Uno qq; tempore decreuit
quid ẽẽt p̃dicandum. Ante tam̃ ꝑmittens unũ quenq; suo iudicio q̃ natura
ipsa duce cognoscitur iustitia. Et quia auctoritas naturalis iustitiae obdor
muerat consu&udine delinquendi. data lex est. ut humanũ genus t̃rore
manifestatae legis freniret. Sed quia non se cohibentes retenebantur
a lege. Restitantes autẽ cecat & ad temp̃. gentes autẽ ad ꝑmissionẽ eor̃ inuitans.
Quae prius iustitiã dĩ ꝑ moysen datã. sequi noluer̃. ut horum saluti dum
inuident. ipso zelo ad radices saluatoris originẽ se reformar&. ꝑmisse in lege.
Haec est altitudo diuitiarũ sapientiae. & scientiae dĩ. quia tam iudeos quam
gentes multifaria ꝑuidentia adquisiuit adu̇itam. Quis enim cognouit
sensum dñi. aut quis illi consiliarius fuit. aut quis prior dedit illi & retribuet ei.
Hoc in esaia scriptũ habet̃. Manifestum est solum dñ ẽẽ qui nouerit omĩa
consilia. & hunc unum ẽẽ. qui nullius egeat. quia ab ipso sunt omnia.
Ac per hoc consilium eius a nullo comp̃hendit̃ nec metitur; Quia inferiora
superioris sensum scire non possunt. Denq; iudeis credentib; inpossibile
uidebatur. consilium ẽẽ & uoluntatem dĩ. ad redemptionem gentium.
Simili modo & gentib; arduũ & incredulum uidebat̃ iudeos qui ñ crediderunt
posse conuerti. aut credentes suscipi ut saluarent̃. Inter cet̃a hoc ẽ consiliũ dĩ

quod latuit nec potuit conprehendi. Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia ipsi gloria.
Qua ratione sensum et consilium dei investigari non potest declaravit. Ex ipso enim
inquit et per ipsum et in ipso sunt omnia ipsi gloria. Hoc dicto aperuit sensum
qui occultus erat mundo. Quia enim omnium creator est deus, ex ipso sunt omnia.
Et quoniam ab ipso sunt per filium eius, qui eiusdem utique substantiae est, esse coeperunt,
cuius opus patris est opus. Quia ergo ipse operatur per filium, per ipsum sunt omnia.
Et quoniam quae ex deo per dominum sunt, postea renata in spiritu sancto sunt, In ipso sunt omnia,
quia et spiritus sanctus de deo est patre, unde et scit quae in deo sunt. Ergo et in spiritu sancto
pater est, quia quod de patre est deo, non potest aliud esse quam est deus pater.
Atque ex hoc ipsi gloria, quia ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. Itaque quae
ex ipso et per ipsum et in ipso uidentur esse coeperunt, sensum et consilium
eius scire non possunt. Ipse autem scit omnia, quia in ipso sunt cuncta. Pate
fecit ministerium dei, quod superius dixit non ab eis ignorari debere.
Obsecro itaque uos fratres per misericordiam dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuam
sanctam placentem deo, rationabile obsequium uestrum. Et nolite conformari huic saeculo
sed reformamini in nouitate sensus uestri, ut probetis quae sit uoluntas dei, quod
bonum et bene placitum et perfectum est. Per misericordiam dei illos orat, per quem salutem
humanum genus. Post tractatum enim legis et fidei et populi natura iu
daici et gentilis ad bonam uitam agendam hortatur. Per hunc enim spes fidei
obtinetur. Commonitio est ergo haec ut memores sint quia misericordiam acceperunt
et uigilent circa obsequium eius a quo illis data est, per quem ex impiis gratis iusti
ficati sunt. Scientes hanc esse hostiam uiuam sanctam et deo acceptabilem si
corpora nostra incontaminata seruemus, dissimiles uitiatis his qui uoluptatibus
student. Haec est uoluntas dei sanctificatio nostra. Nam corpora subiecta peccatis
non uiuam habent sed mortuam. Sub desperatione enim promissae uitae sunt.
Ad hoc enim peccatis dono dei abluimur, ut deinceps et uero mundam uitam agentes
dei amorem in nos prouocemus, non irritum facientes opus gratiae eius.
Nam apud ueteres ideo oblata occidebatur hostia, ut homines peccati causa
morti subiectos significaret. Nunc autem quia per donum dei purificati sunt homines

et a morte secti liberati ; uiuam hostiam debent offerre ; ut signū uitæ ętnæ ;
Non enim sicut tunc corpora p corporibus immolantur ; Nunc uero non corpora
sed uitia corporis pimenda sunt ; Ut aū obsequii nri effectum habere possim;
seruata iustitia · pudorem custodiamus ; Nihil enim pficit pudor nec ratio
nabilis potest uideri neglecta iustitia ; Hoc erit conformem fieri spitalium
renouatum in spū ac fide ; hoc scire quid placeat dō · nec aliud bonū & pfectū eē ;
Dico enim p gratiam quae data est mihi omnibus qui int uos sunt · non plus sapere
quā oport& sapere · sed sapere ad sobri&atē ; Et unicuique sic diuisit ds̄ msurā fidei ;
Apte ostendit · hoc debere nos sapere · quod iustitiæ terminos non egrediatur ; Ut n̄
nobis utile sit · sed & nulli obsit ; Haec ē enī prudentia p deē magis aliquib;
quā obeē ; Et contentū eē debere sorte · quā msurē ds̄ . Merito & fidei uniuscuiusq; nec sibi defendere quod n̄ sibi concessum uid& ; Hoc est n̄ plus sapere ;
quia uni totū concedi n̄ potest ; Nec enī siquis bonę uitę ē ; ideo sibi & uā doctrinę
prudentiā deb& defendere ; Aut quia peritiam hab& legis · leuitarū sibi obsē
quia uindicare debebit ; Hortatur ergo & doc& p grām sibi datā ; Hec grā
peritia intellegitur dominicę disciplinae · p quā humilitati & iustitiae studendū
tradit ; Sic enim in uno corpore · multa membra habemus · omā aut membra n̄
eadem officia habent · ita multi unū corpus sumus in xp̄o · Singuli aū alt alterius
membra ; Exemplo corporis doc& non posse nos sigulos omā · quia sunt inuicē
membra ; ut alter alterius non egeat ; Ac p hoc curam nri inuicem nos agere
debere , nec alterum alii obsistere ; Quia inuicem officiis nris · opus habem ;
Hoc erit diligere xp̄m · si inuicē se membra cohortent · ut impleant modū quo corp;
in xp̄o pfectum est ; Habentes aū donationes di diuersas scdm grām quę data
est nobis ; Nunc aū ipsa officia deputata mēbris merito fidei enumerat ; ut cū uide
rit mēbrū q sibi deputatū officiū ē · n̄ obstrepat alteri cui uiderit aliud traditū ·
sed ē gaudeat ut corp; eccle sit pfectū ; Siue pph&iā scdm operatione fidei ;
A pph&ia incipit quę prima pbatio est rationabilē eē fidem nrām ; Denique
credentes · accepto spū pph&abant ; Haec ergo datur p modo accipientis · hoc ē
quantū causa exigit · ppt̄ quā dat ; Siue ministeriū in ministrando ;

A dobsequiū frat̄nitatis p̄bendum intantum minister firmatur. quantū
credit debere se obsequi. Ne ultra fidem laborans inobsequio fatiget̄ incas
sū. Qui hoc sequit̄ unum quemq; q̄ conat̄ excorde. Siue q̄ docet indoctrina.
Similiter dic̄ ad iuuari doctorē indoctrina. ut inquantū fides eius ē addo
cendū. intantū adspiret adtradendā disciplinā celestē. Siue qui exhorta
tur inexhortando: Et hunc eodē modo. ineo ipso quo tendit. auxilio sp̄s p̄pa
rari. ut habeat gratiam dū p̄uocat; Lacessit enim fr̄s ad bonum. aut incredulos
adfidem. Qui largit̄ insimplicitate. Hunc dic̄ qui bono animo tribuit
auxilia semp̄ sub peditare p̄curante sp̄ū ut n̄ desit tribuenti simplicitē. dicente
salomone. Qui tribuit pauperibus. non indigebit; Hic ergo tribuit simplicitē
qui n̄ in simulatione hoc agit. ut laus ei ab hominib; det̄. sed ut dō p̄ hoc ipso
meritū ēsequat̄. Qui p̄est insollicitudine. Eum qui curā p̄stit frib; suscepe
rit ita fidem suam accipere uigilantiā & auctoritatē. ut p̄ficiat inquo sollicitē ē.
habens mullis fructū quib; p̄est. Qui miseret̄ inhilaritate; Hunc q̄q; sc̄dm
sensum suū. qui leto animo miām facit. n̄ quasi nolenti extorquet̄. fundari
& roborari adō. Ut in hac re. nullam infirmitatē patiatur; Sciens dictū
asalomone. dum habes occasionē. bene fac; Sed hoc multifariae intellegen
dum est. multiplex ē enī miā sub uno uocabulo; nā si supra dix̄. qui largit̄
insimplicitate. qui deerat opus iterare. nisi quia sub uno miāe nomine. mul
ta bona opera significauit. Peccantib; & enim ignoscere. miā ē; Et in neces
sitate aliqua posito t oppresso. opem ferre miā ē. Et nudū uestire. & esu
rienti panē frangere. & paruulū expositū colligere. & cadauer operire.
& alia operari miā ē; Ideo si hoc inpigre. & sine thedio fuerit operatus. habe
bit huius operis & in p̄senti & in futuro mercedem. Omnis ergo miā. & simpli
citē & cū gaudio fieri deb&. Ut simplicitas excludat hipocrisin. gaudiū uero
fructum futurae spei testetur examen. Dilectio. sine simulatione. Hic mo
quae hoc meditat̄ ut ideo diligat frm̄. quia scit hoc placere auctori dō. Ne
adolatione p̄sentis uitae hoc agat. subuenit sp̄s. Ut qui hoc deuota mente
querī. obsequi possint implere. acidiant enī dictū adn̄o. p̄ceptū nouū do uobis.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

ut diligatis inuicem. Odientes malū adherentes bono. fraternitatis amore in
uicem benigni mutuo honore p̄uenientes. Non magnū duc̄ uitare malū.
nisi adhereat bono. Illud enī de timore fit. hoc de amore. Nec benignum ēē
fraternitatis honorē sufficit nisi et obsequiis p̄uenitis. Sollicitudine n̄ pigri.
H oc ē q̄d dic̄ p̄ph̄ &a hieremias. Quia maledictus qui fac̄ opera dn̄i neglegent. Pi
ger enim in conuersatione diuina. sine spe ē. Ideo subiecit. Sp̄u feruentes.
H oc ē ut exercitio diuini operis aut legis. n̄ sit tepidus. Sic̄ dicit in apocalipsi iohes.
Q m̄ tepidus es inquit. euomam te ex ore meo. Cotidiana enim meditatio. tollit stu
porem & fac̄ uigilantē. Opera enim dn̄i sunt. que mandat fieri p utilitate eccle. id
fratrum. Tempori seruientes. In greco dr̄ sic habere. dō seruientes. q nec loco ipsa
comp&it. Quid enim opus erat summam hanc ponere totius deuotionis. cū quando
singula mēbra. que ad obsequia & seruitia dī p̄tinent memor&. In omnib; enī his
que enumerat. plenū dō seruitiū exhibetur. Nā seruire t̄pori quid sit alibi solut
eūdic̄. Redimentes temp; qm̄ dies mali sunt; ut sciatis quē admodū unicuiq; respon
deatis. Qm̄ eū dixerat. sp̄u feruentes. ne hoc sic acciperent ut passim & inportune
uerba religionis ingererent. Tempore inimico p q̄s forte scandalū excitarent.
statim subiecit. Tempori seruientes. Ut modeste & cū honestate aptis & locis & psonis.
& apto tempore religionis sermonē loq̄rentur. Sunt quam quidā & nī hoc tempore
quo pax est. q sic p horrent uerbū dī. ut audientes cū magna ira blasphement uia
xp̄i; Nā & ipse seruiuit tempori. quando q̄d noluit fec̄. In uitus enī circūcidit
timotheū. & raso capite. purificatus sc̄dm legē. ascendit t̄plū. ut iudeos sopir&
insaniā. Spe gaudentes. Post quā dix̄ tempori seruientes. id ē. spe gaudentes;
I t si forte p̄p̄t iniquitatē t̄poris. n̄ liceat de fide publice loqui. sed ēē in sensu. spe.
gaudeat. quia hoc tristitia parit letitiam. In tribulatione patientes. Hoc est
spe gaudere. in tribulatione ēē patientem; De gaudio enī spei tolerat tribulatio
nē. sciens multo maiora ēē p hīs que p̄mitta r̄. Orationi instantes. Necessaria ē ualde
oratio. quia ut tribulatio possit tolerari. p crib; insistendū est. Memoriis scōr̄ comuni
cantes; Manifestū ē q̄ qui p̄cessu ad gaudiū uult. emulus debet ēē uitæ scōr̄; Cū imitat
enī. comunicat. Ut hoc sit memorē ēē & comunicatorē. imitari actus illor̄.

F ratrib; inopib; indigentib; cõmunicandũ est· sic dic̃ alio loco: de collectis que fiunt in scõs·,
I tē ad galatas ut pauperũ memores essemus·, Hospitalitatẽ sectantes·, Imitator & si
mitator scõy· hospitalitatẽ sectat̃ ꝯcomplissẽ abrahe & loth uiri iusti·. Benedicite & no
lite maledicere·, Ut xp̃i in nos forma nouos facit· & iam ab hac illos consuetudine
auferre uult· que omnib; communis ẽ· ne irato animo incitati prius facile male
dicere uelint· sed ut magis iusta iracundia benedicant· & ludus sit disciplina do
minica·. Gaudere cũ gaudentib; flere cum flentib;·, Hoc ẽ qđ alio loco dic̃, Si quid
patit̃ unũ membrũ compatiunt̃ omĩa membra· & si letat̃ unũ membrũ· congau
dent omĩa membra·, Cum enĩ quis fratri solatio ẽ in necessitate· erigit animũ el
& apud dm̃ sibi conlocat meritũ· quia mẽbrũ diligit corporis xp̃i·, Fr̃s enim
fideli condolent· prouocat magis illũ ad affectũ discipline dominice·, Id ipsũ
inuicẽ sentientes·, Hoc est qđ dictũ ẽ· compati debere in fr̃is tribulatione·
S ic & alio dic̃ in epistola·, Considerans teipsum· ne & tu tempteris·, Alter alteri
us onera sustin&e·, Non alta sapientes·, Alta sapere· sup̃bia ẽ·, Nam & di
abolus cũ alta sapuit· apostatauit·, Ne elatio sit in animo· & p̃sumens forte
de incolomitate actus sui ne pẽ doleat fr̃i· sed ex p̃bris quasi peccatorẽ·, Haec
sup̃bia ẽ· que cũ se p̃ponit offendit·, Qđ & dñs denotat dicens, Eice trabẽ
prius de oculo tuo & tunc uidebis eicere festucã de oculo fr̃is tui·. Ipsa enĩ elatio
peccatũ ẽ· ac si iste peccator· q̃ inpossibile ẽ· fit peccator dum sup̃bit; Denique
dic̃ salomon sup̃bis ds̃ resistit·. Sed humilib; consentientes·, Hoc ẽ ut deposita
sup̃bia· alienã causam suã faciat· & sui quasi alienĩ· ut habeat grãm apud dm̃·,
Q uia qui se exaltauerit humiliabit̃·, Nolite ẽẽ prudentes apud uosmet ipsos·
H oc in esaia p̃ph̃a scriptũ est· q̃ hic quasi p̃priũ ponit· ut iustitia cõmunis habeat̃·
N on ut sibi quis iustus sit· ceteris aũ iniustus; Nemini malũ p malo reddentes·
H oc ẽ qđ dñs dic̃·, Nisi abundauerit iustitia ura plus quã scribarũ & phariseorum·
ñ intrabitis in regnũ di·, Mandatũ in lege erat· Diliges p̃ximũ tuũ & odio habeb
inimicũ tuũ· Hoc quamuis uidet̃· iustitia ẽ; Sed ut abundar& iustitia xp̃ianorũ·
docent n̄ reddere malũ p malo ut p̃fecti sint & p hoc merces illis reddat̃ in iudicio
di; Sup gradi enĩ uidet̃ ipsã iustitiã· cũ q̃lib; ut melior sit n̄ fac̃· celestis iustitie

imitator. Mundi ergo iustitia a deo illi concessa innocentem facit; Caelestis autem
perfectum ut meritum habeat apud deum; Providentes bona non tantum coram deo sed etiam
coram hominibus; Providere est bona futura ante oculos habere, ut ea gerant
quae possint per quam facta fuerint in reprehensione non venire, sed magis laudi esse,
sive apud deum sive apud homines. Ne quis existimet quia deo licita non displicent
vel deinde non curandum si fratri scandalum sit, hoc permonet quia illud fieri debet quod
et deo non displiceat et fratri scandalum non sit; Aut si liceat enim et fratrem scandalizet,
deo non placet, quia de salute studendum monet; Si ergo providentur bona coram deo et homi-
nibus, sic ea quae licent sic agantur ne scandalum faciant; Si fieri potest
quod ex vobis est, cum omnibus pacem habentes; Omnes pacificos vult esse quidem
veri servant iustitiam; Videtur si quis hunc pacem spreverit ut sit tali viro ini-
micus, cum aut reprehendi forte ab illo non vult aut invidet bonis eius, quia ad illum
tamen pertinet non discordat a bene agentibus. Hic est enim inpacificus qui propria missa
voluntate legis suum ius sequitur; Quamquam dicat aliquis: cum his qui oderant
pacem eram pacificus; Sed hoc necessitatis erat propter potentiam personarum, ut vel
obsequiis humilitatis vinceret. Quem sic extollit superbia ut mandata legis
spernat. Potest fieri ut et amore dei pacificum sequi, per beati illi qui oderunt pacem.
Quando enim vicem malis reddere non vult, pacificus est; Hoc est de bono vince-
re malum, ut vel obsequiis vincat quem mandata legis non vincunt; Ergo si
fieri potest inquit quod ex vobis est, ut bene agentes pacem habere videamini.
Ita si non fuerit amator pacis, tu tamen vis esse pacificus, quantum ad te pertinet.
Si vero inreverens et blasphemus quis sit, et pacem cum illo non possis habere, num-
quam tibi adscribendum erit; Quia iubet apostolus eos qui negarent in carne Christum
venisse nec salutari permisit; Nos autem parati sumus, si fieri potest, ut
cum omnibus pacem habeamus; Aliis autem repugnantibus fit et impossibile
non ex nobis, si de nobis querela non deponatur; Qui enim nullum laedit, apparet
esse pacificus; Non vos metipsos defendentes karissimi, sed date locum irae.
Ut pacis foedera servari possint, ab ira dissimulandum monet, maxime
quoniam pirati solet peccari. Cum quando quis furore commotus plus exigit quam

postulat cuius delicta. Aut sibi ipsi incommodum praestat. si grauiora peccata compertum
ta uindictam uult exequi; Debilem enim efficit, quem potuit etiam doctum habere et sanum.
Unde et salomon. Noli, ait, multum iustus esse; Est enim inquit qui perit in sua iustitia; Uo
lens enim singulis peccatis respondere circa uindictam. mortem potest incurrere. tam
sibi quam et quem plagis affligit; Solent enim inpunem delinquere. non solutam de subiec
tis uindictam prohibet competentem. sed et de paruis et magnis; hoc est de fratre
forte in nos peccante non queramus uindicari. sed remittamus dei iudicio reseruantes.
Nedum ab ira detinemur. inueniat locum inimicus. in quo suggerit et suadeat quod
contra nos est; Scriptum est enim; Ut fortius suadeat. exemplo legis hoc firmat di
cens. scriptum in prouerbiis., Mihi uindictam ego retribuam dicit dominus; Ut si nimime
a nobis fiat quod docet. deum a nobis contemptum ostendit; Duplici igitur genere proficitur.
si deo remittatur uindicta; Quia et cum iracundiam uincit. perfectus fit. et dei iudicio uindicabitur.,
Si esurierit inimicus tuus ciba illum. si sitit potum da illi. hoc enim faciens. carbones
ignis congeres super caput eius., Non nuda uindicta deo reseruari deberi ostendit.
sed et beneficia dare inimicis; Ut uere ostendamus non meritis nostris habere nos ini
micos. Quos ita ab inimicitiis desinant. obsequiis uincere nitimur., Qui si non
nisi perdurauerint in prauitate mentis suae. ista obsequia proficient illis ad poenam.,
Aut certe obsequiorum nostrorum sedulitate compuncti. uelut carbones mortui reuiuis
cunt; Ut ergo nos in tantum perfectos faciat. ut non solum nos ipsos. sed et alios adqui
ramus ad uitam; Inimicis non solum uicem reddere prohibet dominus per salomonem. uerum
etiam humanitate ad amicitiam prouocare hortatur., Noli uinci a malo sed uince
in bono malum., Haec uero exhortatio apostoli est cohortantis ne uicem reddamus inimicis.
Sicut dictum est; Multum enim proderit nobis. si malitiae cedamus., Uincit enim malum.
qui ad tempus uinci uidetur ab illo. et saluatur enim sicut uicem malum deum non resti
tit; Contra se enim agit malitia. et dinumeratur. uincere se putat; Ideo enim agit
inimicus. ut et nos de propositione abstrahat. occasionem querens quomodo peccemus.,
Ideo si prouocati ab illo uicem illi non reddamus. uincimus illum in bono; Ideo
enim non resistimus ut bonum seruemus. neglecta iustitia quia cogit iustitia
ad retribuendum; Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote; non enim

potestas nisi a d(e)o ., Q(uonia)m caelestis iustitiae legem sequen[...] dã mandauit !
ne ab hac p(rae)senti dissimulare uideretur . hac comenda[...] ; quippe cu(m) nisi haec
fuerit seruata . illa custodiri non possit ., Haec enim quasi pedagogus qua par
uulos inbuit ut possint potioris uia(m) iustitiae sequi ., Nemini enim potest inputa
ri mia . nisi habuerit iustitia(m) ., Ut ergo uis & timore(m) naturalis c(o)m confirm&. d(omi)n(u)m
auctore(m) eius testat(ur) . & ministrantes ei d(e)i ordinatione(m) habere ., Ideo adiecit .,
Quae au(tem) sunt . a d(e)o ordinata sunt ., Ut nemo put& quasi humana co(m)menta con
te(m)pnenda ., Uident enim uis diuinu(m) humanis auctoritatibus depictatum .,
Hic enim subiectus est potestati quis e terrore d(e)i ab his abstin& quae p(ro)hib&.,
Itaq(ue) qui resistit potestati . d(e)i ordinationi resistit ; Hoc contra istos est qui p(ro)p(ter)
te(m)poria forte . aut quia ab aliquo dep(re)hendi se posse non credunt . & p(er) hoc inlu
dere se lege(m) putant . ostendit his d(e)i e(ss)e legem . & (non) euasuros iudiciu(m) d(e)i . quia
ad tempus aliquo facto euadunt ., Qui au(tem) resistunt ipsi sibi da(m)natione(m) adq(ui)r(unt) .,
Manifestu(m) est . quia unusquisq(ue) operib(us) suis aut iustificabit(ur) aut conde(m)nabit(ur) .,
Qui enim audientes lege(m) peccant . inexcusabiles sunt ; Nam qui principantur .
non sunt timori boni operib(us) . sed mali ; Principes hos reges dicit . quippe
corrigendi uitam . & p(ro)hibenda aduersa creantur . d(e)i habentes imagine(m) . ut
sub uno sint c(a)eteri ., Uis aute(m) non timere potestate(m) . bonu(m) facito & habebis
laudem ex illa ., Laus ex potestate tunc surgit . cu(m) quis in[...] ocens iuuenit .,
D(e)i minister est tibi in bono ., Manifestu(m) est ideo rectores datos . ne malu(m) fiat .,
Si enim male feceris time ., Non enim sine causa gladiu(m) portat[...] ., Hoc est
ideo comminatur . ut si fuerit contemptus uindic& ., D(e)i enim minister est
uindex in iram in eum qui ma[...]le agit ; Q(uonia)m futuru(m) iudiciu(m) d(eu)s statuit . &
nullum perire uult . Hoc in s(ae)c(u)lo rectores ordinauit . ut i(n) terore ui(ni) posito ho
minibus . uelut pedagogi ui(ni) erudientes illos quid seruent . ne in poena(m)
incidant futuri iudicii . Ideoq(ue) subditi estote . n(on) solu(m) p(ro)p(ter) ira(m) . sed & ia(m)
p(ro)p(ter) conscientia(m) ; Recte dicit . subiectos e(ss)e debere n(on) solum p(ro)p(ter) iram .
id e(st) ultione(m) p(rae)sente(m) ., Parit enim ira uindictam . sed & p(ro)p(ter) futuru(m) iudiciu(m) .,
Quia si hic euaserint . illic eos poenae expectant . ubi accusante ipsa conscientia

pu ni en tur .

Nam idcirco [illegible] tributa pendunt· ministri enim dei sunt inhoc ipso seruientes.,
Ideo dicit tributa [illegible] prestari· uel quae dicunt fiscalia· ut subiectionem
prestent· per quam sciant non se esse liberos· sed sub potestate agere que ex deo est;
Principi enim tuo qui uicem dei agit· sicut dicit danihel propheta., Dei est enim regnum·
& cui uult dabit illud, Unde & dominus· Reddite autem quae sunt cesaris cesari; hinc
ergo subiciendi sunt sicut deo; Cuius subiectionis probatio haec est· cum illi pendunt
tributa., Reddite ergo omnibus tributa; Reddi uult abomnibus omnibus debita
quia & potentes sunt debitores minoribus· ut respondeant meritis illorum.;
Cui tributum tributum· cui uectigal uectigal., Primum ea que sunt potestati re
giae debita· ex solito iubet· Quia maior in his causa aut necessitas est.,
Cui timorem· timorem., Timorem potestati exhibendum· quia timor prohibet pecca
tum., Deinde aut parenti· aut domino terreno· ut gratias agit in filio aut
seruo christiano., Cui honorem honorem; Potest hic honor etiam circa eos esse· qui
sublimes uidentur inmundo; Ut uidentes humilitatem seruorum christi· laudes
potius quam uituperent euangelicam disciplinam., Nemini quicquam debeatis
nisi ut inuicem diligatis., Pacem uult nos habere si fieri potest cum omnibus·
dilectionem cum fratribus· & hic tamen honore seruato; Idcirco autem debitores dicit·
quia homini qui dignus honore est· siue presenti siue futuro dignum esse de
bitum incli[illegible]nari., Illi enim quis inclinat aquo honorem accepit· ideo
debitor dicitur; Si enim non hoc feceris principi tuo· superbus es., Aut enim
merito qui[illegible]s· aut aetate honorandus est; Qui enim [illegible] diligit proximum
legem imple[illegible]bit., Legem, dicit moysi se implet· qui diligit proximum.,
Nam nouae legis mandatum est· & iam inimicos diligere., Nam non
adulterabis· non occides· non furaberis· non concupisces., Hoc moy
ses scriptum accepit a deo· ad reformationem legis naturalis., Et si quod est
aliud mandatum· in hoc uerbo consummatur; diliges proximum tuum sicut teipsum.
Hoc scriptum est in leuitico· manentibus supra dictis mandatis; itaque in dilectione
impleri legem significat sicut dicit· ac si sunt alia mandata quae nunc ta
cuit· Tamen per omnibus mandatis· dilectio satis facit; Nam si se homo

dilexit
nũ genus ab initio dixerit . iniquitas uel ius non erit ; Exordiũ enĩ iniustitiae /
discordia est , Ideo iniquitatis dilectio iniquitas est . quia quod malo amicũ ẽ
sibi quia quod bono bonum ẽ . malo malum est ; Dilectio proximi malũ
non operatur . plenitudo enĩ legis est dilectio , Malum non operatur
quia bona ẽ dilectio . nec peccari potest per illam quae legis perfectio ẽ .
Per legis uerba ad sensum euangelicum peruenire uult , Ideo enim quod sũ
mũ ẽ legis memorat . ut huic euangelicum societ . Ostendens unius ẽẽ sensũ
auctoris ; Sed quia tempore addi aliquid oportuit . non solum proximos .
sed et inimicos diligere praecepit . Unde et subditur . . plenitudo legis ẽ di
lectio . . Ut iustitia sit diligere proximũ , Abundans uero et perfecta iustitia ẽ .
etiã inimicos diligere , Inimicum aũ diligere quid ẽ aliud . quã optare
desinere illum a suo odio . et nihil asperum pati re aduersus illum . hoc ẽ
amare illum . ea illi optare . quo dñm habeat propitium , hoc ẽ caelestis ius
titia . Haec dõ patri similes facit . qui non colentibus se annua dona largitur ; Nam
et dñs uicarice positus postulat pro inimicis . ut plenitudinẽ iustitiae . quã docuerat
demonstraret . Et hoc scientes tempus quia hora ẽ . iam nos de somno surgere .
tempus ẽẽ dicit ; quo ad meritũ perficere debeamus . hoc ẽ de somno surgere . operari bonũ .
quasi in die . hoc ẽ palam ; Illicita enĩ nocte . id ẽ in absconditio fiunt ; Iam enim
in manifestatione positi . quod ẽ in notitia dĩ . agnoscentes quid facere debeamus . dicit
operã debere . ut pure uiuentes . ad promissũ praemiũ ueniamus . Excusso somno . id
ignorantia siue neglegentia ; Propior enĩ ẽ nunc nostra salus quã cum credidimus ;
Manifestũ ẽ . quia per singulos dies bene uiuentes . et certantes studentes . non longe sunt
a mercede resurrectionis promissae . Bona enim uita xpiani signũ ẽ salutis futurae ,
Nox praecessit dies aũ adpropinquauit . Noctem . ueterẽ hominẽ significauit . qui per baptis
mũ innouatus ẽ . Hunc praeter iste dicit quasi noctẽ . diẽ aũ adpropinquasse . id ẽ so
lem iustitiae ; Cuius lumine ueritas nobis apparuit . ut sciremus quid agere
deberemus . Prius enĩ ignorantes xpm̃ in tenebris eramus ; At ubi dixit eum /
lux nobis orta ẽ . Transiuimus enĩ a falso ad uerum ; Abiciamus ergo opera
tenebrarũ . et induamus arma lucis ; Tenebrarũ sunt opera uita carnalis . quae in

latebris aguntur saecularibus; Haec digna ē tenebris sic dic̄ dn̄s. Tollite illū & ligate ma
nibus & pedib: & mittite in tenebras exteriores. Induere arma lucis. gesta s̄ bona;
Quasi ē mali act̄ tenebris deputantur. quia occultae fiunt. Ita & qui bene agunt pulī
agunt. quia n̄ uerent. sed gaudent. Boni ergo act̄ arma lucis sunt. inpugnantes
tenebras quae s̄ uitia carnis. Sic̄ in die honeste ambulemus; Uerū ē. ut quia publi
cē n̄ peccat̄. sic agamus. quomodo agit̄ publice. Nihil tā publicū. quā ueritas;
Non in commessationibus aut ebrietatibus; Commessationes s̄. luxuriosa conuiuia;
quae aut conlatione omniū celebrant̄. aut uicib: solent a contubernalibus exhiberi;
Ut nemine illic pudeat aliquid inhoneste dicere aut facere; Quia unus quisq; primus
qd sui conuiuiū sit; Solent enim in aliena mensa pudore coherceri. Sed h̄ ē adhoc
conueniunt̄. ut sed illic gerant̄ copia uini. & incitet̄ libidinis diuersa uoluptas; Idcirco
euitanda p̄cepit huiuscemodi conuiuia. Non in cubilib: & inpudicitiis. Post
luxuriosum conuiuiū & ebrietatē. hoc subiecit q̄d sequit̄. Id ē concubitus inpudicos. hoc
enim huius lasciuitatis ē fructus; Non in contentione & emulatione. Recte ab his co
herceri monet. quia omnis contentio & zelus. inimicitiā parit. quas tenebras uocat.
quia ad lucis p̄mia peruenire n̄ poss̄. Sed induite dn̄m ihm̄ xp̄m. & carnis curam
ne feceritis in desideriis; Curā carnis p̄hib&. id ē uoluptatē. ut omne q̄d p̄hibet
p legem n̄ desideret. aut certe desideratū uincat; Ipsas enī opera carnis. ut eis
exuti induant dn̄m ihm̄ xp̄m; Id ē innouati p xp̄m. ab his malis se retineant;
Hinc enim induit xp̄m. qui se ab omni errore & turpitudine separauerit. Nam
conuiuio nuptiarū sine ueste eius inuentus. turpiter abiectus tenebris mancipat̄.
Sic omnius nos̄ induti dn̄m ihm̄ xp̄m. sup eius nouā ueste ueteres pannos induimus;
Exuti enī ueterē hominē in nouitate uitae manendum ē. Infirmū aū in fide assu
mite. in disceptatione cogitationū; Qm̄ ex iudeis erant qui romanos ad nom̄
xp̄i adsumpserant admixta lege. sic in primordio epistole monstrauit. Ideo
quib: dā uidebat̄ p̄hibitam carnē edere n̄ debere. Aliqbus aū qui sine lege xp̄m
sequebant̄. uidebant̄ econtra licere edere. Et p hoc ipsum disceptationis erat inter eos;
quas apostolus concordiae & saluti studens. diuina disputatione aufert. Osten
dens. neq; accedenti p̄dē apud dm̄. neq; n̄ accedenti obēē. Infirmum eē dicit. qui

ꝑpter ea q̄d uidet ꝑhibitū sibi · timet edere; Hunc ergo remitti iudicio suo ne
scandalū patiatur a caritate quae quāti mati ē animarū · reuelat cū ıntis ꝑtur
batione; Cū xp̄iani pacifici debeant eē & quieti; Alius enim credit aedere om̄a ·
Hic fiducia lectionis · ñ dubitat om̄ia edenda quae data s̄ humanis usib;; legit enī
in genesi om̄ia bona ualde eē quae creauit dš; Ideo nihil eiciendū · quia nec enoch ·
q primus dō placuit · neq; noe · qui in diluuio iustus inuentus ē · neq; abraham ille
amicus dī · aut isaac aut iacob iusti & dī amici · uel quos & loth fuit · aut ceteri iusti
ab his abstinuisse leguntur; Is uero qui infirmus ē olera manducet; Igit̄ qa hoc
putat ut ille olera aedat · ideo suadendū non ē · ut carnē aedat · ne cū scrupulo
aedat · & uideat̄ peccare qa ꝓpositū suū ñ custodit; Is q; qui edit · ñ edentē ñ sp̄nat ·
& q ñ aedit · aedentē ñ iudicet; Quia uoluntatis ē aedere · aut ñ aedere; Ꝓ hoc quaestio
hinc fieri ñ debet; Ad hoc enī facta s̄ om̄ia · ut uoluntati subiaceant · qa dominio hu
mano subiecta s̄; Ds enī illū assumpsit; Assumptus a dō est · ad gratiam uocatus ē;
Tu quis es qui iudicas alienū seruū · suo dn̄o aut stat aut cadit; Manifestū ē · seruū
ñ debere conserui uoluntatē iudicare · cui lex in hac parte tradita ñ ē; Nā qua
conscientia edat · aut ñ edat · dš iudex ē · cuius seruus ē; Stabit aū · potens est
enī dš statuere illum; Stabit inquit dn̄o suo · ꝑpt̄ ea qa neq; s̄ edit reus erit ·
neq; si ñ aedat culpabilis; Si tam̄ deuotione hoc agat ñ euitans hanc ut ıtēratū;
Nā alius quidem iudicat diem · inter diē; Hoc ē · alicui placet uno posito aedere; Nā s̄
quidā q̄ certa feria carnē ñ aedendā statuer̄; Sunt q sabbatis; sunt ceterī
qui a pascha usq; ad pentecosten aedent; Alius aū iudicat omnem diem; hic om
nem diē iudicat · qui nūquā aedet; Unusquisq; in suo sensu abundet; hoc est
unusquisq; suo consilio permittatur; Qui sapit diē · dn̄o sapit; Uerū est · quia
q semp abstinens ē · dō placere sapit; Et qui aedet · dn̄o aedet; Dn̄o aedet · qa gratias
agit creatori; Et q ñ aedet · dn̄o ñ aedet & gratias agit dō; Gratias agit · quia fatet̄
dī eē creaturā · & bona creata · sed re dissimulat ab ea non condemnare; Nemo enī
nr̄m sibi uiuit · & nemo sibi moritur; Sibi uiuer& aliquis si ñ iger& sub lege;
At qui freno legis gubnat̄ · ñ sibi utiq; uiuit · sed dō q legē dedit · ut secdm̄ uolunta
tem eius uiuatur; Et q morit̄ · simili modo dō moritur; Quo iudice aut coronabit̄

aut condemnabitur ., Siue enim uiuimus siue morimur dn̄i sumus. Idem sensus ē .,
Siue ergo uiuimus siue morimur dn̄i sumus. Uerum ē. om̄s nos dn̄i quasi seruos
in conditione & redemptionis dominio. & unū quemq; p̄ merito suo tractari .
In hoc enim xp̄s & surgit & mortuus ē & resurrexit ut & mortuorum & uiuorum dominet̄;
P̄ xp̄m dn̄m facta ē creatura. quae p̄ peccatum alienata ē ab auctore. facta captiua;
Quam dꝰ paternae opus eius perir&. misso filio suo de caelis ad terras docuit quid faciendo
manus p̄ ratorum effuger& ., Propt̄ q̄d & occidi passus ē ab inimicis. Qui des
cendens ad inferos. innocens erat occisus reum facer& peccatum. in quos tenebat
apud inferos amitter&; Qm̄ ergo uiuus ostendit uiā salutis. acse obtulit p̄ reos.
Mortuos uero liberauit de inferno. tam uiuorū quam mortuorum dominatur,
Expenditis enim. iterum reformauit sibi illos in seruos; Tu aū quid iudicas frēm
tuū in non edendo. aut tu quare spernis fratrē tuū in edendo; Omnes enī stabim̄
ante tribunal xp̄i ., Doc& non oportere iudicare haere. quia nec contine& in lege.
p̄p̄ t ea cū dn̄m iudicē expectem̄ ., Scriptū ē enī. uiuo ego dic̄ dn̄s quia mihi flect&
omne genu. & confitebit̄ omnis lig̃ua dō; Hoc scriptū in esaia ē. quia omnis
lingua confitebit̄ dō. in fide xp̄i ., Nam quia occisus resurrex̄ futurus iudex.
recte ait; Uiuo ego dicit dn̄s. Et n̄ solū uiuo. sed & iudicaturus sum. Et mihi
cōfitebunt̄ in me. & genu flectent. cognoscentes me dn̄m deū dō; Itaq; unusquis
q; nrm̄ pro se rationem redd& dō ., Qm̄ inquit nos p̄ nobis inuicem reddituri
ri sumus ratione ., Non nos in hac parte quae supra scripta ē alterutrum
condemnemus; Non ergo amplius inuicē iudicemus; Id ē scientes hoc cesse
mus cessemus a discordia. Sed in hoc iudicate magis. ne ponatis offendiculū
fratri. t̄ scandalum ., Ideo iudicandū mon& quod p̄s̄t. quod potest & aucto
ritate legis defendi ., Nulli aū fratrū carnē aedenti. aut n̄ aedenti fiat scan
dalum ., Scio & confido in dn̄o. quia nihil commune p̄ ipsum; Manifestū
est. quia saluatoris beneficio om̄i mundi s̄; Qui de sub iugo legis eruens
homines & iustificans. reddidit statū pristinū libertatis. ut digni sint uti
tota creatura. sicut & ueteres sc̄i; Quia uū adhuc sub lege sunt. non lic&
illis uti aut edere. quae p̄hib& lex. Quia indulgentiam datam spernunt;

Non enim secdm naturā suā · sed eū contra edictū edunt · inmundi sī. Denq; in le
ge ait · erī inmundi uobis; Et plane qc existimat aliquid eē commune · Illi cō
mune ē; Siue qui ex iudeo xp̄ianus ē · siue gentilis fidelis putat eē aliquid
tale uitandum · Ipse ē quē supra infirmū dicit · Dubitando enī non ē infir
mus · Apud istū inmundū ē · qd putat n̄ edendū; Et qa n̄ hoc supstitione facit ·
sed timore · suo iudicio permittendum · Nā si ppt̄ escam fr̄ tuus contristatur ·
iā non secdm caritatē ambulas; In alia epistola dicit · esca uentri · & uentr̄ escis · &
hunc & hanc ds̄ destruet; Quia n̄ de esca aut placet quis dō aut displicet; Ideo
caritatē sectandā monet · qua nos ds̄ liberare dignatus ē; Sic enī ait; Ds̄
aū ppt̄ nimiā caritatē misertus ē nr̄i; Qui ergo huius beneficii memor ē ·
hanc excolit · nec illi aliquid ante ponit; Sed p̄ter mittit maxima · quae sciat
pmissionē n̄ putare apud dm̄ · Noli cibo tuo pdere illū · pquo xp̄s mortuus ē ·
Quantū ualeat salus fr̄is · ex morte xp̄i cognoscit; Itaq; qui scit quantū constet ·
confirmare illū debet · n̄ scandalizare · Ut ex re friuola · faciat illi scrupulū ·
& incipiat hesitare · an manducanda caro sit · nec ne · qui forte simpliciter edebat
securū de conscientia sua; At uero cū ad eum contro uersiae · incipit pturbationē
inde certamina peccare; Et erit iniuria creatoris · quae pficit ad pditionē
dubitantis · Non ergo blasphemet bonū nr̄m · Hoc est doctrina dominica
cū sit bona & salutaris · non debet pp̄ter friuolum blasphemari: Blasphema
tur aū cū dubitat de dī creatura; Potest & sic intellegi bonū nr̄m blasphe
mari · Quia q bona opera habet · si mala reprehendit re minima · bonū
illū suū obfuscat; Et incipit bonum eius blasphemari p malū eius · Sic scrip
tū ē in hiezechiel · Iustitia iusti n̄ pficiet · si erraverit; Tale ē si quis forte
decorus · habeat in fronte · aut nasum conlisum unde deformet speciem suam;
Ideo q: illa monet sectanda · quae bonis reliquis n̄ tollat fauorem: Non ē
enim regnū dī esca & potus · Manifestū ē · quia nemo pesca placet dō
aut displicet · Sed iustitia & pace & gaudiū in spū scō · Hos in regnū dī dīc
intrare · qui iustitiā secuntur · sed xp̄ianā habentes pacē quā dn̄s dedit
dicens · Pacē meā do uobis · pacē meā relinquo uobis; Ex quo oritur gaudiū

in spū scō; Disceptatio aūt non habet gaudiū securitatē. Ideo non illic respicit sps scs.
qui gaudet in solis pacificis. Sic enī ex nobis contristatur. sic gaudet in nobis; Qui enī in hoc
seruit xpō placet dō. & pbatus ē hominibus: Qm xps nos redemit. ideo ait.,
Qui in hoc seruit xpō quasi redemptori placet dō; Quare? quia ipse misit xpm
ut redimeret genꝰ humanū sicipse dns ait. Qui n honorificat filiū. n honorifi
cat patrē qui misit illū; Qui ergo placet dō. pbatus ē hominib:, Quomodo?
accepit enim donum per qd appareat dignus dō. Itaq: quae pacis sī sectemur.
& quae aedificationis sī inuicem custodiamꝰ. Qm disceptatio discordiā parit. ide
oq: ut pacifici eē possimus ab intentione aedendi aut n aedendi dissimulare nos
docet. Aedificationis aūt uiā se hortat, ut cū pace ei conferamus. p quae in
uicem nos aedificemus; Ab his quae infructuosa sī & magis contraria declinan
tes., Conlatio enī potest pdeē, Etenim excitans intem statim uincendi con
temnatur; Hoc ē enī qd parit litem. Noli ppt escā soluere op: di; homo op:
di ē, fructū opus di ē. dū reformat p regenerationē; Et esca opꝰ di est.
sed n homo ppt escā: sed esca ppt hominē; Multū ergo distat; Ideo noli ngt
hoc opus di qd p clarū ē dissoluere. ppt hoc qd humillimū ē., hoc ē salutē
fratris studere. n curā escae agere ut fratrē contristes; beneficiū enī di
irritū fac. qui fratrē liberatū a peccato. p disceptationē rursus sius puocat ad
peccandū; Soluens in ipso opera xpi quae gessit ut hominem a peccato liberaret.
Omīa quidem munda sī; Uerū ac manifestū ē. omīa munda eē. quippe cū in ge
nesi legatur. omīa quae ds fec. eē bona ualde. Sed malū ē homini q p offend
culū aedit., Cū ergo p naturā omīa bona & munda sī. dubitantib: tam sunt in
mundi, fient illi offendiculū. qui cū dubitat aedit. tam n munda ē sciens.
qui qd sibi inutile putat fac., Ideo nulli cetra dicendū ē. quid inhaerere sequit.
Bonū ē n edere carnē. & n bibere uinū. Cū de sola carne ageret; adiec & potū.
ut ē fouent eos qui ab his abstinent; Ne pidē qd licitū ē & carnē edere & uinum
bibere; contristarent ab illis qui his utunt. dedit eis respirandi solatium.
& in uoluntate sua gesterent. & disceptatio p quā discordia fit cessaret; Cū enī
n lat & bonū eē & carnē edere. & uinū bibere. & ecetra carnē n edere. & non

bibere uinu͂ bonu͂ eē addiscunt, nemo litigat. Creatura enī data ē ad usu͂ uolentib;
ita͂ nec necessitas ē inposita aut uolenti aut nolenti. Neq: enī in quo fr̄ m̄s offendit aut
scandalizat aut infirmat. Eade͂ dic̄ n̄ debere fr̄i q̄ firmu͂ animu͂ sibi c̄stituit ad edend̄
fieri questione͂. ne p̄ḃt̄ offendat nesciens q̄d teneat. Tu fide͂ habes; penes tem&ipsu͂
habe cora͂ d̄o. Hoc ē tu qui uis quis es q̄ edis securus. qa creatura dī bona ē. Non p: ē ut de altero
iudices. qa plus ē ut pace͂ habeas cu͂ fr̄e; Hoc enī utile ē apud dm̄; In esca enī utilitas carnis ē.
In pace uero & carnis & animae; Ac p hoc ab huius modi disceptatione cessandu͂ ē. ut unus
quisq; in proposito cordis sui maneat; Beat q̄ n̄ iudicat sem&ipsu͂ in quo p̄bat; Unu͂ queq; p p̄prio
iudicio conu͂s & c̄demnandu͂. q̄ q̄d dic̄ n̄ debere facere fac. Et hunc beatu͂ q̄ n̄ aliud fac̄ qua͂ sibi
utile p̄bat; Qui au͂ discernit si ederit. da͂natus ē. Veru͂ ē qa q̄ iudicat n̄ edendu͂ & edit. da͂natus ē;
Ipse enī se da͂nat. q̄d ideo dicit sibi n̄ utile asserit facit; Quia n̄ ex fide. Num q: ex fide edit. qui
edendu͂ negat. & edit. Omne au͂ q̄d n̄ ē ex fide. peccatu͂ ē; Recte peccatu͂ appellat q̄d alit̄ fit
qua͂ p̄batu͂ ē. Q̄n romani in lege inducti erant sic in primordio epistolae memorauit. Aduenientib;
au͂ grecis ut crederent. questiones mouerent de edenda carne & n̄ edenda; Et hox pars edenda
& n̄ p̄hibenda diceret & melior uideret. qa om̄a munda uideres; Infirmos dic̄ q̄ edenda negarent.
siue ex iudeis siue ex gentib;. Et remittit illos in proposito cordis sui; Nec enī ob hoc n̄ edere
aut prode erga dm̄ edere. ne qui uis ratione adstricti. p q̄ tam cu͂ scrupulo ederent
delinquerent; Debem au͂ nos firmiores infirmitates inualidoru͂ portare; Recte aut debem̄
qa oportet doctores infirmos firmare. & imperitos erudire cu͂ mansuetudine. Ne p uocati du͂
c̄tendere uolunt nebuniles uideant. in peius p̄ficiant; Et n̄ nobis ipsis placere. hoc ē n̄ q̄d nob p̄stat
& placet uindicare. sed & q̄d fr̄i. Qa in uice͂ cura͂ n̄ri agere debem̄; Unus q̄sq: u͂m p̄ximo suo
placeat in bono ad edificatione͂. Ne p̄pria͂ sua͂ deserat. Hoc enī c̄monet. ut cu͂ tanti studen
t p̄ximis placeant. ad id q̄d ē utile. hoc ē edificatio. sic alibi ait; Ego in q̄t p omnib; p omnia
placeo; Na͂ & xp̄s n̄ sibi placuit. sed sic scriptu͂ ē. detractiones exp̄brantiu͂ te ceciderunt sup me;
In psalmo sexagesimo octauo. saluatore͂ n̄ sibi in & ipsi dic̄ placuisse. sed d͂o patri; Quia dic̄.
n̄ enī descendi de celo ut facia͂ uoluntate͂ mea͂. sed uoluntate͂ eius q̄ me misit patris; Et qa cu͂ hec
diceret & cetera dicentib; uideret. q̄si peccator occidit; Psalmigraphus ex p̄sona eius uba fac ad
dm̄ patre͂ dicens; detractiones exp̄brantiu͂ te ceciderunt sup me; hoc ē ego cu͂ uoluntate͂ tua͂
facere͂. dixer̄ me peccare uiuē. q̄ me recipiendo que͂ misisti exp̄brauerunt te; q̄ uidelicet

peccarent in deum non recipientes quem misit christum · insuper et occideret eum · quasi peccantem in deum; Sic peccati
peccantium in deum · occideret super christum; Innocens enim a peccatoribus occiditur · quasi blasphemus sic scriptum est
in euangelio; Quaecumque enim scripta sunt ad nostram confirmationem scripta sunt · ut per patientiam et exhortatio
nem scripturarum spem habeamus; Manifestum est · quia quaecumque scripta sunt · ad nostram disciplinam scripta sunt
ut conspicua exhortatione proficiamus ad spem · non diffidentes de promissis si adhuc tardent; Deus autem pati
entiae et consolationis det uobis unum inuicem sapere secundum ihesum christum · ut unanimes uno ore
honorificetis deum et patrem domini nostri ihesu christi; Quasi ad salutem missus apostolus bono uoto plebem
prosequitur; Optans · ut deus det eis unum sensum sapientiae · secundum ihesum christum · ut iuxta doctrinam christi sapiunt
nec enim poterit dilectionem seruare exemplo domini dicentis; Maius hac dilectione nemo habet · qui
ut animam suam ponat pro amicis et fratribus suis; Et ita uno ore una confessione laudare deum patrem
in christo · si inuicem se iuxta sensum christi fuerint cohortati · ut sine cessatione laudent deum omnia
quae fecit per christum; Et per errorem lapsa per eundem iterum erigere et reformare dignatus est · Duplex dedit
beneficium · misericordiam et cognitionem; Propter quod suscipite alterutrum sic et christus assumpsit uos in honorem dei;
Sic assumpti sumus a christo · dum infirmitates nostras accepit · et egritudines nostras portauit · Ut hoc exemplo
nos inuicem nostras infirmitates per patientiam confirmemus · Ut in nomen honoris dei assumptum in nos non ueniat;
filii enim dicimur dei per gratiam christi; Dico enim christum ministrum fuisse circumcisionis pro ueritate dei ad hoc
ut confirmaret promissiones patrum; Originem commendat iudeorum · In circumcisione enim filios significat
abrahe · quibus missus christus · ministrauit patribus gratiam repromissam; Unde saluator · ego enim sum
inquit in medio uestrum · non ut ministretur · sed ut ministrem · Ut ueritas in promissione facta
patribus probaretur · Circumcisio enim carnis data est abrahe · in figura circumcisionis cordis ·
quam postea propheta futuram significauit dicens; Circumcidite duritiam cordis uestri · Huius
uerbi circumcisionis promisse minister christus est · hoc est predicator; Dehinc apostolos · ut et circumcisionem
carne ministraret cordis circumcisionem · sic enim ait · Sicut me misisti in hunc mundum · ita et
ego misi eos in hunc mundum · Circumcisio autem cordis est · sublata erroris nebula · agnoscere
creatorem deum patrem · et filium eius christum · per quem creauit omnia · ut ueritas dei impleretur; Promiserat
enim dicturum se misericordiam · et promiserat patribus iudeorum · Nam dixerat abrahe · in semine tuo
benedicentur omnes gentes; Et ad dauid dixit · de fructu uentris tui ponam super sedem meam; Et orietur
stella ex iacob · Gentes autem super misericordiam honorare deum; Quia enim his nulla promissio erat
quasi indignis per solam misericordiam adsumpti sunt ad salutem · ut per confessionem honorent deum quasi increduli

inhonorant. Sic scriptu e. Propt hoc confitebor tibi in gentib; & nomini tuo cantabo;
Exemplo prophetico probat. Scriptu e enim in psalmo septimo decimo. gentes admittendas ad
gratiam di. ad percipiendi salute; Vox enim xpi e. confitentis dno qui gentib; predicatio el fructu
habituri eet confessionis faciendi; Ideo gras ex hoc agit filius deo boedientia gentiu;
Unde in euuglo ait. Confiteor tibi pater dne caeli & terrae qa abscondisti ea a sapientib; & pru
dentib; & reuelasti ea paruulis quoniam bonu placitu ante te; Confessio ergo ista uniusdi
e in unitate. ex qua surgit laetitia. ut pueri confessione laetus dicantes nram & donu di,
Iterum dic. Laetamini gentes cu plebe ei. Hoc in cantico deutero nomii: Iterum
dic. laudate oms gentes dnm. & magnificate eu oms populi. Hoc in psalmo cente
simo sexto decimo olim decreuisse dn ostendit. in tuenientem nu sua concordes facere
iudeos & gentes: Ut gram adepti gentiles. socii fierent iudeoru; Qui & ipsi olim
dono di plebs erat nominata; Sed iam nobiles iudei hi u ignobiles. primam nobi
litatis. Ut simul oms laetis agnitione ueritatis: Et laudantib; gentib: dnm. mag
nificent oms populi xii trib; unu dnm. quarum numeru plebis sue adiunctis gentib;
Denique cu disceptarent iudei contra apim petru causa cornelii reddita sibi ratione
geneis. magnificauerunt dnm dicentes: forsitan ds & gentib; paenitentia tribuit
ad consequendi uita. Et iterum dic. erit radix iesse. & qsurgit regere gentes. in eo
gentes sperabt. Ut maiore fiducia gentib; faciat & spe ndubia. multis testimo
niis firmat decretum di hoc fuisse. ut oms gentes benedicerent in xpo; Non
solam diffidentia iudaeorum contristaret. & dubios redderet credentiu animos gentiu
Quasi frustra sibi spem promittant. quia ado abrahae accepto ferat fides eorum. ut ipsa
laetitia & securitate crescerent; Quare tam xps ex radice iesse. & n ex radice
booz uiri iusti aut ex radice obed. sed qa dd filius propt regnu. ut sic ex eo natus
in rege e. ita & ex dd rege. ortum haberet iuxta carne; Ideo radix iesse. arbor
dd. quae fructu fec pramu. qui e maria uirgo. quae genuit xpm; Ds aut spei
repleat uos omni gaudio & pace in credendo ut abundetis in uirtute sps sci.
Certus sum aut frs & ego ipse de uobis. quia & ipsi pleni estis dilectione. repleti
omni scientia. ita ut possitis alterutru monere; Hec exhortationes st. p
laude enim puocat eos ad meliore & intellectu & uitam; Quae enim uidet se laudari

data operae laborat ut uera sint quae dicunt; Ideo n̄ dix̄ ut iuuicē se doceant · sed ad monerent ·
Hoc enī sol& moneri · q̄ cū sciat · aliquando subit̄ fugit animo; Cetera n̄ s̄ obscura · ut indigeant
explanatione; Audacius autē scripsi uob fr̄s ex parte · tāquā in memoriā uos reducens · p̄p̄t grām
quae data ē mihi a dō · ut sim minist̄ xp̄i in gentib; scificans euangl̄m dī · ut fiat oblatio gen
tiū accepta scificata in sp̄ū sc̄o; N̄ enī temere se scripsisse significat · Auctoritatē enī sibi
datā p̄ dī grām dicens · ut omnib; gentib; audeat scribere · ad monens & cfirmans p̄posituī
eox in xp̄o · ut sollicitudinē suā ostendat in ministerio euangelii · quasi magist̄ gentium ·
& sacrificiū eorū possit accepto ferri scificationis causa in sp̄ū sc̄o; Quae quidem fide integra
& uite sobria offert · a sp̄ū sc̄o purificat; Habeo ig̃ glām in xp̄o ad dm̄; N̄ enī audeo ali
quid loq̄ eox quae p̄ me n̄ effec̄ xp̄s · in oboedientiā gentiū uerbo & factis · potestate signoȝ
& p̄digioȝ in uirtute sp̄s sc̄i; Glām habere se dic̄ apud dm̄ p̄ xp̄m ihm̄; Credens enī & seruiens
xp̄o ihū in scientia pura · meritū sibi fec̄ apud dm̄ patrē; In tantū ut nihil decē dicat
q̄ n̄ p̄ illū operat̄ sit xp̄s ad exhortationē gentiū; Dando signa & p̄digia p̄ manus eius ·
ut p̄dicationē eī uirt̄s comdar&; Hinc ē unde glām se ostendit habere in xp̄o ad dm̄;
seruiens enī xp̄o glām hab& ad dm̄; In tantū · ut id ē n̄ habeat aliquid diuinę uirtutis
q̄ sibi p̄stitū n̄ sit a dō; Sed om̄a se · q̄a idoneus inuentus ē dispensator cēsecutū quae
ad cōu̅sationē gentiū p̄ signorū uirtutē p̄ficerent p̄stitet; Q̄ deo p̄ fic̄ nihil se minus potu
isse p̄b& · quā ceteri ap̄i · q̄ fuer̄ cū dn̄o; Nec aliquid minȝ inter gentes uirtutū operatū
ē dm̄; Ut p̄ hoc ip̄sū q̄escant · uidentes hanc se grām adsecutos · quā adsecuti erant uidel̄
Qui sibi p̄rogatiuā uindicant patrū; Ita ut ab hierl̄m in circuitu usq; illiricū reple
rim eugl̄m dī · & filii eī ihū xp̄i; Sic autē hoc p̄dicaui eugl̄m · n̄ ubi nominat̄ ē xp̄s · ne su
p̄ alienū fundam̄tū aedificarē; N̄ sine causa illic se p̄dicare contē dic̄ · ubi n̄ nomina
t̄ ē xp̄s; Sciens enī pseudo apostolos alit̄ quā oportebat xp̄m tradere; Ad hoc enī circuibant
ut sub nōē xp̄i alio dogmate popl̄m manciparent · q̄ p̄ea corrigere magni erat laboris;
Idcirco p̄uenire uoluit · ut inuiolat̄ p̄dicationis ūbū traderet audientib; Et integri
linea sup̄ficies ordinata ī colorum fundam̄ti robor̄ haber&; Et q̄a magist̄ dat̄ ē gentib;
oportebat eū sollicite curare · ut illic doceret ubi xp̄s n̄ fuerat nuntiatus; Ut & auctoritatē
suā firmar& · & laboꝫ suoꝫ plenū fructū haber& · ex his quos plantauerat; Hinc ē unde
om̄i loca eccl̄a occupauit; Heretici enī p̄ea subtilitate malignitatis sub nōē xp̄i legis

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

& fidei sensu͂ corru͂pere nitebant ; Q d testimonio legis mon& dicens ; Sic̄ scriptu͂ ē q̄a quib;
n̄ ē adnuntiatu͂ de eo uidebunt . & q̄ n̄ audier . intellegent . In esaia hab& ; Ut ergo hic intel
lectus uerus atq; inuiolabilis ēēt . de uero d̄i filio se festinas se s̄ep dic̄ . imbuere gentes euange
licā ueritate ; P p̄t q̄ impediebar plurimu͂ uenire ad uos . nc̄ u͂ ulterius locu͂ non habens in his
regionib; cupiditate͂ habens ueniendi ad uos ex multis iā p̄cedentib; annis . Cu͂ in hispania͂
p̄ficisci coepero . uidebo uos . & a uob p̄mitti illuc . si uob primu͂ ex parte fruit fuero ;
Q d in capite ep̄l̄e memorat dicens ; Quia saepe inquit p̄posui uenire ad uos . & p̄hibit su͂ usq;
adhuc . Nc̄ absolute . ostendens qua causa impedit sit . ut uolens uenire . aliud ager& q̄ im
minebat . Ut excluder& pseudo ap̄ōx praua c̄omta ; Denique p̄ quā omnib; in circuitu p̄di
catū . iā uacari sibi d[…]c uenire romā . q̄ ol̄i optauerat ; Romanos igit q̄ a lege induti
fuerant . interim p̄ ep̄istolā corrigit ; Illos aū q̄ n̄ audier adhuc p̄dicatione . uelut ēē p̄sen
tia sui doceri . ut fundari recta fide . difficile aliud aliquid reciperent ; Uenturu͂ tam͂
se p̄misit . tempore quo ad hispanias erat iturus ; Quia illic x̄p̄s n̄ erat p̄dicatus . ut occu
par& ante illos . & q̄a pseudo ap̄l̄s difficile fuit ire ad illos ; Ideo tardius sit & n̄ erat mo
lestu͂ ; Nc̄ u͂ p̄ficiscar in ierusalē ministrare s̄cīs . p̄bauer enī macedonia & achaia c̄ollatione͂
aliquā facere in pauperes s̄cōx q̄ s̄ hierosolimis ; Prius tam͂ ituru͂ se dic̄ ministrare s̄cīs
hier̄lm . p̄ quā rē romanos scire uult . q̄a huius modi operib; studendu͂ ē ; Que nī p̄ miām
uiuont . & iustificati s̄ apud d̄n͂ . huic inseruire debent ; Debitores enī s̄ eōx . q̄ m̄ s̄ in sp̄i
taliū eōx participes facti s̄ gentiles . debent & in carnalib; ministrare eis ; Quippe cu͂
debitores eos dicat iudeoru͂ credentiu͂ . Ut sic̄ in sp̄italib; participes eōx facti s̄ . ita & hi
c̄omunicent corporalib; necessitatib; illox ; Ut gaudentes ex iudeis credentes conlaudarent
prudentiā d̄i . in salute ipsorum . p̄ ministeriu͂ eoru͂ ; Hi enī totos se diuinis dedentes
obsequis . nihil mundanu͂ curantes . exemplu͂ bonae c̄oūersationis p̄bebant credentib; .
Iccirco tantu͂ denique nos humanos dicit circa elemosinā largiendā . & bonis operib; exercen
dā cu͂ alacritate cordis ; Quia q̄ miām a d̄o sperat . deb& ēē misericors . ut p̄b& se rec
te hanc sperare ; Q̄a si homo miseret . quanto magis d̄s ; R& ribuitio enī haec ēst mer
ces . ut q̄ acceperunt miām . miām faciant ; Unde d̄n͂s . beati inquit misericordes . ipsis
enī miserebit d̄s ; Hoc igit cū c̄ōsumauero & adsignauero eis fructu͂ hunc . p̄ficiscar
p̄ uos in hispaniā ; Scio enī q̄m ueniens ad uos . in abundantia benedictionis x̄p̄i ueniā .

Certus de dispositione & gratia dei promisit se in habundantia benedictionis
uenturum. quae praedicatione christi. benedictio autem haec signorum uirtus est per quam
confirmatus. Obsecro igitur uos fratres per dominum nostrum iesum christum & per cari-
tatem spiritus ut sollicitudinem impertiamini mihi orationibus pro me ad dominum
ut liberer ab infidelibus qui sunt in iudea. Dehinc orat ut adiuuetur
orationibus ut euaderet manus iudeorum infidelium. Non quia
ipse minus mereatur sed ordinem sequitur. ut ab ecclesia fiat oratio pro rec-
tore suo. Multi enim minimi dum congregantur unanimes fiunt
magni. Et multorum preces inpossibile est ut non peterent (petrent).
Si ergo & ipsi cupidi sunt uidere sanctum apostolum. impensi[illegible]us orent ut eum
deliberatum possint suscipere illum in gaudio caritatis.
Ut et munerum eorum oblatio accepta fiat in hierosolima sanctis. ut ue-
niam ad uos cum gaudio per uoluntatem christi iesu & refrigerer uobis-
cum. Etiam hoc orandum dicit. ut ministratio muneris mei accepta
fiat sanctis in hierusalem. Ut omnia cum uoluntate dei facere se ostendat.
Ut quia deuotus est animus eorum adferenda munera. & iam illorum animo
dei iudicio respondere sibi uult. Ut intellecta caritate illius erga
se cum illo unanimes deo gratias agant. Magnus enim profectus est
cuius ministerio laici effecti diuinis laudibus prosecuntur. Deus autem pa-
cis sit cum omnibus uobis amen. Deus pacis christus est qui ait. pacem meam
do uobis. pacem meam relinquo uobis. Quem optat esse cum his
sciens dixisse dominum & ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad
consummationem seculi. Tales ergo istos cupit esse ut sit cum illis dominus
iesus christus. qui amputata omni discordia erroris humani dedit ac
ostendit quid sit uerum ut in ipsa ueritate maneant pacifici.
Commendo autem uobis phoeben sororem nostram quae est ministra ecclesiae
apud cenchris. ut eam suscipiatis in domino digne sanctis. & adsistatis
illi in quibuscumque desiderauerit uestri. & enim ipsa quoque astitit
multis & mihi ipsi. Phoeben uenientem commendat sororem

comune' id est diligere. Quia in merito comendet. ut hanc mi
nistram ee ecle cencrhis. Et quia multis adiutorio fuit digne ipsa
dic̄ adiuuanda peregrinationis causa. Ut aū sine intermissione
excipiendi illam & adsistendam illi in necessitate si puenisset suadē
ret. & ia sibi illā adfuisse testatur. Ut quanto sublimior psona ē
ceteris sit' tanto magis reddi hunc debitu obsequium pcaritate os
tenderet. Salutate aquilā & priscillā adiutores meos in xpo
ihu' qui p anima mea sua ceruices subposuer. quib; n̄ solū ego
gratias ago' sed & cunctę ecl̄ę gentiū. & domesticā eorū eclam.
hi ex iudeis fuerunt' qui credentes facti s̄ socii laboris apostoli'.
Quia recte crediderunt' ut etiā ipsi exortarent' ceteros ad fidem rectā;
Denique apollo quā uis fuerit exercitatus in scripturis. ab istis tam̄ uiā dn̄i diligen
tius instructus ē' Ideo socios laboris sui dic̄ eos. sed in xpo ihu; Cooperarii enī
eī fuer̄' in euuglō dī; Aquila & priscilla ē. quos n̄ otiose romā uenisse ma
nifestū ē. p promptiores enī erant indi deuotione. Nā ad confirmationē romanor'.
hi homines quos salutat. hic romae fuisse intellegunt; unde dic̄ n̄ solū se
sed & om̄s gentiū eclās grās his referre.' Tangens & romanos' ut his obediant.
quos ad pfectū gentiū audiunt laborare. ad exhortandā fidē in xpo; Quos
intantū laudat. ut periculū pro pa n̄ abnuerent; Inimicitias enī & iudeor
& falsor frm. subire n̄ aspnati s̄. dūmodo aptm obsequiis & caritate iuuarent;
Falsi frs̄ hi erant q credentes in xpm. legē tamē seruandā dicebant; Non suf
ficere ad plenū salutis effectū xpm putantes; Qd apostolus destruebat;
Qua re & psecutiones ab his ppetiebat'; Horū & iā domesticos & uernaculos
salutat.' quos eclam appellat. Quia scor uiror erant discipuli circa fidē.
Salutate ephenetū dilectū mihi q ē primitiuus asiae in xpo. Huius ephen & hi scā
p̄sentē dignitatē n̄ tacet.' ut ostendat & dignitosos credere.' & inuitet primos
romanorū ad fidē. ut certe humiles crescerent. Salutate mariā. que
multū laborauit in uob; Comonet hos n̄oē mariae quā intellegimus ad exhorta
tionē illorū inpensius laborasse ut gratias illi agant; Salutate andronicū

& iuliam cognatos & concaptiuos meos · q̄ s̄ insignes in ap̄ts · q̄ ante me fuer̄ in xp̄o ihū;
Hos cognatos & iuxta carnē & s̄c̄dm sp̄m̄ · quomodo & anḡls dx̄ ad mariā ; Et ecce elisa
beth cognata tua & cetera : Quos & iā ap̄ls priorib; obsecutos cū testimonio sui dedi
rat · & sociū captiuitatē passos fidei causa · Ideoq; istos plenius honorandos · ,
Salutate ampliatū dilectū mihi in xp̄o ; Hunc quasi amicū salutat · sed in dn̄o amicū ;
Non tam̄ qui t̄ fuerit labori eius · aut captiuitati ; Salutate urbanū adiutorē meū in xp̄o ·
Non solū istū sui adiutorē dic̄ · sed & c& eorū fuisse sociū in exhortationē credulitatis ;
Stachin qq; dilectū meū ; Hunc stachin quāuis dilectū uoc& · tam̄ subic̄ illū urbano
participi operis euangelici ; Salutate appellen p̄bū in xp̄o ; Hunc appellen n̄ quasi
amicū sui aut participē operis salutat · sed p̄p̄t q tēptationib; p̄bat̄ ē & in xp̄o fidelis
uiuentē · , Salutate eos q̄ s̄ ex aristoboli ; Aristobolus iste ēgregator fuisse intellegit̄ fr̄m
in xp̄o : Cuius factū sic p̄bat · ut eos quos ēgregabat · dignos salutatione sui designat ;
Salutate erodionē cognatū meū : Hunc quē cognatū tantū uocat · ostendit deuotū
in caritate renascibilitatis · n̄ tam̄ uigilantiā illius designauit ; Salutate eos q̄ s̄ ūt
ex narcissi domo · q̄ s̄ in dn̄o ; Narcissus hic illo tēpore p̄b̄r dr̄ fuisse · sic legit̄ in aliis
codicib; · Et q̄a p̄sens n̄ erat · uideris ē causa eos in dn̄o salut& ut s̄c̄os · q̄ex eo erant domo ;
Hic ergo narcissus p̄b̄r peregrini officio fungebat̄ · exhortationib; firmans credentes · ,
Et q̄m̄ nesciebat ap̄ls merita illorū q̄ cū illo fuerant · sic dic̄ · salutate eos q̄ s̄ ex narcissi dn̄o :
Hoc ē quos scitis ēē dignos ex his salutatione mea · q̄ i dn̄o posuer̄ spē suā · illos salutate noē
meo · Salutate tryfenā & tryfosā quae laborant in dn̄o · Has uno honore dignas de
clarat in xp̄o · Salutate p̄sidē carissimā · quae multū laborauit in dn̄o · Ista ante posita
uidet̄ supradictis · q̄a multū laborauit in dn̄o ; Labor hic in exhortatione ē · & in mi
nisterio s̄c̄orū · & in p̄ssura & in egestate p̄p̄t xp̄m̄ : Qui & domos suas relinq; bant fugan
& obp̄brio erant infidelis , Salutate rufū electū in dn̄o & matrē eius & meam :
Ideo istū rufū p̄posuit matri · p̄p̄t electionē administrationis gr̄ae dī ; in quo mu
lier locū n̄ hab& ; Elect̄ enī erat id ē p̄motus a dn̄o ad res ei agendas ; Matre tam̄
tā s̄c̄am h̄ub ūit ut ap̄ls suā qq; matrē hanc uocar& ; Salutate asincritū · flegontā ·
hermā · patrobā · hermen · & q̄ cū eis s̄ fr̄s · , Hos simul salutat · q̄a sciebat eos ēē con
cordes i xp̄o · hoc ē unctos i amicitia xp̄iana ; Salutat simul & fr̄s q̄ erant cū eis quos n̄ ad

pter misit. Salutate philologum & iuliam & nereum. & sororem eius olimpiadem & omnes qui cum eis sunt sanctos. hi omnes unanimes intellegunt(ur) fuisse quos hac uice simul salutat. Quorum meritum ex his qui simul cum eis erant dinoscitur. Sanctos enim nuncupat eos ut merito illos salutare uideatur. Salutate inuicem in osculo sancto. Omnes quibus scribit & quos nominat, ubique salutare se inuicem in osculo sancto. id est in pace Christi. non in desiderio carnis sed in spiritu sancto. Ut religiosa sint oscula non carnalia. Salutant uos omnes ecclesiae Christi. Per hoc intellegitur dici ecclesia quae in Christo est. Unde & David ex spiratione in quorum ecclesiam malignantium uocat. Omnium ergo locorum illorum ecclesias dicit eos salutare, ut crescant in fide.

Hoc ergo ad superiorem sensum resultat, ut ostendat Christum esse in quo salus est. & hunc esse cuius praecepta fideles sunt. & cuius nutu uiuit cuncta creatura. Auctor enim uitae hic est, sic dicit Petrus apostolus; Non lex in qua quidem illorum putabant sperari debere. Rogo autem uos fratres ut obseruetis eos qui dissensiones & offendicula praeter disciplinam quam uos didicistis faciunt. sed suo uentri. & per illecebras ac blandimenta sermonum deprauant corda innocentium. Uestra enim obedientia in omni loco diuulgata est. Hoc loco de personis erupit pseudoapostolorum. quos in tota epistola cauendos monuit sic & sic. Sed sine manifestatione traditionem illorum compescit. hi enim cogebant credentes iudaizare. ut beneficium circa se dei manerent. sic supra memoraui.

Compositam enim genealogiae libri tractatus sibi coaptabant ad commendationem traditionis suae per quos simplicium corda deciperent. Uestra enim obedientia inquit in omnem locum diuulgata est. Hoc est quod in primordio epistolae dicit. quia fides uestra praedicatur in uniuerso mundo. Hoc significat quod securus sit de obedientia eorum. Erant enim increduli qui non se subicerent per cognitam ueritatem restitutae quasi prudentes. Gaudeo igitur in uobis. Et hic sensus de superiore parte epistolae est. Gaudet enim quia romani cum regnum habere uidentur. subiecerunt se fidei christianae.

Uolo autem uos perficere & eruditos esse in bono. rudes autem in malo. Eruditus in bono hic est qui bona operatur.

Rudes autem in malo hi sunt qui ignorant opera mala. id est usum malitiae nesciunt. Deus autem pacis conterat satanan sub pedibus uestris uelociter. Id est breui. hoc de aduentu suo dicit. quia aduentus eius obprimet diabolum. Ob hoc quia isti spiritalem gratiam accepturi erant. cum rei iudicet satanas. qui uult homines permanere in errore ut discreparent. cum sint unius professionis. Gratia domini nostri ihesu christi uobiscum. Gratiam quam promisit illis in aduentu suo. in optat esse cum illis. si non merentur accipere ut eum illius spe. Salutat uos timotheus consors laborum meorum & lucius. & iason. & sosipater cognati mei.

Timotheus consors laborum eius. qui sicut coepit & magna cum sollicitudine ecclesiam gubernabat. Positus

ĩinuidia iudeorũ usq; adeo · ut uix uitam circũcideret ppt scandalũ iudeorũ; ut q̃amuis ei
deerat · doctor ee nõ posse circũcisis; Illorũ cognatos dic̃ · partĩ generis · partĩ fidei cons.
Saluto uos ego tertius · q̃ hanc ep̃lam scripsi in dño. Tertius nõe ĩ numero; Hic ẽ scriba ap̃li · cui
cessit suo nõe salutare plebẽ romanã ad quã scribit · ut et eos salutent q̃ nominat
Adhuc enĩ rectores ecclesię pauci erant ĩ locis; Salutat uos gaius hospes meus · & uniuersę eccle.
Hic gaius · ut arbitror · ad quẽ scribit iohs ap̃lus · exultans ĩ caritate eĩ quã exhibebat
fr̃itati; p̃bens sup̃ illis necessarios; Et cũ superius dicat · salutant uos om̃s eccłę xp̃i
nc̃ iterat dicens · salutant uos uniuersę eccłę. Qd puto nõ otiose iteratũ; Nihil enĩ tantus
sup & tam tractabilis fluuii ponebat; Sed q̃a salutant uos inq̃t om̃s eccłę xp̃i · id om̃s sci.
Sic alio loco dic̃; Qui s̃ xp̃i · carnẽ suã crucifixer; Nc̃ subiec̃ · & cũ hos salutare · q̃ser...
... ut bis dictũ p̃ptm significet eccłę · q̃a i omni eccła duos p̃pł; Potest & diuers
p̃uinciarũ nominasse eccłas · ut p̃mũ unius · deinde alterius loci dicat & om̃s eccłs
aut certe iudeorũ & gentiliũ; Salutant uos erastus dispensator ciuitatis · & quar
tus fr̃; Dispensator ciuitatis ẽ · quasi actor q dic̃ tante iustitię gubnabat ciuitatẽ
Maxime ĩ patris moderandis; Hos om̃s iudeos nominatĩ enumerat · ĩ salutatione romanorũ
ut scirent quales & quanti ẽ gaudent bono coepto illorũ; Ei aũ q potest uos stabilire scdm
euangliũ meũ & p̃dicatione xp̃i ihu · scdm reuelationẽ ministerii · q tẽporib; ęternis si
lentio fuit · manifestũ ẽ aũ nc̃ p scripturas p̃ph̃ & icas scdm imp̃ium ęterni di · ad obedi
entiã fidei ĩ om̃s gentes cognitũ soli sapienti do p ihm xp̃m · cui gła ĩ sclã sclorũ am̃;
Do patri ex quo s̃ om̃a dat gł̃m · ut coeptũ romanorũ q̃a potens ẽ · digñet implere;
Confirmando ĩ fide animos eorũ ad p̃fectũ euangłii · & reuelatione misterii absconditi a sę
culis · manifestati aũ p xp̃m ĩ tẽpo; Sacramentũ enĩ qd latuit sempi do tẽporib; xp̃i
declaratũ ẽ · q̃ singularis est di; q̃a ẽ aput illũ genitus · & sermo · & paraclet; In qua
ueritate omnẽ creaturã decreuit saluã fieri p agnitionẽ; Cuius q̃dẽ sacramenti ueritas
p p̃ph̃ & icas fuerat designata figuris q̃b; dã · soli do cognita sapienti; Cuius grãe parti
cipes uoluit ee gentes · qd latuit genĩ hominũ; Solus ergo ẽ sapiens · q̃a ab ipso ẽ
om̃s sapientia; Sic dic̃ salomon · Om̃s sapientia a dño do ẽ · & cũ ipso fuit sẽp; Sapien
tia ista xp̃s ẽ · q̃a de ipso ẽ · & cũ illo erat sẽp · p quẽ ipsi gła ĩ sclã sclorũ am̃; Ideo nihil fine
xp̃o plenũ q̃a p ipsũ om̃a; cui agnoscit · dat do patri laus p ipsũ · q tollegit p ipsũ;
Quasi p sapientiã suã · ĩ qua saluos fec̃ credentes; Gła ergo patri p filiũ · hoc ẽ ambob; gła
ĩ sp̃u scõ ·

Quia utq; unu gtia ē; Grā dnī nrī ihū xpī cū omnib; uobis am. In cclusione xpī ponit
pque facti & iterū reformati sum; Grā eī. ut in nob; nrīs hereat; Quasi beneficiorū eius
memores sim. semp nos tuebit sic dix; Ecce ego uobiscū sū omnib; dieb; usq; ad con
summationē sclī am. EXPLIC TRACTAT SCI AMBRO IN EPIST AD ROM. INC PF AD COR.

Corinthii uero sunt achaici & hi similit ab aptō audier uerbū ueritatis. & a subuersi multifa
rie. quidā a philosophiae uerbositate eloquentiae. Alii ad sectā legis iudaicae inducti.
hos reuocat apts ad uerā & euangelicā sapientiā scribens eis ab epheso p timotheū; INCIP ARGM

Praecepto dnī admonitus apts resedit apud corinthios annū i & menses sex; docens uiros AM UI
uerbū dei; In hac ē unde magna eū fiducia & caritatis affectu agit cū eis. aliquando cōmonens.
aliquando arguens. aliquando blandiens. ut filios; Nā multę causę sunt ppt quas scribit ad eos.

Quarū prima haec ē. q more hereticorū dissentientes ab inuicē hominib; deuoti; Paulianī &
petriani & apolloniaci dici uolebant n xpiani. quos ualde exprobrat apts; Erant tam int
eos q ab his dissentirent. xpo soli dicati. Secda haec ē qa de eloquentia delectari cepe
rant & terrena philosophia ut sub nōe xpi his inbuerent quae contraria sunt fidei; Tertia eo
q inflati erant q dns & ad illos apts; Quarta ppt fornicatorē fratrem quē int se ēē patiebant.

Quinta ut cū moneret & de praeterita epla quā ante hanc quae pma dr scripserat. Sexta qa inuicē
sibi iniurias & fraudes faciebant. & infideliū potius examina regrebant; Septima causa ē
in qua designat licere sibi sumpt accipere. sed contempnere. ne forma ēēt rapacib; pseudo aptis.

Octaua uero ē ut respondeat aptls illos. Pbabant enī coeperant ab hereticis. de matrimoniis.

Nona ē. ut declarat. sic debere unūquēq; manere ut eradidit; Decima aū de uirginib; eo
q d nihil sit sibi pceptū & reliq; secunt quae in corpore uidebunt. INC TRAC S AMR IN EPS AD COR

Paulus apts xpi ihu p uoluntatē di. Ad romanos alit coepit. qa altera causa ē; hic eū aptm
se ēē xpi ihu di uoluntate scribit; Quia omia quae egit filii di egit uoluntate. q dix ad paulū;
Uade ego longe ad gentes mittā te; Hinc uocat ē apts. hoc ē di uoluntate missus ad gentes.
P q d & rā tangit illos. quos neq; xps miserat. neq; uerū erat. q d docebant; Dnm enī & xpm ideo
frequenti nominat. ut xpm dnm n ipsū patrē ostendat. sed ēē xpm filiū. ēē & dnm patrē;
N unionē. cū ostendit filiū dei; Multę enī sectę emerserant. quae eū gtm xpi pperisus
suo arbitrio asserebant; Ex qb; ramiandi extant ne usq; quarū adsertores ecclā se
trebant. Hinc apts omia quae hereticis contraria sunt ponit. Ac se uerū pdicatorē p id q d
a xpo di uoluntate missus ē adseuerat. Sosthenes fr. & ia isti. sua cōmendat societate;

Ecclesiae dei quae est corinthi sanctificatis in christo iesu. Propterea ecclesiae scribit quia tunc singulis ecclesiis rectores non erant constituti. Et cum in multis arguat eos, ait: Sanctificatis in christo iesu. Sed ideo quia regenerati in christo sanctificati sunt, postea coeperant male conversari. Ut ostenderet omnem ecclesiam sanctificatam fuisse in christo; sed quosdam illos prava doctrina pseudo apostolorum eversos a traditione veritatis. Vocatis sanctis.

Hoc est vocati estis ut sancti sitis. Quod est ut recedatis a regula sanctificationis. Cum omnibus qui invocant nomen domini nostri iesu christi in omni loco ipsorum et nostro. Id est cum iudeis uestris illis et gentilibus. quia salus ex iudeis est. Ut in omni loco ubi gentes quae invocant nomen domini nostri iesu christi. et ubi iudei supra memorati sunt. similiter sint omnes in unum. Pseudo enim apostoli quoniam christi per prudentiam mundi praedicabant. id est admixta philosophia. vel etiam legem et prophetas reprobabant. Negabant enim christum vere crucifixum. sed tantum visum crucifigi. sicut marcion et manicheus. Unde apostolus. nos autem inquit praedicamus christum crucifixum.

Neque carnis resurrectionem fatebantur. quod de propheta esaias clamat dicens. qui in monumentis sunt resurgent. Gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino iesu christo. Ne quia dixerat qui invocant nomen domini nostri iesu christi. nepatris aut nomen aut dominium tacuisse videretur. et suspicionem forte aut occasionem daret unionis. docet quidem christum rite invocandum. sed omnem gratiam esse patris. Ut et duos qui unum sunt per diuinitatem ostenderet. et patris auctoritatem praeferret. Gratias ago deo meo semper pro vobis. Quamquam omnibus in ecclesia scribat. sed tamen significat. cum aliquando corripit aliquando laudat. Ut unusquisque cum legit intellegat quid pro se quid adversum se dicitur. In una enim plebe duobus populis scribit. ut cuiusque qui male versabantur sciant sibi haec scripta. Similiter cum laudat. sciat qui in regula manet. ad se haec dici. Ideo inquit gratias ago deo meo semper pro vobis. super gratia quae data est vobis in christo iesu. Datam dicit gratiam a deo in christo iesu. quia gratia sic data est in christo iesu. Quia hoc constitutum est a deo. ut qui credit in christum salvus sit sine opera. sola fide. gratis accepit remissionem peccatorum.

Quia in omnibus ditati estis in ipso. in omni verbo et in omni scientia. hoc significat quia in accepta gratia. et in verbo veritatis doctrinae scientiam spiritalem ad rectum permanserint. Ideoque

gratias agit in his deo. Sicut testimonium xpi confirmatum est in uobis.
Testimonium xpi confirmatum est in his: quia roborati in fide. nihil de homi
nibus sperabant; Sed omnis spes illorum in xpo erat nullis uoluptatibus
uel inlecebris capti. Ita ut uobis in nullo desit aliqua gracia expectantib;
reuelacionem dni nri ihu xpi. Manifestum est hunc expectare diem iudicii qui
circumspectus sollicitus e; futurum iudicium di dicit. In quo dns nr ihs xps re
uelabitur tam fidis quam infidis; Ut cognoscant increduli. & sciant uerum esse
quod credere noluerunt & pereant; fidi uero gaudeant plus boni inuenientes
quam putauerant. Qui & confirmauit uos usq; ad finem sine crimine in aduentu
dni nri ihu xpi; Alacri animo confisus de spe illorum securus est: quia inuiolati
usq; ad futurum iudicium erunt. Quos enim inter tot discrimina sensuum & perturbaciones
diuersis sensus inmutari minime potuerunt: procul dubio in eodem mansuros se osten
dunt; Cum hos laudat. illos qui errore pseudo apostolorum deprauati fuerant.
inuitat; dum enim horum fidem predicat. illos ad penitenciam uocat. Fidelis ds per quem
uocati estis in societate filii eius ihu xpi dni nri. Quis ambigat de promissis & fide di;
quia non erit alter qua dix filios nos adoptatos sibi credentes in xpm; hoc enim
nobis donat. quod credimus; Ut quia credimus xpm filium esse di: hoc nos incipi
amus esse mansuri in eadem dignitate. sicut manet xps quem credimus filium di.
Societas enim fraternitatis est: ut quomodo fidem di incolomem in hac causa nob;
futuram ostendit. ita nos non diffidentes & perfidi inueniamur: sed perseuerantes
in adoptionem. Obsecro autem uos frs per nomen dni nri ihu xpi. ut id ipsum dicatis omnes;
Nunc orat ut omnes senciant hoc in quo renati di filii appellati sunt; Ad omnem
enim ecclesiam loquitur. ut hi qui dissentire ceperant. reuerterentur ad acceptam
fidem: quam uidebant in his laudari qui in illa perseuerabant. Et non sint in uob;
scismata: sitis autem perfecti in eodem sensu & in eadem sentencia; Perfectos uult esse eos
in eodem sensu quem illis tradiderat. ut non discreparent; Ad illorum enim ex
emplum quos supra laudat hos prouocat: ut hoc senciant. ac defendant; Per
latum est enim mihi de uobis fratres ab his qui sunt cloes quod contenciones sint
inter uos; Quamuis euersi fuerant tamen fratres illos appellat. Sicut

& in ieremia ppheta dicit dns ad illos qui secum erant· inter quos pseudo pphetis cre
debant dicebant· frs nri estis uos· ut p id non dissentirent ab eis quasi fris; Quod autē
dicit ab his qui sunt cloes aliquibus uidetur hominis esse· manentes & fructifican
tes in fide xpi; Aliquibus uidet locus esse ut puta si dicatur· ab his qui sunt antiochiæ;
Aliquibus aū uidetur femina fuisse do deuotam· cū quā multi fuissent colentes dm̄·
quibus fides non negaretur· eo q̄d deferrent de corinthiis uerum esse q̄d contenciones
essent inter eos; Contentiones inter eos esse dixerunt· ut ostenderent diuersitatem
mentis illorū de disciplina dominica que esset· subiecit dicens; hoc aūt dico
q̄d unus quisque uestrū dicit· ego quidē sum pauli· ego aū apollo· ego uero
cephe· ego aū xpi; Errorem ostendit· & auctorem nomina non pdidit; Nec
enim in loco stabant sed arcum ibant· ad euersionem simplicium; Nam hos quos
nominat· sine dubio boni erant doctores·, Sed sub horum specie· falsos apostolos
tangit; Sicut in his gloriandum uetat· quanto magis in malis doctoribus
quorum doctrinam prauam in supiectus significat; Inter eos tamen hos pse
uerantes designat· qui dicebant se xpi esse non hominis, quos superius laudat;
Diuisus est xps· Diuisum dicit xpm· quia gloriam eius homines sibi partiti sunt;
Sicut heretici· qui se aut fo· tinianos· aut arrianos· aut catafrigas· aut noua
cianos· aut manicheos uocari non aborrent·, Ita & corinthii diuersorum
hereticorum nominibus subici ceperant· ut uiderentur loco xpi homines ue
nerari; Qui dum diuersa a xpo accipiunt· diuidunt xpm· Unus enim hominē
tantum accipit xpm· alter dm̄ purū sine homine fatetur·, Alius dicit p pphetas
p̄dictum xpm· alter iterum negauit profetas de xpo locutos· Cum ergo xps
unus sit ds et homo· isti sibi dum alius aliud uindicant· diuidunt xpm; & sub
nomine suo eclesias faciunt multas· Numquid paulus crucifixus est pro uobis·
Ideo a se caepit· ne forte putaretur aliorū ideo refutare psonas· ut suam commen
daret·, Sicut xps p nobis mortuus e· quomodo gracia eius & beneficium
hominibus inputamus ad eius iniuriā· Aut in nomine pauli baptizati estis·
Si credentes at in xpm baptizamur· ut in nomine eius iustificemur· quid est
ut fidei huius homines nobis auctores faciamus· in memores cepte credulitatis;

Gratias ago deo quod neminem uestrum baptizaui nisi crispum & gaium. ne quis dicat
quod in nomine meo baptizati estis. Baptizaui autem & stephane domum. ceterum
nescio si quem alium baptizauerim. Gratias agit deo quia non multos ex illis bap
tizauerit. ne quia error sub hac re ceperat. ex nomine eius error esset in plurimis.
Per hoc arguendos & baptizandos. & baptizatos. qui ad iniuriam saluatoris baptis
matis eius gratiam hominibus deputabant. illis dissimulantibus glorie causa. Sic
enim erant. sicut nunc nouaciani & donaciani. qui baptismum sibi uindicant. omnes
baptizatos reprobantes. & baptizati ab his gloriantur in personis eorum. Denique xpi
nomine abdicato. nouacianos & donacianos uocari se gloriantur. Crispus ergo
& gaius corinthii sunt. quos ad testimonium nominat. Quia sic baptizati sunt.
ab apostolo. ut nullam illi graciam ex hac causa dandam adsererent. Stephane autem
domus. primicie sunt achaie sicut in posterema parte epistole significat. Quibus
testimonium dat quia in ministerium sanctis se constituerunt. Non enim misit me xps
baptizare. sed euangelizare. Quoniam maius est euangelizare. quam baptizare.
Ideo non se missum baptizare dicit. sed euangelizare. Quia in episcopo omnium
ordinacionum dignitas est. Caput est enim ceterorum membrorum. Per quos
etiam illos humiliat quibus illi multum dabant. propterea quod ab illis fuerant
baptizati. Ut excoscirent non magnum esse baptizare quia non omnis qui bap
tizat idoneus est & euangelizare. Verba enim sollemnia sunt que dicuntur in bap
tismate. Denique apostolus petrus credentem cornelium cum suis iussit baptizari
nec dignatus est ministris adstantibus hoc opus facere. Si enim defuissent. ipse hoc
ageret necessitate conpulsus. Quanto ergo melior his sit quos illi uenerabantur
ostendit. Et non tamen hoc nomini suo decerni permisit sciens periculosum esse
gloriam dei nomini hominis uindicare. est enim quasi idolatria. Non in sapiencia
uerbi ne euacuetur crux xpi. Quia predicacio xpiana non indiget pompa & cura
sermonis. Itaque piscatores homines inperiti electi sunt. qui euangelizarent
ut doctrine ueritas ipsa se commendaret. Teste uirtute ne hominum uersucia
& callidtate humane sapiencie acceptabilis uideretur. non ueritate. Sicut disci
pline ab hominibus inuente. In quibus non racio. non uirtus. sed uerborum.

quęritur conpositio. Ac per hoc gloriam suam quęrit . qui fidem xpi uerbis exornare
uult. Obscurat enim illam splendore uerborum . ut non illa sed ipse laudetur. Sicut
& pseudo apostoli ne stulti uiderentur prudentibus mundi in sapientia hominum
xpm pdicabant dupplici genere . Ut & eloquentię studerent & ea quę mundus stulta
in nobis iudicat uitarent . Ut neque incarnatum dei filium & de uirgine natum docerent . neque carnis futuram resurrectionem . Quia mundi istud sapientię ratio stultum
iudicat . Ac per hoc apostolus . non se in sapientia hominum dicit xpm pdicare . sicut supra
memorauit quos reprobat ne euacuetur crux xpi . Quia qui in sapientia hominum
xpm adnuntiat . negant ueritatem pdicationis sicut supra memorauit . Uerbum
enim crucis . pereuntibus quidem stultitia est. Manifestum est quia quibus crux xpi
stultitia est in perditione sunt , Ab inferni enim morte . non sunt erepti , His autem qui salui fiunt uirtus dei est . Non est obscurum . quia his qui credunt dei uirtus est . Credunt
enim non infirmitatem esse crucem xpi sed uirtutem . Intellegentes mortem uictam esse in
cruce . cuius signum qui habent . salui sunt . quia ab illa teneri non possunt . Scriptum est enim in esaia . perdam sapientiam sapientium . & intellectum prudentium reprobabo . Perdit sapientiam sapientium . dum quę illa negat posse fieri . facit . & reprobat
intellectum prudentium cum dominus quę incuriosum dicunt adgressum probat ea quę
stulta putant . Ut dei filius incarnatus de uirgine . crucifigeretur pro humana salute .
Quod factum uere . testatur uirtute non uerbis . Ubi sapiens . ubi scriba . ubi conquisitor huius sęculi . His dictis tam iudeos quam gentiles inuehitur . quia & iudeorum scribę & legis doctores . dei filium habere stultum putant credi . Similiter

modo & gentes ·istud· risui deputant· Sed iudei quia tam hoc non aperte in lege significatum
est diffidunt; Gentiles uero quia mundi racio non istud recipit· quia nihil posse fieri
sine commixtione stultum iudicant·· Consequutor tamen seculi hic est· qui constella
cionibus agi mundum· & duodecim signis ortus et occasus fieri decernit· calculis; nihil
hominibus sine horum motu putans posse fieri·· Nonne stultam fecit deus sapienciam
huius mundi· Stulta facta est sapiencia huius mundi· putans enim se sapere
inuenta est inprudens· Quod enim inpossibile iudicabat possibile declaratum est;
deum Incuriosum estimans· Est aliquid hac adseueracione stultius· ut fecisse dicatur
mundum· & curam eius non agere; Ut quid fecit· si non ad illum pertinet quod
fecit· Sed quia uident quosdam feliciter mundo frui· quosdam deprimi· & be
ne agentes despici· maliuolos gloriari·· Idcirco incuriosum deum esse crediderunt;
qui incuriosum deum dicit· non negat maliuolum aut Iniustum; aut enim iudi
caturus est mundum· aut Iniustus est dissimulans de bonis et patiens fieri
mala; Si igitur animaduertant seposito odio diuine legis· possunt uidere
causam istam a nobis terminari qui dei iudicium expectamus· In quo ui depres
si exaltabuntur· & uiolenti humiliabuntur· quia non est personarum acceptio
apud deum·· Nam quoniam In sapiencia dei non cognouit mundus per sapienciam deum·
placuit deo per stulticiam predicacionis saluos facere credentes· Non cognouit
mundus· Id est homines deum In sapiencia eius· quia unicam magestatem illi
us figmentis dederunt uel elementis· dissimulantes de opere sapienciam· car
nis putantes hec debere coli que uident·· Propterea placuit deo predicacionem
ordinare· que illis stulticia uideretur; Ut credentes que illi diffidunt salui
fierent· illis damnatis· Vicissitudo ergo hec est· per quam dei consilio falsum a uero
damnatur· Quoniam Iudei signa petunt· & greci sapienciam querunt·· Iudei
signa petunt· quia non diffidunt potuisse fieri· sed an factum sit querunt;
Scientes uirgam aaron aridam germinasse· & fructum attulisse· ionam a ceto
glutitum In uentre eius tribus diebus & tribus noctibus fuisse & uiuum eiec
tum esse·· Illud tamen precipue querunt ut aliquid tale uideant quod uidit
moyses In igne domini·· Cum maius sit lazarum iam fetidum quarto die mortuum·

de monumento uiuum exisse. Greci uero sapienciam querunt. quia nolunt audire
preter quam que mo de racione possibilia sunt. Nos autem p̄dicamus xp̄m cruci
fixum Iudeis quidem scandalum gentibus aut̄ stulticiā; Scandalum ē Iudeis. dū
audiunt xp̄m di filium sepp̄ttentem & sabbatum euacuantem. Gentibus autem
stulticia. quia ea audiunt p̄dicari que dum racioni mundane non congruunt Insen
sata uidentur. & partus uirginis. & resurrectio mortuorum. Ipsis uero uocatis iu
deis atque grecis. xp̄m di uirtutem & di sapienciam. Suadent uirtutem que po
cior uerbis est. credentes In xp̄m Intellegunt. iudei primum. qui signum que
rebant xp̄um di esse uirtutem. & greci similiter uident xp̄m di esse sapientiā;
Illam aut̄ mundanam quam prius putabant sapientiā. maximam esse stulti
tiā. Uirtus ergo di est. quia p ipsum omnia fecit pater ds. Sapientiā aut̄
idcirco quia p ipsum cognitus est ds. Nec enim posset cognosci ds. nisi p eum
qui esset de eo. Quia nemo nouit patrem. nisi filius. & cui uoluerit filius re
uelare. Quia quod stultum est di sapientius est hominib;. Stultum di inquit
non quia uere stultum est. sed quia ab hominib. dum rationi mundane non
conuenit. stultum putatur. cum sit ratio spiritalis. Ac p hoc sapientius dmonstratur
esse hominib. quia spūalia plus sapiunt quam carnalia. Non enim spūalia
p carnalia sunt. sed carnalia constant p spūalia. Ideoq; subiecta sunt car
nalia spūalib. & infirmum di fortius est hominibus. Sine dubio celestia
uincunt terrena. Quamobrem Infirmum di non est infirmum. quia Infir
mitas xp̄i magna uictoria est; Uicit enim cum uictus uidetur. Sicut aut̄ In
psalmo quinquagesimo. & uincas cum iudicaris; Uictor enim existit. qui In ius
te occidit reum constituens a quo occiditur; Intuemini frs̄ uocationē uram̄
quia non multi sapientes secundū carnem. non multi prudentes. Non multi
nobiles. Manifestum est. quia rari sunt qui mundi rationib. inflati magis qui
eruditi sunt; hoc est qui stellarū motus inspiciant. & discernant. Ipsos aut̄
dicit & fortes secundū carnem quos & prudentes; et ideo fortes quia passionem
crucis xp̄i dn̄i infirmā asserunt. Iniquitas aut̄ fortis. et uincere sibi uidetur ad
tempus. Ipsi nobiles. p quos superstitionis sue originem antiquitatis adsignant.

nos nonnullos dicentes. Non ergo hanc adseverationem elegit deus quae in paucis est. Sed
S stulta mundi elegit ut confundat sapientes. Stulta mundi sunt virginem peperisse.
et dei filium crucifixum. credi enim hoc stultum putat. Ideo deus ut hunc confundat
hos elegit qui hoc credunt quod hic stultum iudicat. Confunduntur enim sapien
tes. dum quae putant negant multos vident facere. Non est enim ambiguum multo
rum sententias paucorum anteponi sententiis. Et infirma mundi elegit deus ut con S
fundat fortia. Idem sensus est. quia quod pauci infirmum putant. hi qui se prudentes
estimabant in seculo diffidentes de spe. a multis virtus adseritur. quia multi credunt. quae non credunt
ad illorum ruborem. Vident enim infirma xpi nominata demoniis imperare. et pro
digia facere. Infirma autem sunt mundo iniuriae et passio salvatoris. Nescientes
haec ad virtutem proficere. quia ideo ista pati se permisit. ut vinceret mortem. Iniuste
enim pati et potentem resistere nolle. et gloria est patientis et damnatio occiden
tis. Et ignobilia huius mundi et contemptibilia elegit deus quae non sunt ut ea quae sunt
destrueret. Ignobilia ergo et contemptibilia elegit. Non quia vere ignobilia et con
temptibilia sunt. sed sic iudicantur a mundo quia spernunt rationes mundanas.
credendo in xpo. Ut ea quae sunt vere ignobilia et contemptibilia destrueret.
Quia ipsi magis iudicandi et condemnandi sunt qui iudicant. Adseverationem enim il
lorum. error invenit. nec fuit ab initio. Nostra autem disciplina ab initio est. Destru
itur ergo dum sine testimonio nudis verbis adseritur. Nostra vero non verbis solis
sed et teste virtute probatur. Ut non glorietur omnis caro in conspectu dei. id est ut
sententia carnis erubescat in errore suo iudice deo. Sensus autem carnis est diffidere dei
potentia virginem peperisse. quia hanc ratio mundi qui cognatus est carnis non re
cipit. Ex ipso autem vos estis in xpo ihu. Ex ipso id est ex deo esse nos in fide xpi. Dei enim
propositum est. ut veritatem eius et misericordiam per xpm disceremus. Veritas est
misterium trinitatis. Misericordia est quia cum essemus captivi redemit nos. Qui
factus est sapientia nobis a deo. et iustitia et sanctificatio. et redemptio. Ideo confir
mationem credentium. xpm dei voluntate dicit egisse quae gessit. Ut sciamus nos vere
sapientiam didicisse. et sanctificatos esse. et iustificatos et redemptos a deo per xpm. Nemo
enim redemit nisi quod fuerat suum. Sive ergo quod redempti sumus. sive quod

O

sificati · idest abopera carnis · & idolorum inmunditia purgati : siue quod iustificati ·
Iustum est enim creatorem colere · ceteris spretis · Siue quod sapientes p id quod munda
nos didicimus imperitos · Totum hoc di beneficium est · p xpm · Redemptio tamen
nra hec est · Obtulit enim se xps diabolo cupienti ut peccati ipse contradictionem
auferret · et sic captiuos erueret ; Utque ammodu scriptum est · qui gloriatur Indno
glorietur · hoc scriptum est in hieremia pphta · Dignum est quod dicit propheta ·
Ut in dno gloriemur · quia non potest confundi · qui gloriatur in dno · Opera enim eius
in magnificentia in reb · gestis apparent · Ideoq · confundantur Inquit in dolis suis ·
qui non pluunt · Nec fecerunt celum & terram · Similimodo & qui in hominib · glori
antur quos sciunt utiq · nullius esse uirtutis · Quare & ait scriptura · uana spes in ho
mine · Et ego cum uenissem ad uos fratres mei · non cum eminentia sermonis aut sapien
tiae · p dicans uobis misterium di · Neq · enim iudicaui scire me aliquid inter uos ni
si xpm & hunc cruci fixum · Quo superius gradatim formam dicat In ... osten
dit · nunc se non aliter illis tradidisse probat · quam que ostendit · Quia et humilitate ser
monis · et stultitia predicationis sicut mundo uidetur locutus est illis de xpo misterium ·
Quod ideo misterium uocat · quia quod incarnatum est · et occultum erat a seculis apud dm
ds uerbum · Hereticos aut esse in quib · gloriabantur · quia per eloquentiam prauam
doctrinam commendabant · Prudentiam mundi sectantes · crucem xpi euacuabant · Erubes
centes stulti apellari a mundo · ut neq · natum xpm ex uirgine predicarent · neq uere crucifix
um docerent · Quia stultum uidetur di filium natum hominem fateri · & crucifixum ·
Hos et apostolus iohannes designat dicens · qui negat xpm in carne uenisse · anti xps est ·
Et qui negat filium nec patrem habet · qui ipsum patrem sibi filium appellatum dice
bant · Ex quib · marcion traxit errorem · qui arguit que clausa uidentur quia non illa
manifestat · sed intellegi uult ex eo quod prudentia mundi inuehitur quia est religio
ni Inimica · Que aut sunt que corripit ex eius iudicio uult disci · ut que qui nra uidet
uidet stulta · ea se omnia in corinthiis reprehendere ostendit · Corpus enim ipsum me
morat · ut ex eo membrorum eius ratio dinoscatur · Corinthiis tamen manifesta erant
quia causas in quib · arguebantur non ignorabant · Et ego in infirmitate & timore
& tremore multo fui apud uos · xpm enim in stultitia humane sapientiae p dicans

odium sibi & persecutiones prouocabat· quasi temeritatem adnuntians & inimicam iudeis atque gentibus· Et sermo meus & predicatio mea non in persuasione sapientię· Ostendit non se ut hominum fauorem adquireret humanę sapientię placuisse· neque uerborum arti studuisse· sed fidem auctori exhibuisse· Quia doctrinam suam non ornatu traditionis humanę acceptabilem uoluit esse uerborum strepitu· sed ipsis rebus· quia res ante quam uerba sunt· Sed in ostensione spiritus & uirtutis dei· Ut quia uerbis quę infirma iuxta uirtutem sunt· res factę cunctis prudentibus uidentur· Deus praedicationem suam non testimonio a uerborum uoluit commendari· sed uirtutis; ut in uerbis stultitia iudicata fecisse sapientiam demonstraret· spiritali ratione fundatam· Ut fides uestra non sit in sapientia hominum sed in uirtute dei· Sapientiam autem loquimur inter perfectos· Hoc est inter eos qui crucem Christi uirtutis testimonio sapientiam fatentur· Hi enim sapientes et perfecti sunt· qui fidem non magis uerbis habent quam rebus· Sapientiam autem non huius seculi· Recte autem sapientiam non huius seculi sed futuri in quo ueritas dei negantibus apparebit· hoc enim secundum rationem hanc non capit infirmitate cogitationis terrenae· Neque principum huius seculi qui destruuntur· Manifestum est non esse sapientiam hanc principum huius mundi· quia destruuntur ab illa· Christianitas enim errores quos hi inseruerunt excidit· id est idolatrii· auaritia· & cetera uitia· sicut dicit iohannes apostolus· Propter hoc uenit filius dei· ut solueret opera diaboli· Sed loquimur dei sapientiam in misterio quae abscondita est· Occultum sensum manifestare se missum testatur; quem neque principes neque potestates scirent neque mundus audiret· Ac per hoc stultum putari· quia incognitum est· Esse autem rationale & salutare teste uirtute· cui omnis intentio cedit ratiocinationis humanę· Abscondita est ergo dei sapientia diu non in uerbis sed in uirtute est· Non humana ratione possibilis· sed spiritus efficientia credibilis· Quam predestinauit deus ante secula in gloriam nostram· Usque adeo uera sapientia· & cum deo semper fuisse declaratur· ut ante secula predestinata in gloriam nostram dicatur· qui credimus· Prescius enim deus errores futuros in mundo quem erat facturus· hoc decreuit ad confusionem illorum qui sibi stultitiam sapientiam facturi erant· Ad nostram autem gloriam qui credituri eramus & credimus· Quam nemo principum huius seculi cognouit· si enim cognouissent· numquam dominum maiestatis cruci fixissent· Principes huius

al(iter) compte prudentes

seculi. nonsolum homines accipiendos iudeorum acromanorũ. sed & hos principes et potestates
quos supra dix. adquos uere ptinet dictum hoc. Aduersus quos nobis conluctatio est spualia
nequitia incelestib. Quia consilio etuoluntate illorum crucifixus est xps. Denique post
temptationes. recessit ait diabolus usque adtempus. Et ipse dns. princeps inquit huiusce
ni mundi. & inme noninuenit quicqua; principes ergo huius seculi pignorantia dñm
magestatis crucifixerunt. Nam iudeorum principes. quomodo principes seculi
huius possunt intellegi. qui erant subiecti romano. & neque romanorum prin
cipes crucifixerunt xpm. quippe cumdixerit pilatus. Nulla causam mortis in
ueni ineo. Unde & manus lauit dicens. Innocens sum asanguine huius. uos u
deritis. hiergo principes crucifixerunt dñm. quos triumphauit libere inse
met ipso. Quamuis dicat marcus euangelista dedemonib. sciebant enim ipsu
xpm; Scierunt quidem ipsum esse. sedqui inlege pmissus erat. misterium tamen
eius quodfilius di est nesciebant. Hoc etiam expertus apostolus adpopulum iudaicum
dix. Scio fratres quia pignorantiã egistis hocmalũ. sicut et principes uri. nontamen
Sobiect. solu. seculi. Si ergo perignorantiam serui occiderunt dñm. peccatum eis adscribi nondebet. sed
nonlicet ignorare. Et quamuis dñm esse nescierunt. tamen quia reum impiam faciebant
nonerant nesci. Dns tamen magestatis crucifixus dicitur. cummori nesciat. Sedquia
uerbum caro factum est idest di filius incarnatus. homo factus est. ipsi adscripta est
mors. Quia iudei nonutique tamen ẽm psecuti sunt. sed eumqui operabatur pcarnem.
Aceper hoc quiauis dns magestatis mortem ignorarent. quantum adiudeorum tamen
uotũ ptinet. et adprincipum huius seculi dñm occiderunt. Sed sicut scriptum est.
quod occulus nonuidit. nec auris audiuit. nec incor hominis ascendit que prepara
uit ds his quidiligunt eum. Hoc scriptũ est inesaia ppheta. Alius uerbis p hoc ex
emplum inopinatam remfactam. & que nonsolum in humanum sensum nonca derit.
sed & celestes potentias nonlateret. di scilicet filium incarnatum. utquodsupra
dixerat firmaret. Quia si principes huius seculi dñm hominem factum nonin
tellexerunt. quanto magis homines. Sedsiuerba offendiculum uel scan
dalum faciebant uirtutib; tamen & signis. fides nondebuerat denegari. Infir
mitati enim. & ignorantie humane. uirtus debuerat pponi. & credi quod

humane racioni inpossibile uidebatur. Ideo diligentibus dm̄ idest credentibus
p̄parauit donum hoc. Nobis uero reuelauit ds̄ p spm̄ suum. Quia principes seculi
hoc ignorabant. hoc ds̄ p spm̄ suum reuelauit credentibus. Quia res dī non potest
sine spū dī addisci. Nam non solum hominibus sacramentum istud missum
se dicit declarare. sed & principibus & potestatibus in celestibus. qui dn̄m crucifixe
runt. Ut hoc p̄dicante interris discant. qui sunt in carnalibus celis qui degunt
sub elementis firmamenti. hic ergo singularis apostolus est. qui hanc graciam
consecutus est. Quia trinitatis misterium a nullo sic potuit explanari. Unde
& uas eleccionis diuino iudicio uocitatus est. Sp̄s enim omnia scrutatur ecia p̄fun
da dī. Qui a enim de dō est hic sp̄s omnia nouit dī. p̄funda autem ideo ait. ut quia
omnem uirtutem & p̄scienciam eius nouit. quod omnino creature inpossibile est.
Quis enim scit hominum ea que sunt hominis nisi sp̄s qui in ipso est. Manifestum
est cogitaciones nr̄as a nullo sciri nisi ab animo nr̄o quem spm̄ dixit. Denique in euangelio
inter cetera sic ait. & sp̄s eius reuersus est ad illam. Sic & que sunt dō sunt nemo nouit
nisi sp̄s dī. hic sp̄s dī docuit nos. quod scit naturaliter non doctus. & docuit
nos de misterio xp̄i quia non solum sp̄s dī ē sed & xp̄i. Nos autem non spm̄ huius
mundi accepimus. sed spm̄ qui ex dō ē. hinc scimus quia spm̄ qui de dō est
accepimus. quia mundi sp̄s non potest scire que ab hoc nobis insinuata sunt.
Sp̄s tamen mundi hic est p quem arripiuntur fanatici qui sine dō sunt. Iste
enim inter mundanos sp̄s pocior. Unde solet coniecturis ea que mundi sunt
diuinare. quem phitonem appellant. Hic est qui p uerisimilia fallitur.
& fallit. hic est qui p sibillam locutus est. sensum nostrorum secutus lo
cum uolens inter celestis habere. Ut sciamus que a dō dona tasunt nobis.
Qui a enim dī sp̄s datus est nobis. scimus que a dō donata sunt. Non enim
possemus scire si mundi spm̄ haberemus. quia non potest scire mundi sp̄s.
Sensum enim dn̄i nemo nouit nisi qu de dō est sp̄s dī. Inferiora enī
non possunt superiorum scire con silium. neque creatura condi
toris sui dinoscere uoluntatem. Que & loquitur. Ut hinc manifestū
sit scire nos que a dō nobis donata sunt. quia hec & loquimur ut & alii discant

doctrinam spiritalem. Predicatoribus enim id est apostolis insinuata diuinitus sunt.
quae traderent populis & addiscerent principes huius seculi quid amisissent mali.
Non in doctis humane sapiencie uerbis. sed in doctrina spiritus. Verba enim humane sa
piencie hunc sensum non uident neque literature studiis adprehenditur. sed p
fidem spiritali racione concipitur. Dicente esaia propheta. Nisi credideritis.
neque intellegetis. Naturali enim magis lege. quam cursu siderum &
calculis signorum. que in firmamento denotantur addiscitur. Denique cre
dentes non humanis uerbis. sed nature sue uident congruere quod credunt.
Opus enim agnoscit opificem. Ideoque euangelium animis nostris loqui
tur spiritalia. excitans illos ad cognicionem sui creatoris. Spiritalibus spirita
lia comparantes. Hoc est his qui mundanam prudenciam resistant. spiritali
efficaciam tradere. que misterium fidei continetur. ad inluminandos
sensus beniuolorum hominum. Credentes enim que mundi sapiencia
stulta iudicat. spiritales sunt. Animalis autem homo non percipit ea que sunt
spiritus dei. stulticia enim est illi. Peccoribus enim similis sensum suum in terra
deprimit. Ideo non adsequitur nisi que uidet. Nec putant aliquid posse fieri
quam quomodo scit. Ideo quicquid aliter audit quam nouit. stultum iudi
cat. Nihil enim estimet posse fieri sine commixtione. Unde ridet audiens
deum filium genuisse quem scit simplicem & incorporeum & de uirginem
peperisse. & resoluta corpora rursum reuocari ad uitam. Cum hec magis
ad laudem dei proficiat ut credatur fecisse cuius operis racio inuestigari non
possit. Deus enim est qui fecit. Inbecillitas enim humana stultum putat
quod sciencia sua non concludit. Cum hoc magis stultum deberet haberi
& illud prudens quod quia dei factum dicitur non potest comprehendi. Et
non potest scire quoniam spiritaliter iudicatur. Humanam tradicionem sequen
tes. diu annus dei fidem abnegant spiritaliter factum est quod ra
cione cursus in sta putarent fieri non posse. Sicut reprobi adinuen
ti spiritualiter condemnati sunt. Spiritualis autem diiudicat omnia.
Ipse autem a nemine iudicatur. Quo uero ratio spiritualium est. id est credentium

Hoc enim quis nuncupauit quod credit. omnia iudicauit. ipsorum enim exemplo
infidelitas iudicabitur. Ipsi autem a nemine iudicabuntur. Quis enim condemnet
uera dicentem. Cum enim constet omnes inimicos fidei falsa tenere pueris. accusa
tio illorum in irritū iam deducta est. ueri iudicio condemnata. Quia qui non
crediderit inquit dn̄s iam iudicatus est. Quis enim cognouit sensum dn̄i qui instruat
eum. Sensus dn̄i est quod hec spiritaliter iussit fieri per que mundi sapiencia stulta
probaretur. Negans posse fieri quod factum est. Quem sensum nullus est qui
cognouerit & displiceat illi. ut emendet consilium di. Quia qui cognouit
laudat potenciam di. Quem qui omnia negat posse. nec mundum credit
fecisse. Quid enim magnum est ut de se credatur generasse qui non ambigitur
cuncta ex nihilo fecisse. Quippe cum dicat saluator. apud dm̄ autem omnia
possibilia sunt; Nos autem sensum dn̄i habemus. hoc dicit quia credentes
participes sumus eiusdem id est diuine sciencie. Et ego frs non potui uobis
loqui quasi spiritalibus. sed quasi carnalibus. Nunc his loquitur propterea
quod seculi adhuc uoluptatibus seruiebant. carnales erant. Quamuis
iam baptizati essent. & spm̄ scm̄ accepissent. tamen quia post baptismū
statim ad ueterem hominem fuerant reuersi cui abrenunciauerant. dicuntur
carnales. Sps̄ enim scs̄. tunc permanet in eo cui se infuderit, si maneat in propo
sito regeneracionis. si quo minus abscedit. ita tamen ut si se reformauerit. homo
redeat ad illum. Semper enim paratus ad bonum est. diligens penitenciam. Nō bn̄
Quasi paruulis in xp̄o. Lac uobis potum dedi non escam. Quamuis renati essent
in xp̄o tamen non fuit dignum. tradi his spiritalia. Accepta enim fide que est
uelut scm̄ spiritale. nullum fructum dō dignum fecerunt. Ut perfeccionis uerba
mererentur addiscere. se quasi paruuli inperfeccionis sensibus studebant.
Apostolus autem ut diuinus & medicus spiritalis. unicuique secundum [illegible] Vires
eius tradebat. Ne per inperfeccionem & impericiam. quis de rebus spiritalibus
scandalum pateretur. Nondum enim poteratis. Ostendit aperte non illos
debuisse audire. que confirmatis dicenda sunt. Sed neque nunc potestis.
adhuc enim carnales estis. hic ualde arguit temeritatem illorum quia

rebantur dudum se non audisse spitalia. cum adhuc digni non essent audire.
Pseudo enim apostoli pmiscue omnibus uno atque eodem genere tradebant
nullius psonā discernentes ut accepta biles fierent phipostisin commendati.
Cum conste dnm & auctorem nrum xpm aliter populis aliter discipulis inter
fatum. & inter ipsos apostolos fuisse distanciam. Tribus & enim discipulis
gloriam suam in monte ostendit dicens illis. ut tacerent uisum quamdiu
amortuis resurgeret. Cum enim in uobis emulacio & contenciones sint. nonne
carnales estis & secundum hominē ambulatis. Indignitatis causas ostendit
quia de homine qui sperat auxilium. carnalis est. Qui autē spreta humanita
te de dō sperat spitalis est. quia ds spes est. Cum enim dicit quis ego sum pauli
alius autem ego apollo. nonne homines estis. Sicut enim gloriantes in dō
& de ipso omnem graciam sperantes. dii dicuntur a dō adoptati. ita & in homi
ne gloriantes & homines & carnales dicuntur. Sentencia di conclusit quiatt.
ego dixi dii estis. uos autē sicut homines moriemini. A sua enim psona incipit
ne forte putaretur p inuidiam magis psonas illorum destruere. Ostendens
magnum errorem & addi contumeliam ptinere. quando dō predicato glo
ria datur hominibus. Quid ergo minus ē a gentilitate dum adhuc aliquid
de hominibus speratur. Quid igitur est apollo quid uero paulus. ministri
eius cui credidistis. Et quia ministri sunt. spes in his non ē sed in dno cuius
ministri sunt. Illi enim graciarum accio deferenda est. cuius donum est
hi uero serui quos etiam inuitos oportet dispensare. Numquid non moises
† ANANIAS coactus ē ire ad pharaonem. & ionas inuitus missus ē saulo manum inpone
re. Et unicuique sicut dns dedit. Id est sicut uoluit & sciuit diuisit sin
gulis officium ministerii. Ego plantaui. apollo rigauit. sed ds incrementū
dedit. Plantare ē. euangelizare sed ad fidem adtrahere. Rigare uero
baptizare sollemnibus uerbis. peccata autē dimittere & spm dare di solius
Si ergo effectum salutis ds dat. nulla gloria in hac re hominis est. Scimus
enim & spm scm sine manus inposicione datum a dō. & non baptizatum
consecutum remissionem peccatorum. Numquid non hic inuisibiliter bap

tizatus est quando donum baptismatis consecutus est. Itaque neque qui plantat
est aliquid neque qui rigat sed qui incrementum dat deus. Et plantata enim solent S.
emori et rigata ad effectum fecunditatis minime pervenire nisi deus vegetet
vitam. Quantum ergo ad honorificentiam pertinet dei nihil est homo. Quantum
autem ad ministerium necessarius est ut honorificetur quasi servus. non ut ali
quid de illo speretur absque adiutorio dei. Qui autem plantat et qui rigat unum sunt.
Unum sunt quia ambo mercennarii sunt. quamvis diversa sint illorum S.
officia. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum labo
rem. Quamvis enim unum sint. sed quia maior est qui evangelizat quam S.
qui baptizat. ideo discrevit mercedes illorum. Et non solum ad hoc. sed ad
doctrine sinceritatem pertinet ut dignus hic mercede sit. qui inviolatam tra
dit doctrinam. Dei enim sumus operis participes. dei cultura. dei edificacio estis
Hoc ad apostolorum personam pertinet. quos constat dei esse adiutores. dum S.
vicarii sunt Christi. Secundum graciam dei que data est mihi. ut sapiens
architectus fundamentum posui. Graciam sibi datam dicit ut dignus esset S.
predicare evangelium. Ut et hoc dei esse ostenderet et non hominis. Secundum
hanc itaque graciam ut sapientem architectum fundamentum se dicit
posuisse. Sapiens architectus est qui iuxta disciplinam auctoris collocat
fundamentum. Id est qui secundum tradicionem salvatoris evangelizat.
Alius autem superedificat. Superedificia sunt que post predicacionem aposto
lorum a supervenientibus traduntur aut malis aut bonis doctoribus. Unus
quisque autem videat quemadmodum superedificet. Id est ut superedificia S.
congruant fundamento. Ne si obliqua fuerint et frivola ruinam faciant.
manente incolomi fundamento. Quia si et illa male docuerint Christi nomen.
permanet quod est fundamentum. doctrina autem mala peribit. Sicut
dicit dominus. Omnis plantacio quam non plantavit pater meus celestis
eradicabitur. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere. preter id
quod positum est quod est Christus Ihesus. Ideo nemo potest aliud ponere funda S.
mentum quia quamvis heretici sint aliqui. non tamen docent nisi

sub xpi nomine. Alter enim commenta erroris commẽdare non possunt
nisi inter posito saluatoris nomine p̄dicent. Ut res contrarias & absurdas
nominis dignitas faciat acceptabiles. Siquis autem sup̄ edificet sup̄ funda
mentum hoc. aurũ. argentum. lapides p̄ciosos. Lapides p̄ciosi sunt quos
non corrumpit ignis. Tria genera posuit p̄clara in mundo. In quibus bo
nã doctrinam significauit. Lignũ. fenum. stipulam. Tria alia genera s
sed friuola. Ut in his corrupta & uana doctrina designata dinoscatur. Qui
facit hoc opus. manifestus erit. Dies enim dñi declarabit. quia in igne reuela
bitur. hoc est mala doctrina in igne omnibus apparebit. Nunc enim quos
dam fallit. Et unius cuiusque opus quale sit. ignis p̄bauit. Quia cum p̄
ignem examinatio fiet. si in aliquo non inuenerit q̄d exurat. manifestat
illum bonum fuisse doctorem. Mala enĩ & adultera doctrina. ideo
in ligno & feno & stipula significata est ut ostenderetur ignis esse esca.
Si cuius opus manserit q̄d sup̄ edificauit. mercedem accipi&. Cum enĩ
in his nullo sordis inuentũ fuerit praue doctrine ut in bono auro. ita erit
ut tres fratres in camino ignis mercedẽ uitam aeternã cum gloria accep
turus. Quia sicut aurũ & argentũ et lapides quos ignis non corrum
pit. ita & bonus magister. incorruptibilis p̄manebit. Si cuius op̄ arserit
damnũ patietur. Opus quod ardere dicit mala doctrina est. quae inte
ribit. Cuncta enim mala peribunt. sicut iter impiorũ. quia non sunt sub
stantiae sed aduersiones p̄uersae. Damnũ enim pati est poenas p̄peti.
Quis enim in poena positus iactura non facit. Ipse autem saluus erit sic tamen
quasi p̄ ignẽ. Saluum illũ futurũ dixit. quia non interibit substantia
qua constat. Sicut & doctrina mala peribit quia accedens causa est. Idẽ
autẽ dixit sic tamen quasi p̄ ignẽ ut salus hec non sine poena sit. Quã
dixit saluus erit p̄ ignem. ut merito suo ab igni non conbustus saluus fiat
examinatus p̄ ignem. Sed cum dicit sic tamen quasi p̄ ignem ostendit
saluum illum futurum quidem. sed poenas ignis passurum illum. ut p̄
ignem purgatus fiat saluus. & non sicut p̄fidi aeterno igne in p̄petuũ

.x.

torqueatur · ut ex aliqua parte opere precium · sit credidisse in xpm. Semp
enim erubescat necesse e · qui se uid& falsum defendisse puero · Et similimodo
semp fiduciam habebit di qui abiecto falso · secutus e eum uerum; & spreta
impietate · subcubuit pietati · Extra catholicam enim quicquid est contra
rium est · Nescitis quia templum di estis · & sps di habitat in uobis · Templu
di nos esse dicit · ut dm in nobis habitare sciamus · In templo enim suo habit&
necesse est · Quia spm di dicit habitare in nobis · dm significat intellegendu
spm scm · Siquis aut templum di uiolauerit · disperd& illum ds · Templu
eni di scm est · quod estis uos · Haec idcirco premisit · ut illos conpungat
qui tur piter uiuentes corpora sua uiolando corruperunt · Maxime ille
qui uxorem patris habebat · ut ante esset reus · quam causa illius in mediu
prumperet · Denique simili · immo eodem modo cum causam illius iudicat
loquitur dicens · An nescitis quia corpora ura templum est sps sci quem ha
betis a do · Superius dix templum di · hoc aut loco templum sps sci · Quis
hinc dubit& · quia spm scm do significauit · Nemo sese ducat · Id est nemo
pprio ut humano consilio put& se sibi prodesse · ad superiorem sensum redit ·
Siquis uidetur sapiens esse inter uos in hoc seculo · stultus fiat ut sit sapiens ·
Hoc dicit · quia siquis intellegit salutem pmissam · & mysterium incarna
cionis dni nri ihu xpi stultus fiat · id est sapienciam mundi fugiat · ut
stultus ab eis iudicetur · & tunc erit prudens · Quia stultus seculo · pru
dens est do · dum credit dm fecisse que racio mundi non capit · sicut supra
memorauit · Pseudo apostoli aut · prudentes uolebant uideri in mundo ·
neque dm filium habere neque incarnacionem ueram esse neque carnem
posse resurgere pdicabant · Sapiencia enim huius mundi · stulticia est
apud dm · Sic stulticia est sapiencia huius mundi apud dm · dum facit
ds quod mundus fieri posse negat · Sapienciam illius · stulticiam pbat ·
& cum multos deos dicant · fides aut unum pbet · teste uirtute · In in
prudencia sua confundentur · Scriptum est enim · reprehendit sapien
tes in astucia eorum · Hoc scriptum est in esaia ppheta · Ceterum ·

Dominus nouit cogitaciones sapiencium quoniam uane sunt. Istud in psalmo habetur nonagesimo tercio. Denique idem sensus est. Sciens enim uanas cogitaciones illorum. ut stultos illos probaret sapienciam illorum reprehendit. ostendens uerum esse quod falsum dicebant. et falsum quod uerum putabant. Itaque nemo glorietur in homine. Quoniam enim humane cogitaciones et consilia inprouida et infirma sunt. non esse gloriandum in homine. sed in domino. cuius consilium retractari non potest. Quicquid enim homines sine deo sapiunt. stultum est. Omnia enim uestra sunt. Siue paulus siue apollo siue cephas siue mundus siue uita siue mors siue presencia siue futura. omnia uestra uos autem christi. christus autem dei. Alio loco dicit de eodem sensu. Nos autem seruos uestros per iesum christum. Seruos pro ministros posuit. ut non singulos sibi defenderent. cum omnibus uterentur. Sicut et dominus dicit. Ego sum in medio uestrum. non ut ministrer. sed ut ministrem. Nam mundus utique noster est. sed ut de illo secundum dei uoluntatem senciamus. et decretos cursus eius in dei uoluntate ponamus. Et uita presens concessa nobis est. sed ut modeste illam et cum dei gloria transigamus. Siue mors ut pro christo libenter mori habeamus spe promissionis future. Siue presencia ut sic presentibus utamur. ne offendamus. Siue futura ut futura credentes. ipsis nos magis quia meliora sunt commendemus. Uos autem christi ut quomodo hec iudicio nostro concessa sunt et subiecta ita nos christo subiciamur. Quippe cum per ipsum esse coepimus et in prima origine et in regeneracione. Christus autem dei. christus dei est patris sui proprius filius. faciens uoluntatem eius. ut et nos ipsius faciamus. Si ergo christi sumus famuli. quid est ut ad eius iniuriam de hominibus aliquid speremus. Ita nos existimet homo ut ministros christi. et dispensatores misteriorum dei. hoc significat quia minus de illo senciebant aliqui corinthiorum. Sed ut hoc modo de illo sentiret quo et deus qui illum elegerat. Ideo ministros christi ait et dispensatores misteriorum dei. Quando enim non uerborum strepitu neque humana sapiencia nitebatur. Intellegi debuit sacramentum christi dispensare. In quo non uerba sed uirtus fulgebat. Non per quod homo sed deus gloriosus uideretur. Collega enim piscatorum. non aliter quam

illi xp̄m predicabat. Cum ergo ministrum xp̄i se & sacramentorum
di pbat. pseudos apostolos illos notat. ac negat xp̄i esse quod tradunt
pid quod discordarent a tradicione apostolica. Hic iam queritur inter
dispensatores. ut fidelis quis inueniatur. Hoc qđ dicit non solum a pseudo
apostolorum ptinet personam sed & ad reliquorum. qui accepta dispensacione.
aut uerecundia aut timore. aut certe commendacionis sue causa constanter argu
ere trepidabant aut malos sensus. aut mores. Hic enim tam constans erat.
ut nec uite sue parceret dummodo fideliter omnia celebraret. Mihi enim pro mi
nimo est ut a uobis iudicer aut ab humano die. Quos in tantis uiciis rep̄hendit mi
serum se dicit ab his iudicari. Quippe cum nec a iustis iudicandum se sciret.
Aut ab humano aut die. hoc est quia nec a legibus mundo creditis iudicandus
erat. Supgressus enim humanam iusticiā. celesti iusticie studebat. sicut
dicit dn̄s. Nisi abundauerit iusticia ur̄a plus quā scribarum & phariseorum.
non intrabitis in regnum celorum. humanā ergo diem cum dicit. significat
& diuinum. in quo iudicaturus est xp̄s. Quia sicut iuris consulti seu pon
tifices quos uocant sacerdotes certos dies quibus iudicatur decreuerunt.
Ita & dies dn̄i definitus est quo iudicaturus est mundum. Sed neque
me ipsū iudico. Nihil enim mihi conscius sum. Apertum est quia con
scienciam purā habens. sollicitus non erat de se. Sed non in hoc iustificatus
sum. Nunc humiliat se & loquitur ut homo. quia possit culpā incur
rere nescius. Qui aut̄ iudicat me dn̄s est. Recte ait. quamuis humili
auerit se tam̄ dn̄o xp̄o plurimum dedit. quia potest quod hominem
latet dn̄s occulta iudicat manifestare. Non ut reū faciat. sed prudentē
quamuis enī homo est quem non potest nisi aliquid lateat. Inter
dum enim aliquid utile putamus. quod inutile est. Nec enim omnia
membra aut littera conuersacionis humane descripta habemus.
Ab his aut̄ que grauia sunt. aperte pibiti sunt. Nam quedam cause nos
fallere solent. ex causis aliquibus orte ut quod non est utile. putemus
utile. quod leue quidem ē quia appositum liberum est. Itaque nolite

ante tempus iudicare donec ueniat dns. Non & illos ne iudicent cum iudi
candi sunt. & habeant duplex peccatum. sicut ait dns. Nolite iudicare ut non
iudicemini. sed expectate die iudicii di. ac si fideles & boni sint. Iniuria
eni iudicis est. si ante cognicione eius a seruo pcedat iudicium aut sentencia.
Qui inluminabit occulta tenebrarum. & manifestabit consilia cordium.
& tunc laus erit unicuique a do. Hoc dicit. quia in die iudicii nihil oc
cultum erit. eorum que gesta aut cogitata sunt. & simplicitas & hipocri
sis illic apparebit. & ut qui despectus habebatur. forte appareat dignus.
& qui aliquid esse putabatur. Inueniatur reprobus. Omnia enim nuda erunt
In die iudicii & tunc laus erit bene agenti uel cogitanti. Hic eni qui lauda
tur. imp babile est an dignus sit. Sicut & alio loco dic. Non enim qui se ip
sum commendat pbatus est. sed quem dns commendat. quem utique
nihil latet. Haec aut fratres transfiguraui in me & apollo pter uos.
ut in nobis discatis ne supra quam scriptum est. ut non p uno infletur
aduersus alterum. Transfigurauit hec in se & apollo. dum spendo a
postolorum glorias & tradiciones puersas sub sua psona & apollo eua
cuat. Summatim illos designans non singillatim. ne maior forte dis
cordia in populo nasceretur. Nemo eni audiens nomen suum taxari.
aut eius cui fauet contentus est tacere. Tacito aut nomine si quis audi
ens ac si de se intellegat dictum dissimulat. Sub hac ergo pposicione
euacuauit psonas illorum cum dicit. Ego plantaui apollo rigauit & c.
Ut in his discerent. nihil dandum hominibus. Quis enim te discernit. Id est
sunt aliqui. quam plus accipientes in baptismate. aut in doctrina ceteros
dicant minus consecutos. Hoc his loquitur. qui baptizatos ab aliis. plus
aliquid esse putabant. Quoru eloquencia seducebantur. ut fuco quoda colore
puersa recta putarent. Tanta enim discordia erat in populo. ut mul
ta essent studia diuersarum parcium. & sic omnia dicta sua aptauit
apostolus sine manifestacione nominum omnibus partibus ut cum legeretur
epistola unaquaque pars ad se dicta susciperet. audiens quod causis sug

Intendi cognosceret. Quid autem habes quod non accepisti. Nihil illum
bonum ultra dicit consecutum ab aliis. quam ab eo acceperat. Ideo frustra
quaeri. Quod enim habent ab apostolo acceperant. Ad unum autem
uidetur loqui. quia ad partem plebis loquitur. Si autem accepisti quid
gloriaris quasi non acceperis. hoc quasi insultatores apostoli agebant
p(er) imperitiam. ut eadem audientes quae ab apostolo iam didicerant. illu(m)
euacuantes de horum magisterio gloriarentur. Eloquentia eni(m) commen
dati. p(rae)dicationis gloria(m) in se conuertebant. Apostolus uero secon
temtabilem uolebat uideri. dum modo d(e)i gloriam faceret acceptabilem.
Iam saturati estis. diuites facti estis sine nobis regnatis. Ironia est sicut di
cunt. Irascentis enim uerba sunt. non confirmantis. In quibus enim tanta
uicia arguit. regnare illos dicit. Sic enim putabant gloriantes de his que
a pseudo apostolis tradebantur. Et utinam regnaretis ut et nos uobiscum reg
naremus. Ut pius pater etiam ingratis filiis bene optat. Quid enim fieri
poterat. ut sine apostolis regnarent. quicquid enim non ab apostolis
traditum e(st) sceleribus plenum est. Sic tamen fuerat ordo dicere. ut
nobiscum regnetis. Sed quia premiserat et utinam regnetis. alit(er)
dicere non potuit nisi ut et nos uobiscum regnemus. Regnare aut(em)
est. de spe et p(ro)missis xpi securum esse. et gaudere in his quae aduer
sa p(ro)pter nomen xpi accidunt. Lucru(m) enim adferunt. non detri
mentum. Unde alio loco dicit. Cum infirmor. tunc potens sum.
Puto eni(m) nos d(eu)s apostolos nouissimos ostendit. quasi morti destinatos.
hoc ideo p(er)sone suae deputat. quia semp(er) in necessitate fuit. p(er)secuti
ones et pressuras ultra ceteros passus. Sicut passuri sunt enoch et
helias qui ultimo tempore futuri sunt apostoli. Mitti enim habent
ante xp(istu)m ad p(rae)parandum populum d(e)i. et muniendas omnes ecclesias
ad resistendum anti christo. quos et p(er)secuciones pati et occidi leccio a
pocalipsis testatur. Horum ergo tempus suo tempori comparauit
apostolus dicens. Quasi morti destinatos. Ad hoc enim uenturi sunt

ut occidantur, Quia spectaculum facti sumus. huic mundo & angelis
& hominibus. Quia erunt spectaculum & enoch & helias usque adeo.
ut corpora eorum in platea proiciantur in conspectu totius populi infidelis.
Ita & apostoli spectaculum facti sunt. quia publice infidebantur. posi
ti ad iniurias & mortem quam passi sunt. Mundum autem: angelos
& homines dix. quia & angeli sunt mali. dicente dauid in psalmo sep
tuagesimo septimo. uexabat illos per angelos malos. & homines mali
increduli his iniuriç apostolorum oblectamento sunt. Mundus autem
idcirco infidelitas dicitur quia uisibilia sequitur. Nos stulti propter xpm;
Verum est quia amantes xpm. stulti sunt mundo. Uos autem pruden
tes in xpo. Qui prudens in xpo iudicatur a perfidis. non recte asserit xpm.
Denique marcion quia negat filium di & incarnari dnm potuisse. pru
dens est mundo. Et fotinus quia non fatetur xpm per id quod natus est
dm. sapiens uidetur mundanis. Nos infirmi. uos autem fortes. Infirmi
ideo quia sine adulatione & cum stulticia sicut uidetur mundanis
predicantes xpm. iniuriis subiciebantur. Uos autem fortes. Ideo fortes
quia sic profitebantur xpm ne offenderent homines. ut essent securi.
Uos autem nobiles. Qui enim xpm non fatetur quia abrahe promissus est
& ab initio predicatus. Hic nobilis contra xpm est. quia antiquitatem promissi
xpi alius deputat. Nos uero ignobiles. Ignobilis mundo est qui xpm quod
mundus denegat. ab initio profitetur. Hec igitur omnia supradicta quç
negare uidetur. confirmat. & quç quasi confirmare uidetur. negat.
Ita scientis enim uerba sunt. qui negando confitetur. & confitendo negat.
Usque in hanc horam. & esurimus & sitimus. & nudi sumus. & labora
mus operantes manibus nostris. Libere enim & iuxta fidem ueram sine
aliqua adulatione xpm predicantes. & gesta praue uiuentium arguentes. gra
tiam apud homines non habebant. & colaphizabantur. Idest iniuriis a
gebantur. & instabiles erant. quia fugebantur. nec in loco diu manen
tes plures docerent. Ideo & manibus operabantur. quia non solum.

gratiam apud homines non habebant. uerum etiam ab his accipere indignum
erat quietiori studebant. Sicut in psalmo centesimo quadragesimo.
Oleum peccatoris non inpinguet caput meum. Quia et libertatem arguen
di amittit. et peccat qui ab eo accipit. qui ideo dat ne corripiatur. Male
dicimur. et benedicimus. Maledicentes enim se hortabantur ad bonum.
Persecucionem patimur. et sustinemus. quia persequentibus se non resiste
bant. Blasphemamur. et obsecramus. Blasphemantes enim rogabant
ut permitterent reddi sibi racionem. Tamquam purgamenta huius mundi
facti sumus omnium peripsima usque adhuc. Non resistendo illi neque
uicem in malis reddendo. sed semper se subiciendo. Ut per pacienciam prouo
caret ad bonum. contemtibilis et despectus fiebat. Usque modo. id est usque
nunc etiam aput corinthios per quibus hec que supra memorat mala passus
est et quoniam humilitatem suam nihil proficere in his uidebat. queritur dolore
commotus tamquam subiectionem et iniurias nullum fructum habere
potuisse. sed et quod deterius est. in peius profecisse. Non ut confundam
uos hec scribo. hoc est. non ut ruborem uobis faciam hec scribo. Sed ut
corrigatis. quasi filios carissimos moneo. Adhuc se supplicem facit ne correpti
ad iram prouocati. ammonitionem eius spernerent. Id agit ut salutaris medicus qua
si putridum abscidens dolorem. elatum spe et blanditiis mitigat. ut eger se
curari permittat. Si enim decem milia pedagogorum habueritis in christo. sed
non multos patres. nam in christo ihesu per euangelium ego uos genui. His dictis
ostendit nullum posse eo affectu diligere quo ipse eos diligebat. Quis enim alie
nos filios suis preponat in amore. ac per hoc monita eius qui et plus tanta mala
passus est. non debere eos spernere. Obsecro ergo uos imitatores mei estote.
O beniuolentia sancti apostoli. qui obsecratur filios ut reuereantur patrem.
Hoc est sponte rogat egros. ut recipiant medicinam. In his tamen sui illos
imitatores uult esse. ut sicut hic multa extra pro salute eorum ab in
credulis passus est. et non cessit. dummodo per dies et noctes euangeliza
ret illis donum gratiae dei ita et illi manentes in fide eius et doctrina.

non reciperent falsorum apostolorum praua commenta. Sed p(er)sisterent con
temnentes obprobria. aut detracciones. ut patri suo sp(irit)ali inuiolatum
seruarent affectum. Ideo misi ad uos timotheum. qui est filius m(eu)s caris
simus. & fidelis in d(omi)no. Hortatur illos in hoc eodem timotheo. quem ideo
carissimum & fidelem filium obtestatur in d(omi)no. ut in hoc discerent quid pec
carent. Cum enim huic testimonium p(er)hib& arguit illos. Qui uos commo
ne faciat [ue]re uias meas que sunt in x(rist)po ih(es)u. sicut ubique in omni ecclesia doceo.
Per istum quem fidelem filium in d(omi)no confirmat. reuerti illos uult ad
regulam a se traditę ueritatis. Ut commoniti uerbis & exemplis operum
eius resipiscerent. Cognoscentes non perperę se fuisse ab apostolo doc
tos. quando eadem tenere omnes ecclesias discerent. Tamquam non es
sem uenturus ad uos sic inflati sunt quidam. Indignabantur quidam co
rinthiorum quia non ibat ad illos. non desiderio sed sup(er)bia. Quod qua
si indignos illos haberet. Cum magis apostoli hoc studium fuerit. ut
de indignis facer& dignos; Habebat ergo uotum eundi. sed maiora erant
quae agebat; Ueniam aut(em) cito si d(omi)n(u)s p(er)miserit; Post commonitionem p(ro)mittit
se ire ad illos. sed si d(omi)n(u)s p(er)mitter&; Ut quia plus scit d(eu)s quam homo si scir& ope
rę precium esse permitter&. Ut si non ir& d(omi)n(u)m noluisse ostender&. cau
sam que indignitas illorum. Et cognoscam non sermonem eorum qui
inflati sunt sed uirtutem. Confundit illos quia eum oblique uersa
rentur. Indignabantur. quasi digni essent ab apostolo uisitari. Nec
enim in sermone est regnum d(e)i sed in uirtute. Sicut regnum d(e)i non splen
dore uerborum commendatur. sed in uirtute signorum. ita & hi non
uerbis nudis. sed uirtute operum sp(irit)alium. dignos se ostenderent
ab apostolo uisitari. Quid uultis. In uirga ueniam ad uos. an in ca
ritate sp(iritu)s mansuetudinis. Terroris uerba infert. ut pudorem passi
qui inflati erant humiliarentur. Et si uere apostoli p(rae)senciam de
siderarent. preparent se ad excipiendum eum. Id est abluerent se
ab omni macula criminis. ut ueniens ad illos. leticiam haber&. quasi cu

filii carissimi. Omnino auditur inter uos fornicacio. & talis fornicacio
qualis nec inter gentes. Ut quia grauis sit istud peccatum ostenderet
nec ab his hoc dixit ammitti quidem nesciunt. Et per inde qua paena hic
multandus esset & ostenderet qui sub aeterna & diuina iusticia constitutus tanti
sceleris crimen admiserat. Ita ut quis uxorem patris habeat. Premissi cri
minis perdidit genus. Ut non solum illum aperte reum mortificaret. sed
& adherentes illi non inmunes a crimine demonstraret. In quo enim dif
ficile peccatur plus facit reum. Et uos inflati estis. & non magis luctum
habuistis. Superbiam illorum in tantum humiliat. ut non querulos iam. sed
magis supplices faciat. Erant enim & ipsi participes dum paterentur eum
tam ingentis facinoris secum incorreptum conuenire. ut omnes uno consilio
abicerent eum. si negaret emendare se. Sicut quis potestatem non habet
quem scit reum abicere. aut probare non ualet. Inmunis est & iudicis non est
sine acusatore damnare. quia & dominus iudam cum fur esset sciebat. Sed quia
non est accusatus. minime abiecit. Ut tolleretur de medio eorum qui hoc
opus fecit. Cognito opere isto. pellendum illum fuisse de coetu frater
nitatis. Omnes enim crimen eius sciebant. & non arguebant. Publice
enim nouercam suam loco uxoris habebat. In qua re neque testibus o
pus erat. neque tergiuersacione aliqua poterat tegi crimen. Ego qui
dem sicut absens corpore. presens autem spiritu. Id est absens facie. presens
auctoritate spiritus qui nusquam abest. Iam iudicaui ut presens. eum qui
sic operatus est. In nomine domini nostri ihesu xpisti congregatis uobis & meo spiritu
cum uirtute domini ihesu. tradere hunc satane in interitum carnis. Quoniam
omnis carnalis uoluptas a diabolo est. Ac per hoc cum huic uoluptati re
mittitur. traditur satane. Caro enim hoc habet in natura. ut intereat.
Anima enim cum se iungit desiderio eius infirmans spiritalem suum ui
gorem. simul interitum patitur. Itaque sibi corruptor stupri
admissi erubesceret eiectum se. non interiret penitencia subsequente.
Nam omnium consensu & presencia. sed & uirtute domini ihesu. id est sentencia

cuius Legatione fungebatur apostolus. abiciendum illum de ecclesia. Cum ei
dicit. Tradatur satanae in interitum carnis. Et anima eni & corpus intereunt. quan
do quae contra legem sunt fiunt. sed in hac alter causa interitus carnis homini
deputetur. Quam quam eni omia peccata carnalem hominē prestent. hoc tamen
specialiter desiderium carnis est. quod sordib maculatum. animam cum corpo
re tradit gehennae. Quia uicta anima libidine carnis. fit caro. sicut & corpus rec
te gubernatum. spiale appellatur. Animus tamen est. qui aut uictus in lecebris.
totum hominē carneum facit. aut in uigore naturae suae manens carni prestat ut
spialis dicatur. Ut sps saluus sit in diem dni ihu xpi. Tradi contaminatum supra
dictum satanę. ut sps scs saluus sit In hominib aeclesiae in die iudicii. Nisi
enim eiectus esset. non fieret saluus sps eclę in die iudicii. Deserebat enim eum
nis contaminationis causa. & in die dni audi a spu sco inuenti. audirent au
dite dno. recedite a me. non noui uos. Sicut dix ad romanos. si quis aut spm
xpi non habet. hic non est eius. & in alia epla. nolite contristari spm scm di.
Si enim contristatur. deserit et non est saluus. non utiq sibi qui inpassibilis est.
sed nobis quibus datus est. ut p illum di filii esse pbemur. Res enim quę amitti
tur. salua non est. non utiq sibi quę ubicumq sit necesse est. sed ei a quo mit
titur. Non bona gloriatio ura. hoc est mala. Laeti enim erant. cum magis
contristari debuerint in fre tam acerbe peccante. sicut tristis fuit samuhel
in saule peccante. a quo crimine mali doctores aut dissimulabant. aut ne
glegentius arguebant. Sicut & heli sacerdos filios suos peccantes in dm. ne
amarus eis esset non eos arguebat. Nescitis quia modicu fermentu totam mas
sam corrumpit. Ita & peccatum unius quod cognitu non arguitur. multos con
taminat. immo omnes qui norunt & non deuitant. Aut cum possint arguere dis
simulant. Non enim sibi uidetur peccare. quando a nullo corri pitur aut uitat.
Expurgate uetus fermentu ut sitis noua consparsio sicut estis azimi. Hoc dupli
ci genere accipiendum est. quia est & fermentu humana doctrina. dicente sal
uatore. Cauete a fermento phariseorum. id est a doctrina. & ad malum ergo
doctrinā cauendā. & ad hanc causam dictum est. quia & eiecto fornicatore

uetus fermentum eiciatur. Ideo autem uetus quia antiqui erroris peccatum
est. Noua autem conspersio xpi doctrina est. Sicut estis azimi. A
zima ex causa non fermentatae farinae dicta. tunc cum filii israhel eiec
ti sunt de aegipto. ut fermentum uetustas haberet. Azima autem no
uitas. Abiectis enim ueteribus erroribus aegipciorum. innouam legem induc
ti sunt. Ita et corinthii post paganorum errores in euangelium xpi induc
ti sunt. Hortatur ergo ut secundum professionem suam quam ab apostolo sub
nomine xpi acceperant. et in uetere iam uita noue cultores. hoc est azimos
esse. Etenim pasca nostrum immolatus est xps. Secundum legem docet
nouitatem paschae racionem consistere. et ideo xpm esse occisum. ut ex
eo noua predicacio. ut qui paschae racionem colimus. ueterem uitam non se
quamur. Pascha itaque immolacio est non transitus. sicut quibus
dam uidetur. Prius enim pascha. et sic transitus. Quia ante exem
plum est saluatoris. et sic signum salutis. Nec enim ante signum.
quam crux. Nam occiso uespere agno in aegipto filii israhel pascha egerant.
ex cuius sanguine postes signauerunt. ut noctu transiens angelus. ea loca
non contingeret. que sanguine agni fuerant oblita. Itaque festa celebre
mus. non in fermento ueteri. hoc est leticiam habentes renouacionis. fac
ta ueteri fugiamus. inmundiciam omnem abicientes a nobis. que est cor
rupcio. Quia sicut fermentum totam massam corrumpit. Ita et mala uita
totum hominem. Ergo ut non solum a turpitudine uitae nos obseruemus
sed et ab iniquitatis studio. adiecit. Nec in fermento malicie et nequi
cie. sed in azimis sinceritatis et ueritatis. hoc est ut sinceritas mun
dam uitam faciat. ueritas autem omnem fraudem excludat. Scripsi uobis
in epistola ne commisceamini fornicariis. Scripsisse se significat. prius
ubi commonet illos ne coniungerent se male uitae hominibus. et quia
non intellexisse forte ea que scripserat uidebantur. nunc in hac epistola
quid scripserit interpretatur dicens. Non utique fornicariis huius mun
di. Sed a fratribus talibus scripsi recedendum. Aut auaris. aut rapa

cibus aut idolis servientibus. alioquin debueratis de hoc mundo exisse.
Igitur intellectum eorum arguit. qui putabant fore. quia abstinere debuis
fornicariis. aut avaris. aut rapacibus. aut idolis servientibus p[er] hibuiss&
non a fratribus. Et ideo illum qui uxorem patris habebat. inter se non
egre ferebant. Siquidem his commiscemini inquit. melius erat mortuos.
Compendium est enim male agentibus. si cicius moriantur. quam diucius
in peccatis versentur. Nunc aut[em] scripsi vobis non commisceri; Si is qui fr[ater] no
minatur. e[st] fornicator. aut avarus. aut idolis serviens. aut maledicus. aut ebri
osus. aut rapax. cum huiusmodi nec cibum quidem sumere; Cum infideli n[on] prohi
buit. cibum sumere. quippe cum dicat. Si quis vos vocat ex infidelibus ad
cenam. & vultis ire. omne quod appositum fuerit manducate. Ideo ait
Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Verum est quia p[ro] fidos
episcopus non potest iudicare. Cum fratre au[tem] in quo vicia hec reppen
iuntur non solum sacramenta non edenda. sed nec communem esca docet
ut erubescat cum vitatur. & corrigat. Nonne de his qui intus sunt vos
iudicatis? Iudicat quis. dum discernit cui fratri adhereat. quem arguat
quem devitet. Nam eos qui foris sunt. d[omi]n[u]s iudicat. Superius noluit ut
ante tempus iudicare. hic non p[ro]hibet. sed superius incognita p[er] suspicione
maxime de rectore p[ro]hibuit iudicare. Quia d[eu]s solus est iudicare occulta
hoc au[tem] loco ut fratres fratrem examinent & u[bi] iubet. Sicut alio loco
dic[it]. Vos ipsi vos temptate si estis in fide ipsi vos p[ro]bate. Qui au[tem] fo
ris sunt. in die iudicii damnabuntur. Quia dix[it] d[omi]n[u]s qui non crediderit
iam iudicatus est. In quo enim spes non est p[ro] mortuo habendus est.
Auferte malum a vobis ipsis. Adhuc commonet ut discernantur in aliis
& operibus & hominibus. Audet aliquis v[est]rum adversus alterum ha
bens negocium iudicari. apud iniquos & non apud s[an]c[t]os? Iniquos
duplici genere significat. Quia & non credunt. & leges a d[e]o mundo
creditas cum adulacione interpretantur. auctoritatem horum ido
lis deputantes ideoque iniqui sunt. Et quia in ecl[es]ia magis lex est

ubi dns legis timetur. melius dic apud di ministros agere causam. Facilius
enim dedi timore sententiam legis ueram pmunt. An ignoratis qm sci
de mundo hoc iudicabunt. Nihil otiose dic apostolus. Ideo enim hunc
mundum dixit ut ostendat & alterum. Quia & iohannes apostolus no
lit ait diligere mundum. Et dns in euangelio. sic inquid dilexit ds hunc
mundum & cetera. Hic ergo mundus in errore est. non ille superior.
ad cuius similitudinem hic factus est. Unde homo hic positus est ad ima
ginem di factus ut sicut in superiori mundo ab uno do sunt omnia ita &
in hoc ab uno homine. omnes haberent originem. Hinc est unde moyses
in deutero nomio. Cum diuideret inquit altissimus gentes. quemadmo
dum dispersit filios adę. statuit fines gentium. secdm numerum an
gelorum di. Quid tam apertum. hunc mundum superioris ee imagi
nem certa ex causa. est enim hierusalem inferior. & illa superior quam
matrem nram uocat idem apostolus. Est inferior paradisus in quo homo
positus. mandatum & ut operaretur ibi & custodiret accepit. Est ille ce
lestis. in quo raptus apostolus audiuit uerba archana. Iudicabunt er
go sci hunc mundum. quia exemplo fidei illorum perfidia illorum dam
nabitur. Et in uobis iudicabitur hic mundus. Tunc iudicatur hic mundus
in nobis. si opus perfidorum hominum non inueniatur in nobis. Indigni sunt
ergo huius modi. qui & iam de minimis iudicent. Hoc est non sunt iniq.
indigni hi qui ipsum mundum iudicaturi sunt. ea iudicare quę mundi
sunt. Nescitis qm angelos iudicabimus. Addit plus. dicendo ange
los iudicabimus. id est potestates spitales. Quas alio loco tradit in ce
lestibus degere. eodem genere iudicandos angelos a nobis. quo & mun
dus iudicabitur. Secularia igitur iudicia si habueritis. contempti
biles qui sunt in eccla. illos ad iudicandum constituite. Secularia
iudicia sunt. ad corpus ptinentia. ut corporea. & quia non sic fi
eri debet. adiecit. Ad uerecundiam uram dico. Ne supra quia
negocium nominauit. sed quale non significauit. Sunt enim

& diuina negotia dicente eodem adiutor negotii mei. Et saecularia forte
iudicia quia prohibuerat apud perfidos agenda. quamuis in ecclesia sicut audie
rant a qualibus cumque tamen putarent audienda aut terminanda ad
ruborem eorum ait. Contemptibiles qui sunt in ecclesia illos ad iudicandum
constituite. Sunt enim in ecclesia & lignea uasa. tam ergo inmeritabiles
& inconsideratos eos significauit ut imperitos forte ex fratribus iudi
ces eligerent. Hoc de experto apostolus. Sciebat enim quam tepidi
& impudici in reliquis causis fuerant deprehensi. Sic non est inter uos
quisquam sapiens. qui possit iudicare inter fratrem suum. Quia ergo
sunt inquid sapientes fratres. aliqui horum eligantur ad iudican
dum. quorum iudicium miretur mundus. Magnus enim pudor
est. si inter eos qui iudicuntur iuxta ius euuangelicum. Ideo autem
fratrem iudicem eligendum dicit. quia adhuc rector in ecclesia illorum
non erat ordinatus. Sed frater cum fratre iudicio contendit & hoc apud
infideles. Manifestum est quia infideles aut arbitros ut sol&
fieri postulatos significat. aut iudicem publicum. cuiu dici sol& ho
die dies sacrorum est. uis dici non potest. Iam quidem omnino
delictum in uobis est quod iudicia habetis inter uos. Peccatum
esse significat quia frater cum fratre litigat. cum danda opera sit
ut concordes sint quasi germani. Maxime cum fides nostra pa ei stud
at. Quamquam enim christianus litigare non debeat tamen si grauis
fuerit & quod contemni non posset causam ad ecclesiam deferat
ne & damnum ad praesens & offensionem fortem incurrat. Qua
re non magis iniuriam accipitis. quare non magis fraudem patimini
sed uos fraudatis & iniuriam facitis & hoc fratribus. Nunc hos cor
ripit quorum iniustitia iurgium generatur. Quia non solum per frau
dem admissam rei. sed & partem habent delicti illorum qui coacti
iniuria aut fraude eorum. infideles rogant ad iudicandum. Etiam
fraudem aut iniurias inlatas persequi non deberent. non solum uin

dicant. sed et ipsi fraudem et iniurias faciunt. ut punienda exempla fratrib(us)
tribuant. Ut quid aliis facere credatur. qui non parcet suis. An nescitis
quia iniqui regnū dī non possidebunt. Hoc dicens ostendit illos non nesci
os peccare. ac per hoc grauius uindicandum. Si enim inmisericordes rei
sunt apud dm̄. quanto magis iniqui. Nolite errare neq(ue) fornicarii
neq(ue) idolis seruientes. neq(ue) adulteri. neq(ue) molles. neque masculor(um)
concubitores. neque fures. neque auari. neq(ue) ebriosi. neq(ue) maledici. neque
rapaces regnum dī non possidebunt. Non hec ideo memorauit quasi nesci
rent. apud quos annum & sex menses sedit. docens euangelium dī.
Sed commonuit ut resuscitaret illis reuerentiam legis & meritum ad regna
celorum. Et hec quidem fuistis. Ne omnibus hoc adscribere uideretur
aut certe omnes ab his criminibus inmunes faceret si taceret. p(ro)bauisse
enim uidebatur. non reuelasse crimina illorum. Idcirco sic ait. &
hec quidem fuistis. & ne ad iram illos p(ro)uocaret. adiecit. Sed abluti
estis. ut agnoscentes crimina rei facti. statim respirarent audientes.
Solent enim aliqui pudorem pati et corrigere. cum de se audiunt bona. + Haec
omnia beneficia puritatis. in baptismate consecuti noscuntur. quod est
fundamentum euangelice ueritatis. Illic enim omnibus peccatis deposi
tis abluitur credens. et iustificatur dn̄i nomine p(er) sp̄m dī nostri. Ut filius adoptet(ur).
Per haec ammonet illos quanta et qualis sit gratia quam p(er) eorum traditionē
assecuti sunt. Postea uero contra hanc regulam fidei inpulsu malorum doc
torum sentientes. his beneficiis se exuerunt. Unde id agitur.
ut reuocet illos ad primā sententiā. ut recuperent quod fuerant
consecuti. Omnia mihi licent. sed non omnia expediunt. Ut liceat
fornicari. non tamen expediat. Sed quomodo licet quod p(ro)hibetur. aut
certe si omnia licent. nihil potest dici inlicitum. sed licet non tamen
expedit. Haec susurrant potius quam asserunt. aut inmemores
aut neglegentes. Dixit enim iohannes baptista ad herodem. Non
licet tibi habere uxorem fratris tui. Sed forte iohannes expers

+ Sed sc̄ificati estis. sed iustificati estis in nomine dn̄i nr̄i ih̄u xp̄i & sp̄u dī nr̄i

fuerit humani eloquii inspiratus misterio · quasi hoc est dicere debuit
licet tibi sed non expedit ·· Sed & dr̄ similiter mulieri chananee an:
Non licet accipere panem filiorum · & mittere canibus ad manducandū
& iterum dn̄s dicit iudeis ·· Non legistis quid fecit dauid cum esurir&·
quomodo intrauit in domum dn̄i · & panes ppositionis accepit quos
non licebat edere · &c&c ·· Omne ergo quod phibetur · non lic&.
Sed aliquando interueniente aliqua causa · non expedit ·· Omnia
mihi licent · sed ego sub nullius redigar potestatem ·· Omnia sibi
licere dicit ea scilic& que co apostolis eius licuerunt · quę & lex
contin& naturalis · Non moysi; quia multa phibuit moyses ppter
duritiam cordis populi increduli · & ceruicosi ·· Tamen si ad causā
respicias · aliud fuit in sensu apostoli · ut hec loqueretur ·· hęc enim
p̄misit postea acturus hanc causam · sicut fecit & de illo qui nouerca
a̅m miserat · Proponit enim designans quid acturus est postea · De
inque statim ad superiorem sensum breuiter interim recommen
data redit ·· Hoc enim ideo dix quia licebat illi ab his sumptus acci
pere ·· Sed quo sciebat pseudo apostolos occasionem querere ac
cipiendi · noluit ab his accipere · Ne causa ueritatis uigor euange
lice ueritatis torpesceret ·· Si enim ab his accipere& quos in uitiis
uiuens argueba t · auctoritatem magisterii concessam sibi a dn̄o in
clinabat ·· Non enim potest constanter argui · a quo accipitur.
Maxime cum ideo promptus ad dandum sit · ut sibi humili& pp
situm ·· Unde & dicit sed ego sub nullius redigar potestatem · Esca
uentri & uenter escis · ds̄ autem & hunc & hanc destruet · Destructio
uentris est cum edendi cessat officium ·· Esce uero destructio tunc
erit / quando steterit natiuitas · Pseudo apostoli autem qui non
utique religionis causa sed questus circuibant / peccantibus arma
nesse nolebant ·· Corpus autem non fornicationi sed dō ·· Nunc
redit ad superiorem sensum ·· & dn̄s corpori · subauditur in mor

talitatē resuscitato prestabit. Corpus enim dō dicatum dono spiritali
remunerabitur merito ducis id est animi. Deus uero & dnm suscitauit
& nos suscitauit p uirtutem suam. Idem sensus est quem exemplo
uoluit dominice resurreccionis firmare. Uirtus tamen di xps est
qua nos suscitauit & ipsum dnm. hoc dix. Quia ipse dns corpus suū
suscitauit. Sicut & ipse dns ait. Soluite templū hoc & in tribus diebus
excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. quibus tamen uide
tur propter libertatem concessi arbitrii dixisse apostolum. Omnia mihi li
cent. et cet. Nescitis quia corpora ura membra xpi sunt. Corpora nra
membra xpi sunt. sed in nouum hominem qui secundum dm creatus ē. quia
ipse est caput ecclesie. Tollens ergo membra xpi faciam membra meretri
cis? absit. Absit ait. quia meretrici herentia membra desinunt esse mem
bra xpi. An nescitis quia qui adheret meretrici unum corpus efficitur.
Hoc dicit. quia qui contaminacioni se admiscet. unum fit cum eo cui admis
cet. Fornicacio enim ambos unum facit. Ut quomodo in natura sic et in
macula unum sint. Erunt inquit duo in carne una. Manifestum ē
ut quia mulier de uiro est. ambo in carne una sint. Qui autem ad
heret dno. unus sps est. Qm in bene agentibus sps di est. communis
cum dō est hominibus. Fugite fornicacionem. Recte fugiendam mo
net fornicacionem. p quam filii di fiunt filii diaboli. Omne pec
catum quodcumque fecerit homo. extra corpus est. Qui autem for
nicatur. in corpus suum peccat. Ostendit grauissimum ee peccatū
quia ex hoc omne deperit corpus. in ceteris autem peccatis porcio
perit. non totum. Totum enim corpus. uir est & mulier. Quia por
cio uiri est mulier. Quicumque enim aliud peccatum ammiserit
extra se peccat. Fornicatius uero. in carnem suam peccat. Agesila
quo uitam finiat. aut ferro se trucidet. non in corpus suum uidetur
peccare. sed in animam cui uim facit. Fornicari autem. corporale
delictum est quod & corpus contigit & animam. Non enim sine de

siderio carnis quia hab& etcaro pprium motum. Anima concupiscit ut peccet incarnem quamuis sine anima nihil possit. pidquod incarne que extra est peccat. Ad originem enim retulit. in corpus suum dicitur peccare. Ut desinat a fornicacione. quasi sibi parcens. Nouaciano tamen hic qui fornicatur non in corpus suum uidetur peccare sed in xpi. Alter hoc pnunciat ut etiam illum qui fornicatur. in spm scm dicit peccare. ppt causam qua abscisus est ab ecclesia. Hoc nulla racione astrui potest. Corpus enim xpi non est unus aut duo xpiani. sed omnes. Singuli autem membra sunt. Quomodo au qui fornicatur in xpi corpus peccat. cum non omnes contamin&. Quod si ita esset ut nouaciano uidetur. ceteta omnia peccata extra dm essent. & sola fornicacio peccatu esset in dm. Etiam qui uadit ad idola non peccat in dm. neque qui negat in psecucione. Quia omne peccatum quodcumque fecerit homo. extra corpus xpi est sicut illi uidetur. Sicut & hoc alter uoluerit pnunciare. ut negat aliquod extra corpus xpi esse peccatum. cogitur dicere quia omnis quicumque quodcumque peccatum fecerit in dm peccat & in spm scm. Ut et fur & piurus. & mendax in spm scm peccare dicatur. & quomodo est illud quod ait dns. quia omnia peccata & blasphemia remittentur hominibus qui autem blasphemauerit in spm scm. non remittetur ei neque hic neque in futuro. Apparet utique exceptis ceteris peccatis. aliud ee peccatum. quod dicitur in spm scm. Quibusda uerum uidetur quia qui fornicatur ideo in corpus suum dicitur peccare. quia ecclesie membrum est & se contaminans. in ecclesia peccat cuius membrum est. Dicendum est illi cum fornicatur quia non sibi sed in ecclesiam peccat. porro aute dicit apostolus quia qui fornicatur. pid quod in porcionem suam delinquet. in corpus suum peccat. An nescitis quia corpora ura templum est sps sci quem habetis a do. Superius templum di dixit hic templum sps sci. Quia in substancia hoc est sps sci. quod ds.

Hoc ideo dicit ut corpora nostra incontaminata seruemus · ut possit illic spiritus sanctus habitare ·
· Et non estis uestri empti enim estis pretio magno · Manifestum est quia qui emptus est non est s ·
sui arbitrii · sed eius a quo emptus est ut non suam sed illius faciat uoluntatem
et quia caro precio empti sumus · propensius domino nostro seruire debemus ·
Non offensus a quo nos redemit mortí nos reddat · Quam enim carissi
mo pretio nos emit · ut sanguinem suum daret pro nobis · Clarificate et porta s
te dominum in corpore uestro · Hoc est clarificare et portare dominum in corpore · ut secun
dum legem eius ambulemus · Per legem enim suam ipse uidetur in nobis ·
Portare tamen dominum · hoc est imaginem dei in rebus bene gestis ostendere ·
De quibus autem scripsistis mihi bonum est homini mulierem non tangere · s
Prauis sensibus pseudo apostolorum exigitur · qui in specias ypocrisin ·
ut puriores ceteris uiderentur · spernendas docebant · Haec per epis
tolam ab apostolo requirebant · Qui enim non oblectabantur hac senten
tia · pretermissis ceteris · hoc solum requirunt · Quibus tamen respon
dit · bonum esse quidem mulierem non tangere quamquam non illi istud
simpliciter assererent · Tamen propter fornicationem · Hoc est ne quid s ·
contra legem admittatur · cum quando quod lex non prohibet utatur ·
Unusquisque suam uxorem habeat · et unaquaeque suum uirum habeat · s
Solent enim qui compendium querunt errare · Quod enim fieri posset
ut dicente apostolo ab uxoribus suis se abstinerent · quos in tantis uitiis repperit · Ideo
ergo non permittit ne alienis se abstinentes · inconcessa presumerent · sicut
faciunt manichei · Uxori uir debitum reddat · similiter autem et uxor uiro · s
Inuicem sibi subiectos in hac causa quia unum corpus sunt · una illorum
sit et uoluntas in lege naturae · Mulier sui corporis potestatem non habet s
sed uir · Similiter et uir sui corporis potestatem non habet · sed mulier · s
Hoc dicit · quod neque uiro neque mulieri liceat corpus suum aliis tradere
Inuicem debitores sunt in hac causa · ne peccandi daretur occasio · Nolite s
fraudare inuicem · Hoc dicit ut conueniat illis inter uxoria · ne dissensio
generet fornicationem · Nisi forte ex consensu ad tempus · Id est ut ex s

condicto abstineant propter graciarum acciones. Ut uacetis oracioni. Qua
quam enim sine intermissione orandum sit. meditacio enim hec omni
die facienda est. tamen ut oracioni insistatur. hinc et uacandum precepit. interposi
tis temporibus ad dominum promerendum. Ceterum miseretur. mundus exoran
dus est. Quamuis munda sint conubia. tamen etiam a licitis abstinen
dum est ut facilius ad effectum deducatur oracio. Nam et in lege sci
ficari uolentes inter cetera. etiam ab uxoribus passi iussu domini temperabant
ut fierent sanctiores. Cum quis etiam concessa non contingit. osten
dit se uelle quod precatur accipere. Ceterum ad idipsum reuertimini.
Quoniam coniugiis consilium dat. ut ad idipsum reuertantur abstinentes
se ab uxoribus suis. ut possint dignius accipere corpus domini. Ne uos temp
tet satanas. propter incontinenciam uestram. Interpositis diebus abstinen
dum monet. ne occasio detur diabolo. sicut dicit petrus apostolus. Ecce
diabolus uelut leo rugiens circuit. querens quem deuoret. Si enim
causa filiorum creandorum ducitur uxor. non multum tempus con
cessum uidetur ad ipsum usum. Quia et dies festi et dies purgationis. et
ipsa ratio conceptus et partus. iuxta legem cessare temporibus his debere
demonstrat. Hoc autem dico secundum indulgenciam. non secundum
imperium. Manifestum est ideo hoc illum dare consilium. ut fornica
cionem excludat. non ut ad meliorem uitam tendentibus iter claudat.
Uolo autem omnes homines esse secundum meipsum. Quantum ergo ad
beniuolum et sollicitum magistrum pertinet omnes tales si fieri posset
uolebat esse sicut seipsum. Qualis autem ipse erat. mox in subiectis os
tendit. Sed unusquisque proprium habet donum ex deo. alius quidem
sic alius uero sic. Hoc est unusquisque. iuxta uotum suum donum dei
habet. ut uelle ipsius nutu dei possibilitatem consequatur. Ideo non de
bet quis constringi. ne a licito prohibitus inlicita ammittat. Sed ipse sibi
eligat quod sequatur. Dico autem innuptis et uiduis bonum est illis
si sic permanserint sicut et ego. Non dicit et bonum est innuptis ut sint

sicut & ego· nisi esset integer corpore. Nec diceret omnes homines uolo esse
sicut me ipsum.· Si enim habuit uxorem & hoc dix. uirgines esse uoluit sed
coniugatis ista dabit.· Si enim a puericia spū feruet ut huius rei studiū
non haberet. Quippe cum iuuen culis anticipatus sit a gracia dī.· Postquam
dix. unum quemque proprium donum habere a dō ostendit in qua re melius
est propensiorem esse.· Quia in eo adiuuatur quis quod uidetur auditate
mentis appetere.· Quod si se non continent nubant.· Imitari illos uult &
contendere ut si contineant.· Quod si impulsu carnis perseuerare se uiderint
non posse· quia nec sunt promptiores in eo ipso ut adiuuentur a dō.· Illū
enim dš iuuat quem uidet tota uirtute contendere nem bat. nubant itaque
si uri timeant. forte enim poterunt postea hoc adipisci.· Digesto enim im
pedimento reparat se uoluntas robustiore uirtute.· Melius est enim nu
bere quam uri.· Non id dix. melius est nubere quam uri· quasi bonum sit
uri· ideo melius.· Sed consuetudinem secutus est Solemus enim dicere me
lius lucrum facere quam damnum.· Uri uero est desiderus agi uel uinci.·
Cum enim uoluntas calori carnis consentit uritur.· Nam desideria pati
& non uinci inlustris uiri est & perfecti. His autē qui matrimonio iuncti sunt
praecipio non ego sed dns. Postquam innuptis & uiduis locutus est hos
alloquitur qui matrimonio iuncti sunt ore dominico; Uxorem a uiro
non discedere quod si discesserit manere innuptam. Hoc apostoli con
silium est ut si discesserit propter malam conuersacionem uiri iam in
nupta maneat, Aut uiro reconciliari quod si continere se inquit
non potest.· Quia pugnare non uult contra carnem uiro re
conciliētur.· Non enim permittitur mulieri ut nubat si uirum suum cau
sa fornicacionis dimiserit.· Aut apostasie aut simlicitte inpellente
lasciuia usum querat uxoris. Quia inferior non omnino hac lege utitur
qua potior.· Si tamen apostat et uir· aut usum querat uxoris inuer
tere· nec alii potest nubere mulier nec reuerti ad illum., Et uir uxore
ne dimittat.· Subauditur autem excepta causa fornicacionis & ideo

non subiecit sicut de muliere dicens quod si discesserit manere sic; quia uiro lic&
ducere si dimiserit uxorem peccantem. Quia non ita lege constringetur uir sicut
mulier. Caput enim mulieris uir est. Nam ceteris ego dico non dominus. Hoc dix
it ostendat quid proprio ore dominus iussit. & quid huius auctoritati concessit.
Quia & per ipsum dominus loquitur. ut enim an experimentum queritis eius qui
in me loquitur xpi. Si quis frater uxorem hab& infidelem. & haec consentit
habitare cum illo. non dimittat illam. Et si qua mulier hab& uirum in
fidelem. & hic consentit habitare cum illa non relinquat uirum. Hoc dix
it quia inter ipsa primordia. cum ambo utique essent gentiles. fiebat ut
unus ex his crederet; & quia horrebant per fidei culturam dei. similiter
& credentes contaminacionem preteriti erroris. ideo precepit ut si conten
ti essent habitare cum inmutatis. contenti essent & credentes esse cum
illis. Sanctificatus est enim uir infidelis in uxore fideli [illegible] sanctificata
mulier infidelis in uiro fideli. Habere illos beneficium bone uoluntatis
ostendit. quia horrorem nominis xpi non habent & adtincionem hospi
cii pertinet in quo signum fit crucis quo mors uicta est. sanctificacio enim est.
Alioquin filii uestri inmundi essent. Inmundi essent filii eorum. si dimit
terent uolentes habitare secum & aliis se copularent. essent enim adul
teri. & per hoc. & filii eorum spurii. ideo inmundi. Nunc autem sancti sunt.
Quia de coniugiis licitis nati sunt & quia sub creatoris ueneracione nati sunt
propensiore ex parte. Quia sicut quicquid per dedicacionem idolorum fit
inmundum est. ita & quicquid sub dei creatoris profeccione fit. sanctum est.
Quod si infidelis discedit discedat. Propositum religionis custodit preci
piendo. ne xpiani relinquant coniugia; Sed si infidelis odio dei discedit
fidelis non erit reus dissoluti matrimonii. Maior enim causa dei est.
quam matrimonii. Non est enim frater aut soror seruituti subiectus in huius
modi. hoc est ne debetur reuerencia coniugii ei qui horr& auctoritate
coniugii. Non enim ratum est matrimonium. quod sine dei deuocione
est; & per hoc non est peccatum ei. qui dimittitur propter deum si alii se

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

iunxerint: Contumelia enim creatoris. soluit ius matrimonii circa eum qui
relinquitur. ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens. & in deum &
in matrimonio peccare dinoscitur. quia noluit sub dei deuocione habere con
iugium. Itaque non est ei fides seruanda coniugii. qui ideo recessit ne au
diret auctorem esse xpianorum deum coniugii. Nam si esdra dimitti fecit ux
ores. aut uiros infideles ut propicius fieret deus nec iratus si alias ex genere suo
acciperent. non enim ita preceptum his est ut remissis his alias minime du
cerent. quanto ergo magis. si infideles discesserint liberum habebit arbitrium
si noluerit nubere legis sue uiro. Illud enim non debet imputari matrimo
nium. quod extra legem dei factum est. Sed cum post cognoscit & se emen
dat dolet se deliquisse ueniam meretur. Si autem ambo crediderint per cogni
cionem dei confirmant coniugium. In pace autem uocauit nos deus; Certum est
quia non oportet litigare cum eo qui discedit. quia odio dei discedit. & per hoc
re dignus habendus est. Quid enim scis mulier. si uirum saluum facias
aut unde scis autem si uxorem saluum facias. hoc dicit quia forte possunt
credere qui non abhorrent nomen xpi. Nisi unicuique sicut deus diuisit.
Diuisit deus unicuique quando saluetur. hoc est credere & sustinet illum ;
Sic & hic docet expectandos eos. nec scandalum de his pati debere. Quia
custodienda est spes illorum. Si enim discesserint ipsi. dissimulandum
ab his. Unum quemque sicut uocauit deus ita ambulet. Hoc est ut si
matrimonio iunctus est qui credit non deserat. neque uir neque
mulier. sed sic maneat siue iudeus siue grecus. Sicut in omnibus ec
clesiis doceo. Ut suadeat. non se aliter his tradere quam ceteris ,
Ut cum ceteros huius fidei hoc doceri audiunt. promptius adsequan
tur. Facile enim quis inclinatur. si uiderit socium consensisse. Cir
cumcisus aliquis uocatus est non adducat preputium. Hoc est quod
dixit ita ambulet sicut uocatus est. ut iudeus factus xpianus. non
putet se forte indignum quia preputium non habet dans gloriam prepu
cio. In preputio quis uocatus est non circumcidatur. Ut gentilis uocatus

non estimet se debere circumcidi per id quod filios abrahae audit ꝑponi.
Nec enim quia circumcisi sunt ꝑponuntur sed merito abrahę cuius filii sunt in
utroque si credant. si quo minus peiores erunt gentilibus. Ceterius est enim
fuisse & non ee. quam numquam fuisse. Circumcisio nihil est & ꝑpucium
nihil est. manifestum est quia nec obest nec ꝓdest. sobseruatio mandatorum di
id est fides ꝑpucium fac dm̄ si bonis operibus adꝓbetur. Unus quisque in ea uo
catione in qua uocati estis. in ipsa ꝑmaneat. Hoc firmat quod supra dix.
Seruus uocatus es non sit tibi cura sed & si potes liber fieri magis utere. Hor
tatur ut bene seruiens. de di timore carnali dno. dignum se faciat liberta
te. Ne audiens forte seruus uocatus es. non sit tibi curę. Neglegencior
ess& circa bonos actus carnalis dni. & doctor in xp̄o plasphemaretur. Et
nec ille dm̄ ꝑmoretur quia mihi stetterius bene seruiens meritum sibi col
locat apud dm̄. Quia dix dns qui in minimo fidelis est. & in magno fide
lis est. Qui enim in dno uocatus es seruus. libertus est dni. Ereptus eni
a peccatis quę uere seruos ꝓbant libertus fit. Hic enim omnino seruus
est. qui inprudenter agit. sic & ueteribus placuit. qui omnes sapientes
liberos appellarunt. Inprudentes aut̄ oms seruos. Unde salomon. ser
uo inquit sapienti liberi seruient. Hic ergo qui credit quasi seruus sit
ad tempus quia rem facit prudentem ut credat in xp̄m libertus sit dni.
Si enim peccata seruos faciunt sicut cham filius noe peccati & inpruden
cię causa factus ē seruus. Cum enim accipit quis remissione peccatorū
libertus efficitur. Similiter & qui liber uocatus est seruus est xp̄i. ꝑfec
tus est ex libero seruum fieri xp̄i. Liber enim erat a dō quod maximum
crimen est. & ideo amissa & contraria libertate condicionem sorti
tus est quę prodesset sicut dicit dns; Tollite iugum meum super uos qui
a suaue est & onus meum leue est; Superbiā quippe abscidit & unitate
fecit. ut neque seruus pudore condicionis despectum se putet. neque li
ber elacione mentis inflatus seruo se supponat. Precio empti estis
nolite fieri serui hominum. Uerum est quia tam caro empti sumus. ut

a nullo redimi potuissemus. nisi a xp̄o qui omnium dives est; Qui ergo pretio
emitur. magis servire debet ut aliquatenus vicem reddat emptori. A d̄o ergo
empti id est a xp̄o servi hominum esse non debent. Servi autem hominum hi sunt
qui humanis se subiciunt superstitionibus. Apostolus autem tamen illud memo
rat quod in capite epistolae reprehendit. eo quod dicerent ego sum pauli et reliq.
Dedit tamen articulum ad fatendum d̄m xp̄m. quando servos xp̄i non ho
minis servos appellandos ostendit. Unusquisque fr̄s in quo vocatus est
in eo permaneat apud d̄m. Hoc est quod supra dixit. Quod ut plene commen
det iterat. De virginibus autem preceptum d̄ni non habeo. Hoc ad scripta
illorum respondit. sicut supra dixi de quibus autem scripsistis mihi et cet.
Consilium autem do tamquam misericordiam consecutus a d̄no ut sim fidelis.
Preceptum se de virginibus negat accepisse. quia non poterat auctor con
iugii rem adversam nuptiis imperare. ne factum suum pristinum accu
saret. Consilium autem at d̄o non quod displiceat neque quod adulatione
fucatum sit. Quia ad hoc gratiam consecutus est. ut idoneus sit in dan
dis consiliis salutaribus. Existimo ergo hoc bonum esse propter presentem
necessitatem quia bonum est homini sic esse. Bonum dicit esse virginem
permanere. Ut hoc absolutius ostenderet. propter presentem necessitatem
ait. quia bonum et optimum est. Et inter bonum et optimum. nihil
tam preclarum atque utile esse cognosceretur. quam est virginitas. Qui
a non solum apud d̄m virginitatem commendatiorem docet. sed apud vitam
presentem. dum necessitates temporis nescit. quas patitur coniugatio
et meroris partus. simulque orbitates filiorum ignorat. Ut ergo ad hanc
adsectandam hortaretur. presentis necessitatis exitia lucrari docet
hos qui illam dilexerint. Uterum non solum hanc apud d̄m locum meli
orem habere edisceant. verum etiam in presenti omni industria hanc ap
peterent. Unum est enim quod laborat. ut affectum carnis vincat. In
ceteris omnibus libera; Quia enim caro in origine sua est et natura. usus eius
suavis videtur et dulcis aspectus. ideo haec superare non brevis gloria est.

Uinctus es uxori: ne quesieris solucionem. Haec remediorum consilia sunt.
Dicit enim non debere quemquam absolui ab uxore nisi causa forni
cacionis. Frequenter enim suas dimittentes sub tegmine continencię
alias decipiunt refrigescente proposito. Sed si uult melius uiuere cum uxore
sua positus exhortetur illam ut sine scandalo purius uiuant. Solutus
es ab uxore: ne quesieris uxorem. Ut sciens hoc magis deo acceptum: &
a necessitate liberum non querat uxorem. Ita tamen ut & ceteris tem
peret. Si quo minus quid prodest desiderium carnis premere: hoc est
rem licitum spernere & inlicitis subiacere. Si autem acceperis uxorem:
non peccasti. Non utique peccat quia quod concessum est facit. Si uero
contempserit: meritum sibi collocat & coronam. Magne enim pacien
cie est hoc non contingere quod prohibitum non est. Si nupserit uirgo:
non peccabit. Non peccat quia apud dominum ex hac causa libera est. Tri
bulacionem tamen habebunt carnis huiusmodi. Hoc est ac si a peccato
liberi sint in hac tamen uita tribulaciones habebunt. Gemitus uen
tris nutrimenta filiorum: uictus tegumenta dotes egritudo appa
ratus domus uxoris necessitas mariti dominacio. Ego autem uobis parco.
Parcit: quando ad hec magis prouocat: que tribulaciones carnis & solli
citudines memoratas excludunt. Potest siquidem parcere cum permit
tit: & non contradicit uolentibus quod onerosum ostendit. Hoc
itaque fratres: tempus breuiatum est reliquum est. Breuiatum est tem
pus: & reliquum dicens: finem mundi imminere significat. Quam
uis sciret adhuc tempora superesse: sed aliter scribere non debuit: propter hos
qui lecturi hec timere sunt cum breue superesset tempus. Ne semper dum
longe esse putaretur dies iudicii aut non timeretur: aut falsum esse
aestimaretur. Illud autem quod dicitur cum adhuc longe sit immine
re multum proficit. Terrorem enim incutit ad meliorem uitam agen
dam hominibus. Denique hic in presenti: quam solliciti sunt hi: qui
apud iudices habent que agant: cum acturum dies dicitur immi

nere. Hoc sonat hic quod alio in loco dicit seductores. seductrices. Et qui
habent uxores ita sint. ac si non habentes. Quia enim mundi finis in
proximo est. non debere ad generandum esse sollicitos. Neque ad usum
ipsum de[hole]ditos. Et ut pensiores et uigilantes in diuinis operibus
exercitati circa curam legis imminenti proelio repugnent. Pressure
enim erunt quales numquam fuerunt et multi casuri sunt in laqueum
diaboli. Denique nullus nostrum uult tempore suo hec peruenire. timens pre
dictas a saluatore pressuras. Ideo sicut nobis optamus. consolemur et
alios. ut a generatione nos filiorum multorum abstineamus. Plus ora
tioni et dei seruituti subiecti. preuidentes diem iudicii. Nec et nos simus
inparati per inpedimenta necessitatis presentis. et illi incurrant quod
nos timemus. Etiam aliatis ergo temperare uult fidelis. ut non solum
innocentes sed et gloriosi uideantur. Concessa enim preterire. uirtu
tis est maxime. et prohibita non desiderare. non longe est. Et qui flent
tamquam non flentes. Scientes enim in proximo finem mundi. mox con
solacionem eorum futuram quia pro dei iustitia forte premuntur hac spe
muti eos consolantur sic. Et qui gaudent tamquam non gaudentes. In
presenti enim qui gaudent sciant mox luctum uenturum. eis uidelicet
qui mundo gaudent abicientes de dei iudicio. Et qui emunt tamquam
non possidentes. Credentes enim qui emunt. parum tempus superesse
mundo. sic agant ut non omnem curam in rem cito perituram inpendant.
Magis autem curam anime sue gerant. quam sciunt aeternam. Et qui utuntur
hoc seculo. tamquam non utatur. Id est ut non presumat de usu hoc.
quia cito peribit corruente mundo. Preterit enim figura huius mundi.
Quia finiri mundum dixit. ostendit figuram eius preterire. et hunc esse
finem. Id est non substantiam eius perire. sed formam. Itaque si forma
mundi peribit. dubium itaque non est. omnia que in mundo sunt in
terire. Ideo preterit. quia cotidie senescit mundus. Volo uos sine sol
licitudine esse. Omnimoda enim sollicitudine seculi in diuinis rebus propensius

uigilatur. Qui sine uxore est. cogitat quae dni sunt. quomodo placeat do.
Quomodo sine sollicitudine simus. ostendit dicens qui sine uxore est
cogitat que dni sunt. Amputata enim sollicitudine rei uxorie. que sola in
mundo ceteris grauior est. ad dnm promerendum animus e[…] riditur
Si tamen hac spe animus his molestiis se exuat. ut do magis [...] seruiat.
Qui autem cum uxore est. sollicitus que sunt huius mundi. quomodo pla
ceat uxori. & diuisus est. Cura enim uxoris & filiorum. cogitacio mundi
est. Nam inter cetera. solent aliquando res punienda admittere ne il
las offendant. sicut refert Zorobabel unus de tribus cubicularius arta
xerxis in libro hesdre. Magna enim amaritudo est in domo. uxor tris
tis. Diuisus ideo dicitur. quia non potest & diuinis insistere rebus. &
uxoris facere uoluntatem. Et mulier innupta & uirgo. cogitat que
sunt dni. ut sit sca & corpore & spu id est animo. Que enim spe ce
lestium mariti & filiorum sollicitudinem non suscipit. de dno cogitat
quomodo propositum do deuotum custodiat. Si tamen in corpore
mundo. animus terrena abiciens. celestibus studeat. Animus est
enim qui aut scificat aut polluit corpus. Quid enim prodest corpus
mundum habere. & animam pollutam. Cum merito anime aut hono
ratur corpus. aut damnatur. Nam que nupta est cogitat que sunt
mundi huius. quomodo placeat uiro. Lege enim maritali constricta
cogitat quomodo impleat uis maritalis officii. sub mundi necessita
tibus. Porro hoc ad uestram ipsorum utilitatem dico. Non ut laque
um uobis iniciam. sed ad id quod honestum est. Quo quibusdam as
perum & graue uidetur quod utilius & melius e propter consuetudi
nem temporalis usum. Ideo post tractionem redditam. hortatur af
fectum caritatis. Similiter hoc utilius ee hoc honestius ee. quod dic
honestum est. quia scm est & mundum. Utile uero. quia dignius est
apud dnm. & leue in seculo. Quid ergo dicimus si uirgines de do cogi
tant. & iuncte uiris de mundo. que spes relinquetur nubentibus.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

apud dm̄. si enim ita est. dubium est de salute illorum. Nam uidemus uirgines
de seculo cogitare. & matrimonio iunctas. dominicis studere operibus.
His uirginibus non inputabitur. sanctimonium a dō. & his matrimonius
erit merces apud dm̄. Quia cum obligati essent terrenis & carnis nexibus.
operam dederunt ut in futurum aliquid inmortalis premii mererentur.
Illis aut̄ non solum non inputabitur uirginitas. sed poene subicient.
Qui sub tegmine melioris spei uita & conuersationem suā mundiali cura
& sollicitudinem occupantes. pigros se addi opera agenda fecerunt. Sicut
dic̄ hieremias ppheta. Maledictus qui opera dī agit neglegenter. Hi sunt
de quibus in alia epistola dicit. habentes quidem speciem pietatis. uirtu
tem aut̄ eius abnegantes. Apostolus aut̄ his loquitur. qui mera deuoci
one obsequi desiderant caelestibus preceptis. ostendens & docens. quo
compendio citius itur ad dm̄. Quia quippe dm̄ p merendum uirgo ma
nere uult. sciens quale premium possit accipere. qui a licito temperat. ut
melior fiat. Simul omnia inpedimenta carnis spernit. non nesciens h esse
quae gressum currentis uelut oneribus compedum detinent. Si quis aut̄ se
turpem uideri estimat super uirginem suam. si sit ultra superbertatem. & sic
oportet fieri quod uult faciat non peccat si nubat. Propter quod superius
uirginitatem tenendam & continentiam reddita racione hortatus est.
ita ut poene ad conparacionem earum coniugia inutilia & abicienda
uideantur. Nunc ne nupcias negare putaretur. non peccare uirginem
si nubat ostendit. Sed rem maximi laboris aggreditur. quia apud dm̄
praemium non habet sicut non habet poenam. Xpianus enim uult pom
nia esse meliores. Si ergo aliqua in desiderio nupciarum est iam natura
ad usum melius ē. ut secundum concessā legem pubblice nubat. quam
occulte istud turpiter agat. & erubescatur in illa. Qui aut̄ statuit in cor
de suo firmus non habens necessitatē. potestatem habet de sua uolunta
te. & hoc decreuit in corde suo seruare uirginē suā bene facit. Hoc dic̄
it qui uirginem habet. cui animus ad nupcias non est. seruet illā nec illi

ingerit fomitem nuptiarum· quam uidet nubendi uoluntatem non habere., Beneficia enim si praestanda sunt· quanto magis minime auferenda., Itaque et qui nuptum dat uirginem suam bene facit· et qui non dat melius facit, bene facit quia licet quod facit., Melius facit quia et apud deum illam meritum collocat· et a seculi sollicitudine illam liberat., Mulier alligata est legi· quamdiu uiuit uir eius; Haec idcirco prosequitur· ut doceat quia mulier etiam si a uiro fuerit electa· nubendi licenciam non habebit· Si autem mortuus fuerit uir eius· liberata est; Etiam hoc ad supra dictas pertinet causas· Ut ostendat quia beata sit uirgo· cum nulli nisi soli deo subiecta sit., Uincere enim uidetur naturalem subieccionem· quando quod per naturam humiliatum est erigit· Cui uult nubat· tantum in domino· Id est que sibi aptum putauerit· illi nubat· Quia inuite nuptie solent malos prouentus habere. Tantum autem in domino., Hoc est ut sine suspicione turpitudinis nubat· et religionis sue uiro nubat hoc est in domino nubere· Beatior autem erit· si sic permanserit· secundum meum consilium· Cum dicit nubat· ex lege loquitur naturali· quamquam a deo prime nuptie e sint· secunde uero permisse sint., Denique prime nuptie sub benedictione dei celebrantur sublimiter·, Secunde autem· et in presenti carent gloria. Concesse autem sunt propter incontinenciam· et quia solent uiduatum incurrere iuniores· ac pro hoc concedit secundas· Sed quia melius est ut se contineat· ut dignior sit in futuro· consilium dat spiritali racione precipuum· ut se contineat., Puto autem quod et ego spiritum dei habeam; Ueritatem et pudicum consilium suum ostendat humilitate hoc commendat alto sensu; De his autem que idolis immolantur· scimus quia omnes scienciam habemus· Nunc scienciam locuturus est et que sit sciencia· non interim dicit· Sed in subiectis ostendit dicens quia nihil est idolum· Sciencia inflat· Manifestum est habentem scienciam in eo ipso gloriari si non sonis quia prudens est ut apud se; Genus enim hoc est sciencie· ut glorietur in se se· ideo inflat· Caritas uero aedificat., Itaque· tunc sciencia magna est· et sibi utilis· si caritate humilitatis·

amplius crescat. Temperatur enim a dilectione ut non satis inflata sit. & ne ebri& scientem ut se extollat. Sicut enim uinum non temperatum admixtione aquae mentem alienat. ita & sciencia superbum facit. nisi fuerit temperata. Omnia enim sola insuauia sunt. & nociua. Quia nec panis solus bene editur. nec reliquis cibis sine admixtione grati sunt. & non nocui. Ideo caritas aedificat. Ipsa caritas. licet uno uocabulo appelletur. multis tamen consistit. sine paciencia enim non potest. neque sine humilitate. neque sine cordis simplicitate. Hi ergo inflauerunt per scienciam. Quia nihil est idolum. qui contra salutem fratrum imperitorum edebant carnes sacrificatorum. scientes licere carnem edere. & quia nihil est idolum. ideo non contaminari edentem. scandalum fratribus erant. caritatem pre oculis non habentes. Quia plus erat carnem contemnere. quam fratri scandalum facere. Sciencia enim illorum destruebat animos inperitorum fratrum. Putantium esse illic aput idolum aliquam graciam. Quando periciores fratres intrare illuc. & non horrere uidebant. Ideo ait caritas aedificat. ut salutem fratrum studentes sciencie illic legibus non uterentur. ne illis scandalum facerent. Sed si quis existimat se scire. nondum cognouit quemadmodum oporteat scire. Eos ipsos qui in sciencia gloriantur. ostendit non ita cognouisse. sicut cognoscendum est. Dum enim caritatem que mater omnium bonorum est nesc tamen nesciunt sic oport&. Ut ergo sciencia fructum habere possit. caritati sedebet subicere. Si quis autem diligit deum hic cognitus est ab eo. Hic diligit deum. qui caritatis causa scienciam mitigat ut parcat fratri propter quem Christus mortuus est. De escis igitur que idolis inmolantur. Nunc causam ipsam pertractat. ut ostendat racione scienciam non solum proficere caritate contempta. sed obesse. Scimus enim quia nihil est idolum. & quod nullus deus nisi unus. Apud christianos enim unus deus est. Licet sint qui dicantur dii & domini. Siue in celo siue in terra. A paganis enim & sol & luna & cetera dii celestes dicuntur. & in terra apollinem & esculapium herculem. minervam deos dicunt & dominos. Nobis tamen unus deus pater. ex quo omnia & nos in illo. Omnia enim ex illo quia que sunt. ubicumque sunt & nos autem eidem in illo. discernit nos a ceteris. Qui enim ex illo sunt non tamen sunt in illo. dum adhuc incredunt. Et unus dominus ihesus per quem omnia & nos per ipsum. Omnia enim ex patre quidem.

sed per filium creata sunt. Sed cum dicit et nos per ipsum: reformatos nos per ipsum per quem creati fueramus significat in dei cognitione, quia facti per ipsum cum ceteris post stuporem mentis et ignorantiae nos per ipsum agnovimus misterium unius dei. Unum ergo deum patrem dixit et unum dominum Iesum filium eius. Et quia deus non potest non esse dominus, similiter et dominus intellegatur esse et deus. Unum esse deum et dominum demonstraret, ut modum unius principii conservandum. Sed non in omnibus est scientia. Id est non omnes norunt credentes misterium dei unius. Ideo quidam putant ex his qui credebant, aliquid numinis in simulacris. Aliqui autem adhuc conscientia simulacri quasi simulacro inmolatum manducant. De plebe enim aliqui cum veneratione adhuc simulacri manducabant de sacrificatis, quasi aliqua esset illic divinitas. Et conscientia illorum cum adhuc sit infirma coinquinabitur. Maculatur conscientia si infirma est contra deum unum. Esca autem nos non commendat deo. Verum est, quia non ideo deo placebimus si omnia ederimus, aut offendimus si aliqua contempserimus. Neque enim si ederimus abundabimus, neque si non ederimus deerit nobis. Contempta enim sacrificiorum esca non utique deerit quod edat. Sicut sumpta fuerit non abundabitur ut nihil requirat, ac per hoc abicienda est. Quia neque sine illa minuitur et scandalum fratribus est. Videte tamen ne forte licentia vestra offensio fiat infirmis. Hoc est ne quia licere vobis edere carnem de sacrificatis per id quod nihil esse idolum scitis offensionem generetis fratribus qui nesciunt adhuc quia nihil est idolum. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam in idolio recumbentem, nonne conscientia eius cum sit infirma aedificabitur ad manducandum de simulacris. Hoc ideo dixit quia videns quis fratrem peritum in idolo invitatum recumbentem edere carnes sacrificiorum putat esse illic aliquid gratiae et incipiet et ipse edere carnes sacrificiorum in illa conscientia qua ille peritiae causa sciens nihil esse idolum, sed deceptus putat illic numen, quando fratrem peritum videt illic edere nec horrere. Et peribit qui infirmus est in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est. Peribit infirmus si edat contra unius dei fidem de sacrificatis. Quod quidem quasi irascentis verba sunt et ostendentis quid mali possit parere scientia si non fuerit temperata caritate. In tua scientia id est tua peritia illum

occidit quando arte fieri uidet quod ille aliter intellegit. Et fiet scientia occasio mortis fratris quem christus ut redimeret et crucifigi se permisit. At per hoc aliquando ab scientia dissimulandum docet caritatis causa. quia sine dubio plus est salus fratris quam cibus. Quia haec quidem scire non expedit. hoc enim cognouisse sic oportet scire. Sic autem peccantes in fratres percutientes conscientiam illorum infirmam in christo peccatis. Quando enim caritatis nemales quia christus nos liberauit peccant in christo. Non in christum quia in christum peccare negare christum est. In christo autem in hoc quod est sub lege christi. Sicut et hic qui sub lege est in lege dicitur peccare ita et hic qui sub christo est in christo peccare dicitur. propter quod si esca scandalizat fratrem non edam carnem in aeternum ne fratrem scandalizem. In tantum caritati studendum docet ut licita pro inlicitis habeant ne obsint fratri. Quantum enim malum est per inlicita delinquere et per ea quae concessa sunt offendere. ut lex seruet in licitis et inlicitis custodiatur dum inconsiderate eduntur. Lex enim permisit quae concessit ut modus tamen sit quae custodiant. Uxorem certe licet habere. Sed si fornicata fuerit abicienda est. Ita et carnem licet edere sed si idolis oblata fuerit respuenda est. Non sum apostolus non sum liber nonne ihesum dominum nostrum uidi. Cum negare uidetur confirmat. ita usus enim loquitur. Apostolum enim se probat quia missus est ad gentes dicente domino ad eum. Uade ego longe ad gentes mittam te. Liberum autem se ostendit quia a nullo aliquid concupiuit neque in adulatione docuit. Ihesum autem dominum nostrum uidit dum oraret in templo hierosolimis. Nonne opus meum uos estis in domino. Ideo opus eius quia ipse illos plantauit in domino annum et sex menses euangelizans eis uerbum domini. Si aliis non sum apostolus uerumtamen uobis sum. Quia uidebatur credentibus et nihilominus legem obseruantibus apostolus esse negabatur. Is enim circumcidi non debere docebat neque sabbatum custodiri. Ceteri sane apostoli propter scandalum ab latre dissimulantibus hic aliter uidebatur docere. Ideo apostolus ab his negabatur. His enim erat apostolus quia uiderant in eo uirtutis insignia. Nam signaculum apostolatus mei uos estis. Hoc enim praedicante conuersi sunt ab idolis ad fidem diuinam. Mea defensio ad eos qui me interrogant haec est. Nunc incipit agere causam quam superius praemisit dicens. Omnia mihi licent sed ego sub nullius redigar potestate escam uentri et uenter escis. Sic ergo incipit causam hanc iudicat

Mea defensio apud eos qui me interrogant haec est. Quae sit defensio eius subicit. Nu-
quid non habemus potestatem manducandi et bibendi. Hoc est quod dixerat. Omnia mihi
licent. Numquid non habemus potestatem mulieres circumducendi sicut et ceteri apostoli.
et fratres domini et cephas. Ideo addidit et cephas. quia cum primus esset inter apostolos. non refu-
tabat sumptus oblatos. Cephas ipse est petrus. Mulieres enim desiderio doctrinae dominicae.
et cupide virtutum sequebantur apostolos et ministrabant eis et sumptus et servitia. sicut
et salvatorem secutae sunt ministrantes eis de facultatibus suis. Aut solus ego et barnabas non
habemus potestatem hoc operandi. Hoc est habemus potestatem operandi sed nolumus.
P accipiendi tamen operandi ut honestius loqueretur. et ut hoc firmaret exemplis sub-
iecit dicens. Quis militat suis stipendiis umquam. quis plantavit vineam et de fructu
eius non edet. Quis pascit gregem et de lacte gregis non manducat. Numquid secundum ho-
minem dico. Id est numquid humanam sententiam sequor. An et lex haec dicit. Concorda-
te docuit supradicta testimonia documentis divinis. ut ostenderet non sine causa
umquam nolle se ab illis sumptus accipere. quando tot exemplis ostendit et dandum et acci-
piendum esse. In lege enim scriptum est. Non alligabis os bovi trituranti. Numquid
de bubus cura est deo. Interim paucis hoc absolvamus. In iona enim propheta scriptum
est. Non parcam civitati in quo habitant plus quam centum viginti milia hominum
et pecora multa. Et psalmigraphus. homines inquit et iumenta salvabis domine.
Quomodo ergo deus non curat de bubus et pecoribus. Non curat propter haec ipsa sed propter nos
quorum causa sunt facta. Ideo de nobis curat non de illis. An potius inquit propter nos dicit.
Propter nos enim scriptum est. per figuram enim omnia dicta ad nos transeunt. Quoniam qui in spe arat
et qui triturat debet in spe sui fructum percipere. Verum est quia hac spe laborat ut fructus ca-
piat. Si nos vobis spiritalia seminavimus magnum est si vestra carnalia metamus. Non di-
cit magnum neque par esse si evangelizantes regnum dei et caelestibus cibis ecclesias sagi-
nantes. alimenta corporis sumerent. Verum dantes aeterna consequentur temporalia.
Si alii potestate vestra utuntur non magis nos. Si enim hi qui per evangelium patres vestri non sunt
nec eundem affectum habentes erga vos facultatem habent accipiendi quanto magis nos
et subauditur veri apostoli. Quia et barnabas apostolus erat. Sed non usi sumus hac po-
testate. Sed omnia toleramus ne quod impedimentum demus evangelio christi. Quomodo occul-

loci samariae · et ideo ignem colunt more persarum · His ergo apostolus
dum non negabat legem a dō · fiebat quasi sub lege · sed ex ea illis in uerbo xp̄m
intellegendum tradebat · sicut samaritana illa quę dix̄ ad dnm̄ · scio quia messias
uenit · docta per legē ; His qui sine lege sunt · quasi sine lege essem · cū sine
lege non essē dī · sed in lege essē xp̄i ; Hoc dicit · quia cumq; in lege xp̄i est · in lege
dī est · quia quod xp̄i est · dī est · & quod dī xp̄i est ; Sicut dicit · omnia mea tua sunt ·
& tua mea ; Ut eos qui sine lege sunt lucrifacerem ; Dum enim adserit illis · id est
gentib; iuxta phisicam rationem mundū factum a dō · & quę in eo sunt · & hominem esse immortalem · & ab ipso nos originē habere ; Ita enim ait in actis apostolorum · & sicut quidam ex uobis dixer̄ · ipsius enī & genus sumus · sic fiebat quasi
sine lege ; Per quod subintroducebat illis xp̄m · ipsū esse quē dś ad iudicandū
mundū p̄elegit · & ipsū esse per quē omnia fecit ; Factus sum infirmis infirmus ·
ut infirmos lucrifaciam ; Infirmus factus ē · dū ppt̄ fratres infirmos aliquas abstinet ·
ne illis scandalū generet ; Omnib; factus sum omnia · ut omnes saluos facerē ; Hoc
fuit uere prudentis & spiritalis · ut omnib; omnia factus · ppositū tamē religionis
non excederet ; Quia ubi cessit · ad hoc cessit ut pficeret · & nec aliud fecit quā
lex mandauit ; Omnia autē facio ppt̄ euangelium · ut particeps eius efficiar ; Hoc
est omnia supradicta facio · ut uoluntatis euangelicę particeps fiam quam habet
circa salutem humanam ; Nescitis quod qui in stadio currunt · omnes quidē currunt · unus autē accipit palmā ; Nunc aliud uult exponere ; Itaq; hoc exemplo
ostendit quanta utilitas sit legis nr̄ę · in qua nō uni · sed omnib; pmissa est palma ;
Sic currite · ut comprehendatis ; Sollicite uult curri ad pmissionem · quia magna est ; Omnis autē qui in agone contendit · ab omnib; se abstinet ; Ab his omnib;
quę uitandi eadem tradidit disciplina · cū sciant unū coronandū ; Quanto
magis obseruandū nobis ē · qui omnib; pmissa est salus ; Et illi quidē ut corruptabilem coronā accipiant · nos autē incorruptā ; Et in hoc multū dispar
donū ē · ac p hoc diligentiores nos eē debere · quib; non terrenis & marcescentib; florib; sed aeternis conserta gemmis · in modū regalis diadematis spiritalis corona seruatur ; Ego igitur sic curro · non quasi in incertū ; Magna spe

currere se pfitet certum habens quid sit pmissū; Sic pugno non quasi aerem caedens;
Hoc est n̄ uerbis magis sed reb; contendo; Sed castigo corpus meū & seruituti subicio;
Castigare corpus ē ieiuniis illud agere & illa eicdare que ad uitam pficiant n̄ ad lux
um; Seruituti uero subicitur dum n̄ sua pficit sed spi̅s uoluntatem; Ne forte aliis
p̄dicans ipse reprob; inueniar; Ideo se refrenare corpus suū ostendit ut remune
rationem quā aliis p̄dicat & cum ipse dignus habeatur ne aliis curatis ipse remane
ret inuulnere; Ratam ergo spem sue predicationis adfirmat quando gestis id se ipse
qui quod docet ostendit; Quia qui aliter facit quā p̄dicat suspectos fac̄ audientes ut de
pmissis dubitent; Suo itaq; exemplo n̄ magis uerbis quā operib; exercendū hortatur;
Nolo enim uos fratres ignorare quia patres n̄ri omnes sub nube fuerunt & omnes p mare
transier̄ & omnes in moyse baptizati sunt in nube & in mari; Iudeorum exemplo
qui neglegentia sua offenderunt sollicitos nos uult esse; Ideoq; sub nube dicit illos
fuisse quia que gesta sunt in figura n̄ri facta s̄ ut ueritatis n̄re illi habuer int ima
ginem; Contecti enim nube & ab aduersariis [illegible] sursum presidio dū a morte libe
rati sunt baptizati [illegible] dicunt; Illis enim id est egiptiis in mari mortuis dum hi
duce moyse feliciter transeunt erepti sunt morte quod prestat baptismū; Non
enim p̄terita mala imputata sunt sed p mare & p nubē purificati preparati sunt ad
accipiendam legem & formam futuri sacramenti n̄ri; Et omnes eandem escā
spitalem manducauerunt & omnes eundē potum spitalem biberunt; bibebant
aut̄ de sequenti spiritali petra; petra aut̄ erat xp̄s; Manna & aqua que fluxit
de petra hec dicit spiritalia quia non mundi lege parata sunt sed di̅ uirtute
sine elementorum commixtione ut tempus creata habentia in se figuram fu
turi [illegible] misterii qd nunc nos sumimus in commemoratione xp̄i dn̄i; Ideo & pa
nis angelorum dictus est quia uirtute qua angeli subsistunt creatus est;
Hoc significans quia de celis uenturus erat qui spiritaliter pasceret; Unde & man
na primum dominico die uenit de celo ad saturitatem populi; Sequens aut̄
petra dicta est quem intellegitur ēe xp̄s; Ubi enim deficiebat humanū suffragium
eis aderat xp̄s ideoq; sequebatur ut ubi defecisset ille subueniret; Nec enī petra aquā
dedit sed xp̄s; Sed non in pluribus eorū bene sensit ds̄; Ideo hoc dix̄ quō acceptum

beneficium non intellexerunt. Prostrati enim sunt in deserto. Dignum est ut
qui in gratia consecutus est & in partis diffidens non solum hȩc non adipiscatur sed uerum
etiam amittat & illa; Quod ergo superius hortatus est ad meliora se etiam id laborare
ut ad promissionem dignus occurrat; Nunc ut istud exempli terrore constringat ac suadeat. Iudeos tunc simili modo dicit donum di & gratiam sortitos sicut & nos; & quia
indigentes & dubitantes de di promissione fuerunt. prostratos eos esse in deserto. Ut ideo
semet ipsum adfligere se ostenderet. ne in illorum numero inueniretur; Proinde laborandum ut non imitatores existerent; Hȩc autem in figuram nostri facta sunt. ut non simus
concupiscentes malorum sicut & illi concupierunt; Hic sensus est & ratio quam supra
memoraui; Neq; simulacris seruientes. sicut quidam illorum; Nunc eos tangit. qui in idolio recumbentes putabant non esse peccatum; Scriptum est. sedit populus manducare
& bibere & surrexerunt ludere., ante idolum utiq; ut non se crederent inmunes a crimine. qui in idolio epulabantur; Nam moyse in monte posito apud dnm. simulacro uituli
facto post oblationem dedicationis causa. sedit populus manducare & bibere & surrexerunt
ludere; Hȩc luxuria est quȩ semper oblectat; In diuitib; semper infideles inuenti sunt. ideoq;
instruit ne in hanc diffidentiam per adsensum luxuriȩ idoli incedamus; Neq; fornicemur sicut quidam illorum fornicati sunt & ceciderunt una die uiginti tria milia hominum;
hoc illis retributum est. quando cum madianitis mulierib; se commaculaverunt; Ira enim di excitata contra illos. que emulatione finees sacerdotis habentis zelum di sopita est. ne
plures morerentur. Neque temptemus xpm. sicut quidam temptauerunt
et a serpentibus perierunt. Detrahentes de dō. xpm temptasse dicuntur
quia xps erat qui ad moysen loquebatur. Denique ne nos in eadem causa inueniamur commonet. ne diabolo tradamur. cuius serpentes habent figuram; Neq; murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt; Murmurare est falso adinuicem de propositis & rectorib; queri quantum ad mentem loca pertinet. qui a solet murmur fieri.
& iusta ex causa; Et perierunt ab exterminatore; Hoc est in locum uide concesserunt.
incapientes illum qui tradens xpm exterminatus est de numero apostolorum iudicio dō; Per hȩc exempla ad correctiorem nos uitam prouocat. ut monitis eius aut premium
si obedientes fuerimus. aut propensiorem poenam mereamur inoboedientes; Non est enim

ambiguum illos peccantes plus subiciendos tormentis quibus peccantium poenę ad hoc
relatę sunt ne peccarent; Haec autem omnia in figura contingebant illis. scripta
sunt autem ad correptionem nostram in quos fines seculorum deuenerunt; Fines seculorum
nos sumus. quia tunc ideo facta noscuntur. hec certa retributionem illorum. ut nob
sint exemplo qui postremo seculo futuri eramus in fide xpi; Pro utilitate enim
nostra gesta sunt. ut si terrore eorum in dei timore manserimus. gloriam illis promissa
accipiamus. si quo minus. geminabitur nobis poena illorum. quia maior noti
tia legis plus facit reum; Propterea qui se putat stare. uideat ne cadat; Hoc
ad eos loquitur qui presumentes de scientia quali citum est omnia edere. infirmis
fratribus scandalum erant. & putantes se aliquid profecisse doctrina pseudo apostolo
rum. deteriorauerant & iudicabant apostolum cum ipsi essent rei; Superbia ergo
amputat. ne per hanc temptentur sicut iudei temptati sunt & perierunt; Temptatio uos
non adprehendat nisi humana; Ac per hoc detrahentes apostolo. dominum temptare ui
dentur. quia & tunc cum moysi detraherent & dubitarent de eo. dominum temptasse
dicuntur; Omne enim quod probatum non habetur. temptatur; Ideo ut hec tempta
tio conuellatur. ammonet cum terrore; Ut autem humana illos temptatio adprehen
dat hortatur; humana enim temptatio est propter spem dei diffidere de homine.
quia una spes in homine. ut in necessitate aut pressura non desperet de deo humanum
auxilium requirendo; Sicut & iudei qui dubitantes de deo idolorum adminiculum exo
rabant. hoc est hominum auxilium. quia dii paganorum terrena sunt. & culturam
illorum humanus error inuenit. Propter xpm ergo pati. humana temp
tatio est per quam proficitur apud dominum. FIDELIS AUTEM DEUS QUI NON PATI
ETUR UOS TEMPTARI SUPER QUAM POTESTIS. SED FACIET CUM TEMPTA
TIONE ETIAM PROUENTUM UT POSSITIS ~~SUSTINERE~~. TOLERARE.
Ideo fidelem dicit dominum. qui non patietur uos temptari super id quod potestis
quia daturum se promisit deus diligentibus se regna caelestia. et do dare necesse est
quia fidelis est. Propter ea ergo tribulantibus presens aderit nec patietur tantum
irrogari quod tolerari non possit. sed faciet ut aut cito cesset temptatio. aut si prolixa
fuerit tolerandi dat uirtutem, Alioquin non dabit quod promisit. Sumatur qui patit,

X Non potestis mensae dni communicare & mensae demoniorum.

homo e infirmitati subiectus & non e̅ qui accipit; Sed quia fidelis est ds qui promisit
subuenit ut impleat quod promisit; Denique breuiatos dies dicit dns ut saluentur electi
propositi consequi regnum di; Quomodo tamen a dō adiuuatur si tantum p̄mittitur
temptari quantum potest; Adiuuatur plane dum non plus p̄mittitur eum poni
quam sciatur ferre posse ut quarto die pati non permittatur qui sciatur ultra non
posse quam triduo tolerare; Propter quod karissimi fugite ab idolorum cultura; Hor
tatur eos nunc ut abstineant se ab omni societate idolatrie & non solum non sperare
dubitare de dō est; Sicut saul relicto dō qui ei fuerat delicti causa iratus ad idolatriā
consuluit aliquid sperans dei cui quidem & in presenti obfuit & in futurum gehennā
ulteriorē p̄uidit; Quasi prudentes uos iudicate quod dico; Exempla subicit ut facilius
suadeat quia cum uerba satis non faciunt solet exemplis suaderi; Calicem benedic
tionis quem benedicimus nonne communicatio sanguinis dnī est; panē quē frangi
mus nonne cōmunicatio corporis dnī est; quia unus panis unū corpus multi sumus;
Omnes enī de uno pane & de uno calice participamur; Quō unū sumus alter alterius
membra unum nos sentire debere dic ut fide una unū habeat sensū & opus; Videte
israhel secundum carnē; Hoc est discite homines uidentes dnī quē admodū se habeant
carnalia id est idolatria; Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris; Sicut enī
nos de uno pane & de uno calice participantes consortes sumus corporis dnī ita & qui
edunt hostias participes sunt altaris erroris; Quid ergo dico quia idolis immolatum
aliquid sit non quia idolum sit aliquid sed que immolant gentes demoniis immolant
& non dō; Simulacrum uere nihil est quia imago uidetur remorare sed sub tegmine
simulacrorum diabolus colitur; Nolo aūt uos participes fieri demoniorū; Ostendit
illis non hoc esse tantū quod uidetur in idolio esse occultum iniquitatis misterium
ut
quo dimus quisque fidem corrumperet sicut uis admonent; Unde & ioh . annes aposto
lus in epistola sua dicit; Ad hoc uenit filius dī ut solueret opera diaboli; Non potestis
calicem dnī bibere & calicem demoniorum; X Sicut & dns ait; Non potestis duobus
dominis seruire quia qui calicem demoniorū bibet calicē dnī insultat; Et tamen
dnī
se demoniorum communicet altario obstrepit & dnī corpus crucifigit; Idcirco
xp̄s cruci affixus est ut dissolueret opera diaboli; qui ergo facit opera diaboli

sol & omnis inde tollitur ne per hoc nascatur in dm̄ temptatio; Nemo enim
assiduus in idolio nihil sperat deos hinc eū sperare.

Quae prohibita et inmundicias quomodo dici possit licere? cum etiam ipsa quae concessa significet aliquando non expedire; Omnia licent sed non omnia aedificant;

xpo repugnat; An aemulamur dominum? numquid fortiores illo sumus; Uult esse ut humilis videatur potentem: scit enim non sibi competere in quo illi potest invideri: sed ut inaequali invideatur aut prope aequali; Ideo apostolus non posse dixit homines emulari dominum ipsum propterea quia illum sciunt dominum; Si quo minus non uult debere eis dignus esse uocari dominus quem zelant ne dominus sit. Zelo enim satanas idolatriam invenit ut homines negando deum dominum idolis seruiant quasi diis et dominis; Omnia mihi licent: sed non omnia expediunt; Omnia dicit licere secundum legem naturae omnia enim munda sunt de escis enim agebatur et carne idolis immolata; Idem sensus est quia licet omnia edere sed quod idolis immolatur non edificat quia scandalum facit fratri sicut supra dictum est ideoque aliquando temperandum est ut prosit; Hinc est unde sumptus cum noluit ab his accipere sciens non expedire; Hoc et de omnibus sentiendum est sicut dicit Petrus apostolus; Si haec causa viri cum muliere non expedit nubere; Omne quod in macello venit edite nihil interrogantes propter conscientiam; domini enim est terra et plenitudo eius; Ut omnia munda ostenderet exemplo psalmi vicesimi tertii hoc roboravit quia non potest inmundum esse quod domini est; Et quoniam superius de escis dicit omnia licent statim subiectum est; Omne quod in macello venit manducate nihil interrogantes propter conscientiam; hoc autem ideo subiecit ut sit libera conscientia; Licet enim aliquid pollutum sit per accedentiam id est oblationem idoli cum hoc tamen nescit qui emit nullum patitur scrupulum et apud deum immunis est; Si quis vocat vos ex infidelibus ad cenam et vultis ire omne quod adpositum vobis fuerit edite nihil disquirentes; hoc est simpliciter manducate non interrogantes unde sit; Si quis autem dixerit hoc immolaticium est nolite manducare propter conscientiam; conscientiam autem dico non tuam sed alterius; Hoc pro perfectis loquitur qui possunt contemnentes idolatriam quia nihil est manducare de sacrificio; Certe quia quicquid sub dei creatoris nomine editur non potest pollui. Sed quia alius qui idolis seruit gloriatur te edente de sacrificatis quasi uenereris idola ideo non debet edi. Apud conscientiam enim suam ille laetabitur quia videtur libenter appetere quod idolis immolatum est; Ut quid enim libertas mea iudicatur ab infideli conscientia; Hoc dicit quia cum ab idoli devotione conscientia sit libera quid opus est ut putetur quia venerationis causa edat idolis immolata; Iudicatur enim non distare ab eo qui colit idola quando non horret quod oblatum est simulacro; Si ego cum gratia participo

quid blasphemor · pro eo quod gratias ago; Id est si ego gratie dei communico · quia in ipsius
nomine edo · quid postea est arbitrari hoc aliquem quia ego idolo deuotus sim dum non horreo que
oblata sunt idolo hoc est blasphemor; Et me ergo blasphemat · et ille in idolo suo gaudet · deum
me putat participem; et habet occasionem permanendi in errore et fratribus malum datur exem
plum; Nam si preceptum in lege est ut luci · et are et tituli · et ipsa idola confringantur · uide si non pec
catum est · non solum hec non facere · sed inter esse epulis huiusmodi · propterea de sacrificatis non
expedit edere; Siue ergo manducatis · siue bibitis · siue aliud quid facitis · omnia in gloria dei;
per hec subiecta declarauit in idolio edere · quamuis licet conscientia · inimicum esse deo; Ad obp
brium enim unius dei · hec diabolo dedicitur; Nam in gloria dei edere et bibere et aliquid facere · hoc
est · ut sub inuocatione creatoris · cum modestia conuiuium celebretur; In gloria autem dei aliquid facit ·
cum in actibus et conuersatione christiani · deus laudatur · uel cum filiorum procreatio a deo speratur;
Sine offensione estote iudeis et grecis et ecclesie dei; Sic temperandum conuersationem docet ·
ut nullus in ea scandalum patiatur; Offensio ergo fit iudeis · cum idola que illi abhominantur ·
christianum quis edicit legem et prophetas accipere · uident non horrere; Grecis uero id est gentilibus · hec est
offensio · si in eo in quos non solum non arguantur · sed et promptiores fiant dum non uitantur uocati do
lorum illorum; Ecclesie autem dei fit offendiculum · quando quosdam ex numero suo uidet his que inimica
deo sunt adherere; Sicut et ego omnibus per omnia placeo · non querens quod mihi utile est sed quod
multis · ut salui fiant; Omnibus per omnia placere est · sine scandalo cuiusquam agere ad profectum
utilitatis eorum ut et illis et huic sit utile; Imitatores mei estote · sicut et ego christi; Humanum est quod
dicit ut imitatores eius simus · quia deo nobis magister indultus est; Sicut hic deum imitator est · quare non
nos hominis; Quia sicut deus pater misit christum magistrum et auctorem uite · ita et christus misit apostolos
nobis magistros · ut eorum imitatores essemus quia eius non possumus; Ita enim ait dominus ad patrem ·
Sicut me misisti in hunc mundum · ita et ego misi eos in hunc mundum; Et quia digni imitatores eius
erant futuri subiecit; Et pro eis sanctifico me ipsum; Laudo autem uos fratres quod per omnia mei memores estis;
et quomodo ubique trado · traditiones meas tenetis; Post quam mores et conuersationem illorum arguit ·
nunc traditionem uult corrigere; Ideo non hoc confirmat · sed suggessit eis · quia cum esset
apud eos eorum inmemores erant traditionum eius · neque quod adhuc non didicerant ex aliarum eccle
siarum traditione sequebantur; Ac per hoc quasi nouiter tradidit illis dicens; Volo uos scire
quia omnis uiri caput christus est; Ad auctoritatem retulit · quia omnis homo a deo quidem sed per

xp̄m; Caput autem mulieris uir; Quia quamuis & mulier per xp̄m. de uiro tamen facta est ac
per hoc subiectur uiro; Caput autem xp̄i d̄s; Dignum ē ut filii caput pater dicatur quasi
genitor eius; Alter tamen caput uiri xp̄s est. & alter uir mulieris. & alter d̄s caput
xp̄i est; D̄s autem ideo caput xp̄i est. quia a deo uel ab ipso genitus est; Mulieris uero id
circo caput uir est. quia ex eius costa diuinitate formata est; xp̄s autem ideo caput uiri est.
quia per ipsum cum non esset creatus est; Una ergo dictio diuersam habet intellegentiā
quia & personę discrepant & substantię; Omnis uir orans aut prophetans uelato capi
te. deturpat caput suum; Orare dicit deprecari. prophetare aut̄. aduentum fore d̄ni
uocem simboli. post orationem effari; Omnis aut̄ mulier. orans aut prophetans non uelato
capite. confundit caput suum. unum ē enim atq; idipsum ut decaluata; Si aut̄ non
uelatur mulier. tondeatur; si autem turpe est mulieri tonderi aut decaluari. uel
& caput; uir enim non debet uelare caput. cum sit imago & gloria d̄i; Quamuis una
substantia sit uir & mulier. tamen quia uir caput ē mulieris. ante ponendus traditur. ut
per auctoritatem & traditionem maior sit. non per substantiam; Inferior ergo mulier uiro
est. portio enim eius est quia origo mulieris uir est. ex eo enim ē; ac per hoc obnoxia
uidetur mulier uiro. ut imperio eius subiecta sit; Honorificentiam & dignitatem
uiri obstare dicit. ne uelet caput; imago enim d̄i incongruum ē ut celetur. abscon
di enim non debet. d̄i enim gloria uidetur in uiro; Mulier aut̄ gloria uiri est. Multū
distat inter gloriā d̄i. & gloriam uiri; Uir enim ad imaginē d̄i factus est. non mu
lier; Hęc aut̄ imago d̄i in uiro. quia unus d̄s unū fecit hominem; ut sicut ab uno d̄o
sunt omnia. ita essent & ab uno homine omnes homines. ut unius d̄i inuisibilis uni
homo uisibilis imaginē haberet in terris. ut unus in uno homine uideretur. aucto
ritatem unius principii conseruare. ad confusionem diaboli qui sibi neglecto uno
d̄o dominium & d̄itatē uoluit usurpare; Quod propheta ezechihel significat. & aposto
lus idem; ait enim; Ita ut in templo d̄i sedeat. ostendens se quasi sit d̄s; Non est enī
uir ex muliere. sed mulier ex uiro; & enim non est creatus uir propter mulierē
sed mulier propter uirum; Propt̄ ea debet mulier potestatem habere sup capud.
propt̄ angelos; Potestatem uelamen significauit. angelos episcopos dicit; Sicut docet
in apocalipsin iohannis; & quia utiq; homines sunt. quod non corripuerint plebem

arguuntur; Et quod tectum in illis ē laudatur; Mulier ergo idcirco debet ue-
lare caput: quia non est imago dī: sed ut ostendatur subiecta; Et quia praeuaricatio
per illam inchoata est: hoc signū debet habere ut in eclesia propter reuerentiam
sacerdotalem: non habeat caput liberum: sed uelamine tectum; Nec habet potes-
tatem loquendi: quia sacerdos personā habet xp̄i; Quasi ergo ante iudicem sic ante
sacerdotem: quia uicarius dn̄i est; propter reatus originem subiecta debet uideri;
Uerumtamen neq; mulier sine uiro: neq; uir sine muliere in dn̄o; Ideo in dn̄o: quia ds̄
ex uno fec̄ ambos: & una caro: & unum corpus sunt in dn̄o. hoc est sc̄dm dnm̄ qui creauit;
Deniq; qui non credunt mulierem de uiro sumptam: hi sine dn̄o uel non sc̄dm dn̄m cre-
dunt hominū originem; Nam sic̄ mulier de uiro ē: ita & uir p mulierem; Hoc firma-
uit quod dixit quia ambo unum sunt in natura. quia origo mulieris uir est; Sicut
legitur in genesi: factū a dn̄o creatore; Omnia aūt ex dō; Post quam gradatim
exposuit singula: ut omnia dō subiceret unū seruans principium aūc; Omnia aūt
ex dō; Ut neq; mulier subiectionis suae causa contristaretur; neq; uir quasi exalta-
tus superbiret; Uos ipsi iudicate: decet mulierem n̄ uelatam orare dm̄; Hinc est
unde superius illis per ironiā successit dicens: laudo uos quia per omnia mei memo-
rum retinetis: & quomodo ubiq; trado: traditiones meas tenetis; Cum enim haec esset
traditionis ratio ut uelatae mulieres essent in eclesia: illi contra reuelatas eas in eclesia
probabantur. Ideoque non iā auctoritate traditionis quam neglex-
erunt sed per ipsam naturā suadere illis nititur ueritatem dicens; Nec ipsa
natura docet uos; Quia uir quidem si comā nutriat: ignominia est illi; hoc sc̄dm
legem locutus est; Prohibet enī uirū esse comatum; Mulier aūt si comā habu-
erit gloria ē illi. quō capilli pro uelamine ei data sunt; Naturaliter hoc hones-
tum & ppe modum decretum uult esse: ut uelata mulier satisfaciat. &
gratias agat dō; Coma ergo indicium uelaminis est: ut naturae uoluntas addatur;
Si quis aūt uidetur contentiosus eē: nos talem consuetudinem n̄ habemus: neq; eclesia
dī; Post rationē redditam: ut contentiosis uincat auctoritatem interponit: quia
neq; iudaismus hoc habuit; Unde dic̄: neq; nos neq; eclesia dī: ut neq; moyses neq;
saluator sic tradiderit; Hoc aūt praecipio n̄ laudans: quod non in melius sed in peius

conuentis. Quomodo particulatim conuersationem eorum
per correptionem emendat. ita & traditiones eorum non laudans
utiq; sed uituperans eos. Primum quidem. Primum dicendo gen
peccati ostendit. unde orti sunt errores. quos reprehendit. Ubi eni
dissensio est. nihil rectum est. Conuenientib; uobis in ecclesia. au
dio scissuras ee. et ex parte credo. Oportet enim et hereses ee.
ut et qui probati sunt. manifesti fiant inter uos. Sciendo nonnul
los mente corruptos uersutias diaboli. dicit. oportet hereses esse.
Non utiq; uoluit nec optauit. sed quia sciuit futurum dixit. Sicut
et dns. oportet inquit uenire scandala. et oportet filium hominis pati.
P me scius quia iudas proditor erat futurus. ut probati aut cum dicit ma
ni festi fiant in uobis. Illos significat qui in traditione accepta durantes ex
empli, p[er] pat[r]onis erant euangelice discipline. ad condempnatione ce
terorum. Hi sunt quos in capite epistole significat eo qd dicerent.
nos uero xpi. Cum alii dicerent ego pauli ego apollo. Conuenientibus igit
uobis in unum. iam non est dominicam cenam manducare; Unusquisq; uestrum pro
priam cenam presumit in manducando; Et alius quidem esurit. alius autem ebrius est;
Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum. aut ecclesiam di contemp
nitis & confunditis non habentes; Hos notat. qui sic in ecclesia conueniebant. ut mu
nera sua offerentes. aduenientib; presbiteris. quia adhuc rectores ecclesiis non in omnibus
locis fuerant constituti. totum sibi qui obtulerat uindicaret. scismatis causa; Dissensio
nes enim inter eos pseudo apostoli seminauerant. ita ut oblationes suas celebrarentur cu
una atq; eadem prece. oblationes omnium benedicerentur; Ut hi qui ut adsolet fieri non
obtulerant. aut unde offerent non habebant. pudore correpti confunderentur non sumentes
partem; Et tamen ideo illud agebant. ut superuenientes non inuenirent. quod ederent; Ideoq; si sic
inquid conuenitis ut unusquisq; suum sumat. domi hec agenda. non in ecclesia ubi unitatis
& misterii causa conuenitur. non dissensionis & uentris; Cum unus enim oblatum totius populi
fit. quia in uno pane. omnes significantur; Per id enim quod unum sumus. de uno pane omnes
nos sumere oportet; Quid dicam uobis. Laudo uos in hoc non laudo; Aptum est deprehenso

& correpto errore · ut decetero corrigant · & sciant hoc uerum quod dudū inprimor
dus ipsi didicerant; Formam illis que a saluatore intē huius modi tradita ē · tenet dicens;
Ego enī accepi adnō quod & tradidi uobis; Quā dns ihs inqua nocte tradebatur · accepit
panē & gratias agens · fregit & dixit; hoc est corpus meum quod p uobis frangitur; hoc
facite inmeā commemorationem; Similimodo & calicem post quā cenatum ē dicens; po
culum nouum testamtum ē inmeo sanguine; hoc facite quotiens cūq; bibitis · inmeā
commemorationem; Ostendit illis misterium eucharistie intercenandum celebratū ·
non cenam esse; Mediana enim spiritalis est · que cum reuerentia degustata · purifi
cat sibi deuotū; Memoria enim redemptionis nrē ē · ut redemptoris memores ma
iora abeo consequi mereamur · mortem dnī adnuntiantes donec ueniat; Quia enim
morte dnī liberati sumus · huius rei memores medendo & potando carnem & sangui
nem que nobis oblata sunt · significamus nouum testamtum inhis consecuti; Quod
est noua lex · que oboedientem sibi tradidit celestib; regnis; Nam & moises · accepto
sanguine uituli inpatera · asperit filios israhel dicens; Hoc est testamentum quod dns
posuit dē aduos; hoc figura fuit testamti · quod dns nouum appellauit perpphetas;
ut illud uetus sit · quod moises tradidit; Testamentum ergo sanguine constitutum
est · quia beneficii diuini sanguis testis ē; Inquius typo nos calicem misticum adtuitio
nem corporis & anime nrē percipimus; Quia sanguis dnī · sanguinem nostrum redemit;
Idest totum hominum saluum fecit; Caro enim saluatoris pro salute corporis · San
guis uero pro anima nrā effusus est · Sicut prius prefiguratum fuerat amoise;
Sic enim ait; caro inquid p corpore urō offeretur; Sanguis uero pro anima · Ideoq;
non mandum (dacin·) sanguinem; Sugitur apud ueteres imago fuit ueritatis que nunc ap
paruit · & manifestata ē insaluatoris adugtau · quomodo heretici contrarium uidet
uetus nouo; Cum ipsa sibi inuicem testimonio sint; Itaq; quicumq; ederit panem hunc
aut biberit calicem dnī indigne · reus erit corporis & sanguinis dnī; Indignum dic
esse dnō · qui alitē misterium celebrat · quā abeo traditum est; Non enim potest
deuotus esse · qui alitē presumit · quam datum ē abauctore; Ideo premonet ut
secundum ordinem traditum · deuota mens sit accedentis adeucharistiam dnī; Quō
futurum ē iudicium · ut quem admodum accedit unusquisque · reddat causas in die

dni ihu xpi . Quia sine disciplina traditionis & conuersationis qui accedunt . reus
corporis & sanguinis dni; Quid est autem reos esse . nisi penas dare mortis domini;
O ccisus est enim pro his qui beneficium eius in irritum ducunt . Probet aut
se homo . et sic de pane edat . et de calice bibat . Qui enim manducat et bibit
indigne iudicium sibi manducat et bibit . non discernens corpus dni .
D euoto animo & cum timore accedendum ad communionem docet ut sciat mens
reuerentiam se debere ei ad cuius corpus sumendum accedit; Hoc enim apud
se debet iudicare . quia dns est cuius in misterio sanguinem potat . qui testis est
beneficii; Quem nos si cum disciplina accipiamus . non erimus indigni corpore
& sanguine dni . Gratias enim ei debimur reddere redemtori; Ideo multi in uobis
inualidi & egri . & dormiunt multi; Ut uerum probaret quia ge ani futurum est
accipientium corpus dni . Iam hic imaginem iudicii in eos ostendit qui inconside
rate corpus dni acceperant . dum febribus & infirmitatibus corripiebantur .
ut in his ceteri discerent . & paucorum exemplo ceteri emendarentur; Non
multum scientes corpus dni neglegenter accipere . & eum quem hic poena dis
culerit . grauius tractari fore . quia contempsit exemplum . Quod si nosmetipsos
iudicaremus non utique iudicaremur . Cum iudicamur aut a dno corripimur . ut
non cum hoc mundo damnemur . Hoc dic . quia si nosmetipsi errores nostros
corrigeremus . non a dno iudicaremur . Et quia corripimur tamen pro nobis
est . ut timore ipso emendemur . In paucis enim omnium est emendatio . Ne
cum hoc mundo id est cum infidelibus damnemur . Nihil enim differt ab
infideli . qui inconsiderate ad mensam dni accedit . Itaque fr̄s mei cum conue
nitis ad manducandum . inuicem expectate . Si quis esurit . domi manducet .
A b inuicem expectandum dicit . ut multorum oblatio simul celebretur . ut et
omnib . ministretur . Et si quis inpatiens est . domi terreno pane pascatur .
U t non ad iudicium conueniatis . Hoc est ne ministerium reprehensibiliter et
cum offensione agatis . Cetera aut cum uenero disponam . Caput prius
salutis ordine agendum ostendit . et quomodo in ecclesiam ab utroque sexu conue
niatur premisit . In quib . rebus si error fuerit . non leue peccatum est . Cetera aut

quae ad aedificationem ecclesiae pertinent · presentia sui ordinare promisit se · Despiri
libus autem nolo uos ignorare fratres; sicut quia cum gentes eratis ad simulacrorum
formam euntes · prout ducebamini; Spiritalia illis tradIturus exempla
prioris conuersationis memorat · ut sicut simulacrorum fuerunt forme
colentes idola · et ducebantur duce uoluntate demoniorum · ita et colentes dm
sint forma legis dominice · ambulantes sicut placet dno; Forma enim unius
cuiusque legis · in professione et conuersatione cultoris debet uideri; Ille enim
forma et imago legis di est · in cuius fide et conuersatione · euangelii ueritas lu
cet; Propter quod notum uobis facio · quia nemo in spu di loquens dicit anathe
ma ihu; Et nemo potest dicere dnm ihm · nisi in spu sco; Quoniam rationem spiri
talium ignorantes per singula charisma hominibus potius quam dō gloriamda
bant · non assecuti p spm scm hoc donum ministrari; Et quia qui dnm ihm uocat ·
nomine spu sco hoc dicit; Non enim sine dono di est · dnm dicere ihm; Ac per
hoc ostendit illis in omnibus di esse laudem et gratiam; Quia sicut idolorum ima
go in ministris eius est · ordinem suum habens per singulos gradus · totum tamen
hominis est · Ita et in lege dominica gradus charismatum sunt in officiis aeclesie ·
non utique meritis humanis induti · sed ut membra ad aedificationem eclesie per
tinentia · que per se et in se habent gloriam; Sicut est etiam in humanis officiis;
Sole enim sunt que potestas in sedant dignitatem · ut loca honor hominem faciat
gloriosum · non propria laus; Ut ergo nemo in spu di dicat anathema ihm; Uox
enim que dicit anathema ihm · humano est errore prolata; Quicquid enim
falsum est · ab homine est; Et nemo potest dicere dnm ihm · nisi in spu sco; Dictum
enim ipsum qui significatur dns ihs · non adulatione hominum · sicut et idola
dicuntur · Sed sps sca ueritate profusum est; Quicquid enim uerum a quocumq;
dicitur · a sco dicitur spu; Ne ergo hominum fauorem existimarent in re
gula xpiana · et propter hoc argui se minime paterentur · Sicut ē et in simu
lacris; homo enim ad inuenit · ut ds dicatur · qui non est; Ac per hoc subiecti
sunt antistites illis; Ostendit eis nullum beneficium esse humanum · in eo qd
dicitur dns ihs; Sed magis donum di · qui dignatus ē misterium suum hominib;

·/· habet enim gratiam in eo ipso fidei suae ppt gloriam nominis xpi;

declarare; & enim ipsa professio remissionem adquirit peccatorum. Sicut exaggerat dicatio idolorum; Docet ergo eos quia non prestant religioni beneficiu dicentes dnm ihm. sed accipiunt; ne more idolorum hominum putarent gratiam esse in lege dni. dum uocatur ds qui non est; Denique non intellegentes di donum esse in fide. singuli singulos sibi homines delegerant quos sequerentur. dicentes. Ego sum pauli. ego uero apollo. superbiam ergo illorum humiliat. ut patiantur se argui; Diuisiones autem gratiarum sunt; Non hoc humanis meritis uult adscribi sicut dixi. sed gratie di. ad honorificentiam nominis eius; Sicut enim qui dicit dnm ihm. in spu sco dicit. qualis fuisset. ita & in loco ordinis officii aecclesiastici positus gratiam habet qualis fuisset; Non utique propriam. sed ordinis. per efficatiam spi sci; Unde inter initia dicit; Neque qui plantat est aliquid. neque qui rigat. sed qui incrementum dat ds; Diuisiones uero gratiarum sunt. idem autem sps; Et diuisiones ministeriorum sunt per eundem spm; Per eundem spm diuisa dona dicit prestari; Idem autem dns; Et diuisiones operationum sunt; Iungit nunc xpm sco spui; Idem autem ds qui operatur omnia in omnibus; In tantum non hoc hominibus dandum quasi propriu sed soli do asserit. ut & iam donum spi sci & gratiam dni ihu unius di dicit operatione. Ne gratia & donum diuisum sit p personis patris & filii & spi sci; Sed indiscrete unitatis & nature trium. unum opus intellegitur; Ut ad unum omnem gloriam redigat & diuinitatem; Diuisiones autem gratiarum sunt; officiis aecclesie non humanis meritis deputate; Si enim sps scs idem dns est. & dns idem ds est & tres unus est ds; Cum enim spi sci gloria & potestas & natura di est. & dni ihu idem e in natura quod ds est; & unus sit utique spi sci & dni ihu & pater ds est. & singuli enim ds unus & tres unus ds; Denique operante uno tres operari dicuntur; Ut trinitatis misterium in unius di natura & potestate claudatur. cum sit inmensum; Unicuique autem datur manifestatio spi ad utilitatem; hoc est donum accipit ut diuinis retinaculis uitam suam gubernans & sibi & aliis utilis sit. dum exemplum bone conuersationis ostendit; Quidam enim datur per spm sermo sapientie; Id est datur illi prudentia non ex litteris sed cordis co spi sci; Ut cor habeat inluminatum & prudens. ut discernat que uitanda sunt que sequenda. Alii sermo scientie secundum eundem spm; hoc est ut

habeat scientiam rerum diuinarum; Alii gratia curationum in uno spu; Idest ut
medelam tribuat infirmis uel aegris; Alii fides in eodem spu; Hoc dicit ut fidei
profunde acumine de pressa uerecundia accipiat facultatem; Alii operatio
uirtutum; Potestatem dari significat in eiciendis demoniis aut signis faciendis; Alii
profetia; Idest ut spu repletus dicat futura; Alii discretio spirituum; Ut intelle
gat & iudicet quod dicitur an sps scs sit denuntiatum; Alii interpretatio
sermonum; alii genera linguarum. Interpretari est ut dicta illorum qui
linguis loquuntur uel litteris per donum di fideliter interpretetur;
Omnia autem haec operatur unus atque idem sps diuidens unicuique prout uult.
Quod superius trium personarum dixit nunc per unum spm scm agi profitetur.
Ut quia unius naturae sunt et uirtutis quod unus operatur operantur tres.
Unus est tamen ds cuius gratia diuiditur singulis prout uult non ad meritum
magis hominum sed ad aedificationem ecclesiae suae. Ut omnia quae mundus
imitari uult sed non implet quia carnalis est haec in ecclesia quae domus
dei singulorum officiis donet magisterio spiritali indulta ad probationem ueri
tatis in his qui contemptibiles mundo esse uideantur. Sicut enim corpus unum e
st membra habet multa. Omnia autem membra ex uno corpore cum sint multa
unum sunt corpus. Ita et xps. Etenim in uno spu omnes in unum corpus baptiza
ti sumus siue iudei siue greci siue serui siue liberi et omnes in unum spm potati sumus.
Post haec docet nullius personam quasi despecti contemnendam neque
alicuius quasi perfecta sit praeferendam. Nec gloriam quae soli do debetur
hominibus tribuendam. Quia ds in omnibus unus atque idem ds sit gloriosus.
Quippe cum omnes et unum baptisma habeamus et unum atque eundem spm scm.
Hoc propter supradictam causam quia in aliquibus gloriabantur aliquos uero uelut
contemptibiles spernebant. Nam et corpus non est unum membrum sed
multa. Hoc dicens ostendit unitatem; Varietates officiorum & diuersitatem hanc
non discrepare in unitate potestatis. quando corporis unitas non in singularitate con
sistit sed in multis membris ut inuicem sibi prestent quod debent. Si dixerit pes
quia non sum manus non sum de corpore non ideo non est de corpore. Hoc est non posse

eum qui infirmus uidetur inter fratres. negat esse de corpore. quia non est potens.
Si dixerit auris. quia non sum oculus non sum de corpore. non propterea non est de
corpore. Non debere dici illum qui paulo inferior est non necessarium putari corpori
propterea quod de primis non sit. Si totum corpus oculus. ubi est auditus. Si totum audit.
ubi est odoratus. Id est si omnes unius essent officii et operis. quomodo impleretur
reliqua necessitas corporis. cum constet multis officiis opus esse ad gubernacula
corporis. Nunc autem deus posuit membra unumquodque eorum in corpore sicut
uoluit. Uoluntate dei qua prouida et rationabilis est. membra dicit corpori
aptasse ut nihil desit multis membris perfectum. Si autem fuissent omnia
unum membrum ubi corpus. Manifestum est quia si omnes unius fuissent digni
tatis. non dicerentur membra neque corpus. Ideo quia uariis membrorum officiis
gubernantur. omnia enim omnium membrorum esse non potest. Ideo autem multas
quia ab inuicem differunt dignitate. Nunc autem multa quidem membra unum
uero corpus. Hoc dicit quia multa membra cum inuicem sui egeant. non discrepant
in unitate naturae quamuis diuersa sint. Diuersitas munium concurrit ut corporis
utilitas expleatur. Sicut et ea quibus et ipse mundus constat cum sint diuersa. non solum
officiis sed et naturis ad unius tamen mundi proficiunt perfectionem. Et ex omnibus his
nascitur temperies quaedam in fructibus qui humanae proficiunt utilitati. Non potest
autem oculus dicere manui opera tua non egeo. Hoc est non potest potior dicere
inferiori non mihi opus es. quia oculis quidem uidetur sed manus sunt quae operantur.
Aut iterum caput dicere pedibus non estis mihi necessarii. Id est maior gradu et dig
nitate non potest sine illo esse qui humilis est. quia est quod humilis potest quod non
potest sublimis. quia ferrum potest quod non potest aurum. Ac per hoc honorem capiti
faciunt pedes. Sed multo magis quae uidentur membra corporis infirmiora esse neces
sariora sunt. Manifestum est quia quamuis aliquis dignitate sublimis sit si sub
iectus tamen defuerit qui obsequiis suis illum faciat gloriosum ipsa dignitas con
temptibilis erit. Officium est enim per quod dignitas constat. Tale est si imperatori
desit exercitus. Quamuis ergo magnus sit imperator necessarium tamen habet ex
ercitum. Membrum est enim corporis eius. ante se habens tribunos comites magistros.

tatum perdidit sensum. Ostendit enim superius ideo se nolle cum liceret accipere ne uigor euan
gelice auctoritatis torpesceret. Pseudo apostoli enim peccantibus blandiebantur uo
lentes accipere ita ut non sibi auderent peccata illis subiectis. Et quoniam heoreses contra
euangelice ueritatis disciplinam hic non uult accipere ut libere arguat ne in illorum
numero inueniatur. Et omnimo ut regule xpiane uis maneat. licita in licita fa
cit qui a plicenciam offendebant. Nescitis quoniam qui in sacrariis operantur. de sa
crario uiuunt & qui altario deseruiunt de altario participantur. In sacrariis le
gem gentalium significat. In altario uero iudeorum. Sic enim decreuit dominus per moysen
ut de his que oblata sunt partem sumerent sacerdotes. Ita & dominus iesus ordinauit eis qui
euangelium adnunciant. de euangelio uiuere. Non ergo deus per moysen gentalium for
mam secutus est sed ipsa naturalis racio hoc hab&. ut quis inde uiuat ubi laborat. hanc
ergo racionem ipsi nature & conuersacioni humane decreuit. Hac etiam adcumulum
adhuc addens grauat causam ut non leue faciat neque ociosum quod tanta testimonia
commendat & tamen sibi proficere uult. ne libertatem arguendi humili&. Ego
autem nullo horum tempori usus sum. Postquam multis modis ostendit licere accipere sibi
tamen non opus esse. Ob est enim accipere a peccantibus sic supra memoraui. Non
autem scripsi hec ut ita in me fiant. bonum est mihi magis mori quam ut gloriam meam
quis euacuet. Gloriam suam dicit in eo sicut euangelii ueritas maneat. & mori
magis elegit quam euangelii iura uiolare. sciens hoc magis sibi proficere ad fu
turam salutem. Debitum enim obsequium abnuit ab his sibi inpendi. ne per hoc ac
cipiant fiduciam delinquendi. Nam si euangelizauero. non est mihi gloria. ne
cessitas enim mihi incubit. Sicut dicit dominus cum feceritis que dico uobis. dicite
serui inutiles sumus quod debuimus facere fecimus. Ue enim est mihi inquit si non e
uangelizauero. missus sum enim seruus a domino. facit enim & iam seruus inuitus quod
sibi preceptum est si quo minus abstringatur plagis necesse est. Denique moyses inuitus
missus est ad pharaonem. & ionas coactus est predicare in niniuitis. Nam si uolens hoc ago
mercedem habeo. Manifestum est quia nemo accipit remuneracionem eius rei qua inuitus agit.
Si enim uoluntarius dignus mercede est quia consentit deo & quod uoluntate fit melius fit. Si autem
inuitus. dispensacio mihi credita est. Nec hoc obscurum est quia qui indeuotus aliquid facit

non uoluntate facit sed necessitate. Qui enim potestatis suae non est fac(it) inuitus quod
sibi praeceptum est. Quae ergo erit merces mea ut euangelium praedicans sine sumptu effi
ciam euangelium ut non abutar potestate mea in euangelio. Repressa uerborum
iactantia gloriatur. et uult intellegi quanta dignus mercede est qui a potesta
te sua non utitur in euangelio dum respuit oblatos sumptus. ne uim praedicationis
humiliet. hoc est licere sed non expedire propter salutem fratrum ut corrigantur
forma ergo uult esse ceteris ut ubi uident non expedire et iam licitis non utantur.
Si quo minus delicto fierent rei. quod sic sumunt ut ad detrimentum proficiat.
Nam cum similiter ex omnibus omnium me seruum feci ut plures lucri facerem.
Liber ex omnibus ~~ex omnibus~~ est cum nulli in adulacione tradidit euangelium neque
cuius quam praeter salutem aliquid concupiuit. neque ad delicias habendas ab aliquo
sumptus largiores mercede sponte oblatos accepit. Seruum autem sic se omnium factum dicit.
dum se per humilitatem similem omnium mente inbecillium exhibuit. ut eos per pacienci
am firmaret et ad salutem futuram. Confouens animos illorum qui aut peccabant
aut res diuinas tardius sequebantur. ut non aspere ferrent reprehendi se. Et
factus sum iudaeis tamquam iudaeus ut iudaeos lucri facerem. Non quasi uideatur simu
lasse ut omnibus fieret omnia quod solent adolatores facere sed non ita est. Ut
enim diuinus et medicus spiritalis. sciens omnium causas et uulnera magna industria
confouet illos et compatitur. Cum omnibus enim hominibus quaedam habemus communia
factus est ergo iudaeis quasi iudaeus qui a propter scandalum illorum circumcidit timotheum
et purificatus ascendit templum ne occasionem per eum acciperent blasphemandi. Rem enim fecit
quae iam cessare debere et sed fecit secundum legem. Nam et consensit illis legem esse a deo et prophetas.
et eandem illis ostendit xpm hunc esse qui promissus est ut ad sensus eius haberet
effectum. His qui sub lege sunt quasi sub lege essem. Cum ipse non sim
sub lege ut eos qui sub lege sunt lucri facerem. His qui sub lege sunt.
samaritani noscuntur. legem enim solam accipiunt.
id est quinque libros moysi. sunt tamen ex origine per
sarum et assiriorum.. Quos rex assiriorum sublatis
filiis israhel in captiuitatem. posuit adincolendam

his omnibus inferiores sunt militis. & magis necessarii sunt; Sicut membra
corporis quae cum inferiora uidentur. plus utilia sunt. Sine oculis enim manibus
operatur et ambulans uictum quaeritat. Et quae putamus ignobiliora esse membra
corporis. his maiorem honorem circumdamus. Similis est sensus quia qui putantur
sine dignitate esse inuenimus in eis quod laudemus. Sicut et in membris et plus nobis
placent quam quod in ceteris inuenimus. Quo enim honore digne sunt manus quando
quod uolumus tenemus. Vel pes cum quo uolumus imus. Propterea et nos addimus eis
honorificentiam. ut puta pedes quia humiles sunt et sine dignitate calciamentis ornam-
Et quae inferiora sunt nobis. reuerentiam habundantiorem habent. Manifestum
est quia pudenda nostra quae et turpia uidentur dum aspectus publicos uitant honestate
se contegunt ne per inreuerentiam horreant. Similimodo et quidam fratrum cum
sint egestate et habitu inhonesti. non tamen sunt sine gratia. propter quod membra
sunt corporis nostri. Nam solent succincti pedo nudo. uerticula terrica incedere.
quamquam ergo uideantur contemptibiles magis honorandi sunt. quia solent uitam
habere meliorem. quod enim hominibus uidetur despectum. solet a deo pulchrum iu
dicari. Quae autem honesta sunt nostra. nullius egent. Apertum est quia caput
non eget neque facies neque manus. ut his addatur per quod decorentur. Ita et
fratribus in quibus studium peritiae et conuersationis uiget. honestatis nihil est quod
ab his addatur. Debitus enim illis redditur honor. Despectis uero uel humilibus.
e contrario necessarium est. per quam addatur illis aliquis honor ut fiant utiles. Si qui omi
nus ipso contemptu neglegentiores circa se erunt. In quibus magis proficiendum est.
Sed deus temperauit corpus ei cui deest ampliorem honorem tribuendo ut non sit scis
ma in corpore. Sed id ipsum pro inuicem sollicita sint membra. Sic dicit a deo mode
ratum humanum corpus ut omnia membra eius necessaria sint; Ac per hoc pro se
inuicem sollicita. quia aliud sine altero non potest; Et quod inferius putatur
magis necessarium est; Sicut & de fratribus expositum est uel disputatum.
quia nullus debet uelud inutilis despici; Et si quid patitur unum membrum
conpatiuntur omnia membra; hoc de membris corporis carnis ambigu
um non est; quasi oculus aut pes uel manus capiantur egritudine aliqua

infirmitatis totum condolet corpus. Ita et nos docet condolere fratribus.
si aliquid huiusmodi aut necessitatis emerserit. Sive gloriatur unum membrū
congaudent omnia membra. Manifestum ē quia laetum est caput si cetera
membra. sive pedes accurati vel sani fuerint. Sic debemus et nos alacres
fieri si fratrem aliquem viderimus cultorem dī. et aptum honestate morū
hoc est sanum esse consilio. Vos autem estis corpus xpi et membra de membro.
Ostendit aperte nostrā se causam per membrorum carnalium rationem
tractasse. quia non omnes possumus eadem. sed singuli pro qualitate fidei
et gratiam quam habemus concessam. Et quosdam quidem posuit dš in eccle
sia primum apostolos. Caput itaque in ecclesia apostolos posuit. qui legati
xpi sunt pro quo legatione fungimur. Ipsi sunt epi. Firmante istud petro
apostolo et dicente inter cetera de iuda. et episcopatum eius accipiat alter. Se
cundo prophetas. Prophetas duplici genere intellegamus et futurum dicen
tes et scripturas revelantes. Quamvis sint et apostoli prophetae. quia primus gra
dus omnia subiecta habet. Denique caiphas propter quod princeps sacerdotū
erat prophetavit. ordinis utique causa non proprii meriti. Tamen specialiter
erant prophetae et scripturarum interpretes et futura dicentes. Sicut erat
agabus. qui et cingula et vincula huic apostolo prophetavit futura hierosolimis
et famem cecinit. quae facta ē sub claudio. Ideo quamquam sit melior apostolus
aliquando tamen eget prophetis. Et quia ab uno dō patre sunt omnia. singulos
episcopos singulis ecclesiis praeesse decrevit. Tertio doctores. Illos dicit docto
res. qui in ecclesia litteris et lectionibus retinendis pueros imbuebant. more sina
gogae. Quia traditio illorum ad nos transitum fecit. Quarto loco ait. Deinde
virtutes. gratias curationum. Potest enim aliquis non esse episcopus. et habere
ipse donum virtutis sanitatum. Quinto loco donum intellectus scribitur. ut sint
mentibus vigilantes. intellectu tamen et in aliquibus quae implere non conceditur ab alio suma
quod deest habeat. quia totum uni concedi non potest. Sunt et gubernatores quia spi
ritalibus retinaculis hominibus documento sunt. Genera linguarū. Ut donum
sciat multas linguas scire. Interpretatio sermonum. Ut hoc aliquis gratia dei impetrat

et linguarum interpretandarum habeat peritiam. Numquid omnes apostoli? Verum est quia
nec ta unus episcopus est. Numquid omnes prophetae? Non est ambiguum non omnibus con-
cedi prophetiam. Numquid omnes doctores? Ille doctor est cui concreditur. Numquid
omnes virtutes? Hic potest habere virtutem, cui dat deus demonia eicere. Numquid
omnes gratiam habent curationum? Quomodo potest fieri ut omnes habeant dona curatio-
num? Numquid omnes linguis loquuntur? Non utique; numquid nisi qui accepit donum
tribuere? Numquid omnes interpretantur? Ille potest lingua interpretari, cui dat deus.
In supra dictum sensum haec inferenda. Explanavit enim reddita ratione omnes habere
diversas gratias, et nec totum alicui concedi exemplo menbrorum. Exemplo enim
corporis carnis, spiritale corpus insinuat. Ac per hoc deum benedicendum in omnibus,
et in ipsius nomine gloriandum, cuius gratia est. Hanc rationem etiam in rebus
prospectis invenimus. Aurum autem cum melius argento sit, plus tamen in usu argentum est.
Et cum aes necessarium sit, plus tamen ferrum opus est. Nihil poene sine ferro fit,
cum sit inferius. Et post haec. Emulamini autem carismata meliora. Hoc mox in
subiectis absolvit. Adhuc magis excellentiorem viam vobis demonstro. Gradatim illos
ad utiliora provehit, ostendens illis gratiam supra dictionis doni, quae in hominibus
videntur. Sive loquendi, aut curandi, aut prophetandi non ad meritum hominis pertinere,
sed ad honorificentiam dei. Ideoque nunc viam se dicit illis ostendere planiorem, qua itur
ad caelum, quae meritum collocat apud deum. Nam quia supra dicta non semper ad
meritum pertinent, dicit salvator. Multi dicent in illa die, id est iudicii, domine domine,
nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia eiecimus et virtutes multas fecimus? Et quia
non haec ad meritum pertinent, sed officia sunt aecclesiae, ad confusionem gentilium, et dei honori-
ficentiam praestanda, dicit eis dominus. Recedite a me, non novi vos operarii iniquitatis.
Securi ergo, quia dei in illis operatio cernebatur, neglegentes erga se fuerunt. Nam
et septuaginta duobus discipulis gaudentibus, quod demonia illis subdita fuerant,
dicit salvator. Nolite in hoc gaudere quod demonia vobis subiecta sunt, sed in hoc gaudete
quod nomina vestra scripta sunt in caelo. Quare? nisi quia nomini dei subiecta sunt, non
hominis merito. Et quare nunc non ita fit, ut habeant homines gratiam dei?
Inter initia fieri oportuit, ut fundamenta fidei acciperent firmitatem.

Nunc autem opus non est, quia populus populum adducat ad fidem, cum uideantur eorum bona opera et predicatio simplex; Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum uelut aeramentum aut cymbalum tinniens. Magna utique uidetur gratia diuersis loqui linguis; plus autem aliquid est etiam angelorum si possit linguam scire; Id est si spiritaliter cognitum possit habere angelicum motum; Sed hoc ad meritum non adscribi sed ad dei gloriam subiectio ostendit, dicens sic esse ut aeramentum resonans aut cymbalum tinniens; Quia sicut eramentum inpulsu alterius resonat, aut cymbalum tinnit, ita et hic qui linguis loquitur spiritus sancti effectum habet et motum ut loqui possit; Sicut et alio loco dicit saluator; Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis; Nam et asina locuta est humana lingua ad balaam filium beor ut addisceret dei maiestatem; et pueri infantes in laudem dei proruperunt ad confusionem iudeorum; Saluator autem non solum istos, sed et lapides ad condemp nationem perfidorum et gloriam dei clamare posse ostendit, Tunc inter ipsa primordia ad commendationem fidei quibus dabantur linguis loquebantur; Et si habeam prophetiam et sciero omnia misteria et omnem scientiam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Uere nihil prodest. Ad dei enim gloriam prophetatur, sicut dicit dauid propheta, Non nobis domine non nobis sed nomini tuo da gloriam. Nam et balaam prophetauit cum propheta non esset sed ariolus. Et caiphas prophetauit non merito sed dignitate ordinis sacerdotalis. Et saul prophetauit cum iam inobedientie causa spiritu malo fuisset repletus, utique propter dei causam ne posset comprehendere dauid quem et occidere uolebat. Et si sciero omnia misteria. Iudas enim nihil profuit fuisse cum apostolis et didicisse misteria cum caritatis hostis tradidit saluatorem. Et propheta ezechiel diabolum misteria celestia scire ostendit quando increpat in paradiso dei illum fuisse et pretiosos lapides habuisse testatur; Quos lapides idem apostolus doctrine diuine misteria significauit. Et nihil illi profuit quia caritatis inmemor in superbiam prosiluit.
Et si habeam omnem scientiam, Nihil mihi prodest scientia si caritas non sit. Denique

scribis & phariseis nihil profuit· dicente saluatore· uos habetis clauem
scientię· & neque uos intratis· neq; alios sinitis introire; Per inuidiā
enim caritatem corrumpentes· scientiam eius ad nihilum deduxerunt.
Nam & tertullianus & nouatianus· non paruę scientię fuerunt; Sed quia
per zelum· caritatis foedera perdiderunt in scisma uersi· ad perditionē
sui hereses creauerunt; Et si habuero omnem fidem· ita ut montes trans
feram; uirtutes facere aut demonia per fidem eicere· diuitias & gloriē;
Nec hoc ad meritum proficit· nisi quis bonę conuersationis fuerit aemulus·
sicut supra memoraui; Et si erogauero omnem substantiam meam; Aper
tum est quia si omnis substantia inpendatur· nihil proficit caritate neclec
ta· quia caput religionis caritas ē· Et qui caput non habet· uitam non
habet; Et si tradidero corpus meum ut ardeam· nihil mihi prodest; Sine
caritate nihil prodest· quia fundamentum religionis caritas ē· Quic
quid ergo sine caritate fit· caducum est; Caritas magnanima ē· iocunda
est; caritas non emulatur non inflatur· non inperperam agit· non est
ambitiosa· non querit que sua sunt· non irritatur· non cogitat malum·
non gaudet in iniquitate· congaudet autem ueritati; Omnia tolerat
omnia credit· omnia sperat· omnia suffert caritas numquam excadet;
Tanta preconia caritas edocuit· ut non inmerito hanc ceteris antepone
re uideretur; & incassum laborare eos qui aliis mandatis operam dant·
huic non obtemperantes; Hinc ait iohannes apostolus; caritas d̄s est; &
qui caritatem non habet· sciat se d̄m non habere; Unde & in alia epistola
idem paulus apostolus ait; D̄s autem qui diues est in misericordia· propt̄
multam caritatem suam misertus est nr̄i; Qui ergo caritatem non habet·
ingratus est misericordię d̄i· quia non diligit per quod saluatus ē; Ut p
inde discerent· quia grauiter delinquebant qui escam fraternę cari
tati preponebant; Nam hec est quę in presenti prodest· & in eternum
cum d̄o permanet; Siue autem prophetię euacuabuntur· siue linguę
cessabunt· siue scientia euacuabitur; Ex parte enim scimus· & ex parte

prophetamus; Cum autem uenerit quod perfectum ē euacuabuntur que ex
parte sunt; Omnia crismatum dona euacuari dixit quia non tantum possunt
conprehendere quantum ipsa ueritas habet; Neq; nos aut capere aut narrare
possumus plenitudinem ueritatis; Quid enim fieri potest ut lingua humana
omne amplectatur quod dī est. Ideo destruetur inperfectio nr̄a; Non quod
id quod uerum est euacuabitur. sed dum additur inperfecto quod deest destru
tur; Destructio enim inperfectionis ē quando id quod in perfectum est impletur
in uerum; Cum essem paruulus ut paruulus loquebar quasi paruulus sapiebam.
quasi paruulus cogitabam; Cum factus sum uir. ea que paruuli erant destruxi;
hoc dixit quia exeuntes sc̄i de hoc mundo plus necesse est inueniant quam nunc
putant. sicut iohannes apostolus de saluatore dixit; Tunc uidebimus eum sicuti
est; In hac ergo uita paruuli sumus; ad comparationem future uite; Quia sicut
uita est hec inperfecta est ita et scientia; Uidemus nunc per speculum in enig
mate tunc uero facie ad faciem; Apertum ē nunc imagines uideri per fidem.
tunc res ipsas; Quod scio ex parte tunc uero cognoscam sicut et cognitus sum;
Id est uideam que promissa sunt sicut uideor; hoc est presentem esse ad dn̄m ubi
xp̄s est; Manet aut̄ spes fides caritas tria hec; Maior aut̄ horum est caritas; Digne
maior est caritas quia aut fides predicaretur; et spes esset future uite. caritas p̄ fecit
sicut supra memoraui; Unde et iohannes apostolus; ex hoc cognoscamus inquit cari
tatem eius. quia ipse pro nobis animam suam posuit. Iuste igitur maior caritas est. p
quam reformatum ē genus humanum. Sectamini caritatē. emulamini sp̄italia
magis aut̄ ut pphetetis. Post caritatem. pphetandi studium magis habendum hor
tatur. Quia quamuis magni sint sp̄itales gradus quos enumerat. hic tamen
melior quia ad utilitatem eclesie profic̄. ut discant omnes diuine legis
rationem; In quo enim quis animum dederit in eo ipso accipit donum; Dicen
te salomone; Scire legem sensus ē optimus; Scientia enim subnexa caritati
non inflatur. sed est mansueta pficiens omnibus ad utilitatem; Qui enim loqui
tur linguis non hominibus loquitur. sed dō; Nemo enim audit. sp̄u aut̄ loqui
tur misteria; hoc est quod dicit quia qui loquitur incognita lingua ideoq;

※ dō loquitur quia ipse omnia nouit. homines enī nesciunt.

nullus ē ex hac re profectus; Sp̄u aūt loquitur non sensu; quia ignoratur
quod dicit; Qui aūtem p̄phetat hominibus loquitur ad edificationem & exhor
tationē & consolationē; Edificatur enim quando questionum solutionem
addiscit; Exhortatio aūt fit illis ut desiderium patiatur p̄phetandi; Con
solatur uero quia contemptu disciplinę in spe uidet; Scientia enim legis fir
mat animos & prouocat ad spei melioris p̄fectum; Qui loquitur lingua semet
ipsum aedificat; Qui uero p̄phetat ecclesiam aedificat; Per id quod enim so
lus forte scit quod loquitur se solum aedificat; Nam qui p̄phetat omnē plebē
aedificat dum intellegitur ab omnib; quod loquitur; Prophetas interp̄tes
dicit scripturarum; Sicut enim p̄pheta futura dicit quę nesciuntur ita & hic
dum scripturarum sensū qui multis occultus ē manifestat dicitur p̄phetare.
Volo autem uos omnes loqui linguis magis autem ut p̄phetetis; Non potentię
p̄hibet loqui linguis quia superius donū istud dicit esse sp̄s sc̄i; Sed ideo
p̄phetandi magis studiū habendū quia utilius est; Maior est enī qui
p̄phetat quā qui lingua loquitur nisi interpretetur. Quia si interpretari
poterit non enim erit minor quia aedificat ecclesiam. hoc eni maius est quod
omnibus prodest. Hic enim pro dono di loquitur linguis qui & eum inter
pretatur. sicut enim & illi duodecim in actibus apostolorum. Nunc autem
fratres si uenero ad uos linguis loquens quid uobis prodero si non loquar uobis
aut in reuelatione aut in notitia aut in prophetia aut in doctrina. Haec
omnia unum significant. Docere enim nemo poterit nisi intellegatur
Tamen quae sine anima sunt uocem dantia siue tibia siue cithara nisi dis
tinctionem sonus dederint quomodo cognoscetur quod per tibiam cantat̄
aut quod citharizatur; Etsi enim in certum uocem tibia dederit quis se pa
rabit ad bellum. Quo exempla facilius suadent quam uerba exemplis com
mendat per quę facile adsequantur non debere illos in ecclesia loqui linguis
qui interp̄tari non possunt; Ut quidem loquatur quę nemo intellegit;
Ita & uos per linguam nisi significantē sermonē dederitis quomodo sciet(ur)
quid loquimini eritis enī in aera loquentes. hoc est nihil p̄ficientes;

Ut puta genera linguarum sunt in hoc mundo et nihil sine uoce. Multa quidē
genera sunt linguarum inquit. sed habent uocem significationis propriae ut in
tellegantur. Si ergo nesciero uirtutem uocis ero ei cui loquor barbarus. et is
qui loquitur mihi barbarus; Non itaq; id studendū monet. ut inuicē p igno
rantiā linguā barbari sibi uideantur; Sed quia concordiae res ē. hic intentan
dum est ut p unanimitatē intellectus. communi laetitia glorientur; Sic
et uos quoniā emulatores estis spirituum. ad aedificationē ecclesie querite ut
pphetetis; Quia prodest scripturas explanare; Nam innotatur & gaudet
animus. quando aliquid de scripturis percipit; & quantum propensior
in hac parte fit. tantū deserit uitia; Propterea ad hanc partē studium
monet applicandū; Ideo qui loquitur lingua. oret ut interpretetur; Est enī qui lin
guis loqui desiderat. orare debere ut accipiat donū interpretandi. ut
pficiat ceteris studium eius; Si orauero lingua. sps meus orat. mens
autem mea sine fructu est; Manifestum ē ignorare animum nrm̄ si
lingua loquatur quā nescit; Sicut ad solent latini homines grece cantare
oblectari sono uerborum. nescientes tamen quid dicant; Sps ergo qui datur
in baptismo scit quid oret animus dū loquitur, aut per orat lingua sibi
ignotā. mens autē quae est animus sine fructu ē; Quē enī potest habere
pfectū. qui ignorat quae loquitur; Quid est ergo orabo spū orabo & mente.
psalmū dicā spū. psalmū dicam & mente; hoc dicit quia cum quis hac lingua
loquitur quam nouit. tam spū quā mente orat; Quia non solum sps eius
quē dix datum in baptismo scit quod oratur. sed & animus similimodo
& de psalmo non ignoratur; Ceterum si benedixeris spū; hoc est si laudē
di lingua loquaris ignota audientib:. quis supplet locū idiote. quomodo
dicit amē super tuā benedictionē. quia nescit quid dicas; Imperitus enim
audiens quod non intelligit. nescit finē orationis. & ut respondit amē; id est
uerū. ut confirmetur benedictio; Phos enī implet confirmatio precis.
qui respondit amē. ut omā dicta. ueri testimonio audientiū mentibus
confirmentur; Nam tu quidem bene gratias agis; deo dicit qui cognita

sibi loquatur · quia scit quid dicat · sed alius n͞ aedificatur; Si itaq; ad
aedificandū ecclesiam conueniunt · ea debent loqui quę intellegant
audientes; Nam quid prodest ut quis lingua loquatur quam solus sciat ·
ut qui audit nihil p̄ficiat; Ideo tacere debet in ecclesia · ut hi loquantur
qui p̄sint audientibus; Gratias ago d͞o meo quod omnium u͞r͞m lingua
loquor; Quō superius linguis · loqui donum esse dixit sp̄s s͞ci · ideo ad
d͞m refert quod omnium linguis loqueretur; Et ne forte quasi emulus
p̄ inuidiam hoc docere uideretur · ostendit se omniū quidem horū
loqui linguis · et quia non ualde prodest; Sed in ecclesia inquit uolo quinq;
uerba loqui per legem · ut et alios aedificem · quam decem milia uerborū
in lingua; Ut alius dicat paucis uerbis in adp̄tatione sermonis loqui ·
quo omnes intellegant · quam prolixam orationem habere in obscuro;
hi ex hebreis erant qui aliquando siria lingua plerumq; ebrea · in trac
tatibus aut oblationib; utebantur · ad cōmendationem · gloriabant
enim se dici hebreos p̄p̄t meritum abrahę; Quod idem apostolus p nihilo ha
buit dicens; Mihi aut̄ absit gloriari nisi in cruce d͞ni n͞ri ih͞u xp͞i; Fratres
nolite pueri effici sensib; · sed malitia paruuli estote · ut sensibus perfec
ti sitis; Perfectos illos uult eē ut sciant quid ad instructionem sit neces
sarium ecclesię; Ut recedentes a malitia et errorib; his studerent quę p̄fice
rent ad utilitatem fratrū; hic est enim sensu perfectus · qui agit ut p̄sit
aliori · maxime fratri; In lege enim scriptum ē; quia in aliis linguis et in
aliis labiis loquar populo huic · et nec sic me exaudient dicit d͞n͞s; Hoc d͞n͞s
de his dixit · quos p̄sciit nec saluatori credituros; In aliis enī linguis et
aliis labiis loqui · nouū testamentum ē predicare; Sic hieremias p̄pheta dic;
Ecce dies ueniunt dicit d͞n͞s · et consūmabo domum israel et domum iuda
testamentum nouū · non secundum quod disposui patribus illorū; hoc est in
mutata ratione alit̄ loqui quam se legis ueteris uerba habeant; Dū
audiunt sabbatū solui · neomenias euacuari · circumcisionē cessare · sacri
ficia inmutari · escas dudū p̄hibitas licere edere · xp̄m deō d͞m p̄dicari;

hoc est aliis labiis loqui & aliis linguis· & nec sic per eis fidem dnm ab audire uolu
erit; Potest & sic intellegi· ut quia multi iudeorum maliuoli erant· & propterea
non erat dignum his in reuelatione loqui euangelium· sed in parabolis
loqueretur ad eos; et intellegerent ideo non sibi reuelari quia male erant·
nec sic se corrigerent ut mererentur per explanationem audire uerba di;
Unde dicunt discipuli ad dnm; Dne quare in parabolis loqueris ad illos; Et
dixit; quia uobis datum est inquit nosse misterium regni di· illis autem non· ut
uidentes non uideant· & audientes non intellegant; Ne indigni salutem
perciperent; quod animaduertentes per meritis suis factum· nec sic conuersi
do satis facere uoluerunt; Itaque linguae in signo sunt; hoc est uelamine
incognitae linguae obscuratos sermones di ne uideant aspidis; ut etiam dum
incognitae linguae significasse· quia propter perfidiam factum est ne audiens intelle
gat; Non utique his qui credunt· sed non credentibus; hoc est quod dixi· quia
ad occultandos sensus· incredulis prosunt linguae; Prophetia autem non
incredulis· sed his qui credunt; hoc est· non competit fidelibus audire linguas
quas non intellegant· sed infidelibus· qui non sunt digni intellegere; Sic dicit
esaias propheta; Uade & dic populo huic· aure audietis & non intellegetis·
& cetera; Si conuenerit uniuersa ecclesia in unum· & loquantur omnes linguis·
intro eant autem & idiotae· nonne dicent quia insanitis; Manifestum est·
quia si omnes diuersis linguis loquantur· tumultus fit quidam inconditus po
puli quasi frenesim patiens; Quod si omnes prophetent· introierit autem
aliquis infidelis uel idiota· increpatur ab omnibus; redarguitur ab omni
bus; occulta cordis eius manifesta fiunt· & tunc cadens in faciem suam ad
orabit dnm; pronuntians quod uere ds in uobis est; Cum enim intelligit & in
telligitur audiens laudari dnm & adorari xpm· peruidet ueram esse &
uenerandam religionem· in qua nihil factum nihil in tenebris uidet geri· sicut
apud paganos quibus uelantur oculi· neque sacra uocant perspicientes uariis
se uanitatibus cernant inludi; Omnis enim impostura tenebras petit·
& falsa pro ueris ostendit; Ideo apud nos nihil abditur· nihil sub uelamine

sed simpliciter unus laudatur deus ex quo sunt omnia. et unus dominus ihesus per
quem omnia; Sic enim nullus sit qui intellegat. aut a quo ipse discutiatur.
potest dicere seductionem quandam esse et vanitatem. quae ideo linguis cantatur.
quia pudori sibi est si reveletur; Quid est ergo fratres? cum convenitis unusquisque
vestrum psalmum habet; id est laudem dei per canticum eloquitur, Doctrinam habet;
hoc est sensum per spiritalem prudentiam. habet expositionem; Revelationem
habet; id est subest prophetia occultorum. quae ad omnium mentem pervenit.
favente spiritu sancto; Linguam habet; Ut eos qui lingua loqui poterant non contris
taret. permisit eis loqui linguis. ita tamen ut interpretatio sequeretur; Ideo ait
interpretationem habet. ut si interpres adesset daretur locus loquendi linguis;
Omnia ad aedificationem fiant; Conclusio haec est. ut nihil incassum in ecclesia age
ratur; hoc elaborandum magis ut imperiti proficiant. ut nihil sit corporis
per imperitiam tenebrosum; Idcirco omnes paratos vult convenire diversis
donis spiritalibus. ut ipsa auditate animi vigilantes. invicem se exortati
meliora dona aemulentur. ad inluminationem fratrum; Sive enim lingua
quis loquitur per duos aut multum tres. et particulatim et unus interpretetur;
hoc est duo aut tres. plus non linguis loquantur. sed singuli non simul omnes.
ne insanire viderentur; Ideo ergo ut multum tres. ne occuparent diem linguis
loquentes interpretes illorum. et non haberent prophetae tempus scripturas disserendi.
qui sunt totius ecclesiae inluminatores; Quod si non fuerit interpres. taceat in ecclesia.
sibi autem loquatur et deo; hoc est intra se tacite oret. ut loquatur deo qui audit
muta omnia; In ecclesia enim ille debet loqui. qui omnibus prosit; Prophetae autem duo
aut tres loquantur et alii examinent. vel interrogent; Ipsum modum tenuit dicendo
duo aut tres loquantur. singuli autem sic supra; Ceteros autem interrogare permisit;
De his quae forte in ambiguum veniunt. aut quae aliquis adsequi non potest. quia
diversa sunt ingenia. ut disputatione planiore dilucidetur; Quod si alii re
velatum fuerit sedenti. prior taceat; Id est permittat potior inferiori ut si po
test dicat. nec egre ferat. quia potest et illi dari donum ut dicat cui videtur
inferior. quod potiori concessum non est; Sicut enim totum uni concedi non potest.

licet potiori. ita & non potest alicui quamuis inferiori. ut si potest nihil imper
tiri. ut nemo sit uacuus a gratia dĩ; Potestis enim per singulos omnes pphe
tare ut omnes discant & omnes exhortentur; Hec traditio synagoge est. quã
nos uult sectari. quia xpianis quidem scribit. sed ex gentibus factis non ex iudeis
Ut sedentes disputent seniores dignitate in cathedris. sequentes in subsellis.
nouissimi in pauimento supra mattas; quib; si reuelatum fuerit. dandũ locũ
dicendi p̃cepit. nec despiciendos quia membra corporis sunt; Et sps pphetarũ
pphetis subiectus ẽ; Quia enĩ unus atq; idem sps est. qui tam pphetis futura di
centib; quã his qui reuelant scripturas. infundit se p ratione & qualitate cu
sarum. Idcirco dixit. subiectus ẽ pphetis. ut ingenia accenderet hac spe.
quod sps conatus bonus adiuuet; Desiderio enĩ optimo addit se enarrandis sub
uenit. ut impleat boni propositi uoluntatem; Nam & de saluatore idem dictũ
est; bibebant autẽ d sp̃itali sequenti petra. petra autẽ erat xps; Hoc subiec
tum esse. quod & sequi; Sequebatur enim ut humanis suffragiis deficientib;
adesset ad auxilium tribuendum. Ita & sps subiectus dicitur. ut conatus
bonos adiuuet cũ suggerit; Subiectus enim uidetur. qui cepta alterius
perficit; Non est enim dissensionis res sed pacis. Quia ergo pacis res est. dicen
te saluatore. pacem meam do uobis pacem meam relinquo uobis; Nemo
alterum sinit dicere. neq; debebit dicenti studio contra dicendi resis
tere. ne discordia fiat in corpore; Qui enim in pace uocantur. pacifice
debent studere ne pacis iura soluantur; Sicut in omnib; ecclesiis scorum
doceo; Hoc dicto hortatur illos ut que precepit faciant. quando simi
liter ecclesiis scorum predicare testatur; Aut a uobis uerbum dĩ p̃fectum
est. aut in uos solos deuenit; Arguentis uerba sunt; Sic enim inflati erant
quasi ipsis p̃missa fuisset haec salus. & exemplo eorum ceteræ gentes suo
carentur ad fidem. aut non essent aliqui qui possent suscipere gratiã
dĩ apostolis predicantib;. Sic enim se iactabant. quasi beneficia darent.
magis quã acciperent accedentes ad fidem; Unde dicit; Aut in uos solos
deuenit uerbum dĩ; omnis enim qui uult aliquid emere quod sit ab alius

non requiri. cum quodam fastidio accedit ad emptionem. quasi beneficium
prestaturus uendenti; Ideo hoc apostolus arguit in corinthiis quia tales se
prebebant elatione uanitatis. quasi ipsi non oboedirent uerbis fidei.
nemo esset qui crederet; Sicut dicit iudeis; Uobis primis oportebat loqui
uerbum uitę huius. sed quia reppulistis & indignos uos facientes ęternę
uitę. conuertimus nos ad gentes; Si quis existimatur propheta esse aut spiritalis.
cognoscat quę scribo uobis. quia domini sunt; Hoc dicens. tangit supra memo
ratos falsos apostolos. a quibus fuerant deprauati qui pro desideriis hominum
diuina sed terrena docebant; Ideo hic nihil sui tradere sese dicit sed domini.
ut quibus suadet. deo adquisiti non hominibus uideantur; Qua fiducia & con
stanter predicat; liberam habens conscientiam quia non hominibus place
re uult. sed deo; Unde & peccatoribus non plauditur ut crescant. sed ad
monet ut desinant; Si quis autem ignorat. ignorabitur; Recte quia qui nescit
domini esse quę loquitur apostolus. & ipse a domino ignorabitur in die iudicii;
dicente domino; amen dico uobis quod nescio uos; Propterea quod fratres. ęmula
tionem habete prophetandi; Quamuis arguat hos & in multis reprehendat &
corripiat eo quod recesserant a traditione eius. tamen fratres hos uocat; Quia
dicit esaias ad plebem domini; Dicite his qui non recte ambulant in uiis meis;
fratres nostri estis uos; Ut ergo consoletur istos post correptiones. fratres illos
uocat & ad emulationem prophetię hortatur. ut assidua disputatione
& explanatione diuinę legis fierent structiores. ut possint discere peruersas
esse pseduo apostolorum predicationes; Et loqui linguis. nolite prohibere;
Et propter caritatem ut qui possint loqui linguis & qui interpretetur fuerit
presens. non uetentur; ne fiat dissensio; Omnia autem honeste. & secundum ordi
nem fiant; hoc est secundum ordinem supra dictum; honeste autem illud fit;
quod cum pace & disciplina fit; Mulieres uestrę in ecclesiis taceant; Nunc tra
didit quod preter miserat; Superius enim uelari mulieres in ecclesia pre
cepit. modo ut quietę sint & uerecunde ostendit ut opere prętium sit
quia uelantur; Sicut enim imago dei uir est. ita femina & uiro subiecta est

lege nature. quanto magis in ecclesia debent esse subiecte propter reueren
tiam eius qui illius legatus ẽ. qui etiam uiri caput est; Non enim permittitur
illis loqui. sed esse in silentio sicut et lex dicit; Quid dicit lex. ad uirum tuũ
conuersio tua. et ipse tui dominabitur; Lex hec specialis est; hinc sara domi
nũ uocabitur abrahã uirũ suum ẽ; ac per hoc in silentio iubentur ẽẽ. ne supra
dicte legis sententia infirmetur; Cuius memor sara. uiro suo erat subiec
ta sicut dictum est; Quamuis una caro sit. sed duab; ex causis iubetur ẽẽ
subiecta; Quia et ex uiro est. et per ipsã intrauit peccatum; Si quid autem disce
re uolunt. domi uiros suos interrogent; Turpe est enim mulierib; in ecclesia
loqui; Turpe est. quia contra disciplinã est. ut in domo dī que eas subiectas
ẽẽ precepit uiris suis. de lege loqui presumant; cum sciant illic uiros habere
primatum. et sibi magis cõpetere. ut in domo dī precibus uacent. linguam
retinentes aures aperiant ut audiant quomodo misericordia dī mortem
uicit per xpm̄. que per euam regnauit; Nam si audeant in ecclesia loqui. dedecus
ẽ; Idcirco uelantur. ut humiliate appareant; ille autẽ se inuerecunde osten
dunt. quod et uiris opprobrium ẽ; In mulierũ enĩ insolentia. et uiri maculano
tantur; Notum autẽ uobis facio fratres euangeliũ. quod predicaui uobis. qđ
et accepistis. in quo statis. per quod et salui efficiamini; quo sermone adnunti
aui uobis debetis tenere. nisi forte sine causa credidistis; Ostendit illis
quia si in hac causa que subiecta ẽ a traditione eius seducti sunt. perdiderũt
quod crediderant; Omnis enim spes credentium in hoc sensu est. quia mor
tui resurgent; Quod autẽ dicit in quo statis. illis [dicit] qui firmi erant in fide tradi
tionis huius; promiscuus enĩ loquitur. ut et hi qui fixi in fide sunt. gaudeant.
et qui nutant. corripi se doleant et corrigantur; Tradidi enim uobis in
primis. quõ xps mortuus est. pro peccatis nr̄is. secdm scripturas; Scriptu
ras testamenti ueteris memorat. que futurum dn̄i passionẽ cecinerunt;
Dicit enim esaias ppheta; Ut ouis ad immolandũ ductus ẽ; et in terra [...]
quõ tolletur a terra uita eius. ab iniquitatibus populi mei ductus ẽ
ad mortem; hec in xp̄o reperta noscuntur; Sed quia preteriti tẽporis

significatio uidetur · non ē aduersum · quia apud dm̄ qui omnium prescius ē ·
nihil futurum est; Ideo sic dicit quod futurum est · a nobis quasi factū sit; Nā
in apocalipsi iohannis apostoli dicit; Agnus inquit qui occisus ē · a constitu
tione mundi; Quia enī aliter non fiet quam sit dī factum dicitur; Nobis enī
fit nondū · quia apud dm̄ nihil est quod futurum dicatur; Et in psalmo ait
Dn̄s regnabit a ligno · et moȳ sēs de cruce eius ita significauit dicens; Tunc
uidebitis uitam urām pendentē ante oculos urōs & non credetis; Id circo
ergo in eadem causa & futuri temporis aliquando significantiam ponit · nec
peruersis non de xp̄o dictum defenderetur · sic totum quasi preteritum signifi
caret; Et quia sepultus est; Nulli dubium ē mortuum sepultum eē; Sicut dicit
esaias pp̄heta · & dabo malos p sepultura eius; Et quia resurrexit tertio die scdm
scripturas; Omnia in fide clausa sunt; Ideo sub psona populi resurrectio dn̄i
tertio die futura descripta ē; Dicit enim osee pp̄heta; post biduum & tertio
die resurgemus · & uiuemus in conspectu eius; In xp̄o enī omnes resurrexisse · sic
in adam mortuos eē nemo fidelium denegat; Similimodo & in psalmo sub pso
na hominis etiam de xp̄o significat dicens; Omnia subiecisti sub pedib; eius ·
gloria & honore coronasti eū; Et quia uisus est cephe; Id est petro; hoc etiam
cleophas cum socio suo testantur in euangelio cata lucam · quod apparuit soli petro;
illis
Post ea undecim; & hoc in euangelio continetur; Deinde apparuit plus quā
quingentis fratribus simul · Hoc sua fide loquitur; Ex quibus plures manent
usq; adhuc · quidam autem dormierunt · De his quib; post resurrectionē appa
ruit dn̄s · tunc multos dicit fuisse in corpore; Deinde apparuit iacobo; singu
lariter iacobo apparuit sicut & petro; Quod ideo puto factum · ut multifaria
apparentia · fidem resurrectionis firmaret; postea apostolis omnib; Iterū
apostolis omnib; uisus ē in monte ubi constituerat illis ihs̄ sicut refert matheus
euangelista; Ante in hierusalem post dies octo resurrectionis sue · Id est do
minica die · ianuis clausis introiuit ad discipulos · ut thomae animus firmaretur ·
Sicut dicit iohannes apls̄; In monte enim intellegatur mandata illis dedisse · No
uissime aū omnium quasi abortiuo · uisus est & mihi · Apparuit illi primum in.

caelo· post orantι in templo; Abortiuum se dixit· quia extra tempus natus in
xpo· apostolatum accepit· In caelos dno recepto cum carne; Ego enim sum mini
mus apostolorum· Humiliat se· & temporis causam sibi adscribit· Tempore
enim minor est· non dignitate· Sed quia & persecutor fuit· inclinat se dicens·
Quia non sum dignus uocari apls· quia psecutus sum eccl̄am di· Gratia aut di quod
sum· Do aut dat gloriam qui eum elegit· & dignitatem suam non sibi defen
dit· sed indignum se dicit; Unde uere plus meretur· sciens dixisse dnm·
qui se exaltat· humiliabitur· Et gratia eius pauper non fuit in me· Hoc
dicit· quia non ppter quod persecutus est· minorem gratiam in aposto
latu accepit· Sed plus illis omnibus laboraui· Addit causam· quia non
solum minoratus non est· sed & amplius propter constantiam qua urge
batur in xpo adflictus est· quod non egre ferens· dignior factus est; Non
ego autem· sed di gratia mecum· Ne se extulisse iactanter putaretur·
statim se humiliat· cum hoc ipsum non magis sibi sed di gratiae adscribit;
ut semper omnem gloriam reportet ad dnm unde uere exaltandus est;
Siue igitur ego siue illi sic predicamus & sic credidistis; hoc est quod supra
significat· quia non inferiorem gratiam in predicatione accepit quam
ceteri apostoli· sed unam atque eandem; Unde magis arguit perfidiam
corinthiorum· quia cum manifestata esset credulitas haec apud omnes ecclesias·
qui ab hac spe & fide desciuerant; quam subicit dicens; Si autem xps pre
dicatur quod ex mortuis resurrexit· quomodo dicunt quidam in uobis
quoniam resurrectio mortuorum non est; Si ergo resurrectio mortuorum
non est; neq; xps resurrexit; Si autem xps non surrexit· inanis ē pre
dicatio nra· uacua est fides ura; Haec a falsis apostolis erant tradita· qui
xpm neq; natum neq; passum neq; resurrexisse adseuerabant; Quos & Io
hannes apostolus denotat; quod xpm in carne uenisse negabant; Unde
dicit; qui negat xpm in carne uenisse· hic anti xps est; & qui negat
filium· nec patrem habet; Isti ambulant· & quorundam fidem ne inpru
dentes a mundi sapientib; iudicarentur· subuertebant; Quia prudentes

seculi stultum iudicant cum audiunt resurrectionem mortuorum; Quod si inquid
uerum est quia christus non resurrexit: falsi sumus predicatores & fides uestra in
anis erit; hoc enim crediderunt apostolo predicante: quia mortui resur-
gerent: & hac spe adtracti sunt ad fidem; Quod utique addecet inimicum eorum
perficere asserit: si crediderint quod futurum non est; & pudoris est ut aliquis spi
ritualis hoc se credidisse quod falsum est; & uerecundiam ergo illis incutit: & labo
res eorum dicit infructuosos: si quod a falsis apostolis audierunt uerum est: quia
mortui non resurgent: quod nemo utique deceptus uult audire; Ut uidentes hoc
contrarium esse: reuerterentur ad pristinam fidem; Inuenimur autem & falsi testes
dei quia testimonium diximus aduersus deum quod suscitauerit christum quem non
suscitauit; Qui adserit quod christum deus a mortuis suscitauit: falsus est testis
si non est factum; Ut auctorem timendi predicat: non utique ut inimicus quicquam
admirabile factum uirtuti eius adscripsit; Quod si uerum est quia excitauit
christum a mortuis: quis hic dicendus est qui & testis contra deum falsus est: & opus
eius stultitiam asserit; Si enim mortui non resurgent: neque christus resurrexit;
Quod si christus non surrexit: adhuc estis in peccatis uestris: & qui dormierunt
in christo perierunt; Terret illos quod quia nemo sibi male uult; doleat illos
hoc coepisse se credere quod contra ipsos est; Quis enim peccata sibi remissa
nolit audire; Et qui dormierunt in christo perierunt; Addit ad terrorem quia
carorum suorum excessum nolunt estimari perditionem; Qui enim sub hac spe de
isto seculo exierunt: siue occidi non timuerunt: quia resurgere exemplo
christi crediderunt: & non est uerum perierunt; hoc illis dicit quod amore
suorum defunctorum nolunt audire: ut illis imputet quod prius per errorem
uolebant audire; Si in hac uita tantum sperantes sumus in christo: misera
biliores sumus omnibus hominibus; Manifestum est: quia & in hac pre
senti uita & in futura speramus in christo; Nec enim hic deserit seruos suos christus:
sed dat illis gratiam & in futuro erunt in gloria aeterna; Si autem futurae uitae
spes non esset: omnibus hominibus quod dixit miserabiliores essemus; Ut
quid enim ieiunia: uigilias: exercitus munda: uita iustitia: misericordia: mors

Siphis nulla merces erit in futuro. Increduli autem uel hac uita fruuntur;
Sicut xps resurrexit a mortuis initium dormientium. quoniam quidem per
hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; hoc dicens. tangit
pseudo prophetas qui xpm natum negabant; ac per hoc non surrexisse car-
nem. quia qui natus non est nec moritur; Sic autem probat xpm a mortuis
resurrexisse. quia homo fuit. ut dubium non sit hominem a deo excitatum a mor-
tuis; ut quia peccato hominis mors inuenta est. xpi iustitia resurrectio-
nem meruit et mortuorum; Sicut in adam omnes moriuntur. ita et in xpo
omnes uiuificabuntur; hoc dicit. quia sicut adam peccans mortem inuenit.
et omnes ex eius origine tenuit ut dissoluant. ita et xps non peccans et per
hoc uincens mortem. quia non peccat uincit mortem. quia mors ex peccato;
omnibus ergo qui sunt ex eius corpore adquisiuit uitam id est resurrecti-
onem; Quamuis generalem tribuerit resurrectionem ut sicut in adam omnes
siue iusti siue iniusti moriuntur. ita et in xpo omnes tam credentes quam
diffidentes resurgant. licet ad poenam increduli. tamen uiuificari uidentur
quia corpora sua recipient iam non morituri. sed passuri poenam in eis sine
fine quod credere noluerunt; Unusquisque enim in suo ordine; Nunc ordi-
nes uult resurrectionis exponere. ne ideo putarent fabulosum esse. quia fac-
tum adhuc non esset in ceteris; Ordines illis exponit. et tempora quando
fiet. et quando futurum sit ut mortui resurgant; Initium xps; Sicut et in actis
apostolorum testatur scriptum esse in moyse; si passibilis xps. si prior surgens
ex mortuis et cetera; prior ergo surrexit. ut forma fieret credentibus sibi.
Deinde hi qui sunt xpi in aduentu eius; hoc duplici modo intellegendum
quia et in aduentu eius secundo sancti resurgent iuxta fidem apocalipsis iohan-
nis sicut et in primo aduentu cum surrexit. multa corpora sanctorum resur-
rexerunt ad testationem euictae mortis ac spoliatae; Sub uno ergo signifi-
catione duplicem aduentum domini conprehendit; Deinde finis. cum tradiderit
regnum deo et patri cum destruxerit omnem principatum. et omnem potestatem et om-
nem uirtutem. et omnem dominationem; Oportet enim illum regnare donec ponat

omnes inimicos sub pedib; eius; Omnia enī subiecit sub pedib; eius. nouissi
ma inimica destruetur mors; Hoc dicit quia tradito regno finierit mun
di impleat resurrectione; Quod quidā territi asperitate sermonis, aliquī
si pie uolunt sentire. a proprietate sensus declinant; horrent enī sonum
uerbi. audientes cum tradiderit regnū dō & patri; putantes traditionē
hanc regni iuxta sonū uerbi intellegatur. uacuā remanere. ut si tradidēt
iam ipse n̄ habeat. quasi pat̄ tradens omnia filio. euacuauerit se; Nam ipse
dns ait; Omnia mihi tradita sunt a patre meo; Et postea. hec est aut̄ in
quit uita aetna ut cognoscant te solum & uerū dm̄. & quē misisti ihm̄ xpm̄;
Ecce regnante filio. regnat & pat̄; Quomodo aut̄ tradens regnū filius eua
cuari se crederetur. cū dicat angelus ad mariam. & dabit illi dns ds̄ sedē
dauid patris sui. & regnabit in domo iacob in aeternum. & regni eius n̄ erit
finis; & daniel de eodem regno dic̄ inter cetera; Ds̄ de celo excitabit aliud
regnū quod quod nū quā corrūpetur. & hoc regnū erit aeternū; Nemo enī
dubitet filium semp̄ regnaturum cum patre; Traditio aut̄ hec est regni
ut cū omnia fuerint filio subiecta. & adorauerint illū ut dm̄. destructa
morte tunc filius ostendet illis non se esse ex quo sunt omnia. sed per quē sunt
omnia; & hoc erit tradere regnum dō & patri. ostendere se ipsum esse ex quo
omnis paternitas in celis & in terra nominatur. & tunc erit finis; Destructio
tamen mortis erit. resurrectio mortuorū; Cū aut̄ dicat omnia subiecta sunt
ei. pret̄ eum qui subiecit illi omnia; Cū aut̄ subiecta illi fuerint omnia
tunc & ipse subiectus erit ei qui illi subiecit omnia ut sit ds̄ omnia in
omnib; Idem sensus ē. quē nunc aperit ut manifestet quid sit trade
re regnū filiū dō & patri; hoc tam̄ addit ad sensum. quia tradens pater
filio regnū. non se subiecerit ei sic̄ filius patri se subiecit; Incongruū
ē enī ut pat̄ subiciatur filio; omnia ergo subiecit pat̄ filio suo. ut sicut
ille honorificetur filius sic̄ honorificatur & pat̄; Cū ergo omnia con[...]fessa
fuerint xpm̄ dnm̄ substrata sub pedib; eius tunc & ipse xps̄ dns̄ [...]
subiciatur dō patri ut sit ds̄ omnia in omnibus; hoc dicit [...]

quia cū omnium principū & potestatū & dominationū fuerit pressa sup
bia· & adorauerint xp̄m quasi dm̄· tunc & xp̄s ꝑ se unicā auctoritatē
patris· dm̄ quidem se ostendet sed de dō· ut unus principii· sublimis
& ineffabilis auctoritatis maneat; hoc est subicere se filiū patri· hoc est
dm̄ esse omnia in omnib; Quia cū discat omnis creatura caput suū esse xp̄m·
xp̄i autē caput· dm̄ patrē· omnia in omnib; est ds̄ pat̄; hoc est ut creatu
ra omnis unū sentiat· & una uoce omnis lingua celestiū & terrestriū
& infernorū confiteatur unū esse dm̄ ex quo sunt omnia; Sicut dixisset ut
ds̄ in omnib;· intellegeretur quidē in omnib; esse· sed p affectum aut cōmu
nē sensū· non tamē ea ipsa ex ipso esse; Sed cū dix̄ omnia in omnib;· hoc signifi
cauit quia ex ipso sunt & in ipsis ē; Ex ipso quia ab ipso creata sunt· in ipsis
autē· quia in omniū confessione unus erit ds̄; Non tamē sic subicitur filius
patri· sic filio creatura; Alioquin quid facient qui baptizantur p mor
tuis· si omnino mortui n̄ resurgent quid & baptizantur p illis; In totum
ratam & stabilem uult ostendere resurrectionē mortuorū· ut exēplū
det eorū qui tam securi erant de futura resurrectione· ut etiam p mor
tuis baptizarentur· Si quē forte mors preuenisset· timentes ne aut male
aut non resurgeret· aut qui baptizatus non fuerat· uiuus nomine mor
tui tinguebatur; Unde subiecit; Quid & baptizantur p illis; Exemplū hoc
n̄ factū illorū pbat· sed fixam fidem in resurrectione ostendit; Quid &
nos periclitamur omni hora· cotidie morior p ūrā gloria quā habeo
in dnō; Dicendo quid & nos periclitamur· discreuit psonas· ostendens
non catholicos esse qui p mortuis baptizabantur; Denique supra dixit·
quid & baptizantur p illis· non quid & baptizamur p illis; Nam & iepthe
quā uis in re que accepto ferri n̄ posset· fidelis inuentus ē offerens filiam
suā secdm̄ uotū suū quod stulte uouerat· N ergo factū pbatur· sed p sen
ten tia sua fidei in exemplū pfertur; Predicantiū pericula & labores
memorat dicens; quid & nos periclitamur· & subaudiatur nisi
quia speramus futurā resurrectionē sic supra memorat;

Scientem quia post istam mortem vera vita sequetur. pericula namque
illata ab infidelibus propter zelum illorum quos quia crediderunt perdidisse
dolebant. Sollicitudinem ergo suam ostendit quam habebat erga salutem illorum
propter gloriam promissam a domino. Sicut et in lege dictum est: Exalta sicut tuba vocem
tuam. si te audierint lucraberis animas illorum. Ad hoc festinabat apostolus
semper sollicitus ut gloria illi cresceret apud dominum adquisita salute illorum. Si
secundum hominem ad bestias pugnavi ephesi, quid mihi prodest si mortui non resur-
gunt. hoc est si secundum humanum sensum qui videns hoc interire naturam non crede-
ret iterato resoluta reformetur ad vitam, minime credit futuram resurrectio-
nem mortuorum, bestiis offerri non timui nihil profeci. Sed non hoc est.
quia certus de promissa vita non solum non timuit sed et libenter bestiis offerri se
passus est. Sic inter cetera ait in actis apostolorum: Ego enim non solum ligari sed
et mori paratus sum in hierosolima pro nomine domini ihesu. Manducemus et biba-
mus cras enim moriemur. Hoc ab esaia propheta dictum est propter hos qui quasi
nihil futurum esset post mortem ventri tantum studebant quomodo per eorum con-
sensum et hi qui corinthios depravabant. Nolite seduci: corrumpunt mores bonos
eloquia mala. Significat confabulationem malorum hominum evertere posse
boni propositum. Assiduitas enim mali conloquii vitiat mentem. ac per hoc ab his
cavendum. Quicumque enim accepta fide custodire vult, maxime inter ipsam
initia perstrepentes debet vitare ut impleat quod utile iudicavit. Vigilate
iusti estote et nolite peccare. Vigilandum monet ne circumventione pravorum
sensus eorum a fide abducti depravarentur, mortuorum resurrectionem non cre-
dendo. Iustos etiam praecepit ut non solum terrenam iustitiam excolant, sed et caelestem. Quia
terrena iustitia meritum non facit, sicut non facit reum. Quid enim magnum est aliena non tol-
lere, quippe cum hoc timoris sit, sed magnum est de proprio non habenti
largiri. haec est vera iustitia, et ut non peccent subiecit. unde in-
telligi voluit non se iustitiam temporalem servandam mandasse sed divinam.
Quia qui caelestem iustitiam servat sine dubio in hac praesenti perfectus est.
Ignorantiam enim dei quidam habent. ad reverentiam vobis loquor. propositum

di ignorantes hi qui inter eos conuertebantur · mortuos resurrecturos stul
tum ēē dicebant credere; Ideo pudorem illis incutit · quasi imprudentibus;
Credebant enī eis qui ignorantiam dī habentes · contra dī statuta docebant;
Sed dicet aliquis · Quē admodū resurgent mortui · Quo autē corpore uenient;
Hos dixit ignorantiā dī habere · quorum deprauatę sententię uerba protulit
dicens; Stulte · tu quod seminas non uiuificatur · nisi moriatur; Cum anima
li homine · Non utiq; legis auctoritate agit · ut exemplis suadeat quę si
recipere non certant · Sed phisica ratione de qua sibi blanditur · ut non credat
resurgere soluta & emortua corpora · Osten dit enī mortua rursū reparari
adulta [...]m · & multiplicata · ut confundatur error humanus; Et quod semi
nas · non corpus quod futurū est seminas · sed nudum granum · ut puta triti
ci aut alicuius cęterorū; Ds autē illi dat corpus prout uoluit · & unicuiq; semi
nū ppriū corpus; Si ergo nudū granū seminatur & diuturno quodam modo
elementorū ministerio uestitū resurgit multa secum habens indumenta utili
tatis humanę · cur incredibile sit diuinitate mortuū posse resurgere meli
ore tantū substantia · non numero multiplicatū; Quid ergo requiritur ab in
fideli quo corpore resurgant mortui · cū exempla precedant ad fidem hanc ·
melioratę · resurrectionis ñ amissę substantię; Quia ppriū corpus recipiet
in quo creatus adam est · iuxta exempla supra dicta; Non omnis caro eadē
caro; alia quidem hominis alia autē pecoris alia caro uolatilium alia caro
piscium · Cum ex eadem massa omnis caro sit unde & quomodo in
his tanta diuersitas e · ut una inpensa faceret genera diuersa · Di
cant nunc sophistę mundi & scrutatores siderum si ualent compre
hendere quę extra se sunt · cum quid intra se sit nesciant · Denique
mundani omnes philosofi quia mentē suā legi dī humiliare et
fidē eius susciperent noluerunt · diuersa semp & contraria adse
rentes · inanissimis disputationib; inuicē se confuderunt quia in
nullo horū testificatę uirtutis signū agnitū ē · Quod ante positū
uerbis commendaret & doctrinā; sicut & dns · dederit discipli

Quē admodū resurgent mortui · quo autē corpore uenient · cui congrue respondit dicens;

ne nix. que non uerbis probatur sed uirtute. cui non possint uerba resistere; Quem
admodum ergo ex una inpensa diuersa animantium caro est. ita & unius car
nis homines. diuersi erunt dignitate. in resurrectione; Ut talis appareat
unusquisq;. qualis fuerit meriti; Quippe cum & iam hic diuersitatem corporum uideant;
Et corpora celestia & terrestria. sed alia quidem celestium gloria alia autem terrestrium;
Celestia corpora sunt. resurgentium; et terrestria autem ante quam moriantur aut sur
gant; Ut quia xps celestis est. ex eo corpora celestia dicantur; Et ex adam uero quia
terrestris est. terrestria corpora; Alia claritas solis alia claritas lune. & alia claritas
stellarum; Stella enim a stella differt in claritate; Unius nature comparatione
utitur. ad indiscrete substantie reddendam rationem; quia sicut sol & luna & stelle
cum sint quidem unius nature. diuerse tamen claritatis sunt. ita & homines cum sint
unius generis. merito tamen dissimiles erunt in gloria. ut claritati solis illorum
dignitas exaequetur. quia centesimum numerum habent. qui ut perfecti essent.
primi gradus emuli fuerunt; De quibus dictum est; Tunc iusti fulgebunt sicut sol
in regno patris sui; Lunari autem claritati hi comparandi sunt. qui sexagesimum
numerum bonis operibus mercati sunt. ut secundi gradus meritum haberent;
Stellis autem clarioribus. eorum merita comparanda sunt. qui tricesimum nume
rum tertii gradus dignitatem iustis laboribus quesierunt; Sequentibus stellis
que inter claras & inter obscuriores medie sunt. peccatores homines coaptan
di sunt. qui de tribus nullius gradus honorem adipisci uoluerunt; Tetricis autem
stellis & omnium nouissimis. perfidorum resurrectio similis est. quia errorem
secuti stellis in errorem ducentibus comparandi sunt; Sicut dicit in epistola sua
iudas apostolus; Infidelitas enim non potest claram resurrectionem habere.
quia sicut carbo cinere suo coopertus. obcecatur. ita & hi perfidia sua erroris
tenebris circumdati luce carebunt; Ita erit resurrectio mortuorum; Exem
pla dat. ut non sit dubium resurrectionem mortuorum futuram. ut accepta ratione
nemo ambigat; Seminatur in corruptela; Seminare est. sepelire ut
corrumpatur; Resurgere autem in incorruptela. id est ex statu non posse
corrumpi. sed habere claritatem inmortalitatis; Seminatur in ignomi
nia.
resurget in incorruptela

resurget in gloria; In ignominia seminatur · dũ in terra cōponitur; fit
fetidũ & scatet uermib; Surgere est autẽ in gloria · quia exsuscitatum & lu
men erit · & nullã squaloris iniuriã patietur; Seminatur in infirmita
te · surgit in uirtute; In infirmitate seminatur · quia inmobilis est & intur
gibilis; Surgit autẽ in uirtute quia iã totũ uiuum erit · ac uegetum; Semina
tur corpus animale · surgit corpus spiritale; Animale corpus est · cibis
sustentatur ut uiuat; Spiritale autẽ · cũ horum nihil indigebit · conuersũ
in uitã; Omnia supradicta · hoc sensu clauduntur; Non enĩ aliud conti
netur in superiorib; nisi quia animale corpus moritur · & surgit spiritale;
quod neq; iã manducet neq; bibat · nec infirmet · nec sit fetidũ nec terrenũ
natura; Sic enĩ scriptũ est · factus ẽ primus homo adam in animam uiuentẽ
hoc in genesi dictũ ẽ · quia accepto spũ ex flatu dĩ · factus ẽ homo in animã
uiuentẽ; Officium enĩ sps · animare est corpus; Ita tamẽ ut continuã uitam
non habeat · nisi cibi & potus auxilio utatur; Nouissimus autẽ adam in spũ
uiuificantem; Hoc est ut cum quantae fuerat in anima · post modũ factus ẽ
in spũ · p resurrectionẽ mori n̄ possit · quia fiet totus uiuens; Sed non primũ
quod spiritale est · sed quod animale · Quia animale ex adã · spiritale uero p xp̄m
ex resurrectione mortuorũ; Primus homo de terra terrenus · secundus homo
e caelo caelestis; Primus homo adam est · de terra temporalis cui succedit mors; Secun
dus homo xp̄s ẽ de caelo · qui resurgens mori nescit; Qualis est ille terrenus tales
& terrestres; Hoc est quia terrenus mortalis est · mortales sunt & terreni; peccans
enĩ adam · mortẽ inuenit · ut omnes ex eo mortales sint; Et qualis ille caelestis
tales & caelestes; Id est quia xp̄s non peccauit · uincens mortẽ caelestis ẽ · ita sint
& credentes illi; quã uis & non credentes spiritales futuri sint; Sed sic spiritales nequi
tiae · ut sint tenebrosi; de sc̄is & enĩ nunc loquitur · qui resurgent ad gloriã; Sicut enĩ
qui non credunt · iã iudicati sunt · ita & qui credunt · iã caelestes dicuntur; Sicut
portauimus imaginẽ terreni · portemus & imaginẽ eius qui de caelo est; Hoc est sicut
formã habuimus mortalitatis p peccatum adae serui facti peccati · ita & formã ha
beamus uitae · p iustitiã saluatoris facti serui iustitiae; non mundi sed dĩ · cũeigeri
Gri

que immortalitate digna sunt; Hoc enim dico fratres quia caro et sanguis regnum
dei non possidebunt; Carnem perfidiam uult intellegi. sanguinem autem turpem et
luxuriosam uitam. quia cupiditas hec. feruore sanguinis generatur; Ut osten
deret non solum incredulum dignitatem resurrectionem non habere. uerum et illum
qui desideriis et uitiis carnis obtemperat; Commonet ergo et instruit. qua
ratione regnum celorum consequi mereamur; Neque corruptio incorrup
telam possidebit; Hoc dicit. quia corruptam et lasciuam uitam. poenam necesse
pati; pro passione enim. corruptionem posuit; Nec enim mortem poterat signi
ficare. cum constet utique omnes homines inmortales resurgere; Ecce miste
rium dico omnes quidem resurgemus. Id est tam credentes quam noncre
dentes; Sed non omnes immutabimur; Nunc uniuscuiusque meritum in re
surrectione significat. qualis in singulis futura sit; In momento. in ictu
oculi; Id est cito ualde. sine aliqua mora; In nouissima tuba; Ideo nouissima
tuba. quia postremum bellum geritur aduersus demones. et principes ac potes
tates et ipsum diabolum; hoc enim fiet post annos mille. quibus hic regnabit sal
uatore extincto anti christo; Cum satanas dimittetur de carcere suo ad
seducendas gentes. gog. et magog. qui sunt demones. et pugnent aduer
sus castra sanctorum; Nec enim temporales homines. poterunt aduersus aeternos di
micare; Nam et iohannes apostolus ait; Vidi michael et angelos eius in celo
pugnantes aduersus draconem et angelos eius qui est diabolus et satanas; Ideoque
hic nouissima tuba ait; quia non semel cum illo pugnatum est. quia anti christo
et pseudo prophetis qui faciebant coram illis signa et prodigia. ipse uictus est; et hoc
loco nouissime aduersus illum pugnabitur. ut iam mittatur in gehennam;
Et saluator inter cetera ait; Nunc princeps mundi huius mittetur deorsum;
et tunc ergo uictus est. et frequenter uictus est; Unde dicit esaias propheta quo
modo cecidit lucifer de celo. qui mane oriebatur; Et mortui resurgent
incorrupti. et nos immutabimur; Resurgentibus enim peccatoribus et impiis.
sancti immutabuntur in claritatem. ut caro fiat spiritalis cum gloria; Quasi plum
bum si fiat aurum; Sancti enim in aduentu domini resurgent. sic superius ait; Initium christi.

deinde qui sunt xpi in aduentu eius; Sicut & in apocalypsi continetur; Pec
catores enim non sunt xpi quia audient a dno non noui uos; qui enim xpi sunt
carnem suam crucifixerunt cum uitiis & concupiscentiis. Et in psalmo primo
scriptum est. Ideo non resurgunt impii in iudicio. neq; peccatores in consilio
iustorum. Ab impiis enim non est quod requiratur. sed ad hoc resurgent
ut pereant. Uidentes uerum ee. quod credere noluerunt. Perire est autem
a do ee alienum. Sicut ait ad romanos. Quicumq; enim extra legem pec
cauerunt. extra legem & peribunt. Et quicumq; in lege peccauerunt.
per legem iudicabuntur; Ac per hoc peccatores iudicabuntur; Indigni & enim sunt
resurgere cum scis. Sicut ait. neq; peccatores in consilio iustorum; Oportet enim
corruptibile hoc induere incorruptionem & mortale hoc induere inmortalitatem;
Hoc est quod supra dixit. & mortui resurgent incorrupti. Id est ut iam inmortales sint.
non tamen inpassibiles; Tiemi quos dicit. poenas patientur pro qualitatibus delictorum suorum;
ita ut exeant inde exsoluto debito; Impii autem aeterna poena torquebuntur; Ante enim
qui non crediderunt iam iudicati sunt; Unde & esaias ppheta. Ignis aut eorum non extingue
tur. & uermis eorum non morietur; In aduentu tamen dni. & sci resurgent & qui uiui
fuerint inuenti obuiam rapientur dno in aere. mortem quasi soporem passi; In ipso
enim raptu & mortem & resurrectionem habebunt; Sicut dicit ad thesalonicenses;
Tempore enim antichristi aut apostate erunt aut sci; Aut in latibulis aut in poe
nis positi; ceteri gentiles quos dns ihs cum duce ipsorum antichristo in aduentu suo
interficiet spu oris sui. Id est iussu eius igne exurentur per angelos uirtutis eius.
Cum ergo mortale hoc induerit inmortalitatem. tunc fiet uerbum quod scriptum est
in osee ppheta. absorta est mors in uictoria; Ubi est mors aculeus tuus. ubi est mors
contentio tua; Post resurrectionem impiorum & peccatorum absorbetur mors in
uictoria; Insultantis & enim uerba sunt & dicentes; Ubi est mors aculeus tuus ubi est con
tentio tua; Uictoria enim deuicte mortis. resurrectio mortuorum est; Mors autem
diabalus est. cui insultatur. & contentiosus dicitur. quia superbus cum inparuerit
esset resistebat; Cum ergo superatur perimitur. & spolia illi detrahuntur; Suc
censetur illi quia contra se repugnauit; Aculeus aut mortis. peccatum est; aculeum

auctoritatē significat · quia mors auctoritatem per peccatum accepit; quia
si peccatum non esset · diabolus obtorpuisset & mors non esset; Uirtus aūt pec
cati lex; Ideo uirtus peccati lex · quia peccatū n̄ inputaretur si lex n̄ esset; D̄ō aūt
gratias qui tribuit nobis uictoriā p dnm̄ nr̄m ihm̄ xp̄m; Triumphū saluatoris ·
nobis dic̄ p̄fecisse; quę enī gessit saluator · n̄ sibi utiq; gessit · sed nobis; quā ob rem uic
toria eius · nr̄a uictoria ē; Ideo enī homo factus ē manens d̄s · ut uincens diabolū
dū peccatū n̄ fecit · nobis uictoriā adquireret · qui peccati causa detinebamur in mor
te; Ut uictus diabolus occiso xp̄o · qui peccatū n̄ fecerat · omnes quos peccati causa
detinebat amitteret; Dum aūt insultat homini · reus factus est; Sic delectū cirogra
phū · id est sententia qua tenebatur genus humanū in morte inferi · ereptis animab;
& in cęlos inductis · ut n̄ p potentiā illi tollerentur · sed p iustitiā a d̄ō · p ihm̄ xp̄m
dnm̄ nr̄m p̄ix; Itaq; fr̄s mei dilectissimi · stabiles estote & inmobiles abundantes in
opere dn̄i semp̄ scientes quia labor uester n̄ est inanis in dn̄o; Omnib; quę ad doctrinā
ecclesiasticam ordinandā necessaria sunt expositis · & qui dubitandū quid ue sequen
dū sit · demonstratis · fixos iam illos hortatur in bono · & in operibus quę fructū
faciunt apud dnm̄ semp̄ promptos & copiosos; Quia p̄ hęc quę exposita sunt ·
certa sunt de cetero accepturos se boni operis mercedem a dn̄o · ne prauis conlo
quiis possint interuerti; De collectis aūt quę fiunt in scōs · sicut ordinaui eccle
siis galatię · ita & uos facite p unā sabbati; Dominico die collectā fieri prece
pit · sicut & ceteris ecclesiis disposuerat; Ut eo die quo resurrexit dn̄s · plebs
eius colligatur ad laudem & gloriam dī · deuicta morte; tunc & iam sumptus
congregandos ad ministeriū scōrū · qui p p̄t nom̄ dn̄i pressuras patiebant ·
zelo gentiliū · siue iudeorū · qui n̄ sinebant eos predicare gratiā dī sub
nomine xp̄i · ut haberent refrigeriū ab his p p̄t quos tribulabantur;
Omni ergo die dominico iubet colligi plebē & congregare illos singulos
p ut uoluerint in dona dī; & hoc apud se unū quęq; reponere · quasi in thes
auro; Ut ueniente apostolo inueniatur · ad usus necessarios; quia quod
paulatim colligitur · nec graue est & inuenitur multū; Cū aūt aduene
ro · quos cūq; p bauerītis p epistolas · hos mittā p ferre gratiam uestram

in hierusalem; Conlatio hec· duplici genere pfectū habebat; Ita ut & scīs pficeret
supramemoratis· & pauperibus in ecclesia constitutis; quia & modo & usib; maiorū
natu pficit· & egenis; p epistolas mittere se hos quos idoneos ad dispensationē
elegerint dicit; quia epistole testimonium prebentes missi sunt ut cū gratia
exciperentur; Si uero dignū fuerit ut & ego eam· ibunt mecū; Hoc dicit
quia si fuerit copiosa collectio· posse etiam se ire; Dignū ē enim ut si eps ipse
eat· multū secum pferat ad refrigeriū scōrū; Hoc est quod significat ad roma
nos dicens; Si enim spiritalium eorū communicauerunt gentiles· debent & in car
nalibus ministrare eis; Ex iudeis enī erant· de quib; dicit dns; quia salus ex iudeis
est; Qui hierosolimis in magna inuidia erant apud iudeos non credentes; Veniā
aut ad uos cū macedoniam ptransiero; Macedoniam enim pertranseo· apud uos
forte hiemabo· ut uos me forte deduxeritis quocūq; iero; Post omnē instruc
tionē· ut letos illos faceret· aduentū suum illis pmisit; Per quod & omīs ammoni
tiones suas quib; illos corrigit· magis firmat; Quia qui audit uenturū eū a quo
legem accepit· sollicitior erit ne adueniente illo erubescat; Nolo enim uos modo
in transitu uidere; Sciens multa se habere que ageret cū illis· nō uult illos ptransi
ens uidere; Et ne contristarentur· multū tempus se pmisit comoraturū apud
eos; & quia que agit cū prouidentia agit· Si dns ait permiserit; Tunc enim dns
pmittit ut comoretur apud eos· si dignos se prebent; emendantes uitia que in
eis arguit; Permanebo aut ephesi usq; ad pentecosten· Ostiū enī mihi apertū ē magnū
& efficax & aduersarii multi; Qua causa ephesi remansisset· ostendit; Inuenerat
enī illic sitientia pectora di gratiā· quib; prompte infunderet misteriū xpi;
Sed quia diabolus inquietus ē semp· & his quidē desiderant· adicit & aduersa
rii multi; Quanto enī idonei inueniebantur ad fidem· tanto magis deerant
qui zelarentur contradicentes & repugnantes doctrine dni; Quod si uenerit
timotheus· uidete ut sine timore sit apud uos; Opus enī dni operatur sic & ego
ne quis illū spernat; Quāuis ea predicaret timotheus que ab apostolo acceperat·
& esset idoneus euangelista· tamē quia non erat auctoritatis eiusdē· comendat illū
ne ab his forte qui dissentiebant in plebe nō ut erat dignus reciperetur per

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

strepentibus eis. & timor illi nasceretur & nihil proficeret adventus eius saluti
illorum; possent enim & gentiles excitari ad seditionem discordia plebis accepta
occasione inruendi in timotheum; Ideo nequis illum spernat. quia opus domini operatur
inquit sicut & ego; hoc est mea auctoritate susciperetur. quia erat apostolus;
erat enim & ipse episcopus; Deducite autem illum in pace. ut veniat ad me; expecto illum
cum fratribus; Tanti meriti timothei memorat. ut non solum inter eos honorandum
illum praecipiat. sed ut apostolum domini cum obsequiis deducendum. Cum proficisci pa
rasset; tam enim eum necessarium ostendit. ut etiam ipse illum expectaret cum
fratribus. propter evangelium christi; De apollo autem fratre. significo vobis quia multum
rogavi illum ut veniret ad vos cum fratribus; & utique non fuit voluntas ut nunc veni
ret; Veniet autem cum ei vacuum fuerit; Hoc dicens & voluntati eorum vel petitioni
satisfecisse ostendit. cum votum suum eis exhibuit; & apollo excusavit.
quando convenire ad illos non potuerit declaravit; Ita tamen ut non omnino
excusaverit. sed distulerit; Potest & sic intellegi. ut per apollo tangat illos; Ideo
significans noluisse ire ad eos apollo. quia dissidebant. ut audito hoc paci studerent;
& ideo timotheo dixerit. videte ut sine timore sit apud vos. quia aliqui missi
non bene fuerant suscepti; Ac per hoc venturum apollo cum concordes fuerint; Vigilate
state in fide. viriliter agite confortamini omnia vestra in caritate fiant; Vigi
late ait. ne irretiti teneantur. in fide viriliter agite. hoc est monere ut fortes
sint mente circa ea quae sibi tradita erant. Non ut pueri quicquid sequantur
ignorant; Confortamini. ut tam voce. quam opere robusti sint; quia professio & boni
actus. perfectos faciunt; Ut autem in caritate haec fiant; quia quaecumque caritate
fiunt. di habent timorem & zelum; Quicquid enim cum offensione fratris fit.
fructum non habet; Sunt enim aliqui ad bonum non contristandi sed provocandi; ut
puta si misericordiam facias cum detractatione alterius. aut humanus sis ut
alterum notes. aut aliquid comedas insultans ei qui ab hoc abstinet. ut facias
illi scrupulum; Omnia autem ita agenda sunt ut hortatio sit ad meliora. non insul
tatio; Tunc est pax; Unde dicit dominus. Ex hoc cognoscetur si discipuli mei estis.
si vos diligatis invicem; Ubi autem contentio est & dissensio. amor non est; Obsecro

aut uos fratres scitis domum stephane · quia sunt primitie achaie · et se in minis
terium sanctorum ordinauerunt · ut et uos subditi sitis talibus et omni operanti et
laboranti; Corinthi sunt · achaia; Ideoque de his ad eos loquitur · per quos prouocat illos
ad huiusmodi opus; Sunt enim ex ciuis; hoc enim christianis magnum est · quia alacritate uan
tia · de laboribus suis non habentibus largiuntur; hi imitatores facti dei patris ·
qui in misericordia diues est; Cum autem dicit ut subditi sitis talibus · magis illos honorat ·
ut emuli facti operis huius alios habeant ipsi subditos; Gaudeo autem in aduen
tu stephane et fortunati et achaici · quia quod uobis deerat · ipsi supleuerunt;
Refecerunt enim spiritum meum et uestrum; Agnoscite ergo huiusmodi; Aliud esse con
lationem quam dicit fieri in sanctos · et aliud ministris euangelii reddere uicem · sicut
dicit dominus · dignus est enim operarius mercede sua; Domum enim stephane · inuitoque;
significat deuotam et in ministerio sanctorum et in his qui deseruiebant ecclesiis;
Ita ut ad apostolum perferrent cum fortunato et achaico fratribus; ut et in his perficeret eis
qui erant ex his; Unde dicit refecerunt et meum spiritum et uestrum; Per quod et pu
dorem illis incutit · et cum apostolus neget se ab his accepturum; Dicit enim non
infringetur in me gloriatio hec in regionibus achaie · quomodo refecerunt enim spiritum
meum inquit et uestrum; Sed credo refectus est spiritus eius in his quibus profecerat; Sibi
enim datum dicit · quod proficeret his quibus uoluit; Agnoscite ergo huiusmodi hoc est
imitamini; Salutant uos ecclesie sancte; Horum salutatione commonet illos ut
efficiantur similes illorum · quia unius sunt prouincie; Salutant uos in domino multum
aquila et priscilla · cum domestica sua ecclesia; Duas ecclesias memorat · publicam
et domesticam; Publicam dicit quo omnes conueniunt · Domesticam in qua per amici
tiam colligitur; Ubicumque enim presbiter sollemnia celebrat · ecclesia dicitur; Salu
tant uos fratres omnes · Releuat animos illorum · quando omnes hos memores horum
ipsorum ostendit; Salutate inuicem in osculo sancto; Osculum sanctum · signum pacis est; In
quo ut inuicem sibi adhereant · sublata discordia docet; Salutatio mea manu
pauli; Se in epistola ista subscripsisse ostendit; et que uerba sunt subscriptio
nis · subicit dicens; Si quis non amat dominum ihesum sit anathema maranatha; Quod
inprecatur · si quis ihesum dominum qui uenit non amat · abscidatur; Mara natha dominus

uenit significat; hoc propter iudeos qui xpm non uenisse dicebant; hi ergo anat
hema sunt ad qui non uenit; Gratia dni nri ihu xpi uobiscum. caritas mea cum
omnib; uobis in xpo ihu; Ideo talem subscriptionem posuit. propter hos quidam
dissensioni studebant. dnm ihm non diligebant; Quippe cum dicerent. ego pauli.
ego appollo. ego uero cephe; Qui enim xpm diligit. non dat hominib; gloriam; Et
quia nulla est spes in homine. gratia dni inquit ihu xpi uobiscum; et subauditur.
qui diligitis dnm ihm; Et quoniam non se inuicem diligebant inse. hos docet dicens; Caritas
mea omnib; uobis in xpo ihu; Ut amare se discerent. et gratia qua diligebantur
ab apostolo. non carnis affectu. sed in xpo ihu; Explicit ad corinthios prima;
incipit ad eos de secunda; Sciens scs apostolus perfecisse epistolam. quam ad arguendam
plebem corinthiorum miserat. propter diuersos illorum errores. aliam iterum epistolam
ordinat. ad exhortandam obauditionem eorum. et tangit horum contumaciam qui
emendari nequiuerat; In hoc tamen animo releuatus. quia ea que ad eccle si
asticam ordinationem pertinent audierat esse correcta. certus deinceps. quia
uitia eorum paulatim corrigerentur. preterea quod ex magna parte coepe
rant esse obaudientes; Qui ergo ea que ad fidem et ecclesiasticum ordinem
pertinent emendauerant. sine dubio sperat emendandi mores et conuer
sationem; Ac per hoc festinanter scripsit eis. ut contristati ex correptione.
consolationem haberent. et cresceret in eis fructus penitentie; Ut uidentes
iam placere se ei cui displicuerant. promptiores fierent circa bonos actus; Quid
est enim penitere. nisi iam ab errore cessare. interueniente mentis dolore; Ut ergo
probet iam bene se de his sentire. sic scripsit ad eos;

PAULUS APOSTOLUS XPI IHU. iam securus de his. confidenter
se apostolum dni predicat. In prima enim epistola. uocatum se apostolum dicit eis.
tamen non probatum qua traditione eius abducti erant; Per uoluntatem di; Iteratum
probet apostolum suum. di uoluntate a xpo factum se apostolum dicit; Ita enim dns ait
iudeis; Quoniam que placita sunt ei. id est do patri. facio semper; Et timotheus frater.
cum hoc scribit per quem epistolam primam misit ad eos. id est cum timotheo.
ut ostendat eis ab hoc se audisse de bona uoluntate eorum. quam corripienti ei

apostolatum

Ideo ergo participes illos obtat ee gratie di que est & xpi;

sub dideran ; Ecclesie di que est corinthi · cu scis omnib; qui sunt in uniuersa achaia; Nunc sociat istos scis ceterarum ecclesiaru · ut sciant se profecisse; Gratia uobis & pax a dō patre nrō & dnō ihū xpō; Quō unum donum est di & xpi · Benedictus est ds · & pater dni nri ihū xpi; Semp in omni epistola misterii ordine tractat · de dō patre locuturus & de dono eius & de dnō ihū xpō filio eius; Ut sicut nominantur duo · & esse intellegantur · ut unusquisq; subsistens habeatur · quāuis una substantia sint · ut tollat pessima illa adsuetatio sabellii; Pater misericordiaru · & ds omnis consolationis; Ab ipso coepit rationem; multum enim refrigerii dat eis · qui correptionis causa fuerant contristati; audientes enim dni non solum totius originis patrem · sed & misericordiarum · releuati sunt; Spe hac certa facti ad hoc correpti · ut conuersi di misericordiam inuenirent; Quare autem misericordiarum patrem dix · nisi ut agnosceretur per misericordiam · rursum regenerari & reformari penitentes · ut non sola sit uenia · sed & status pristini restauratio; Et ideo misericordiarum ait · propter diuersa peccata · ut consolaretur contristatos causa delictorum · hoc est spem non negare conuersis; Qui consolatur nos in omni pressura nra; hoc est quod dix ds omnis consolationis · quia adest in omni pressura · Ut possimus & nos consolari eos qui sunt in omni pressura · per exhortationem qua exhortamur & ipsi a dō; Duo genera consolationum induxit ; unum quo consolantur · qui iniuste pressuram patiuntur propter nomen xpi ut liberentur · alteru eorum qui peccatorum causa contristati · consolationem accipiunt · Dum illis promittetur spes emendantibus · ab his qui consolati a dō · erepti sunt de pressura; Quia sicut habundant passiones xpi in nobis · Sic per xpm habundat & uā consolatio nrā; Manifestu quia pro quo patimur · ipse nobis adest · consulens nobis p liberatione eripiens nos de pressura · intuentu maiestatis sue; Siue aut pressura patimur p ura exhortatione quę operatur p patientia earundē passionu · quas & nos ipsi patimur · & spes nra certa ē p uobis · quia scimus quod sicut socii estis passionu · sic & consolationis eritis; Generalit loquitur · ut quia credentiu causa persecutionis patiebantur a perfidis

& salute; Siue exhortatione consequimini p ura exhortatione

subiecti iniuriis & cedibus sic tamen auxilio di liberabantur
ad consolationem credentium ne scandalum passi a fide
excederent; Quia nunc apostolorum temptationes
erant credentium sicut scriptum est in propheta zacha
ria; Percutiam pastorem & dispergentur oues gregis; quam
uis futura credant fideles tamen inter ipsa primordia
pressure nouellis faciunt scandalum; putant enim inanem
esse promissionem si uiderint oppressum predican
tem; sed si iam firmus est credens conpatitur anxius magis
ac fidens de spe futura ut simul consoletur cum quo & con
patitur; Non enim uolumus ignorare uos fratres de pressura
nostra quae facta est in asia quia supra modum grauati sumus
supra uires ita ut desperaremus nos etiam uiuere; Ideo pas
siones praessurarum indicat prope usque ad mortem inlatas
ut ostendat quae mala salutis illorum causa patiebantur
ut non grauius ferrent si contemperentur errori illorum ab his
qui hec tam aspera tolerabant pro illis; Quis enim medicorum
non arguat susceptum suum neglegentius se tractantem ne cu
ra medicantis eius sine effectu remaneat; Sed ipsi in nobis
responsum mortis habuimus ut non simus fidentes in nobis
sed in domino qui suscitat mortuos; Tantum insolentiam
iniquitatis significat insurrexisse contra fidei predicato
res ut mortem ante oculos haberent; Denique erepti
de ipsa praessura resuscitatos se dicunt; Sic enim afflic
ti fuerant ut desperarent de praesenti uita; Sed quia
deus presidia sua non negat in necessitate positis maxi
me suis eripuit illos desperantes de se nec ipsis
fidentes autem de deo nimia enim pressura defice
re se profitebantur nisi adesset deus; Qui de tantis

mortibus liberauit nos in quo speramus quia et libera
bit adiuuante pro nobis etiam uestra oratione.
ut in multorum facie donum quod in nos conlatum
est per multos. in gratiarum actionem celebretur
pro nobis; Hoc dicit quia gratia dei multorum
causa consolata est apostolos. id est omnium creden
tium. quorum causa et pressure eis ingerebantur;
Ac per hoc quia omnium causa est. omnes deo gratias
referant cum cessat temptatio. aut cum oritur simul
obsecrentur; Gloria enim nostra hec est. testimonium
conscientie nostre; Hoc dicit. quia de conscientia
sua presumebant. quia pura erat ab omni simulatione;
quam ob rem de dei auxilio non diffidebant; quia in simpli
citate et sinceritate. non in sapientia carnali. sed in gratia dei
conuersati sumus in hoc mundo. abundantius autem apud uos;
hec est gloria conscientie quam dixit. simplicitas et sinceritas;
et quia hec dei doctrina sunt adiecit. non in sapientia car
nali. sed in gratia dei; Ut ostenderet non humane sapientie
sed euangelice predicationi liberam se conscientiam exhibu
isse; preterita refricat. quod in prima epistola arguit fucatam
predicationem. iuxta humanum sensum aptatam; Cuius pre
dicatores duplici genere in sapientia carnali accusat; quia et iuxta
mundi sensum predicabant. ne facile offenderent homines. et ques
tus causa hoc agebant proprus lucris carnalibus studentes; Unde apos
tolus numquam a corinthiis sumptus uoluit accipere. ne his occasio
nem daret eo quod similis eis esset in hac re; hinc est quod dicit;
Abundantius apud uos; simplicitate sumus conuersati. quia cum ab aliis
acciperet. ab his noluit. ne arguendi eos auctoritatem amitte
ret; Non enim alia scripsimus uobis. quam que legistis uel

cognoscetis; Ea se dicit scribere · quę non solū litteris cernerent ·
sed & operib; eius manifesta haberent · ut pbaret ea quę loquitur gestis
se implere · quib; uniuscuiusq; manes & ppositū discitur; Spero aūt qđ
usq; ad finē cognoscetis · sic & cognouistis nos ex parte · quia gloria urā
sumus · sic & uos nrā in die dnī ihū xpi; Proficere illos sperat ex eo qđ
iā coeperant meliores effici · cognito affectu circa se · apostoli · & glo
riabantur in eo uelut filii in patre clarissimo; Unde & apostolus gloriā
suā uideri testatur in filios obaudientes · & tunc debere uideri ·
quando prodest · idest in die iudicandi; hoc dicens pseuerandū monet;
Et hac fiducia uolueram prius uenire ad uos · ut scđm gratiam habere
tis · & p uos transirem in macedoniā · & iterū a macedonia uenirem
ad uos · & a uobis deduci in iudeam; Hac fiducia emēdatę uitę illorū;
iam enī & desiderare illos se significat · quos ante indignū erat uide
re; Plenā ergo gratiā habuissent de aduentu eius · quia imago ē epis
tola · presentia aūt ueritas; Non est itaq; ociosū quia uoluerat ire & nō iit;
Intellegi enī uult eē aliquos inter eos · quorū causa uoluntatē suā
nō impleuit · ut adhibita opera purificarentur; Hoc ergo cogitans num
quid leuitate usus sum · aut quę cogito secundum carnem cogito · ut sit
apud me est est non non; Quō dixit uolueram uenire ad uos · & nō iit ·
idcirco numquid leuitate usus sum inquid · quia uidetur qui dicit ·
aliquid & nō facit leuitate uti · ideo ne forte istud de apostolo arbitra
rentur · hoc purgat · quia nō istud leuit · sed dī consilio fecit ut nō im
pleret quod disposuerat; Aut numquid quę cogito inquit scđm
carnem cogito · qui enī secundū carnē cogitat · tunc nō implet
quę disponit · quando aūt personis amplioribus defert · aut certe
lucris aut apparatibus uincitur · quod apostolus semp spreuit; Spi
ritalis aūt tunc dispositum non implet · quando p incidentiis aliquid
p salute animę meditatur; Sicut & apostolus ideo nō impleuit quod
uoluerat · ut p hoc ipsū meliores effice rentur; Sciens se ideo

distulisse eu̅ · quia quidam adhuc inter eos non se purificauerant a peccatis;
Ut sit inquit apud me est et est non non; Hoc significat · quia non aliud
egit · qua̅ sciuit agendum; Quia utilitas ante ponenda est uoluntati;
hic sensus sp̅ritalis est · carnalis aute̅ sensus sic mutatur · ut a me ponat uo
luptatem utilitati; Fidelis aute̅ ds̅ quia sermo noster non est est
et non · Hoc e̅ quod dicit et ad galatas si que destruxi · eadem
edifico preuaricatorem me constituo; Ideo ergo fidelem in se dicit
di̅ predicatione̅; Nam hoc faciunt adulatores · frequente̅ enim ne ho
mines offendant · que uera sunt preter mittunt; Dei enim filius ih̅s
xp̅s qui in uobis e̅ · qui per nos predicatus est per me et siluanu̅ et timot
heum · n̅ fuit est et non · sed est in illo fuit; Quantu̅ ad idoneos p̅dica
tores p̅tinet hoc debet e̅e̅ ut sit apud illos · est est non non · ut n̅ aliud
faciant qua̅ sciunt utile; Quia enim frequente̅ aliud uolumus qua̅ est
utile · ne uoluntas uincat utilitate̅ · ideo apostolus uoluntati sue utili
tatem p̅posuit ne iret ad illos; In xp̅o enim ih̅u non fuit est et non · sed est
in illo fuit; Quia nu̅qua̅ aliud uoluit qua̅ est utile · semp̅ enim uoluntas
eius cu̅ utilitate e̅; Nec inmutatus est ut faceret inuitus · sicut homo
quod est utile · aut ut ambigeretur de aliquibus et mutaret uoluntate̅;
Quot quot enim p̅missiones di̅ sunt in illo est et in illo amen do̅ ad gloria̅
per nos; Manifestum e̅ quia semp̅ in do̅ ueritas est hoc est amen; ma
nifestata per xp̅m · post per apostolos predicata ad gloriam di̅
signorum uirtutibus testimonium perhibentibus uera esse que
p̅misit ds̅ p̅ xp̅m dn̅m n̅r̅m; Gloria enim di̅ est · cu̅ ab illo omnia et per
illu̅ · et in illo e̅e̅ discuntur; Qui aute̅ confirmat nos uobiscu̅ xp̅s dn̅s
et qui unxit nos ds̅ · et qui signauit nos et dedit pignus sp̅m in cordib·
n̅r̅is; Xp̅m dicit confirmare gentes in fide p̅missa̅ iudeis quia ipse
est qui fecit utru̅q; unu̅ · id est circu̅cisione̅ et preputium in uno nouo
homine faciens pacem; dn̅s ergo confirmat et ds̅ qui unxit nos · id est
dedit regiam honorificentiam · sic dicit petrus apostolus; Quia sumus

inquit genus regale p(er)unctione spiritale. cuius tipum fuit in regibus
iudeorum. qui & signauit nos. dando sp(iritu)m suum in nobis pignus ut non ambiga
mus de p(ro)missis eius; Sicut enim mortalib(us) sp(iritu)m suum credidit. dubium non est quia etiam
inmortalib(us) addat gloriam; Unum tam(en) opus dicit patris & filii. quia & xp(istu)m
confirmare ad d(eu)m; Quem enim confirmat filius confirmat & pater. & quod dat sp(iritu)m
pater dat & filius. quia utriusq(ue) est sp(iritu)s s(an)c(tu)s sic dicit ad romanos; si quis autem sp(iritu)m xp(ist)i non
habet. hic non est [erasure] Quo ergo de perfectione hominis locutus est. trini
tatis hoc loco fecit mentionem; Omnis enim summa p(er)fectionis in trinitate consistit;
Ego uero testem d(eu)m inuoco sup(er) animam meam. quod parcens uobis non ueni corinthum;
Nunc manifestat qua causa cum uoluisset ire ad illos distulit. ut tunc iret quan
do ipse omnes emendatos inueniret; his enim nunc loquitur qui uidebantur uelle
se corrigere. sed operam non dabant ut hoc implerent; Quia ergo corripere illos
necesse erat. ut suum ad illos conuitum nec tristaret multos. & hoc fuit illis parce
re; quod ut in illis eorum commidet. d(eu)m testem dat. ne putarent dignos se esse & t(er)rem
in ab illo; Quo comperto ut p(rae)sentiam eius mererent(ur) emendarent se; Non quia do
minemur fidei u(est)rae. sed quia adiutores sumus gaudii u(est)ri fide enim statis;
Quo fides non necessitatis sed uoluntatis res est; Ideo dicit non quia dominemur
fidei u(est)rae; dominatus enim necessitatis causae; Sed adiutores sumus inquit gau
dii u(est)ri; Hoc est quia sicut in malo opere tristitiae. ita & in emendatione gaudium;
huius gaudii adiutores sumus inquit. quia uolentib(us) eis emendare se offerunt
commonitiones. ut quod uelle coeperant possent implere; Decreui autem hoc
apud me. ne iterum in tristitia uenirem ad uos; Ap(osto)l(u)s est. qui ideo noluit ire
ne forte corripiens paucos. multos contristaret; Ipse & iam contristatus. compatiunt(ur)
enim omnia membra unius merore. Si enim ego contristo uos. & quis est qui me laetificet.
nisi qui contristatur ex me; Hoc dicit quia non uult eos contristare. sed quia peccatis
studuerant. necesse erat illos contristari in uultu apostolo; ita tamen ut de cetero ob
audientes facti laetificarent eos qui contristabant(ur) cum eis. ut qui corripiendo
contristauerat eos. laetarent(ur) ex his dum corrigunt(ur); Ideo & scripsi hoc ipsum ne cum
uenissem tristitiam haberem a quib(us) opportuerat me gaudere; Certum habens

quia meum gaudium omnium uestrum est; Idcirco dicit haec se scripsisse · ut post eueniens
non esset unde contristaretur sublatis uitiis · sed gauderet cum eis quasi cum carissimis filiis;
Et quia ab infidelibus tribulationibus adficiebatur · ab his utique gauderet qui crediderant;
Gaudium enim apostoli · purificatio est populi; Ideo enim gaudet · quia uituperatione
meis; quos simul oportet gaudere; Nam ex multa pressura & angustia cordis scripsi
uobis per multas lacrimas · non ut contristemini sed ut cognoscatis caritatem quam habeo
abundantius in uobis; Manifestum est quia quando hoc affectu quis aliquem corripit ut
plus illo doleat peccatis eius · non utique ut illum contristet corripit · sed ut ostendat illi quo
amore diligat eum; Qui enim non hoc affectu corripit fratrem contristat; Insultat enim qui
non dolet fratri; Si quis autem contristauit · non me contristauit sed ex parte · ut non onerem
omnes uos; omnes hos quos dicit · sanctos; Duae enim partes in populos · sicut in prima epistola
memoraui; hi ergo ex parte sanctorum sunt quos contristatos in errore significat sicut et me
ipsum; hoc dicens contristauit peccante · eo qui peccauerat; plus enim fit reus si in aliis
delicti multitribulant; Ac per hoc sufficit ei qui talis est inquit · haec quae a pluribus
fit obiurgatio; magnum dolorem utique patitur · qui delictum suum pluribus uidet horrere;
Ita ut e contra magis donetis & consolemini ne quomodo abundantiore tristitia absorbeatur qui eius
modi est; Afflictio hominum peccati pro sua causa subuenire superficit · qui penitentiam fide
uero animo et · hoc est si correptus est · ita in animo doleat · penitus habet fructum; Denique;
in regnorum libro habetur quia achab cum arguisset eum propheta commotus animo statim meruit
ueniam · Et dauid in causa uxoris uriae cethei correptus quia cognouit se peccasse · delictum eius deleui-
ta & apostolus illum qui incestum commiserat habens uxorem patris · obiurgatum & abiectum
dolentem reuocari iubet · ne dum uidens se contristatum sperni desperans de se · daret ani
mum ad mundum fruendum · quasi qui locum apud dominum iam non haberet · hoc est
maiori tristitia absorberi desperantem de se conuerti ad admittenda peccata
quibus grauatus absorberetur a secunda morte ·· Haec enim uera poenitenti
tiae est · Iam cessare a peccato · Sic enim probat dolere se sibi · si de caetero
ro desinat ·· Propter quod obsecro uos ut confirmetis in illum caritatem
ad hoc enim & scripsi ut scirem an in omnibus oboedientes estis
Quantum datur intellegi oboedientes hos factos ·

in ceteris probat · emendauerant enim quem ad ordinem ecclesiasti
cum pertinent · · Unde etiam in hoc uult illos esse oboedientes ut confirment fra
trem in caritate · suscipientes eum in communione · · Sicut autem aliquid donastis et ego ·
Manifestum est quia iubet fieri ipse facit · nec potest hoc abnuere · quod etiam obse
crat ut fiat · scribit cum haberet potestatem iubendi · sed quia in prima epistola
graue eius crimen detulit ut horrerent illum omnes · nunc cum recipi illum
uult · orat ne adhuc exercitio / ul. excitato animo aduersus illum · durum illis esset habere
cum illo communionem ecclesiae · neque enim tanta in eis erat · quanta in aposto
lo prouidentia · ut statim intellegerent faciendum esse quod dicebat apostolus
in causa huius duntaxat · · Ideo obsecratur ut dimittant illi · significans deum illud
nouisse quia nihil sine dei spiritu agebat apostolus · · Etenim quod donaui propter
uos in persona Christi · Hoc dicto grauat illos quasi magister petentibus discipulis do
nauit cui uoluerunt peccatum · quanto magis obaudire debent discipuli magistro ·
Et ut tutum ei cui donauit ostenderet apud deum · aut in persona Christi se donasse · quod
donauit · · Hoc est accepto tulisse Christum · cuius legatione fungebatur · Ut factum
apostoli factum sit Christi · sicut dixit · · Quaecumque solueritis super terram · erunt solu
ta et in caelo · · Si ergo huic pro quo petierunt · per apostolum Christus ignouit · quanto ma
gis huic iam ignotum erat · cui ut donent etiam ipse hortatur · · Ne possideamur a satana
nec enim ignoramus uersutias eius · Hoc dicit quod supra memorauit · quia consolatio de
bet subsequi fratrem delictum flentem · · Ne diu contristatus et contemptus a caritate
ecclesiae · incipiat desperare de se · · Gaudens qui semper inuidus est subtilis diabo
lus mentem eius uilem effectum · accedat et suggerat ei ut uel presentibus fruatur
qui de spe futuri premii deiectus est · · Et pereat frater possessus a diabolo · cui ad
hoc poenitentia data erat · ut conuersus reformaret se · · Sicut dicit in ezechiele pro
pheta · Nolo mortem morientis · quantum ut reuertatur et uiuat · · Et iterum · Con
uertantur inquit et replantabo eos · · Cum autem uenissem troade propter euan
gelium Christi · et hostium mihi apertum esset in domino · non habui requiem in spiritu meo
eo quod non inuenerim titum fratrem meum · sed ualedixi illis · et profectus
sum in macedoniam · Troade perrexisse se significat · ad praedicandum eis euan

gelum xpi. et cum coepisset predicare fuisse qui caperent uerbum fidei
sed quia solatium titi defuit. intolerabilis erat labor. perstrepentium
causa. Quamuis enim quidam eorum aperuerant corda sua ad recipi
endum sermonem di. tamen inprudentia infidelium non minima ex
istebat. exurgens in apostolum zelo credentium. et haec duo mundo im
pleri non poterant aut fideles instruere. aut incredulis repugnare.
I deoq. uale illis facto qui susceperant eum. profectus est in macedoniam.
Dō autem gratias qui semper triumphat nos in xpo. Hoc est dni aposto
los triumphare in xpo. uictores illos facere in fide xpi. ut calcata perfidia
tropheum habeat fides. dum ex perfidis fiunt fideles. et maliuoli non pro
ficiunt in persequendo credentes. Et odorem notitiae suae manifestat
per nos in omni loco. quia xpi bonus odor sumus dō in his qui salui fiunt
et in his qui pereunt. Odor notitiae di in xpo et per xpm est. Odorem
autem idcirco dix. quia sicut quedam res quae cum non uideantur. per
odorem tamen cognoscuntur. et intellegis in loco aliquo ee quod non ui
des. ita ds quia inuisibilis est per xpm se uoluit intellegi. ut predicatio xpi
quae utiq. inuisibiliter ~~est~~. sicut ad nares odor. ita ad aures peruenit. dm
patrem insinuaret creaturae. et filium eius unigenitum. cuius rei lega
tionem fungentes apostoli. sicut dicit dns ad dm. filius ad patrem. Sicut
me misisti in hunc mundum. ita et ego eos mitto in hunc mundum. Odo
rem notitiae di et xpi per signa et prodigia manifestarent. uerum enim
esse de dō et xpo predicatio uirtutis testimonio probabatur. Quae ideo
in odorem significata est. quia cum ds non uideatur per haec quae in inuisibili
operatur. in apostolis esse intellegitur. Ut ueritas doctrinae manifeste
tur. qui ergo recte adserit xpm. bonus odor est dō laude dignus in eo qui
credit. nec uituperabilis in illo qui non credit. qui uero non recte adserit
xpm. malus odor est dō. tam in his qui fidi sunt. quam in illis qui diffidunt
pro utrisq. enim reus erit. Qui enim diffidit. idcirco uidetur non credere
quia peruersum est quod audit. & qui credit male credit. Apostolus

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

ergo in ratione legis locutus est. ut sicut in lege qui hostias bono uoto offerebat. bonus
odor erat dō et acceptabilis. ita et nunc predicationis. uir doctrine odorem prestat
flagrantem dō. Quam ob causam auxiliis suis tutos prestabat dś apostolos
ut uerba cognitionis eius infunderent patentib. aurib. siue iudaeis siue gentib.
addito his sacramento natiuitatis dni ihū secundum uoluntatem di et patris
eius munitate fidei salutaris. ad salutem credentium et perditionem diffi
dentium. Aliis quidem sumus odor mortis in mortem. Hoc dicit. quia in
credulis predicatio crucis xpi. odor mortis est. Audientes enim uerbum
di sic accipiunt quasi pestem ex quo oritur mors. et necesse est ut lucta fide
illorum fiat eis. Aliis autem odor uitae ad uitam. Uerum est. quia fidelis sermo au
ditur. Diuinitus est salutis aeternae. et secundum fidem eorum contigit eis.
siue ergo in his qui pereunt. siue in his qui salui fiunt. xpi bonus odor erant
apostoli. quia sinceriter et sine adulatione predicabant. Qui enim non cre
debant. ipsi sibi laqueum circumdabunt his liberis sicut dicit dns ad ezechi
elem prophetam. tu predica si te audierint. lucraberis animas eorum. Si
quominus ipsi sibi uiderint. tu tamen liberatus a perditione eorum. Et ad
haec quis idoneus. non enim sumus sicut plurimi adulterantes uerbum di. sed
ex sinceritate sicut ex dō coram dō in xpō loquimur. Pseudo apostolos tangit
diuersos qui corrupta doctrina uerba di per malam interpretationem adul
terabant. tollentes diuinum sensum ponebant humanum. ex quib. qui
dam zelum habentes traditionis iudaicae. nec de xpō bene docebat. ideo min
idoneos hos dicit. Apostolos aut̄ sinceriter predicasse sicut ex dō datum
est ante dm̄. Id est quomodo dś dedit ipso teste in xpō loquebantur. non
suam querentes. sed di gloriam. hoc est in xpō loqui cuius honorem et poten
tiam predicare. Incipimus iterum nosmetipsos commendare. Quō pseu
do apostolos notat. praua eorum commenta designans. Se aut̄ uerum pre
dicatorem testatur. Uidetur iterum commendare se. sicut in prima epis
tola. Et ne hoc uersutiae aliquae terrestris lucri gratia facere uideretur.
Adiecit. Aut numquid indigemus sicut quidam commendaticiis epistolis

aduos aut exuobis. Hoc dicens et suum sensum purgat et adhuc pseudo apos
tolos notat. quos proprii honoris & questus causa circuire ecclesias probat
ad auferendam non ad tribuendam salutem. Ex his erant quib. dicit dns
Comedentes domus uiduarum & pupillorum oratione longa orantes. Prop
ter ea accipietis maius iudicium. hi enim et res eorum & animas inuadebant.
Apostolus autem nec res eorum tangebat. et ueritate doctrinae. animas eorum
saluabat. Non ergo carnaliter. sed spiritaliter se commendabat ad profec
tum salutis illorum. ut hoc de illo crederent. quod erat. Quia qui de bono ma
le sensit. peccat. ac per hoc commendatio haec. istis magis proficit. Episto
la nostra uos estis scripta in cordib. nostris. Epistola salutis indicium est. recte
ergo ait. quia salus corinthiorum in corde erat apostoli. et eorum qui cum illo
erant. semper enim de salute eorum cogitabant. Cum ergo in corde sint
apostoli et eorum qui cum ipso erant. epistolae sunt scriptae in cordib. eorum
quia qui semper alicuius memor est. scriptus est in animo eius. Quae cognoscitur
& legitur ab omnib. hominib. manifestati quia estis epistola xpi ministra
ta a nobis. Apertum est. quia cum dicuntur xpiani. epistola xpi sunt
indicantes salutem quam dedit dns in xpo omnib. hominib. scribentib. apos
tolis. dum enim docent scribunt. Scripta non atramento. sed spu di uiui.
Quoniam quae promissa sunt. aeterna sunt. idcirco di spu scripta dicuntur quia semper est. tem
poralia autem atramento quod oblescit & perdit memoriam. Non in tabulis lapideis
sed in tabulis cordis carnalib. Nunc legem ueterem pulsat. quae primum data
in lapideis tabulis abolita est. fractis tabulis sub monte a moyse. Noua autem lex
in animo scribitur. hoc est in corde. non in calamo sed per spm. quia fides enim aeterna res
est. a spu scribitur ut maneat. Ueteris autem praecepta. deficiente mundo cessabunt
nec. quomodo ergo differt lex a lege. ita differunt dispensatores illius. a dis
pensatorib. legis fidei. Fiduciam autem talem habemus per xpm ad dm. Quanta
dignitas sit in apostolis. manifestat cum dicit. Fiduciam talem habemus ad dm
per xpm. ut ostendat ueteres non hanc habuisse fiduciam ad dm quia minor fuit admi
nistratio. Non quod sufficientes sumus aestimare aliquid a nobis tamquam a nobis sit.

sed sufficientia nr̄a ex dō est . qui & idoneos nos fecit ministros noui testamti . non litteru
sed sp̄u ; Littera enim occidit sp̄s aut̄ uiuificat . Quamuis pferat apostolicā dignitatē
Indi tam̄ laudē praesumpsit ut istud meritis humanis adscribens . sed eius gratiae qui dig
natus ē putta humanū . saluatorē p̄dicatione ordinare . quae quos lex ueteris reos te
nebat . saluaret . data remissione peccatorū p xp̄m dnm̄ nr̄m ; Litterę enim adhoc
datae sunt mosi . ut contempnentes legem occider& sedm̄ ius naturę ; Sp̄s autē .
idest lex fidei quam scribit . sed animo continetur . uiuificat reos mortis . conuerten
tes tamen se . ut iustificati de caetero non peccent . recte ergo data fuerat lex . ut timor
ess& peccandi ; Sed quia fragile ē genꝰ humanū . misa dī data est in p̄dicatione
apostolis . ut donatis peccatis euaderent mortē credentes in xp̄m . Haec est p̄dicatio .
noui testamenti quod pmiserat dš p prophetas . Quod si administratio mortis in lit
teris formata in lapidib; quae fuit in gloriā . ita ut possent intueri filii isrl̄
in faciē mosi pp̄ gl̄am uultus eius quae euacuat̄ . Quomodo n̄ magis administ
ratio sp̄s erit in gl̄a . Manifestum est maiorē gratiā ēē legis fidei . quā legis
mosi . quamuis enī adhoc data sit lex mosi ut p̄derent . contempta tam̄ . facta est
lex mortis ; Ergo qui a peccatorib; p̄uidere n̄ potuit . uenit lex fidei . quae hos sal
saluar& . non solū ignoscens . sed et iustificans eos ; Multū ergo int̄ ē . int legē & le
gē . tunc enim maculati peccato . uultū mosi descendentis de monte cū lege ac
cepta in tabulis . intueri n̄ poterant . quia gloriosa facta fuerat facies eī . ne a pec
catorib; posset aspici . quia digni erant morte . quae nunc gl̄a euacuat̄ p legē sp̄s .
Cum accepta remissione peccatorum facti iusti . digni sunt aspicere . & possunt glo
riā dī . sic uidet in monte p&rus & iohs & iacob; gloriā xp̄i ; Si enim in admini
stratione damnationis gl̄a . multo magis abundauit ministratio iustitiae in gl̄a ;
Hoc dic quia amplius ē donū iustitiae dī p fidē xp̄i quā legis ueteris . quia magis
gl̄a in salute ē quā in morte . quamuis iuste damn& . tam̄ ad laudē pficit magis
si indulgeat . ut possit reus corrigere se ; Nec enim gloriosū factū ē id quod
glorificatū ē in hac parte . pp̄ excellentē gl̄am ; Manifestū ē non eē factum
gloriosum quod iusti uultus mosi gloriosū . quando enī nulli pfuit gloria uultus
eius . n̄ habuit fructū gl̄e . sed magis obfuit . lic& in suo uitio . sed peccantiū .

tam in hac parte gloria non est ; Illa autem est magis gloria · quae habundat in gratia · ut puri
ficati homines dono di absterſa caligine possint uidere gloriam xp̄i ; Si enim quod eua
cuatur fuit in gloria · multo magis quod permanet in gloria est ; Non negat gloriam fuisse
in lege ut in uultu moysi · sed non permansit in moyse · quia figura erat in moyse non ueritas ·
Ideo adueniente saluatore · cessauit figura · quia apparuit ueritas manens semper · ut quan
tum uerum est · inter imaginē & ueritatē · tantum intersit inter gloriam uultus moysi · & gloriam xp̄i ·
Ideo supra dixit propter excellentem gloriam ; Illa enim tanta erat gloria quanta debuit
credi seruo · haec uero tanta quanta est genitoris eius · quia ihs in gloria est di patris ;
Sicut enim uespere stellę gloriosae sunt · oriente autem sole euacuatur earum claritas · ita & moysi
gloria euacuatur apparente gloria xp̄i ; Habentes igitur talē spē · multa fiducia utimur ·
Spem habere nos dicit uidendi gloriam non talem qualis fuit in uultu moysi · sed eam quā
uiderunt tres apostoli in monte reuelante se dn̄o ; Hinc igitur conicere debemus quantum
nobis contulerit diuina clementia · quantumque nos superiores gratiae dono ditare dignata
est · quā dederit uidēis ; Iudei enim cum minor esset gloria uultus moysi · eam speculare non
poterant ; Nos uero non moysi gloriam quae inferior ē · sed excellentē saluatoris gloriā
uisuros nos credimus ; Iudei ergo serui gloriam non meruerunt uidere · nos autem dn̄i communis
gloriā sumus uisuri ; Ideoque & nos uicem reddere in quantū possumus debemus beniuo
lentiae di · ut propensiores simus in eius amore · qui nobis fiduciā dedit · abluens nos a pecca
tis · uidendi gloriam di ; Nunc itaque opus est ut crescat in nobis fiducia bonis actibus pa
rata · tantum enim uidebimus · quantū credimus ; Et non sicut moyses ponebat
uelamen super faciem suā · ne intuerentur filii israhel usque ad finē eius quod euacuatur ·
Qui digni facti sumus per gratiam di · uidere gloriā xp̄i ; Idcirco & non sicut moyses po
nebat uelamen super faciem suam · ne intuerentur filii israhel ; Ideo ponebat uelam̄
quia splendorē uultus eius ferre non poterant causa peccati ; Quo sublato · potestas
datur uidendi gloriā di usque ad finem eius ; Quia ita diu non reuelatur qui diu relicta lege
resistunt ad gratiam fidei · & sic euacuatur ; Accedente enim dignitate per fidē · euacua
tur indignitas ; Sed obtunsi sunt sensus eorū · usque in hodiernum diē ; Tam diu ob
tunsos dicit · quā diu non credunt ; Quae obtunsio · infidelitas ob uenit ; Ideo conuer
sis ad fidē · acuitur acies mentis ut uideant diuini luminis splendorem ; Id ipsum

uelamen in lectione ueteris testamenti manet dum non reuelatur quia in christo euacuatur
obtusio. aut haec in lectione eorum de manet quamdiu credant. non enim reuelatur nisi credant
in christo enim euacuatur hoc est per fidem christi aufertur uelamen. a mortuo enim delicto incipiunt
uidere quod obstante peccato uidere non poterant. Sed usque in hodiernum diem cum legitur
moyses. uelamen est super cor eorum. Manifestum est quia cum legitur haec peccatis legis sen
tentia illorum recitatur qui sunt sub lege. Cum autem conuersus fuerit ad dominum auferetur
uelamen. Conuerti ad dominum hoc est credere in christum. ut cognoscentes dominum ueniam mereantur ac
cipere. hoc est auferri uelamen. sententia euacuata qua tenebatur reus sub lege. Dominus autem spiritus
est. ubi autem spiritus domini ibi libertas. Quia deus spiritus est. per christum legem dedit spiritus non litteris utique
scriptam. sed per fidem animis intimatam. non quae uisibilia doceat. sed inuisibilia credi
suadeat. quae animus spiritaliter colligat. non quae oculus cernat. haec lex dat libertatem
solam fidem poscens. ut quia quae non uidit credit. de condicione serui mereatur.
Nos autem reuelata faciem domini speculantes ad eandem imaginem reformamur a gloria in gloriam
Sicut a domini spiritu. nos dicit omnes qui libertatem sumus consecuti dono gratiae dei gloriam domini per
fidem speculantes ad eandem imaginem transformari quam speramus. id est ut similes inue
niamur in futura hac uita imaginis gloriae christi sicut dicit iohannes apostolus. Scimus in
quit quia cum apparuerit similes ei erimus. A gloria in gloriam. sicut a domini spiritu. id est
sublati beneficio dei gloriae moysi quam reatus causa cernere nequibamus. transforma
mur ad gloriam quam credimus dari nobis a domini spiritu. Tantum enim dabit gloriae quan
tum dignum est dare dominum per spiritum suum. Ideo enim dixit sicut a domini spiritu. ut ostenderet
talem gloriam dari quae sublimitati congruat dantis. Moysi enim gloria nec aeterna
fuit nec perennis. pro modo enim legis et gloriam percepit. Ita et pro modo legis fidei
in qua spiritus dei est. dabitur gloria credentibus. Tantum enim concessit deus fidelibus
ut spiritum suum det eis pignus illius gloriae quae promittitur. Quare habentes hanc ad
ministrationem prout misericordiam consecuti sumus non deficiamus. Tantam spem dicit
administrationis huius non deficiat in pressuris confortatus fide promissionum.
Unde superius dixit. multa fiducia utimur. fidenter enim in his quae promissa sunt.
quicquid aduersi acciderit tolerant. Quod non humanis meritis deputat. sed
misericordiae dei quae hominem abluit. deinde iustificat. adoptans filium deo. ut dono et

cum gloriam similem gloriae proprii di. Sed renuntiamus occultis dedecoris
ut illi gloriae dignus sit homo. Omnia turpia & polluta quae fieri & cogitari possunt
amouenda docet. Ut non solum de corde sed & de cogitatione pellantur. Immutanda uerba sunt.
Subsua enim & suorum psona ad meliorem uitā hortatur. ppt eos q̄ supra dicta uitia
quae inhis sepe reprehendit. Possunt & haec occulta dedecoris ee. quae prauo sensu adp
dicandū meditantur ut fallant. Unde subiecit. Non ambulantes in astutia neq; adul
terantes uerbum di. Adde decus enim & deformatione eius pficit. qui subdola mente
confingit doctrinā ad decipienda corda simpliciū. Turpes enim inuenientur in die iudicii
di. Astutia enī male mens. ut id quod sibi libitum est expleat. uerba di adulterat.
ut sensum inuertat. Adulterare est au ueru sensum per falsum uelle excludere.
Sed in manifestatione ueritatis commendantes nosmet ipsos ad omnē conscientiā hominū
corā do. Hoc dic. quia in pdicatione euangelica nulli se fecit suspectum. Addens
amplius eidem coram do. Ut hoc ipsum non solum hominib; manifestū pb& sed
etiam do cui nihil occultum est. Testimoniū di ergo implorat ut uel ipsi credatur.
quia ita predicat. sic datum est ab auctore. Secdm hoc modo testis est. dum dat sig
na & pdigia fieri pmaturus eius. Sed & si opertum est euangeliū nrm in his q pereunt.
Uerū est. quia increduli n̄ uident. pfidia obcecante splendorē uirtutis di. Uelam
enim est supra cor eorum. & obtrusio infidelitatis inuidet. Maxime in quib; ds sci
huius obcecauit sensus infideliū ut n̄ pui deant lumen euangelii gloriae xpi quī ē
imago di. Deum dic secularium hominum. quia maliuoli sunt erga fide xpi sensus
obcecare ne uideant ueritatē euangelii maiestatis xpi. hoc ergo illis prestant qd
uolunt. Quia enim maliuoli sunt homines & intellegentes uerū dicunt ee̅ falsū.
Ideo ipsi adiuuant ne possint credere quod uolunt. Xps au cum sit imago di.
corporeū tantum adserunt. relinquentes gesta eius. solius carnis faciunt mentione.
de quib; dixit esaias. obcecauit oculos eorum ne uideant oculis usq; in hodiernū die.
Non enim nosmet ipsos pdicamus. sed xpm ihm dnm nrm. Hoc est n̄ nram gloriā
adnuntiamus ne quis nos dicat ppt nos ipsos euangeliz are ut nob pficiat forte
ad tempus. sed ihm dnm nrm adnuntiamus. subicientes nos uirtuti maiestatiq;
eius. quando ergo nullum grauamus. nullū concutimus. & xpm dnm nrm fatent.

quidest ut elati iudicemur· aut p̄ma p̄pria utilitate p̄dicare ut gloriosi appareamus·
Nos aut̄ seruos uest̄ros p̄p̄t ih̄m· In natiuū se seruū xp̄i p̄b&· ut iubente ipso ministrū se horū
in p̄dicatione testet̄· ut p̄ utilitate horū subiectus sit in ministerio euangelii· seruos ergo
dicens ministros significat· sed ut humiliter loqueret̄· sic dixit· ut uere ostenderet nō ad
sui gl̄am p̄dicare se euangl̄m· sed ad claritatē dn̄i xp̄i· cui oboediunt· cui seruit·
sic & ipse dn̄s ait· Ego sū in medio u̅r̅i· nō ut ministret̄· sed ut ministrē· ī merito hos
quib; ministrant· sed p̄p̄t imperiū dn̄i·· Quia ds̄ qui dixit de tenebris lum̄ fulgere
inluxit in cordib; nr̄is ad inluminationē cognitionis gloriae suae in faciem xp̄i ih̄u··
Hoc dic̄ quia mia di factū est ut nos inquit qui fuimus incredibiles in ignorantia· hoc
est in tenebris· prior clar& ds̄ lum̄ ceteris gentibus· Quantū se adhuc humiliat· ut
ds̄ solius & xp̄i gl̄am p̄ferat· Inluminat̄ eni ut cognitionē h̄beant gl̄e di p xp̄m· ideo
gl̄e di cognitionē· id est nō di solius· sed & xp̄i· qui ē gl̄a eius ut significaret nō dn̄i so
lū cognosci· sed & opera eius & naturam & prudentiā· quae condidit & saluauit genus
humanū ut sit in xp̄o p gl̄am uirtutis suae·· Habemus aut̄ thesaurū hunc in uasis
fictilib; ut excellentia sit uirtutis di & non ex nobis·· Thesaurū sacramentū significat
ut di in xp̄o· quod credentib; manifestat· Incredulis uero· quodam uelamine tectū ē·
quasi sicut thesaurus in occulto ponit̄· ita & sacramentum di intra hominē· id est in cor
de humano absconditur· Hunc ergo thesaurū in animo & corpore dic̄ ee a do datum·
ut eminentia uirtutis eius appareat· p homines p̄dicatores dūtaxat ut reconcili&ur om
nis lingua creatori suo· non ad honorificentiā hominū sed di· qui se manifestat
p homines· qui cum humiles & imperiti ee̅n̄t acceper̄ potestatē a do & loquendi mag
nalia & agendi· fictilia ergo uasa dicens infirmitatē naturae humanae significat·
quae nihil potest· nisi a do acceperit uirtutem· ita ad laudem suam ds̄ p haec se p̄ae
dic& quae infirma sunt ut gl̄a illi de& non homini q ex limo finctus est··
In omnibus p̄ssuram passi· sed nō coangustiati·· Nunc os tendit p̄p̄t quod a do
nei erant p̄dicatores· quia semp̄ illis in necessitate adfuit ds̄· Ideo p̄ssurā ait passi
sed nō coangustiati· hoc est nō p̄misit ds̄ tantū nos opprimi· ut recederemus· Inopiam
passi sed nō destituti· id ē in inopia enim positis adfuit pastor ds̄· p̄secutionē passi sed nō
derelicti· Verum est quia consulebat eis ds̄· ne satis sibi facerent dolis inimici··

Deiecti sed non perimus. Id est verberibus prostrati sed obstante deo non mortificati.
Sunt enim clausi sive vinculati. adiutorio dei manus hostium evadebant; Denique
paulus et silas cum essent clausi in carcere. et pedes eorum essent in nervo conclusi. alacres hym
num canebant deo fortiores hi facti qui non erant cesi. Semper mortem ihu in corpore
nostro circumferentes. ut et vita ihu in corpore nostro manifestetur. Dubium non est quia in
martyribus xpi occiditur; In his qui pro fide patiuntur. aut exilia. aut vincula aut ver
bera. xpi passiones sunt. ut et vita eius in corpore eorum palam fiat. Passiones enim
quae ostenduntur in mortali ad futuram perducunt vitam quam promisit xps; Unde alio loco dicit. cum
infirmor. tunc potens sum. Et iterum. per tribulationes oportet nos intrare in regnum dei.
Semper enim nos qui vivimus in mortem tradimur. propter ihm. ut et vita ihu palam fiat in hac
mortali carne nostra. Apertum est quod dicit. quia ideo inquit in mortem tradi propter ihm non
recusamus. cum possimus ut vere in vita qua surrexit a mortuis xps. huic mor
tali carni nostrae praestet. hoc est non timere mori. propter resurrectionem promissam.
Itaque mors in nobis operatur. vita autem in vobis; Hoc dicit quia pro salute eorum morti sub
iacebant. gentibus autem praedicantes. inimicitias sibi excitabant. tam iudeis quam
a gentibus usque ad mortem; Habentes vero eundem spiritum fidei. hoc est communionem
spiritus per quem firmat fides habemus vobiscum. Ideo enim periculis tantis patiebantur malum
ut tum vice sibi copularent in fide. Sicut quod scriptum est. Credidi propter quod locutus
xpi sum. et nos credimus et quod loquimur. Exemplum ideo dedit de psalmo cente
simo quinto decimo. ut ostenderet ideo se propter minimum esse a domino toleranda. quia
credidit futuram resurrectionem. Securus ergo de futura vita. praesentem vitam
non habet curam. Quippe cum hoc crederet ut tunc illa beata speret. sibi haec
contemnebatur. Securus ergo quia quod credidit verum est. Audet hoc praedicare
ut ceteros spei suae participes faciat. Scientes quod qui suscita
vit dominum ihm. et n[os] cum ihu suscitavit et constituet vobiscum. Has
spe dicit laborare propter fidem. quia exemplum praecedit resurrectionis domini ihu.
quid futurum est his qui credunt. quia sicut in adam omnes moriuntur. ita et in xpo omnes
vivificabuntur. Adam enim forma mortis est. causa peccati; Xps ve
ro forma vitae propter iustitiam. quia peccatum non fecit nec dolus inventus est

in honore eius. & qui participes hos communis fidei dixit. resuscitatos inquit constituet nobiscum. ut unius fidei in una sint domo patris. Cum enim intellegunt quia ipsi patiuntur contra... & isti solliciti sunt de passionibus horum uelut conpatientes simul et participes erunt in uita promissa. ut simul contristati simul gaudeant. Propter illos sic loquitur qui resurrectionem negabant quos & in prima epistola exprobrat.

Omnia enim propter uos ut gratia habundans per multorum [gratiarum actionem] gratiam abundet in gloriam dei.

A munere suo deus nullum uoluit esse alienum. & quia non omnes capiunt uerbum fidei aptus dei uoluntate sciens persecutiones & pericula pati non timuit. dummodo omnibus fidelium praedicaret ut plures possent credere. ut abundans donum dei non per paucorum gratiarum actionem minueretur ad contumeliam dei. Sed multis proficiens. afflueret per multorum gratiarum actionem ad gloriam dei. quanto ergo hic dignus honore est. qui animam suam semper [illegible] morti subiecit. ne donum dei longe aliter proficeret quam datum est. Numquid non magna contumelia eius est. qui cenam faciens opulentam. ac multos inuitans. paucos habet in summa.

Quapropter non deficiamus. manifestum est haec ad superiorem sensum pertinere. ut enim deuotionem suam adhuc propensiorem in direbus ostendit. haec subiecit. quibus nullo genere deficere se probat. quominus id quod deo placitum est impleatur. securus tamen de resurrectione promissa.

Licet si exterior homo noster corrumpitur. sed interior renouatur de die in diem.

Pressurae plagis. fame. siti. frigore. nuditate. caro corrumpitur. sed anima spe futuri praemii renouatur. quia assiduis tribulationibus purgatur. Proficit enim in ipsis uirtutibus interim. ita ut accedentibus temptationibus cotidie adquirat ad meritum. quia & corpori corruptio haec proficit ad inmortalitatem merito animae.

Id enim quod in praesenti est momentaneum & leue est pressurae nostrae supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operatur in nobis.

Praesentis temporis tribulationes quae causa fidei ingeruntur momentaneas & leues dicit. quia sunt temporales. supra modum tamen in sublimitate aeternum pondus gloriae operari patientibus. Paruis enim laboribus magna redditur merces. & pleui tribulatione supra modum sublimius gloria pensabitur perpetuae. non contemplantes quae uident sed quae

non uidentur. Quae enim uidentur temporalia sunt. quae uero non cernuntur aeterna sunt. Desiderium caelestium & spiritalium habentes haec praesentia & terrena spernere possunt. quia ad comparatione spiritalium haec nulla sunt. Sic enim sunt haec ad superna quomodo figura ad ueritatem. figuram deperire ueritas manet. ac per hoc isto exire de isto non metuunt sed gaudent. Scimus autem quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur. quia aedificationem ex deo habemus domum non manu factam aeternam in caelis. Haec fiducia dicit. non timendum dissolui de corpore uiolentia infidelium aut exortae uitae. quia praeparata est huiusmodi hominibus habitatio in caelis aeterna. ut de temporali & terrena expulsi in perpetuum domum recipiantur. Unde hoc & optandum est si fieri potest. sed quia optandum non est, ne intuitu gloriae pereat. si tamen acciderit libenter ferendum est. terrestre enim domum carnem hanc dicit quia mortalis est. ut si de hac dissoluti fuerimus. aedificatam inueniamus in caelis domum aeternam. Haec domus corpus inmortale significat. in quo resurgentes semper erimus. cuius forma uero in caelis est in domini corpore declarata. Et enim hoc ingemescimus habitaculo nostro quod de caelo est superindui cupientes siquidem induti non nudi inueniamur. Propterea dicit in spe ab ingemesci. ut gloria promissa de caelis possit resurgentes induere. Hoc ergo desiderantes insistunt precibus resurgentes recepto utique corpore nudi id est alieni a promissa gloria inueniantur. hoc enim opus est ut induta anima corpore dei iudicio superinduatur gloria. quae est inmutatio in claritatem. mors enim deleta est. resurrectio uero de caelis. si tamen inmutet in gloriam. Alii codices sic habent. Siquidem expoliati non nudi inueniamur. id est si exeuntes de corpore christum uestiti fuerimus. Quia quicumque in christo baptizantur christum induunt. Itaque si in forma baptismi & traditione manserimus expoliati corpore non nudi inueniamur. quia in interiore homine habitat christus. quae cum induta fuerit spiritu sancto dato nobis uidebimur esse digni superindui promissa caelesti gloria. Nullum enim decus & promissa claritas. quae uiderit signum adoptionis habere.

Nam tum sumus in isto corpore idest mortali ingemescimus grauati. eo quod
nolumus exui. sed superindui. ut absorbeatur mortale hoc a uita. Idem sensus est.
ideo enim dicit grauati nos passionib. corporis & ipsius mundi tempestatib.
postulationes ad dnm dirigere ne immutemur. uiti & indigni efficiamur. Sed
& si contigerit quod perseuerantes in fide. induti inueniamur spu sco. qui in sub
stantia xpi e. Tunc enim superindui promissa gloria poterimus. si ex iam corpo
re. non despoliati a sco spu fuerimus. Sic mortale absorbetur a uita. idest
ut resurgentes. superinduamur immortalitate cu gloria. ne ultra mori pos
sit. aut passionib. implicari. Hoc est absorberi a uita. non enim dicendum e.
absorberi a uita quia ad hoc surgit ut poenis arguatur. Qui au pficit nos in hoc
ipsum ds. qui & dedit nobis pignus spm. Hoc quod ingemescentes poscimus.
idest non exui[ur]. sed sup indui mereamur. Iuxta supra dictu sensum in de re u
dicit dnm perficere dicit. quia pmisit & fidelis e dans huius rei implendę
pignus spm. Ipse est enim signaculum adoptionis nrae. Fidentes igitur
semper & scientes quia habitantes in corpore peregrinamur a dno. p fidem
enim ambulamus non p speciem. Manifestum est quia p fide cu dno sumus
non p presentiam. ac per hoc peregrinamur. non p fidem sed p speciem. & quare cu idem
dicat in actis apostolorum. in ipso uiuimus & mouemur & sumus. hoc loco pere
grinos a dno dicat si ubiq. est quod hic positi peregrinamur a dno. sine dubio
ubiq. in uno omia in dno sunt. sed quia sedes di in caelis est. & illic tempus uidet.
Ideo hic positi ubi n uidet peregrinari ab eo dicimur. quando eni n eu uidem. lic&
presens sit. absentes ab eo sumus. Audemus ergo et consentimus magis peregrinamur
a corpore & presentes ee ad dnm. Recte aut audemus habentes eni fiducia pmis
sionis di. & scientes multu expedire illic ee qua in seclo. consentiunt & optant
recedere de corpore ut requiescant usq. in tempore resurrectionis sub altare di.
Ideo conamur siue presentes siue peregrinantes placere illi. Id agendu dic.
& bonis operib. insistendu. ut siue in hac adhuc uita positi siue ante tribunal
xpi presentes placeamus illi. Unde si disciplina seru&ur. & hic et illic place
bimus. quia qui hic plac&. illic n displic&. Omnes eni manifestari nos oport&

ante tribunal xpi ut recipiat unus quisque propria corporis prout gessit siue bona siue mala;
Igitur si iudicante xpo unus quisque non facta corporis recipiet nonutique sine corpore
adiudicabitur bono aut malo. Et non dixit facta carnis. quia uitia carnis punienda sunt
et facta corporis. quia aliquando spiritaliter aliquando carnaliter operatur;
Scientes igitur timorem domini hominibus suademus. deo autem manifesti sumus; Qui ergo
iudicium dei futurum est per xpm ad singulorum discriminanda opera. Idcirco apostolus sua
dere se dicit ad bonum sensum et uitam ut auctores eius securi sint de poena futura. et ipse
glorietur. In his habens fructum laborum suorum. quia quorundam prauiloquio dies iudicii
dei in dubium deducitur; Corrumpunt enim mores bonos conloquia mala. homini
bus suademus aut ut credant et prouideant ne incurrant. et tunc peniteant quando peniten
tie fructum non habebunt; Deo autem manifesti sumus. hoc enim predicabant quod deus iusserat
et hoc scire deum dicit quod bonum est. denique male agentibus dicit. nescio uos; Spero autem et in con
scientiis uestris manifestos nos esse. Manifesta erat puritas eorum corinthiis; quia nequaquam ali
quando in adulatione fuerant depr(e)hensi. neque predicatio illorum displicuerat scis
nec ab aliquo illorum quicquam ut ad se solet et occulte licere temptauerat. ut foris sim
plices apud turbas. intus uero impostores essent. Ideo conscientias illorum pulsat
ut ipsi sibi testes essent de ueritate eorum; Non iterum nos commendamus uobis; Quia su
perius ueram predicationem suam obtrectantes laudare se usus est. idcirco nunc eandem signi
ficat. non ad laudem suam hoc dicere se; sed ad eorum gloriam ut gaudeant inte
gram se predicationem addidicisse. his adnuntiantibus. Sed occasionem damus uobis
gloriandi pro nobis ut habeatis ad eos qui in facie gloriantur et non in corde. Hoc dicit
ut qui multa per elationem gloriabantur ut se de apostolis perfectiores esse assererent. qui
semper cum domino fuerunt; Ideoque et hic dicit dare se his rationem per quam et ipsi glorientur.
aduersus eos qui ab apostolis erant a quo et isti didicerunt; Unde alio loco dicit. nihil
minus feci ab his qui ualde sunt apostoli; Quod quidem coactus dicit. ne silentium eius istis
obesset; Qui ergo in corde gloriatur superbiam reprimit. sciens quia humilibus
deus dat gratiam. superbis autem resistit. superborum enim mens fructum facit deo dignum.
Siue enim mente excedimus deo siue sanum sapimus uobis; Hoc dicit quasi e
latę uel superbe putatur locutus quia laudare se usus est. uerum dicens deo

remittendu͂ ., Sic aũ non supbe intellegitur · sed ad gloriam audientiu͂ ee͂ locutus ·
cum uelut pficere dic · ut tunc tantum sit dictum audientib; · sic ita intellegat ut dic
tum est ; Sic aũ iactantiae putet dictu͂ uel ut insanu͂ do dimittendu͂ · omnis supbia · ut
ut insania liber ; Caritas enim xpi urguet nos ., Hoc iudicantes quod unus pro om
nib; mortuus est · qm̃ xps diligens genus humanu͂ ut eos redimeret & morti se dedit ·
Ideo xpi ut uicem ei reddant homines ex aliqua parte exhortant · ad ei obsequium ;
Et ut eos adtraherent necesse e͂ ut ueru͂ se pdicare testent · aliis praua docentib; · nec suu͂
meritu͂ taceant · ut malorum doctorum poenam designent ., Non ergo elatione
mentis hac agebant · sed ut donu͂ xpi intellegeret ab omnib; · & fideliu͂ deuoti
ei gratiaru͂ actiones referent ., Propter xpi ergo caritate͂ · quae & quanta dona ei
erga diligentes eu͂ sint non tacent ., Non iactantiae causa · sed ut inuitent audien
tes ad eius deuotione͂ ., Ne mors xpi infructuosa uideret · non ut laus apoo͂r
nosceret ; p meritu͂ enĩ & gtam apoo͂r agnosceret xpi gratia & beneficium di ·,
Ergo omis mortui sunt · & pro omnib; mortuus e͂ · ut & qui uiuunt · ñ iã sibi uiuant ·
sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit ., Quia omis necesse e͂ mori causa ade ·
pro omnib; mortuus e͂ xps · ut eos a secunda morte liberaret ., Ideoq; qui uiuunt
in corpore scientes xpm̃ mortuum e͂ pro se sint ei subditi · pfitentes hunc dnm̃ .,
Quia enim pdest eis mors eius testimoniu͂ phib& resurrectio eius ., Igitur hic
sibi ñ uiuit qui paratus e͂ dñi sui facere uoluntate͂ ., Itaq; nos ex hoc tempore
nemine͂ nouimus secdm̃ carne͂ · & si cognouimus secdm̃ carne͂ xpm̃ · sed nunc
iam non nouimus ., Uerum est · quia a xpo resurgente a mortuis · ut cessat in eo car
nalis natiuitas · cessat infirmitas corporis · cessat & passio mortis ; Usq; ad
cruce͂ enim · susceptio fuit infirmitatis in xpo ; Post aũ apparuit ee͂ · quod ñ
credebat ; Sicut & ipse ait ; Cum exaltaueritis filiu͂ hominis · tunc cognosce
tis qm̃ ego sum ; Hoc idcirco apostolus memorat · ut ostendat qua deuotione
obsequendum e͂ xpo ., Pro salute enim hominu͂ · non solu͂ hominu͂ se nas
ci non dedignatus est · sed & iniurias agi & mori ut intellegentes quã pciosa
sit mors eius · Propensius illi seruiant · non quasi homini uicem red
dentes · sed dõ ; Quia unicuiq; p persona eius & meritis refundenda obsequia .,

Quare si qua est in xpo noua creatura uetera transierunt & ecce facta sunt noua.
Manifestum est quia per xpm renouata sunt omnia. Si enim aduertant dignitatem eius.
Nouus enim fit his quibus prius homo tantum uidebatur. cum intellegitur ds esse in recedente infirmitate agnoscit diuinitas. Cessante errore uetere quo introductus multorum deorum oppinione ab unius ueri dei fide transducitur genus humanum. Reuertunt omnia ad simplicitatis professionem unum dm adorantia in trinitate. Omnia autem ex do.
Quamuis xps nos redimerit. omnia tamen ex do. quia ab ipso est omnis paternitas.
Ideoque necesse est praeferri personam patris qui reconciliauit nos sibi per xpm. & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem ds erat in xpo mundum reconcilians sibi non reputans illis delicta ipsorum. & ponens in nobis uerbum reconciliationis pro xpo. pro quo legatione fungimur. tamquam do exhortante per nos. orantes pro xpo reconciliari do. Eum qui non nouerat peccatum. pro nobis peccatum fecit. ut nos essemus iustitia di in ipso. Ds omnipotens genitor xpi. cum omnia quae per xpm fecerat. errore caduca fuissent effecta. creatoris sui oblita. xpm dnm nrm
De sacris sedibus ad terrena uenire dignatum. & factum carne in specie hominis. ut forma esset hominibus. quem admodum sibi dnm creatorem suum pacificum facerent.
Ds ergo erat in xpo quomodo. quasi in uicario aut legato sicut fuit in prophetis aut aliter non sicut fuit in prophetis. Sic intellegi potest fuisse et in filio. Filius enim naturalis natus est patris di. Unde dicit. quia pater in me & ego in patre. Pater enim per id intellegitur esse in filio. quod una eorum sit substantia. Ibi enim est unitas. ubi nulla est differentia. Ac per hoc inuicem sunt. quia imago & similitudo eorum una est. ut uidens filium. uidisse dicatur patrem. Sic & ipse dns ait. qui me uidit. uidit & patrem meum. Recte ergo dicit. ds erat in xpo
Hoc est pater in filio. mundum reconcilians sibi. non reputans illis delicta eorum.
Quoniam creatura peccauit in dm. nec penituit ut reuerteretur ad eum. Ds opus suum nolens perire misit suum filium per quem praedicat eis remissionem peccatorum reconciliaret eos sibi per ipsum. per quem nos creauerat. Siue ergo per filium siue per seruos ds exortatur populum. quia ad ipsum omnis summa referenda est.
Cuius uoluntate & prudentia xps incarnatus est ad salutem hominum redimendi.

Qui cum reuerti uellet ad patrem dispensationem acceptam a patre dedit
discipulis. Orantes pro xpo reconciliari do. hoc est quod dixi. quia pro xpo uicarios
dedit apostolos. ut pro ipso xpo predicarent reconciliari do. Eum qui non nouerat
peccatum. pro nobis peccatum fecit. Dm dicit patrem peccatum fecisse filiu
suum xpm. eum utiq; qui peccatum nesciebat. id est qui non peccauerat. quia factus
caro non inmutatus. sed incarnatus. factus est peccatum. Sicut qui fit prefectus
non amittit quod erat. sed adsumit utiq; quod non erat. Homo ergo factus est
xps causa peccati quem non tangebat sors neq; dignitas nasci hominem. Propt
quod omnis caro sub peccato est. ideo factus caro. factus est peccatum. Et quo ob
latus est pro peccatis. non inmerito peccatum factus dicitur. Quia & hostia in lege
quae pro peccatis offerebatur peccatum nuncupatur. Ut nos essemus iustitia di
in ipso qui peccatum nesciebat. dicente esaia qui peccatum non fecit. nec dolus
inuentus est in ore eius. Quasi peccator occisus est. ut peccatores iustificarentur
apud dm in xpo. Zelum enim passus est satanas aduersus saluatorem. uidens
eum docere homines quomodo sibi propitium facerent dm. abrenuntiantes diabo
lo. & propter hoc occidit eum. nesciens futurum aduersum se. Xps enim
post crucem descendens ad inferos. deuicta morte. Quia qui peccatum
nesciebat. teneri a morte non poterat. Quia mors per peccati inaniuit in
fernum. ut mors iusti peccatoribus proficeret. Ut de cetero mors eos
qui signum crucis habent tenere non possit. Adiuuantes autem & obsecra
mus ne in uacuum gratiam di recipiatis. Duplici genere apostolus humane
salutis curam subiecere contendit. ut & di prouidentiae deuotus existeret
& hominib; caritatis officium exhiberet. Tempore enim inquit accepto
exaudiui te. & in die salutis adiuuaui te. Hoc scriptu est in esaia propheta.
Predistinatam docet gratiam di in tempore xpi. Sic enim decreuit ds afflu
ere misericordiam suam. ut nomen xpi poscentib; auxilium largiretur.
Ecce nunc tempus acceptabile. ecce dies salutis neminem dantes ulli offensio
nem. ne uituperetur ministerium nostrum. Tempus ad ee dicit quo pos
sint ad indulgentiam proficere peccatores. Tempus adee dicit. quoniam

bis mortalib· medicamina possint infundi·, Et ideo se sollicitum ee̅ cir
ca eorum salutem· ne forte neglegentia sua aliqui medicinę gratia effectus
careret & bonae uoluntatis suae·· Fide ergo & uigilantia sua· omnem offensio
nem neglegentib· amputat· ne horum forte segnitia· occasionem offensio
nis pareret discipulis· ac per hoc liberos se significant· Unde subiecit·· Ne ui
tuperetur ministerium nostrum·· Uituperaretur enim ministerium ipsorũ
si ea quae uerbis docebant· operibus suis ut fierent exempla non darent··
Sed in omnibus commendantes nosmetipsos· ut di ministri·· Di ministri sine adu
latione docent· ut eiu cuius ministri sunt placeant··, Non sicut pseudo apostoli·
scientes non se a dõ missos· presenti utilitatę studebant·· In multa patientia··
Patientia est quae saluat homines· nisi enim patientia abusus esset· quomodo
saluasset corinthios· quos post predicationem suam tantis uitiis morum
et erroribus diuersarum sectarum inuenerat inuolutos· quos patientia
sua paulatim ad ueram doctrinam reuocat in pressuris· Pressuras per
tulit· sciens quid a dõ pro his sit promissum·· In necessitatibus·· Necessitas
erat etiam in pressura positum· docere quia a dñõ erat missum·· In angus
tiis·· Spe futuri angustatus· perfidorum obpositionibus non cessit··
In plagis·· A iudaeis & gentibus cesus frequenter non tacuit gratiã xpi·,
In carceribus· sepe·· In carcerem missus contempta salute sua· etiam illic di donum
predicauit·· In perturbationib··, In tantum dõ deuotus erat· ut nec perturbatio
fiduciam quam in dõ habebat minueret··, In laboribus·, Laborare non desti
tit manibus suis· ne cui grauis ee̅t certus hoc sibi proficere apud dñ̅··
In uigiliis·· Iam sollicitus erat circa officium delegatum sibi· ut nec nocte
cessaret·· In ieiuniis·, Aliquando uoluntaria· aliquando necessitatis ieiu
nia pertulit· causa penuriae· et dõ gratias egit· spiritaliter se pasci enim
quia ideo contentus erat· ne uentris causa inclinaretur·· In castitate··
Castitatē siue corporis ~~siue animae~~ siue euangelii uindicans· non paucos
fecit inimicos··, In scientia·· Legis & euangelii scientia· non insapientia hu
mana· neque in simulatione adserens dõ se fidelem dispensatorem xpi ẹx·

·/· quia quod salutare est simpliciter omni instantia predicant·

hibuit. In magnanimitate. Grandis animi erat in baiulandis infirmitatib. fratrum.
& in contemptu mundi huius. Unde alio loco dicit. mihi mundus cruci fixus est
et ego mundo. In benignitate. Benignus erat. quia sicut arguebat ita et blandiebat.
ut post correptionem leni exhortatione consolaretur. In spu sco. Sps scs effugiet
fictum. Quo ergo sinceriter docebat. In spu sco di donum tradebat. In caritate non
simulata. Simulata caritas in his est. qui in necessitate deserunt fratres. Unde
hic semper necessitates fratrum suas faciens. simplex erat in caritate. Conpatiebat
enim omnibus. sicut alio loco dicit. quis scandalizatur et ego non uror. Haec enim
uera caritas est. si sua utilitate contempta. eius curā agit. quē diligere se pfitet
quod semp fecit apostolus. In uerbo ueritatis. Uerbum ueritatis erat in eius doc
trina. quia non aliud tradebat. quā a do acceperat. In uirtute di. Uirtus in eo
di erat. que p signa atque pdigia. di hunc idoneū ministrū pbabat. Per arma
iustitiae a dextris & sinistris. liberum se significat fuisse. & ab infidelib. & incre
dulis. Per arma enim iustitiae pemit iniquitatē. Per gloriam & ignominiā. his qui
euangeliū di gloriam aestimabant. manifeste integrū & fidelē pdicatorē dic
simili modo & eis q. uerba diuinae doctrinae ignobilitatē & deformationē puta
bant. fidelē se di ministrum exhibuit dū non terret neq. pudorē patit ea illis
loqui. que horrent audire. Per infamiā & bonā famā. Et cui sibi his integrū
se di dispensatorē pbuit. qui fidei bonam opinionem fecerunt & qui malam dum non
metuit hanc mundiam sed constans est. Ut seductores & ueraces. Increduli seducto
res eos uocabant. fideles e contra ueraces eos & simplices pronuntiabant. nec ho
die cedit ut superducat fucum ueritati. Ut ignoti & qui cognoscimus. Malis
ignoti erant. bonis noti. agnoscebant enim in his ueritatem. Ut morientes
& ecce uiuimus. Hodio illos habentes. cottidie putabant non euadere minas
iniquitatis. Istia autē quia do propitio docebant. auxilio di x̄pi tuti prestabant
a morte presenti & futura. Quasi temptati & morti non traditi. Temptati
uidebantur quando sic tractabantur ut cedere putarentur. Et quia non uin
cebantur. morti non adducebantur. Hic enim addicit morti qui in fide non pmanet
& morti non huic sed futurae. Potest & de presenti morte intellegi. Temptati

ri enī eos patiebat̃ ds̃· ut pressuris crescerent merito· ita tamen p̄mittebat eos occi
di· Ut tristes· semp aut gaudentes· Uerum ē· quia tristitia haec gaudiū operat̃·
& qui eos iniuriis cōtristabant· gaudiū eorū exaggerabant· Ut egentes· mul
tos aut ditantes· Quantū ad presente uitā ptinet· pauperes uidebant̃· sed
spiritales diuitias credentib· largiebant̃· Egeni in terris· in caelis diuites·
Ut nihil habentes & omnia possidentes· Hoc fuit in apostolis gloriosum·
ut sine sollicitudine & nomine possidendi· non solū ea quae in possessionib· erant·
sed & ipsorum dominos possiderent· Omīa enī necesse erat ante eorū poni pe
des· causa uirtutū sicut legimus in actib· apostolorum· Os nr̄m patet ad uos
O corinthii· Hoc libertatis causa loquit̃· & purae conscientiae· Male enī sibi
conscia mens· loqui trepidat· sensum pdit· in uerbis errat· Cor nr̄m dila
tatū est· Et eorum cor dilatatur· qui fiducia bonae conuer[an]sionis gaudet in
sese· Aut certe spem futuri p̄mii in tribulatione non angustiat̃· Quia sic
in hac uita nisi p̄cesserit labor reditus non sequit̃· ita & in reb· diuinis· si non
certa ante ierint· premiū non sequet̃· Non angustiamini in nobis· Angustia
mini aut in uisceribus uris eandē [habentes] mercede retributionis· Hoc dic quia nō erat ma
gistris· si discipuli male uersarent̃· contempnentes uigore doctrinae· q̄ unusquisq;
p̄ operib· suis mercedē accipiet· Quia qd ad magistros ptinet· tacuer· Dicen
te dnō ad ezechielē pphetam· Exalta uocē tuā & loquere ad plebē· si te audi
erint· lucraberis eos· Si quominus· tu animā tuā saluabis· Sic filiis dico dila
tamini & uos· & nolite iugum ducere cum infidelib· Ad bonā conuersatione
& spe eos hortat̃ ut fidentes & purgantes conscientias suas possint in semetip
sis gaudere· habentes fiduciā purae mentis· sicut & eorū magistri· separantes
se ab infidelib· societate in operib· malis· Et bene ergo agendo & futurum spe
rando· dilatari uult illos animo· Qui enī operat̃ laborat· & futura n̄ credit·
sicut infideles e angustiamini est desperatione futuri· Quae enī participatio
iustitiae & iniquitati· aut quae societas lumini ad tenebris· quae ue consensio
xp̄o cum belial· aut quae participatio fideli cum infidele· uel quae conuentio
templo dī cum idolis· Manifestū est· haec quae enumerat ee contraria·

A c p hoc fugiendum ab his doc& quia dicit dns. nemo potest duob dominis seruire.
L ex eni iustitiā predicat. Ut fugiat iniquitas. lum ostendit qd est ueritas. ut
ab ignorantia quae tenebrę sunt recedat. Credentib uitā pollic&ur aeternam.
ut perfidia exuti ab omni infidelium errore sint alieni. Idola prohibuit coli quia
templo di sunt inimica. Uos eni estis templū di uiui. Nihil eni inimicū homini
quam idola. quia ab unius di fide cogunt recedere. Sicut dixit ds. Quo inhabita
bo in illis. & inter eos ambulabo. & ero illorum ds & ipsi erunt mihi populus. Propter
quod exite de medio illorum & separamini dicit dns. Et inmundum nolite tange
re. & ego suscipiam uos. & ero uobis in patrem. & uos eritis mihi in filios. & filias
dicit dns omps. Interim primae causae sensum explicemus. Ut cuius per
sonae uerba sint. declaremus dicentis. quo inhabitabo in illis. & inter eos am
bulabo. & ero illorum ds & ipsi erunt mihi populus. Haec uerba xpi sunt. hoc
est enim quod inter cetera hieremias testatū est dicens. Post haec in terris uisus est
et inter hominib conuersatus est. Hic eni inhabitabit in nobis. dicente iohanne
apostolo. Et uerbum caro factū est et inhabitauit in nobis. Et quia ds nr est dicente rū
hieremias. hic est ds noster. Et quia populus eius sumus dubium non est. Ecclesia
enim xpi est. Ideoq separari nos uult ab omni contaminatione ut suscipiat nos in filios
sicut dicit. Filioli adhuc modicum uobiscum sum tempus. Et quia omps est. puto
ambigi non debere. Si eni sicut ipse dicit. quaecumq facit pat. eadē & filius similit fac&.
hoc est filiū omnia posse quae potest & pat. Si quid n potest pat n potest & filius.
S ed idoneū esse filius quid dicit de patre. Apud dm nā omnia possibilia s. Hoc testimonio &
nos ad portauit ex corinthiis. & dnm nrm ihm xpm. Iam olim dnm nrm. & suscep
turū nos in affectu caritatis suae predestinatū ostendit. Haec ergo habentes
pmissa kmi. mundemus nosmetipsos ab omni inquinamento carnis. pficientes
scitatē sps in timore di. Manifestus quae dic. Inquinamentū tam carnis
multifariae intellegendum ē. Ideo & eni non dix. ab inquinamto carnis sed ab
omni inquinamento. Ut tota uitia carnalia fugiamus. Omne enim quod lex phi
b& carnale est. Ut pficiamus scitatē sps in timore di. Scitatem sic pficimus sps. si
in timore di recta sequamur. ut sub nomine xpi. a peccatis nos abstinentes sci sim

: Xpm in di ministerio adnuntiat ut a diabolo qui se dm mentiri uult abscedatur.

Qui enim sine professione xpi aut nisi se cohibere uidentur. sci sunt iuxta mundum non secundum dei spiritum. Quia secundum dominum hi mundi sunt qui fideles sunt. Ceteri uero qualescumque sint inmundi sunt. Quicquid enim sine xpo est inmundum est. Sicut dictum est ad titum. Quia infidelibus nihil mundum est. Inquinata est enim eorum mens & conscientia. Capaces estote nos. neminem nocuimus neminem grauauimus. neminem circumuenimus. Considerare uult illos quae dicit. Receptis his in animum conferant secum uera esse quae loquitur. & spernentes hos quos tangit. omnem animum transferant ad eos quos uident uero affectu se diligere. Pseudo apostoli enim erant. qui & nocebant illis. Corrumpentes sensus illorum & grauabant sacculos eorum. circumuentione serpentinae astutiae. Non ad condemnationem dico. Hoc est non uos abicio. sed ut corrigatis moneo. Qui enim aliquem contemnit non illi dimittit. Praedixi enim quia in cordibus nostris estis ad commoriendum & ad conuiuendum. Ex praedictis uult illos cognoscere quo animo loquitur ad eos. Quos enim participes uult habere. & ad praesentes passiones pro xpo. & ad futuram uitam. non utique illos abicit. sed ut ad participationem dignos se faciant exortatur. Multa mihi fiducia ad uos. multa mihi gloriatio pro uobis. repletus sum consolatione. semper abundo. gaudeo super omni pressura nostra. Fiducia haec de prima est epistolae correptione est quam quia non spreuere susceperunt fiduciam dederunt admonendi se. Uiris enim uelle se corrigere unde gloriatur pro his. Animum occasionem sumit consolatum ex hac parte promittit. Intantum ut in omni pressura superhabundare se gaudio obtestetur. Uidens enim esse spem in his pro quibus angustias patitur. gaudet & cum tribulatur. Certus mercedem se adeo accepturum. adquisita salute eorum. Et enim cum uenissemus in macedoniam. nullam requiem habuit caro nostra. Pressuram sed edocet memoriam quas patiebatur causa credentium. ut magis prouocaret & eos ad caritatem. Nullam inquit requiem habuit caro nostra ut conpaterentur eis. Certum quia pro salute fidelium animas suas traderent usque ad mortem. Atque qui diceretur enim tribulatio & corporalis iniuria. altera ueniebat ut requies patienti non esset. Nam & quoniam sensu bruta est omnis caro. ideo nullam requiem hanc habuisse uel habere in passione significat. Anima autem quamquam ipsa patiatur in corpore. ex hac tamen parte requiem habere. quia sperat pro tribulationibus his quae pro fide inrogantur. ipsi fidelis daturum dominum mercedem. Denique in ipsa pressura deo immorabantur.

Sed in omnibus sumus afflicti; Iuxta historiam dn̄o uocante intrauerunt macedoniam;
Et cum non pauci credidissent inuenissent q; solacium lydiae mulieris· quae cum omnib;
suis credidit· tunc factus est ut spm̄ phitonem id est diuinum fugaret de ancilla quorū
dam· Qui uidentes perdidisse se non minimum questum· quem puella referebat diui
nando· cōcitauerunt seditionem paulo & silae· & traxerunt ad forum ad magis
tratus· qui multas eis plagas inponentes· miserunt eos in ima carceris· ita ut pedes
eorum in neruo concluderent· Haec est pressura quam pessi sunt in macedonia
& hinc est unde dicit· Nullam requiem habuit caro nr̄a· Foris pugnae· intus
timores· Pugnae erant corpori· dum cedebantur· animo timores· Illic enim
timor est ubi intellectus est· Sed timor hic pp̄ eos erat· qui crediderant
ne passione eius scandalizarentur· Nam sibi quid iam timeret qui patie
batur· praeterea cum dic[et] in actis aplorum· non solū ligari· sed & mori
paratum se pro nomine dn̄i ihū xp̄i· Uidetur enim totum hominem
adflictum in carne significasse· ut ex parte sp̄s qui homini datur mane
at· quia est inpassibilis. Adfligi potuisse· minime intellegatur· sed
ut homo totus ex parte corporis & animae adflictus in carne dicatur· Ex parte
uero sp̄s inpassibilis· Potest & sic intellegi· ut foris pugnae· id est in publico ap
fidis fierent contra fidos· dum furore pleni resistebant ueritati· Cuius rei nunti
us· intus timores generabat· ubi erat apostolus· Quis enim homo non timeat
angustias· sed quia in dī reb· propensior erat· timorem hunc spe superabat· Sed
qui consolatur humiles consolatus est nos dš in aduentu titi· Quando dš suorum
non est inmemor· sed semper dat eis in tribulatione solatium· adcelerauit ad
uentum titi ut refrigerio ēē posito in feruore· Magna enim consolatio est
patientis· si secum habeat condolentem· Et non solum aut in aduentu eius
sed & in consolatione qua consolatus est in uobis· Plus addit ad consolationem·
quia audisse se a tito significat conuersionis eorum promptam uoluntatem·
Intantum ut citius qui dolorem habebat in inobauditionis illorum consolati
onem acciperet de paenitentia eorum· Quantum affectum habere se circa
eos ostendit apostolus· ut nec imam carceris· nec plagarum dolorem compu

taret scissi corporis. neque neruum quo pedes eius conclusi erant. Sed audita correptione
eorum laetaretur immemor factus passionum. deo gratias ageret pro eorum salute. Sic hoc estimans
quasi remunerationem tribulationum. Adnuntians nobis uestrum desiderium. Nuntiauit titus
desiderium habere illos emendandi se. addiscentes enim quae promissa sunt bene uiuentibus in
citati sunt ad desiderium horum. Uestrum fletum. Correpti flebant dolentes quia pec
cauerant. nec excusare nisi sunt unde gloriatur in his. Uestrum emulationem pro me.
addiscentes caritatem apostoli erga se. coeperunt illum offendere contra aduersarios.
Ita ut magis gauderem quia et si contristaui uos in epistola non me penitet. Manifestum est non de
bere penitere ex hac re. quam secutus est effectus. Quo seuerius in prima epistola cor
ripuit errores eorum. Non inquit me penitet asperius scripsisse quia hoc causa po
poscit. Et si poeniteret ait. uideo quia illa epistola et si contristauit uos ad horam
nunc gaudeo. Hoc dicit quia si me peniteret inquit propter caritatem qua uos
contristaui. consolatio succederet gaudii. quia profuit quod uos contristaui.
Non quia contristati estis. sed quia contristati estis in penitentiam. Contristati
enim estis secundum deum. Idcirco gauisum se dicit. quia cum pudore contris
tati sunt. non cum ira. Qui enim reprehensus pudorem patitur. corrigere se pro
mittit. Qui uero irascitur peiorem se futurum ostendit. Ut in nullo detri
mentum patiamini ex nobis. ut omnia inquit nostra effectum habeant in uobis
etiam quod contristamus uos. pro uobis est. Quae enim secundum deum est tristitia. penitentiam
tiam ad salutem stabilem operatur. Manifestum est quod qui tristis est quia peccauit
secundum deum tristis est. Dolet enim quia fecit quod odit deus. Hoc ad stabilitatem salutis
pertinet. Tristitia autem huius mundi. mortem operatur. Hoc dicit. quia
sicut secundum deum tristitia uitam operatur. Detectus enim peccato tris
tis est. quasi puniendus. Non habens a quo speret misericordiam. Et si for
te ad presens defuerit qui uindicet. dei tamen iudicium euadere non pote
rit. Ecce enim hoc ipsum secundum deum contristari. quantam efficit
in uobis sollicitudinem. Uerum est. quia qui penitet sollicitus est. ne denuo
peccet. Sed excusationem. Recte quia poenitentia non habet excusa
tionem. Sed confessionem. Sed timorem. Ostendit timorem in peccato.

Penitet enim et sperat dei misericordiam. Ita secundum mundum tristitia mortem operatur.

qui delicti causa ueniam postolat. Sed desiderium. Desiderat reformari se quis se scit factum p peccatum deformem. Sed emulationem. Zelum incipit pati bonorum operum p ficiendorum. qui intellegit pro se ee. quod corripit. Sed uindictam. Necesse est. ut quis uindicet eum. cuius erga se sentit affectum. Et in se ipsum uindicat. qui se causa delicti affligit. In omnib. castos uos exhibuistis ee negotio. Quando omia que ad p fectum melioris spei pertinent medicari uident. Zelum habentes apostoli & preceptoris sui. in omnib. officiis humanae conuersationis. duce fide probos se uideri contendunt. Igit & si scripsi non propt eum qui inique uersatus est. Inique uersatum dicit illum. qui incestum admiserat. nec non etiam hos tangit quos iniurias & fraudes fratrib. in prima epistola fecisse significat. Sed neque ppt eum qui inique tractatus est. Inique tractati sunt quia fratrib. contraria passi sunt. hic sensus est quem incipite epistolae memorat ubi dicit Si cui aliquid donastis & ego. Ostendit enim non magis horum causa qui peccauerunt scripsisse se remitti illis debere. Sed magis ppt ecclesiam. quia in uno male agente. multi sunt qui confundant. Et in uno contumeliā aut fraudem patiente. multi sunt qui indignent. Quia si patit aliquid unum membrum. conpatiunt omia membra. Sed ut manifestaret sollicitudo nostra quā p uobis habemus corā dō. Emendando iniustos & pollutos sčificando & in ecclesia reconciliando. totius populi sollicitudinē se habere demonstrat. Secundum quē supra memorauit. Ideo & consolationē accepimus. Accepisse se hoc & dare dicit consolationē. Accepit aūt. cum dicit. corrigere uelle quos arguebat. ut p penitentiā se reformarent. Dat aūt dum eos reuocat ad ecclesiā. ne dum contristati desperarent de se & ad publicā & funestam uitā declinarent. In consolatione aūt nrā magis magisq; gauisi sumus sup gaudio titi. quia requieuit sps eius. in omnib. uobis. Correptos p primā epistolam. audiens uelle corrigere. consolationē accepit. Tito aūt ad directos. quia dolorē paterent erroris sui. Auctus est in consolatione gaudio repletus. quia uoluntas eorum in opere coeperit pbari. tito hoc idoneo

teste · cum laetitia animi referente · quō inquibuscumq; pro uobis gloriatus sum
non sum confusus · Antequam pergeret titus ad corinthios · audiuit ab
eis id est ab apto · & qui erant cum eo · bonam uoluntatem esse corinthiorū
in emendandis uitiis · Ac per hoc regresso & eadem referente · non utiq; confusus est apos
tolus · sed alacer factus est quia non aliter inuenerit titus quã audierit ab eis ·
S ed quemadmodum omnia uobis in ueritate locuti sumus ita & gloriatio nr̃a apud titū
ueritas facta est · , Exultans in spū haec scripsit apostolus · Sic gaudens in his ut esti
etiam eorum timuerant prob& quam est · & predicatio eius adeos in correptionem
dum terreat · Ueritas enī arguentis in eo ipso tunc uidet̃ eē manifesta · si hi qui arguunt̃
incipiant emendare se · Dum enī correpti inmutant̃ testimonium phibent arguenti · ,
E t uiscera illius habundantius in uobis sunt · Animū & affectum titi dicit eē in eis ·
quia uid& profectū illorū · sicut eum animus in omni bono est · Reminiscentis omniū
uīm oboedientiā quomodo cum timore & tremore excepistis illum · Scientes corinthii
ab apto missum eē titū ac se in quantis uitiis ab apto fuerant correpti · territi sunt
in aduentu eius · , Et quia uitam suam ceperunt emendare · solliciti erant oboe
dire pceptis eius ut regressus animum apti mitigar& eis · quã rem titū laudasse
significat · Iniuito enī apti in reuerti sunt · , Gaudeo quod in omnib · confido in uob ·
N on solum in bona uoluntate eorum laetatus est · sed & in omnib · bonis quib · quę
peccauerant emendabant · Ideo in omnib · inquit confido in uobis · Notam
aut̃ facimus uobis frs̃ gratiam dī quę data est in ecclesiis macedoniae · quod
in multa pbatione pressurae habundat gaudiū ipsorum · , Quo deuoto
animo pceperunt uerbum fidei · idcirco gratiā eis datā dicit adō · ut in tribulati
one pauli & sileae quam supra memoraui scandalum non paterent̃ sed in ex
ultatione mentis acciperent confidentes de spe pmissa · ut pbatos se horum
passionib · demonstrarent · Et quod profunda paupertas illorum habundauit
in diuitiis simplicitatis eorum · Uotū eorū predicat quia cum tenues essent
substantia facultatū animus ipsorum diues inuentus est in ministerio scōx
I ura enī conscientia operati sunt · non ut hominib · sed ut dō placerent · Quia
pro uirib · testimonio illis sum & ultra uires uoluntarii fuerunt · , Quantū

·sciunt·
dignum fuit & dō placitum· qui uires illorum scit· in facultatib· dederunt
ad ministerium ·, Et quia ex toto corde dō se dederant· amplius uolebant
offerre· quam illorum uires admittebant ·, Tum multis precib· orantes
nostram gratiam & communionē ministerii· quod est in scōs· Tam simpli
citer & deuoto animo obtulisse illos ministerium quod ultra uires eorū
erat predicat· ut cum lacrimis deprecantes offerrent ut uel sic cogeret
accipere se quod accipiendum non uidebatur· quia plus erat quā poterat
eorum substantia· ne forte eis post ea egestas boni operis poenitentiā
suaderet ·, Sed quia tales se ostenderunt ut puro animo iam presen
tia postponentes· futuri se pmissionibus confidentia fidei confirma
rent· accipi ab eis uisum est ne boni cordis gratia fructū amitteret;
Et non sicut sperauimus· sed semet ipsos primum dederunt dō· deinde
nobis p uoluntatē dī; Idcirco inquid ab his accipi debuit· Qui prius emen
dantes errores pristinos· & uitę uitia a temorum· ultra quā sperabatur
ne
dō se deuouerunt; Uisum est enim simpliciter illos hoc agere· ut non
timeret· quod offerabatur accipere; quia non utiq; hoc animo offerebant
ut redimentes ꝑpositos suos uitia eorū paterentur nec arguerent·
nant
quia munera excecant oculos· & uim auctoritatis inclinauit; Dant ergo
se dō· dū emendant uitia; Deinde fratribus· dū offerunt sumptus; con
·prope·
tristari non debuerunt· qui ante ꝓpe quam inciperent pfecti esse
uoluerunt; horum igitur exemplo inuitat corinthios· ut ea quę ceperant
sedulu
hac exortatione auctimente sedula consumarent ·, Ita ut rogaremus titū
ut quemadmodum cepit· Ita consumet in uos & iam gratiā istam ·, Quo mag
istos
fecti sciebat sincerū circa illos nec non hos oboedientes ei· Idcirco ꝑ ꝑsitiō & tū
ad hoc op· exortari illos facilius posse significat ·, Ut quomodo in ceteris reb·
exortationis suę habuit fructū in eis· haberet & tū in hac gratia· ut mini
sterium scōꝝ proptos eos faceret· ut quia iam uitia emendebantur· huius
largitatis fructū haberent ·, Qui enī ad hoc dant ne arguantur· nullū fructū
huius rei habebant ·, Uos aut quemadmodū in omnib· habundatis· fide &

sermone et scientia et omni sollicitudine et insuper illa quae ex uobis est caritate
ut et in hac gratia habundetis. Magis exortatur illos. ut glorietur de his apud ceteras
ecclesias. haec est enim probatio emendationibus eorum. si prompti sint ad ministe
rium sanctorum. Non secundum imperium dico. sed propter aliorum sollicitudinem et uestrae
caritatis bonum comprobans. Manifestum est. quia non imperat sed exortatur ut pe
nuriam patientibus mittant sumptus et releuent sollicitudinem illorum. bonum ani
mum suum deo et hominibus ostendentes. Itaque sine dubio mercedem accipient.
Nostis enim gratiam domini nostri iesu christi. quia propter uos pauper factus est. cum diues esset. ut il
lius inopia uos diuites essetis. Pauperem christum dicit factum. quia deus nasci dignatus est
homo. Uirtutem potestatis suae humilians. ut hominibus diuinitatis diuitias adquireret.
Ut sicut dicit petrus apostolus. diuinae essent consortes naturae. Homo ergo factus est
ut hominem in deum adsumeret. Sicut scriptum est. Ego dixi dii estis. Hoc modo exortatur
ut largiendo. quasi pauperes fiant. Ut prosit paupertas eorum. sic christi paupertas profuit
nobis. Christus quidem noster non sui causa pauper factus est. Nos autem ut nobis proficiat et con
silium in hoc do. Hoc enim uobis utile est qui non tantum facere sed et uelle coepistis ab anno
priore. Nunc ergo facere consummate. ut quemadmodum prompta est uoluntas in uobis
uelle ita sit et perficiendi ex eo quod habetis. Hoc dicit ut uoluntas illorum in opere appare
at. si uera est secundum uires ut munda fiat conscientia. non in simulatione ut hominibus
placeat et mercedem apud deum non habeat. Si enim uoluntas prompta est. secundum facul
tatem acceptabilis est. non secundum quod non habet. Quo corinthii ad hoc opus ministerii prouocantur.
hoc eis indicatur ut non plus tribuant quam non possint. ne plus forte offerentes coacti
non uoluntarii grauati uiderentur. sine mercede futuri. Quia qui coactus aliquid facit
mercedem non habet. Ecclesiae enim macedoniae ultro obtulerunt cum precibus ut praeberent
tota sui uoluntate hoc facere. ut plus offerrent quam poterant. Ideoque acceptabile
fuit. Quanto enim amplius obtulerunt tanto plus accepturi sunt. Nam Non sicut tantum quis det quantum
uult aut potest acceptum est. Iudicio enim suo uidet hoc facere. Ac per hoc tantum det quantum
potest et uult animus. ut et rei huius possit habere mercedem. Non enim ut aliis refrige
rium sit. uobis autem angustiae gaudium. Uerum est. quia sic dandum est. ut non egestate pressi detis. sed ex aequitate in hoc tempore. Dicit hoc ut quantum habet ad tempus dandum cui satis.

Non enim plus exigit quam sibi debet retinere. quia diligis inquit proximum tuum sicut te ipsum.
Unde zacheus. ecce dimidium bonorum meorum inquit do pauperibus. Ut uestra habundan
tia ad illorum inopiam. et illorum habundantia fiat ad uestram inopiam. Hoc est quod
dicit. ut quia iuxta tempus. sancti inopiam patiuntur. deserentes omnia mundi. et se in
diuinis solis operibus constituentes ut doctrinae atque orationi insisterent ad profec
tum multorum ubi qui credunt. quique artibus aut negotiis insistunt. aut cer
te facultates paternas habent ministrent sanctorum inopiis. ut uerum sancti illic
ubi diuites sunt. et isti inopes communicent eis. quasi uicem rependentes
ministerio illorum. Sicut dicit dominus. Quamdiu fecistis uni ex minimis istis.
mihi fecistis. Ut fiat aequalitas sicut scriptum est. Haec est aequalitas. ut quia isti in hoc
tempore ministrant sanctis. reddantur illis uices in futuro. Debitores enim sibi faciunt sanctos.
Qui multum habuit non habundauit. et qui modicum non minorauit. hoc legitur in exodo.
Plus enim sancti habent in spe futuri saeculi magis quam hi qui in hoc tempore uidentur diuites.
et tamen aequabuntur illic utrique. Ut sicut beneficio horum. sanctorum inopia sustentatur
ita et beneficio sanctorum diuites fiant. hi in futuro saeculo in quo uidentur pauperes. Non
enim totos se dederunt deo. ut hic pauperes illic essent diuites. sed ex hac parte qui
hic diuites sunt illic pauperes. sanctorum suffragio qui hic positi iam illic mente sunt dita
buntur. Non enim qualecumque meritum est de iustis laboribus ministrare sanctis. Gratias
autem deo qui dedit hanc ipsam sollicitudinem pro uobis in corde titi. Quoniam consolationem
quidem accepit. Et quia iustus est. sciens corinthios uelle proficere titi affectum
incendit circa eos. ut adimpleret exortatione sua uoluntatem illorum in opere bono.
Qui uidens profectum illorum consolatus est. laetatus est in eis. Cum sit autem sollicitior
uoluntarius profectus est ad uos. Hoc est uidens proficere illos circa actus
bonos. sollicitior factus est circa affectum illorum. Ita ut ut uoluntarius
proficisceretur ad eos. qui prius etiam rogatus excusaret ab eis propter
uitia illorum. Misimus autem cum illo fratrem nostrum cuius laus in euangelio est
per omnes ecclesias. Non solum autem. sed etiam ordinatus ab ecclesiis comes
peregrinationis nostrae in hac gratia. quae ministratur a nobis per domini glo
riam et sollicitudinem nostram. Istum commendat. quia ignorabatur

ab his. ut scirent in quanta iam essent boni opinione. Ad quos tales fuerunt mit
tebantur. ut congauderent cum eis. augentes eos in fide operationis dei;
Ad eius gloriam. sollicite hoc agebant in caritate christi. ut conditor deus celi
& terrę agnosceretur in his; deuitantes hoc ne quis nos uituperet in hac
plenitudine quę ministratur a nobis; quod de ministerio agebatur. Ideo
hoc subiecit; Ne neglegens circa curam pauperum. uel sanctorum iudicaretur.
si hoc segnius ageret; De hac enim re constituerant inter se apostoli.
ut memores essent pauperum. Quod ad galatas significat. Cum ergo in
uituperabilis esset in omnibus apostolus ne in hac causa indiligens iudicaretur.
Idcirco hoc se premonere significat. ut hoc opere impleto. in omnibus sollicitu
do eius & prouidentia appareret; Prouidemus enim bona. non solum coram
deo. uerum etiam coram hominibus; Prouidet bona coram deo. dum quod
iubet deus circa ministerium sanctorum uel pauperum fieri docet; Coram ho
minibus uero sic prouidet bona qui tales mittit ad hoc opus exortandum
qui probitate sua non faciant eis scandalum. sed prouocent eos. ne bona doc
trina apostoli. per inprouidos ministros eius in uituperationem caderet;
Misimus autem cum illis & fratrem nostrum quem probabimus in multis sepe sollicitum
esse. Nunc uero multo sollicitiorem multa fiducia una siue per titum qui
est socius meus. & adiutor in uobis. siue per fratres nostros apostolos eccle
siarum glorię christi; Titum ideo socium suum uocat. quia & ipse episcopus erat.
cui ministrum dedit notum omnibus ecclesiis ipsius prouincię; quibus addit
tertium fratrem probatum in multis operibus bonis atque sollicitum. Tertia autem relatione referen
tis bona uoluntate corinthiorum & ceterorum missorum quos apostolos ecclesiarum glorię
christi appellat. sollicitiorem se factum ostendit uidendi illos. & exortandi ad ministe
rium sanctorum. Fiduciam enim accepit. audiens meliores esse factos corinthios.
unde fatigabatur ad eos. certus quia obaudirent bona opera facere. Ostensionem
ergo caritatis uestrę & nostrę pro uobis exultationis demonstrate in ipsis in facie ec
clesiarum. Commonet eos. ut in his quos mittit dilectionem suam ostendant. ut bonum
quę de ipsis audierant uerba probarent. Sic enim ostendebant profecisse se non

tis apli· simis sos abeo cum honore exciperent· ut ceterae ecclesiae agnoscerent
ueni ee bona quae de eis dici ceperant·, Prouocat ergo animos eorum· quia ad
equo bene sentit· sol& se meliore prebere·, Nam de ministerio quod sit in scos.
supuacuu est mihi scribere uobis·, Scio eni prompta uoluntate urm· de qua p
uobis glorior apud macedonas·, Et haec oblectantis uerba sunt·, Supfluum
eni ee dicit scribere se· de ministerio quod sit in scos· ut de his bene sentire uideat·,
Supfluum eni est· si commoneas eum quē scias facturum·· Sed ut diligentiam
suam ostendat· necessarium est ut scribat·, Sed ut hos promptiores faciat·
ut quid de eis c&eris predic& manifest&·, Nam supflua· solent maiorem pa
rare sollicitudinē; Nam & dns non dubitans de amore erga se p&ri apostO
li· tertio dicit ei; Simon iohannis amas me· quę trina repeticio quasi
supflua uidetur; Sed p dest ad pfectionē monitionis· ut sciat magna
secum diligentia debere curare quod frequenter mandatur; Quō achaia pa
rata est ab anno priore·· Post macedonas achaia· idest ecclesiae prouinciae achaiae non
omnis· quia & corinthii achaici sunt· preparauerint se emulatione ducti mace
donum ut ministrarent scis· quo dicto· plus excortat corinthios· cum dicit illos para
tos ab anno priore·· Sed expectare iam hoc· ut diuideret minister ium illorum
pro unius cuiusq· necessitate·· Et urā emulatio· prouocauit plures·, Post macedo
nas achaiam paratam dicit· deinde ut & corinthii fiant parati secundum promis
sum suum·· Ceterae uero ecclesiae emulatione corinthiorum· dum audiunt illos
prius multis errorib· fuisse implicatos·, Post aut corrigentes se bonae uoluntatis
effectos· incitati sunt ad bonum opus·, Quia sibi qui post acceptam fidem male
uersati sunt· hanc ceperunt habere uoluntate· quanto magis isti in quib· haec
uitia non sunt repta·· Misi aut & frs ne gloria nostra qua uos preferimus·
inanis fiat in hac parte· ut quem admodu dixi· pparati sitis· Hos frs memorat
quos supra· idest titu & quos ei adiunxit adiutores·· Qui impensius excortarent
eos ad pmissionem implendam in ministerio scoru· Ut non solu litteris· sed & facie ad
faciem oblectarent eos crebris admonitionibus; Ne exultatio apli qua in splendore
animi eorum gloriabatur· euacuaretur· Sepius ergo hoc memorans sollicitudinem

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

suam circa eos ostendit · nolens illos confundi ·, Ne cu(m) uenerint mecu(m) macedones · & in
uenerint uos inparatos · erubescamus · ut non dicam om(ne)s uos · in hac parte ·, Manifestu(m)
est · quia si non hoc inuentu(m) fuerit quod testificatus est de his · & ipse erubescat in
ipsis · & ipsi iam plus confundant(ur) ·, Quinec propter ea quod testis eis extitit a
postolus · id agere nisi sunt · quo du(m) ueru(m) illud facerent · uel prop(ter) tantiu(m) uiri p(er)sona(m) ·,
Necessariu(m) ergo existimaui rogare fr(atr)es ut precederent ad uos · & p(re)pararent pro
missam benedictione(m) hanc uestra(m) parata(m) e(ss)e · sed sic quasi benedictione(m) · non quasi
circum uentione(m) ·, Ut sollicitudine(m) suam adhuc manifestet rogasse se dixit fr(atr)es
p(er) quos admoniti idimplerent quod promiserant · et non implebant ·, Cum sup(er)iu(s)
titu(m) uoluntarium dicat profectum · hoc est non illi fuisse extortu(m) · sed mox ut au
dirit libent(er) amplexu(m) e(ss)e ·, Ut uideret(ur) uoluntarius ad illos profectus prop(ter) spem
illorum ·, Nunc non ideo se rogasse hos significat quasi nolentes ire · sed suum
affectum probat circa illos quando uolentes ire insup(er) rogat · ut sine aliqua mo
ra fiat · quod & illi uolunt & hic precat(ur) ·, Hoc ergo agit cum his · ut in p(ro)missione
sua fideles sint · & se ideo co(m)monere · prop(ter) existimatione(m) illoru(m) non circu(m)uenire &
sed ut tantu(m) offerant quantu(m) non peniteat ·, Hoc aut(em) dico quia qui parc(e) semi
nat parce & metet ·, Parcum auaru(m) significat · cui extorquet(ur) ut inferat · penitet
eni(m) quia promisit ·, Hoc de tarditate eoru(m) collegit quia olim promiserant & diu
deliberabant · Huic parco p(er) parua messis e(st) · qui cu(m) dubitatione seminat · nescit eni(m)
quod facit ·, Qui aut(em) in benedictione seminat · in benedictione & metet ·, Hic in be
nedictione seminat · qui bona uoluntate sub spe futurae retributionis hoc agit ·,
Unus quisq(ue) secundu(m) p(ro)positu(m) cordis non ex tristitia aut ex necessitate · hilarem enim datore(m)
diligit d(eu)s ·, Docet illis tunc p(ro)desse hoc in futuru(m) si laeto animo fiat ·, Ex his enim qui
in fer(unt) hunc elegit d(eu)s cui retribuat(ur) qui deuoto corde operat(ur) quasi t(he)saurizans sibi apud
d(eu)m ·, Qui a(utem) c(um) murmure fecit p(ro)p(ter) p(re)sente(m) pudore(m) · ne alius inferente eo turpis inueniat(ur) ·
mercede(m) non habet ·, Potens est aut(em) d(eu)s omne(m) gratia(m) habundare in uob(is) · D(e)i potentiam
adte(n)d(i)t illis excepit · ut sicut in emendandis uitiis · & doctrinae ueritate conpungit
corda illoru(m) ita & in hoc faueat ceptis illoru(m) ut habundent in omni bono opere p(er) gratia(m)
d(e)i ·, Ut in omnib(us) semp(er) omne(m) sufficientia(m) habentes habundetis in omne op(us) bonum ·,

xxiiii

Hoc dicit et optat ut in omni re semper sufficientes sibi sint divinitu. nec indigeant his quae ad
salutem necessaria sunt. Si ergo sufficientiam sibi solam diligant. poterunt in dei opere
habundare. Illud enim sibi retinendo quod sufficit ceteri in usus sanctorum vel pauperum
impendant necesse est. Et hoc erit habundare in omni opere bono. Licet enim exigui
hominis parum sit quod tribuit. habundat tamen quia recto iudicio fit. Et non solum
quaeritur quantum. sed et de quanto et quo animo detur. Denique illa vidua in evangelio
de parvo laudata est. et qui multa mittebant laudati non sunt. Illius enim parvum mul
tum est quia plus misit quam poterant. Divites autem minus miserunt cum plus possent.
Ac per hoc modicum illius quia ultra vires suas misit plus inventum est quam divitum mul
tum. quia de eo id quod habundabat eis miserunt. Qui ergo tantum dat quantum potest
recte facit. Viduam tamen illam ante se habet. quia haec omne quod habuit misit.
Sicut scriptum est. Dispersit dedit pauperibus iustitia eius manet in aeternum. Hoc in
psalmo scriptum est c.xi. Hoc exemplum addit ad curam pauperum ut in omni opere bono
habundent. Sic enim huius qui pauperibus largitur iustitia manet in aeternum quemadmodum ma
gis eius qui ministrant sanctis. Pauperibus enim possunt dici quia et publicani egeni sunt.
Sancti enim discernuntur ab his quia hi servi sunt dei insistentes orationibus et ieiuniis. puram
vitam agentes. Sicut et anna prophetissa quae non discedebat de templo ieiuniis
et orationibus serviens die ac nocte. omnem mundi curam post ponens. Misericor
dia ergo haec iustitia appellata est. Quia sciens qui largitur. omnia dominum commu
niter omnibus dare. quia sol eius omnibus oritur. Et pluit omnibus. et terram om
nibus dedit. Ideirco dividet cum his qui copiam terrae non habent. ne beneficiis
dei privati videantur. Iustus ergo est. qui sibi soli non detinent quod scit om
nibus datum. Et iustus non solum in tempore sed et in aeternum. quia in futu
ro saeculo. hanc habebit secum in perpetuum. Qui autem subministrat semen semi
nanti et panem ad edendum ministravit et multiplicavit semen vestrum et am
plificavit fructum iustitiae vestrae ut in omnibus locupletemini in omni simpli
citate. Omnia dei sunt. et semina. et nascentia dei nutu crescunt. et multipli
cantur ad usus hominum. Deus ergo qui haec dat. ipse et iubet de his commu
nicare eis qui indigent. ac per hoc non poterit qui tribuit. iuxta dei volun

titem · di nutu non augeri incrementis huiusmodi · ad amplificandum fructum iustitiae ·, Dans enī addit ut eo amplius habeat unde largiri ·, Haec est iustitia · ut quia dš dat · tribuat ego eo · & homo ei cui de est ·, Hos enim uult ministros ēē eorum · qui potiori eligentes copias presentis temporis spernunt · totos se di rebus obligantes · unicuiq; enī secundum bonam uoluntatē dš prestit auxilium ·, Sci enim quia nihil uolunt hic possidere · nisi uictum habere & uestimentum · hos qui hic habere uolunt · tutores illorum dš ēē disposuit · ut qui bene & simpliciter eis ministrauerit · amplificet̄ di nutu · ut habeat unde semp̄ largiri · & ad p̄sens locupletatus & in futurū ·, Semel enī seminans · bis metit · Ita ut si futuris spebus consulit · nolit eos subiectos habere · sed magis se eis inclinat · quia a dō huius rei accipiet mercedē ·, Si enī ad presens humiliare eos sibi uoluerit spem futuri amittit ·, Hic enī accepit mercedē operis sui n̄ simpliciṫ hoc agens ·,

S icut dicit dns ·, Amen dico uobis receperunt mercedem suam ·, Si quis operat̄ p̄ nos gratiarum actionē dō · quo ministeriū offitii eius non solum suppl& ea quae desunt scīs · sed & habundant p̄ multarū gratiarū actionē in dō · p̄ probationē ministerii huius magnificantes dm̄ in subiectione confessionis uirae in euangelio xp̄i · in simplicitate communicationis illos & in ipsorum orationes pro uobis · desiderantium uos uidere propt̄ sup̄ habundantē gratiā di in uobis · gratias dō sup̄ inenarrabili dono eius ·, Hoc dicit · quia quicumq; operat̄ p̄ dispensatore sidoni di hoc opus unde gratię agunt̄ dō ab his qui necessarios sumptus accipiunt sub nomine xp̄i · non mendicitate subiecti sed dō · de cuius bonis alis erunt ·, Non tantū ab eis gratiae illis referunt̄ sed & a reliquis fratrib · qui p̄ his gratias agunt dō ·, Commendantes fictū ipsorum dn̄o ut paucis tribuentes a multorum obsecrationib · dō commendent̄ ·, Probantes enim mentem eorum in hoc opere magnificant eos dm̄ · cuius spe firmati oboediunt euangelio xp̄i ·, In subiectione mentis ne uelint eos sibi humiliari · ut p̄beant quae necessaria sunt scīs ·, Et hoc erit in simplicitate hoc agere communicationis illorum · cōmendantes se orationib · illorum & desideriis eorū ·, Quis enim non cupiat oculis uidere necessitatib · suis propt̄ di nomen subiectos ·, Denuq; di dona uocant̄ ·

D ō enim dat qui his ministrat · quia quiuis & fieri ipsi imputat quod dat̄ · Gratias

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

dō in his agentes. & super ineffabili dono eius. Donum enim dicit quod incitat ad bonum
opus homines. spes enim promissa lacessit. ad ministerium supradictum. Ipse aut ego
paulus obsecro uos per mansuetudinem & modestiam xpi. qui ad faciem quidem humi
lis sum in uobis. absens aut confido in uobis. Hoc est quod nunc dicit quia talis ē absens.
qualis & presens. Nec enim humilis erat ad faciem adulationis aut subiectionem ali
cuius rei. qui constantiam suam sic zelabatur. ut aliquando etiam alicuius reperaret &
ne inclinaret. Unde dicit in alia epistola. Omnia mihi licent. sed ego sub nullius
redigar potestate. Aesca uentri & uenter escis & hunc & haec ds destruet. Ideo
ergo absens obsecrat & modestiam xpi interponit. ne presens durior inueniatur
causa uitiorum eorum quam est in epistola. ut conponentes se. qui adhuc non
emendauerant. mollirent sibi rigorem apostoli. ut moderatos eos inueniens
praesens seueritate. Laetaret in eis. Confidentiam itaque. fiducia seueritatis
significauit. quam forte in epistola tantum habere putabat non tamen p̄sens
facie. Quia in prima epistola seuerus & nimis rigidus uidet. Ideo commonet
ne eadem seueritate. presens utat sicut non sperabant. Rogo aut ut non prae
sens audeam p fiduciam qua existimor audere in aliquos. qui arbitrabant nos
secundum carnem ambulare. Idem sensus est quem ut dilucidet repetit. Orat
eni ut tales illos inueniat ne cogat irasci sed requiescat cum his. Hic ergo ape
ruit quod supra significauit. & adhuc in subiectis plenius manifestat. hanc
ēē confidentiam quam hic fiduciam dixit. datae sibi potestatis a xpo. cuius in eu
rius est. ut eum dicet in eos qui sub nomine xpi agentes. non obaudiunt ut corri
gant. in quib. rep̄hendunt. hos dicit qui non recipiendo spiritalia quae aba
postolo dicebant. sic eu existimabant quasi carnalia loqueret. quae recipienda
non essent. Ideo dicit qui nos arbitrant secundū carnē ambulare. quia qui
spernit spiritalia putat illa carnalia. Nam in carne ambulantes non se
cundum carnem militamus. Hoc est in corpore positi. spiritalit uiuimus.
S piritaliter enim uiuit qui facit quod placet dō. hic ergo secundū carnē militat.
qui desideriis carnis obtemperat. Omnis enī error. caro dicit. a xpo aut ip
se militat qui obaudit eum in fide & disciplina. Arma enī militiae nrae

non carnalia sed fortia deo. Ideo fortia quia incorrupta; Omnia enim carnalia cor
rupta sunt., Arma ergo ideo quia repugnant uitiis. signum habent imperatoris sal
xpi qui hostis ~~nos~~ ^est^ uitiorum. Sicut enim imperator principaliter uindicat suum regnum; ita & sal
uator per suos seruos suos defendit unius di professionem & disciplinam; Ad destruc
tionem munitionum cogitationes destruens. & omnem altitudinem extollentem se aduersus
cogitationem di; Arma spiritalia fides est incorruptae praedicationis. Per haec destruun
tur principes & potestates. quos constat ut sibi usurpent imperium. extolli contra fi
dem xpi. cogitationibus se hominum inserentes. ut a uocent eos a di dominio. quas cogi
tationes destruit ueritas fidei; Munitiones ergo principes dicit & potestates spiritalis
nequitiae. quae extollunt et armant infidelium animos ad contra dicendum xpo; Contra
quos pugnat di lex. dissipat ^p ans^ consilia eorum., In captiuitatem redigentes omnem intel
lectum. & ad oboedientiam xpi perducentes. Captiuat intellectum dum contra dicentem ratio
ne uincit. & ad fidem xpi cui prius repugnauerat humilem & mansuetum inducit.,
Et paratu uindicare in omnibus inoboedientiam, Cum impleta fuerit oboedientia uestra.,
Manifestum quia uindicat inoboedientiam. cum illam condemnat per oboedientiam. Tunc il
lam destruent. quando eos qui resistunt perducunt ad fidem. ut perfidia ab his quibus defende
batur damnetur., Quae secundum faciem sunt uidete; Nunc uult eos quae palam sunt considerare. id
est quae facturus est ^tunc^ quasi apta di iudicare. Dicit ergo: Si quis confidit se esse seruum xpi.
hoc cogitet iterum apud se quia sicut ipse est xpi, ita & nos. Hic loquitur quorum tangit superbiam.
qui de se praesumentes inflatione animi minus quam dignum erat de apostolo sentiebant.
quasi non egerent praeceptis eius., Quos commonet ut si de se confiderent quia erant serui xpi.
non utique deberent de apostolo dubitare. sed & de eo quam uis impar sit uel similiter sentire.
cum utique magis praeferre sibi deberent magistrum gentium., Sed hic humilitatem illos instru
doceat. equans se illis cum esset uas electionis & magister gentium in fide & ueritate; Hoc
ł clara ergo uult illos considerare. quod utique clara luce uidetur. Quia de apostolo nemo creden
tium non plura aestimet quam de se quanto magis nemo minus quam de se debeat aestimare.
Hoc ergo contestatur ac docet. ne elatione mentis. bonae uitae meritum perderent. quoniam scit se
aliquid esse et humiliat se ut amplior fiat., Nam & si aliquid amplius gloriatus fuero de
potestate mea. quam dedit nobis dns in aedificatione non in destructionem uestri. non erubescam.,

Nunc significat quia superius se humiliauit ipsis se comparando. cum nisi se erigat non
erubescit. quia a domino accepit potestatem praedicandi. ut et saluos et non uti perdat oboedientes. Si ergo hic
qui a domino missus est inclinat se et comparat se inferioribus; quanto magis hi qui nullius erant
testimonii comparare non se debuerunt; Non dicit praeferre maioribus; Ut non aestimemur
quasi terrentes uos per epistolas. Ipse potest uideri terrere per epistolas; qui neque auctoritatis
alicuius est. neque praesens fiduciam habet arguendi. Absens autem ideo audet. quia praesens est timet.
Quia epistolae quidem graues et fortes; Praesentia autem corporis infirma. et sermo contemptibilis.
Hoc aestimet qui huius modi est. quia quales sumus uerbo per epistolas absentes. tales sumus
et praesentes in opere; Id est non se alium esse absentem qui praesens est. probat quia non erat praesumptor.
A domino enim potestatem acceperat. Cui enim non est data potestas. absens potest audere. praesens
autem pudore premitur. Ideo apostolus non erubescit dum corripit. quia fiducia potestatis hoc agit.
Haec propter eos loquitur qui non missi praedicabant. adulantes. qui se ipsos commendare uolebant. Non enim
audemus iungere aut comparare nos met ipsos quibusdam qui se ipsos commendant. Hi sunt qui se ip
sos commendant qui accepta potestate dominari uolunt. nomini suo uindicantes auctori
tatem. Qui enim mittitur non sibi sed ei a quo mittitur uindicat potestatem. Per quod et sua ostendit
se a domino dispensatorem electum. Si ergo non se iungit aut comparat his qui non missi praedicant
dum nihil ultra censum praesumunt. Sed ipsi in nobis nos met ipsos metientes. et comparantes nos
met ipsos nobis non in inmensum gloriabimur. sed secundum mensuram regulae quam partitus est nobis deus.
mensuram pertingendi usque ad uos. Tanta se uti dicit potestate. quanta concessa est ab auctore.
nec in mensuram egredi. Idcirco non superba erit gloria inquit mea. quando in mensuram egreditur in inmu
datae potestatis. Gloriae per auctoritatem posuit. quia utebatur in correptionibus peccatorum in tal
uos eos faceret. Nec tamen se gloriari dicit in extollentia potestatis. sed ad aedificationem illorum.
Ostendit enim potestatem de qua se gloriari uellet non illum puderet. qua data est illi a domino; Sed hic
sic illam utitur ut gloriet nisi in profectu credentium corripiens et sanans uitiosos. ut gloriaretur
in salute illorum. ut potestas data salutem proficeret non elationi. Duplici igitur genere non se
in inmensum gloriari testatur. et secundum datam potestatem sibi a deo; Et quia non ultra quam praedicatio
eius peruenit. uindicabat sibi auctoritatem. De his enim confidebat quos ipse funda
uerat in fide Christi. Partitum enim dicit unicuique ad quos in praedicatione dirigeretur.
ut singuli aliquas ciuitates proprias haberent. de quorum fide gloriarentur.

Dei enim nutu macedonibus predicare aduocatus est hic apostolus. & ut corinthiis euangeli
zaret a domino monitus est. His ergo audenter loquitur quos ipse fundauit. & ad quos diuinitus
peruenit. ceteris si talis fiducia quia in aliena regula erant. hoc est in parte alterius euan
gelistae. Non enim quasi non pertingentes usque ad uos. superextendimus nos. hoc est non quasi
non missi peruenimus ad uos in predicatione. sed destinati deo mittente nos ad uos. Superextendi
autem est. ultra extendi quam conceditur. sed nullum quia mensuram dedit deus. quam seruarent
euangelistae eius. quam hic se custodisse testatur. Ideo enim hoc ostendit ut sciant quod a deo ad hos
directus est. ac per hoc obaudire illos debere monitis eius. ne contempnentes deo a quo missus fuisset resis
tere uiderentur. Nam et usque ad uos peruenimus in euangelio christi non in inmensum gloriantes
in alienis laboribus. hic manifestius apparet quod dicit. quia ipse illos fundauerit. Ideo
tanta fiducia ad hos loquitur. Nec enim labore alterius adquisiti fuerant ad fidem. sicut
in alia epistola ait in christo enim per euangelium ego uos genui. Non ergo extra mensuram gloriatur
qui in labore suo gloriatur. Spem uero habentes crescentis fidei uestrae in uobis magnificari. Quia
fructum laboris sperat quae sit fidei eorum. Idcirco non neglegenter hoc agere se profitetur.
ne tediis & molestiis cederet. quia magnificari se credidit apud dominum si augerentur in fide audi
tores eius. Sicut dicit dominus. pater sicut misisti me in hunc mundum. & ego misi eos in hunc
mundum & pro eis sanctifico meipsum. Hoc dicit quia testimonium magistri est in discipulis
obaudientibus. unde ait in uobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam in
regionibus quae ultra uos sunt euangelizare. Laetior de fide eorum ultra eos predicaturum
se necessario profitetur ad augendam gloriam predicationis. ubi non adhuc fuerat predicatum.
Non in aliena regula preparatus gloriari. Manifestum est quia uir prudens non in
his confidit. neque gloriam sperat. quae in aliorum laboribus constant. Ideo & apostolus
non audet in hos qui ab aliis predicantibus crediderunt ne in alienis laboribus gloriari uide
retur. Sed hoc nititur ut eis predicet. quibus non erit adnuntiatum. ut gloriam laboris suo
quaerat. Qui autem gloriatur in domino glorietur. Hoc dicto significauit ipsam confidentiam &
gloriam deo dandam. cuius gratia est. ut qui in potestate euangelica confidit. deo auctore confidat.
ut quaestus omnis negotii eius domino in lucrum ueniat. Sed qui non accepit potestatem
a deo. non potest in domino gloriari. quia suam gloriam querit. Non enim qui seipsum commen
dat probatus est. sed quem dominus commendat. Verum est. quia illum dominus commendat &

probatus est quem dignum habet ac mittit ut praedicet donum ei. Quem autem non mittit non illum
commendat. Ipse autem se commendat qui non missus praedicat. Ac per hoc idoneus non est sed praesump
tor et reprobus. Utinam sustineretis pusillum inprudentiam meam sed et patimini me. Incipi
ente seuera de semetipso narrare insipientem se dicit quia ad laudem eius uidetur pertinere. Propter
quod dictum est: non te laudent labia tua sed proximi tui. Sed hic dolore conpellitur propter
hos qui cum de eo bene prae ceteris sentire deberent indigne sentiebant. Zelans enim uos dei zelo
despondi enim uos uni uiro uirginem castam adsignare christo. Quae locuturus est amore eorum
dicturum se ostendit ut non magis ad laudem eius proficiat sed ad illorum profectum ut dis
cant quemadmodum parenti suo in euangelio faueant quia uituperatio patris detrac
tio filiorum est et laus filiorum gloria patris est. Uirgines ergo uult eos esse in fide unde
et corruptores fidei zelatur ab his ut in die iudicii contaminatos eos adsignet iudici christo. Hinc
est unde et in apocalipsi Iohannis legitur: Hi sunt inquit qui cum mulieribus non se coinquinauerunt.
uirgines enim permanserunt hi sequuntur agnum quocumque uadit. In mulieribus errorem sig
nificauit quia error per mulierem coepit sicut et Iezabel mulierem dicit propter uxorem
achab quae zelo baal dei prophetas occidit cum intellegatur idolatria qua corrumpuntur
mores et fidei ueritas. Nam si mulieres mulieres intellegas ut ideo putes uirgines dictas
quia corpora sua incontaminata seruauerunt excludes ab hac gloria sanctos quia omnes
apostoli exceptis iohanne et paulo uxores habuerunt. Et inde an conueniat accusare
apostolum petrum qui primus inter apostolos est quanto magis inter ceteros. Timeo autem
ne sicut serpens euam seduxit astutia sua sic sensus uestri corrumpantur a castitate dei quae est in
christo ihesu. Ostendit qua causa cogitur uera de se protestari. Ad hoc enim gloriam sibi datam
profitetur non ut se laudet sed ut illos deformet qui sub nomine christi contra christum praedica
bant. A quibus corinthii seducebantur et ueritas haec his magis quam ei proficeret. hoc
enim agit ne audiant seductores quos diabolo comparauit propter astutiam malitiae eorum
quia corrumpere fidelium corda a ueritate christi conantur. hoc ergo timens semper sollici
tus de eis est ne uolentur. Nam si is qui uenit alium christum predicat quem non praedicauimus aut alium
spiritum accepistis quem non accepistis aut aliud euangelium quod non recepistis recte pate
remini. Quare recte? an pateremini si alius uobis christus praedicatus fuisset aut alius spiritus
et aliud euangelium traditum uobis fuisset. Cum dicat galatis si quis uobis adnuntiaue

rit praeter quam quod accepistis anathema sit. Si galatas prohibuit aliud accipere quam ab
apostolis fuerat traditum. quomodo corinthios rectiores erant si alius christus praedicatur illis fuisset;
Sed sciens apostolus numquam alium christum quam hunc qui iam factus est praedicari. ideo recte ait pateremini.
si uobis alius potior christus ab his quem nunc praedicatur fuisset; Galatis autem anathema dicit si aliud audi
rent. quod numquam maius esset sed et contrarium. Porro autem inquit si ipse christus praedicatur ab his quam nobis adnuntiatur.
et hoc euangelium. quid causae est ut nos inferiores habeamur. ut cum nihil amplius ab aliis hi addiscatur,
Superius de pseudo apostolis loquitur fidei corruptoribus. hoc loco uero de ueris praedicatoribus quia plebs co
rinthiorum uariis erroribus fluctuabat. ut alii fauerent pseudo apostolis. quorum eis impressus erat uitiis
uerbis. eadem audiebant. quia cum domino fuerant. apostolum suum paulum deformantes quasi incarnatum
non uiderit dominum nostrum; Existimo enim me in nullo inferiorem fuisse ab his qui valde sunt apostoli. Non uult
gratiam dei inferiorem in se uideri. quia similiter docuit et eadem fecit. quae faciebant apostoli quos potiores
uidebant. quia priores coeperant docere et fuerant cum domino. Unde maioris auctoritatis esse
putabant. Cum huius apostoli electio cum testimonio sit. et amplius ceteris laborauerit. et dominum uere
plorantem uiderit et locutus sit ei: Sed et si imperitus sermone sum. sed non scientia; Hoc non ad apostolos
pertinet. quia non erant loquentes inperite sine litteris pleni tamen spiritu sancto. sed hos tangit quos praefere
bant corinthii causa acutatis sermonis. Cum in religione uis sermonis necessaria sit non fiduciales.
Quomodo tamen se humiliat aut imperitum se esse dicit in sermone. et ubi est illud quod festus ait pau
le: inquit paule. multae litterae te faciunt excorrem; Hoc ergo dicit. me loqui nescire uoluit
intellegi. sed propter eos qui non per fidem sed per eloquentiam commendari se uolebant. Et ideo tamen fatetur se
imperitum quod non habet crimen; Ideo autem quod non curet et crimine. et ad quaerendam salutem. in se imperitiam praemunit;
Quia qui imperitus est in sermone. reus non est apud deum. Qui autem scientiam dei non habet. reus est ignorantiae.
quamlibet ignorare maxime quod pertinet ad salutem. Quam ob rem apud sapientiam et eloquentiam id agebat. ut si
des teste ueritate acceptabilis esset. ut non fidem eloquentia commendaret. et seducti uerum cum ceda eloquen
tia; In omnibus autem manifestus sum uobis; Manifestum se dicit esse corinthiis in omnibus; quia non ignora
bant et iam loquendi habere illum peritiam. et hoc scienter. alius faciebant ut eo quod ipsum inferiorem
nesciebant; Ideoque commotus loquitur. quia hoc peius est. cum scirent illum in nullo deesse humilia
rent illum ceteris cum uidissent per eum non solum impleri praedicationem. sed et signa ac prodigia fieri apos
tolica. Aut numquid peccatum feci meipsum humilians ut uos exaltemini. Quoniam gratis euangelium
dei praedicaui uobis; Quoniam inflati erant eo quod sumptus ab eis accipere noluit. et propter hoc alios ei praeponebant.
quae ab apostolo audierant. Alii autem apostolis fauebant. quia cum domino fuerant.

Ideo numquid peccaui ait quia me humiliaui ut me dignum accipiendi iudicarem; quia inde
mihi irascimini cum hoc non peccatum sit sed gloriae; Itaque si se humiliauit cum de quo sibi debebatur non exegit.
Debitum erat ut sumptus ab his acciperet quibus praedicabat euangelium dei. Sic constituit dominus dicens:
Dignus est enim operarius mercede sua; Sed ita ad utilitatem eorum proficeret refutauit; Duabus enim causis
fit oblator sumptus refutatum; Ne et pseudo apostoli similes inuenirentur qui non ad gloriam dei sed ad suam
utilitatem praedicabant ut non occasionem acciperent depraedandi; Alio enim non accipiente non potest
alter multum exposcere et ne uigor euangelicae potestatis torpesceret; Qui enim a peccantibus
accipit arguendi auctoritatem amittit: Sic ergo exaltantur cum de eo ab eis non accipit ut correpti
emundentur. A morte eleuati a delicti; Alias ecclesias expoliaui accepto stipendio ad ministe
rium uestrum. Et cum apud uos essem et egerem nullius grauis fui; Oneraui eos; Ostendit enim non solum
noluisse se ab eis accipere sed et ab aliis accepisse et eis ministrasse; Et ut multum hoc ostenderet fu
isse non paruum ait; Alias spoliaui ecclesias ad ministerium uestrum; Non paruum ergo significat se
mercedes impendisse. Cum enim dicit expoliaui multa accepta et data significat non exorta.
Unde (subiecit) accepto stipendio; Stipendium est enim quod militans accipit ad sumptus uice mercedis.
Ruborem ergo incussit eis qui non utique dolore sustinuit quando ipse eis ministrauit sed ut per hoc
ministerium quod praemiserant facilius implerent scientes se esse debitores; ut ualde uiglosum
sit ministerium eorum ad debitum ne uel inde se iactarent; Et cum apud uos essem et egerem nulli
grauis fui; Ut tamen eis proficeret uoluit ut egestatem suam consolaret propter eorum salutem.
Passus enim egestatem contentus fuit ne illi aliquod scandalum paterentur. Quem non dedit putat
se exaltari et iam ipse patitur arguit. Nam indigentiam meam suppleuerunt fratres qui uenerunt a ma
cedonia. A macedonibus tamen accepit qui prius uitia sua correxerunt. Et sic a corinthiis accipi
endum non erat ne illis in scandalum proficeret; sic uerum a macedonibus accipiendum erat ne bene se
minantes fructum amitterent. In omnibus sine onere uestro me ipsum seruaui et seruabo; In eo
se semper mansurum dicit si se corrigant propter pseudo apostolos qui occasionem quaerebant depraedandi eos.
Est ueritas christi in me quod gloria haec non infringetur in me in regionibus achaiae. Hortatur
omnem achaiam ut ministret sanctis; sibi autem non permitteret ne coeptam gloriam non impleret.
Gloria est enim a licitis abstinere maxime ad aliorum salutem; In achaia ergo regionibus no
luit iam in quo ueteris usus est et amplius permittit sub testimonio quod dicens in eo mansurum
ne aliquando ab achaiae regionibus acciperet. Quare quia non diligo uos deus scit.

Reddita ꝑtione · & ũ di scientiã · testem dat dilectionis sue · quã habebat erga eos
quia n̄ ideo nolebat accipere · quia n̄ illos diligebat · sed ideo magis · quia amabat
eos ut hoc ipsũ ꝑdoc̄t illis sic dic̄ · Quod aũ facio & facturus sũ · ut amputẽ occasionẽ
eox qui uolunt occasionẽ · ut in eo quo gloriant̄ inueniant̄ sic & nos · Cta pseudo apl̄orum
in pecuniis erat accipiendis · Ideo apostolus hoc refutauit · ne illis similis uideret̄ · Quia
nisi hoc ab apostolo fuiss& uitatum · maior occasio illis data fuiss& accipiendi · aut
magis extorquendi · quando in hac re formam ab apostolo datam ostenderent · huius
modi enim pseudo ap̄li · sunt operarii · subdoli · transfigurant se in ap̄los xp̄i · Subdoli
sunt quia auaritiae causa non religiosa mente torquentur missi p(re)dicabant xp̄m · nomẽ
sibi apostolicũ usurpantes · Nec utiq; mirũ · ipse enim satanas transfigurat̄ · ut in
angelus luminis · Manifestum ẽ · q(uí)a frequenter fallit satanas ostendens se illis quasi
angelũ di · ut decipiat eos · Unde tesus nauę sollicitus quęsiũ quis eẽt · qui ei apparuit ·
Et ap̄li in mari p(er)territi · putabant fantasma eẽ · Unde p&rus apostolus dicenti dn̄o · nolite timere
ego sum · n̄ facile credens · ait si tu es iube me uenire ad te sup aquã · Ut si firmiter posuiss&
pedem sup aquas sciret uerũ eẽ q(uí)a n̄ erat phantasma q(uo)d apparebat · Non magnũ ergo
si & ministri ei transfigurant̄ sicut ministri iustitię · Ministri iustitie ap̄li sunt · Quorũ
se hi socios mentiebant̄ ut deciperent audientes · quorũ finis erit secdm opera eorũ sine du
bio quia iudicabunt̄ huiusmodi secdm animũ sui nequitiã · quia n̄ ꝑpt̄ dn̄m · sed ꝑpt̄ sui uen
trẽ · simulant se ministros di · finẽ tamẽ illorũ secdm opera illorũ dicit · ut sic opera sicut uentris in
terrã · ita & hi interimi intelligunt̄ · Iterũ dico ne quis me existim& insipientẽ · alioquin
uelut insipientẽ accipiente me · ut & ego modicũ aliqd glorier · Supra iã dix̄ utinã sustineretis
pusillũ inprudentiã meã · hoc n̄c rep&it sepe enĩ ꝑponit q(uo)d p(ost)ea multis interpositis prequatur ·
Qd ergo supra ꝑposuit modo incipit enarrare · Nã uenit dicturus · ut insipientẽ se dic̄ quãuis
ad laudẽ ei pertineret ut & ego modicũ inquit glorier · modicũ hoc dic̄ q(uí)a in ubi n̄ insenti · n̄ ergo uere
ad glam̄ suã hec loqt̄ · sed uult illis ostendere · q(uí)a quos putant gloriosos · nihil plus ad hoc habent ·
A c p hoc si putant̄ hi gloriosi · & ego inqt̄ ideo insipientis hoc ẽẽ dic̄ ut ad laudẽ suã aliqd p(ro)ferat̄ · sed cau(sa) ut tu
hęc loq · Dol& enĩ ei ut illos putarent superiores · hoc contemptu · qui nihil plus ab eo haberent ·
q(uo)d loquor n̄ loquor secdm dn̄m · Secdm dn̄m n̄ loqt̄ quia ad carnis tumorẽ hi p(er)tinent · Nã de
inflatione apud dn̄m sit gloria · q(uí)a apud dn̄m humilitas gl(ori)osa ẽ · Sed quasi in insipientia

in hac substantia gloriationis. si pleni dixi insipientiam, sed ex parte. Verax enim est. Sed qua
dictio uitiosa res est. ideo quamuis uerum sit quod dicit. quasi insipientia tamen est unumquemque laudare se.
Plenum autem insipientia est. si se falsis quis laudet. Ille enim superbus de uero est. hic stultus de falso. Sub
stantia tamen gloriationis in hac causa carnalis est. Quia sicut flos feni ita decidit gloria ista. Quo
niam multi gloriantur secundum carnem. et ego gloriabor. Hodie. quoniam aliqui ex iudeis credentes praesumebant
sibi quod essent filii abrahe. Hoc est secundum carnem gloriari. nobilitatem sibi carnis uindicare. Inde enim
sibi defendunt generis praerogatiuam. quia filii dei dicuntur. et credidit. cum anima quae peccauerit
ipsa morietur. Si ergo haec gloria est inquit. et ego gloriabor. quia et ego filius sum abrahe. sed
nihil prodest apud deum filium esse abrahe. quia fides est quae saluat non propago generis abrahe
secundum. ideo quae gloriam carnis haec est gloria in reputatione fidei et nobilis. hominis filius. Libenter
enim sustinetis insipientes cum sitis ipsi sapientes. Insipientes appellat quod de carnis exaltatione
gloriabantur. Et quia a corinthiis portabantur ut gloriosi uiderentur. ideo apostolus et alia se sustinere ab his
uult. ut et ipse hoc se esse ostenderet quod erant hi. Ironiam gloriari quoque pro parte secundum deum. Unde gloriam
hanc insipientiam uocat. gloriari enim se dicit secundum carnem. sed hoc stultum esse profitetur. ut et gloriam hanc ma
nifestet. et [illegible] actum in laudem carnis erupisse doceret. Igitur ironia est haec. Nam quomodo pruden
tes. quos reprehendunt. Nam plus sapit insipientia apostoli quam horum prudentia. Hic enim sapiens
sustinet imprudentes. quo patientia sua sufferat eos ut possint proficere ne reuocans aut ut abiciens eos
peiores illos faciat. Aut certe si nullus proficere non potuerit. suam modestiam custodit. horum in corinthiis
nihil est. Quomodo ergo libenter sufferunt imprudentes. cum ipsi sint sapientes. nisi quia non sicut uult intellegi
sic sonant uerba. hoc in sensu et pronuntiatione est. quia eadem quaedam uerba non eundem habent sensum alter
pronuntiata. ut aliquando confirmet. aliquando neget quod dicit. hi enim ut imprudentes insipientes suffere
bant falsos apostolos. Sustinetis enim si quis uos in seruitutem redigit. Hoc uerum est quia redigebantur in seruitutem
non imprudentiam sed per stultitiam ut famularentur pseudo apostolis. Si quis deuorat. Nec hoc falsum est quia
contigerant deuorari res suas a falsis doctoribus. Si quis accipit. Accipere est aliquem dolo capere. Ideoque
significat hos captos dolosis magistris et ferre quod non expedit. Si quis extollitur. Extollentia superbia est.
Hos ergo tangit qui superbi erant male docentes apostolum et his non displicebant. Si quis in faciem uos caedit.
In faciem caedit. [illegible] os in iniuriam intro[illegible]. nec os significat quod quia essent ex genere abrahe obprobrabant
eis quod essent incircumcisi se praeferentes hos humiliantes. Secundum ignobilitatem dico. Ignobilitatem dicit hoc
quod supra ait. Ergo gloriabor secundum carnem. non enim dicit ad laudem pertinere. quia infirmi non erant in quo se iactabant.

Quos occulte tangit unde adicit. Quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. Manifestum est quia non erat
in hac gloria infirmus; in qua se proferebant credentes iudei quos hic ponebant. quasi apostolus eorum
inter hic esset dissimilis qui et ipse erat ex semine abrahe. At per hoc infirmi erant in hac gloria eius.
Infirmum autem hunc iudicabant quia displicati fuerant generis abrahe. Iste ergo quasi infirmus in eo quo illi
se proferebant. eo quod essent israhelitae. In hoc ipso voluit se sufferri. ut ostenderet in hac gloria eius
non se esse dissimilem et infirmum. eum de sua causa loquitur. subinducit et barnabe personam socii sui. Unde
et in prima dicit epistola. Aut ego solus et barnabas non habemus potestatem hoc operandi. Non ergo minores
erant in hac gloria in qua se iudei iactabant. sed non vendo plaudebant. Denique dicit. In quo quis audet
in insipientia dico audeo et ego. Hoc est non fuisse infirmum in gloria qua se iactabant israhelitae. nec
quidem se ac re prudentem iudicari. Praeferre enim se non solent prudentes. Sed insipientia ergo dicit
audere se in eo quo audent hi qui se iactant eo quod sint filii abrahae. ut cum illos vincit. inpru
dentem se pronuntiat. ne illi prudentes viderentur in hac parte aut nobiles. Hebrei sunt et ego. israhe
litae sunt et ego. Semen abrahe sunt et ego. In his parem se esse de quibus ista significat ostendit ut detractatio
nes eorum quibus indigere hunc iudicabant falsa ostenderet. Ministri christi sunt. ut insipiens dico plus
ego. Vera de se dicens insipientem se pronuntiat ut intellegerent contra voluntatem suam protulisse.
Nam qui ponit ea referenda quae ad laudem eius proficiunt inprudentem se indicat. Ostendit ergo quae
sint quae faciunt illum ministrum christi magis esse quam reliquos praedicatores. Occasione enim inventa
omnium tangit personas et ipsorum apostolorum. dolens quia dicti gratia minor in hoc iudicabatur cum eadem operaretur
quae ceteri apostoli. et fidei causa maiora gesta tolerarit. Unde in illa epistola dicit. Plus illis omnibus
laboravi. In laboribus plurimis. Ideo in laboribus plurimis ait. quia et illi laboraverunt sed [illegible]
Hic enim a mane usque in quintam horam. victum manibus quaerebat. Et exinde usque ad decimam horam
disputabat publice tanto labore. ut vera dicentibus suaderet. In carceribus abundantius.
Apertum est. frequentius istum missum fuisse in carcerem quam illos. In plagis supra modum. Ideo super
modum. quia ultra quam oportuit. nam et illi caesi sunt. sed [illegible] minoribus saepius. Verum est quia
frequentius hic pericula sustinuit quam ceteri. A iudeis quinquies quadragenas una minus accepi.
Hoc dicit quia quinquies flagellatus est a iudeis. secundum legem moysi accipiens plagas xxx nouem.
sicut scriptum in deuteronomio. Quod per quinque ergo vices factum est. hic summatim refert. Ter vir
gis caesus sum. Hoc a gentibus passus est. Semel lapidatus sum. a iudeis. lapidatus est in civitate
licaonia. Ter naufragium feci. Qui omni tempore legitur navigasse ad diversas provincias. facile

ficile fuit ut naufragiu facere; Nocte & die in profundo maris fui; Hoc factu e quando mis
sus e roma cu apollo & caesarem · tunc desperatione uitae multo hoc e in profundo
fuisse; Sicut scriptu e in ipso loco · ita ut desperarem
maris fuit · morte ante oculos habens; Nunc alia memorat pericula · ut terra mariq: prepo
nos & ui uiuere; In itineribus crebrius; Nunc alia memorat pericula recitat · quid
necessitu se scdm carne ostendat; Periculis aut fluminu; Sufficere periculis recitat · quid
estur dicat · periculis fluminu · sed hic memoret faciens · qa utiq: imbres adsidui · egredien
tib; fluminib; incurrebat periculu; Periculis latronu; Cu in ciuitate diabolus eu occidere
nequiret · latrones illi excitabat in uia · cu nihil ferret que latrones caperent; Periculis ex genere;
Iudaeos dic persecutiones q fr ei erant scdm carne; Dolebant enim qa spreta lege ad euangeliu
xpi se conuerterat · Periculis ex gentib; · A gentib; persecutiones passus e ppt misteriu incar
nationis dni ihu xpi · & donum di predicatione · Periculis in ciuitate; Usq: adeo sub peri
culo fuit in ciuitate · ut per fenestra effugeret manus insidiantiu sibi; Periculis in deserto;
Periculu hoc iudeis fuerat paratum · quando eu factis insidiis in uia uolebant occidere;
Periculis in mari; Licet superius dixit · ter naufragiu feci · nocte & die in profundo maris fui; Quod
aliud fuit periculu in mari · Sed hoc e periculu · quando in mari · hoc e · in naui milites
cogitauerant omis custodias occidere · ne quis enatans effugeret · qd periculu centurio prohibuit
inferri · ne paulus occideret · ut eu uiuu roma perduceret; Periculis in falsis frib; · falsi fr
hi · de qb; dic ad galatas · ppt subintro ductos aut falsos fr · q subintrauer explorare
libertate nram qua habemus in xpo ihu; Hi enim partim xpiani erant · partim iudei · in medio
perfecti · q zelo legis · apostolo inuidia excitabant · eo q predicaret xpo · lege ia cessare dicebant ·
Denique his pertinentib; timotheu compulsus e circu cidere · Factus ergo xpianus e · emulatione
legis preter xpianu · hic e falsus fr; Si enim tantu iudei erant hi · & ppt iudaismu fr eos fal
sos appellat · quid opus erat iterare · licet enim superius dix · periculis ex genere · sed scdm
carne nisi erant falsi fr · In xpo aut falsi · qa non tota mente xpiani s · Fuer & alii falsi fr ·
sic demas & hermogenes; In labore & molestia; Uerum e qa potest ee labor sine molestia ·
sed hic ideo addidit & molestia · ut labore ipsu grauiorem ostenderet · In uigiliis multis;
Multe fuer ei uigiliae · sed aliae uoluntariae · aliae p necessitate · In pressura enim po
situs · necesse erat ut uigilaret & di quereret auxiliu; Et non solu dieb; · sed & noctib; docebat ·
sic dic in actib; apostolor; In fame & siti; Fugiens aut frequenter iudeis persequentib; · necesse

erat ut famem pateretur · & sitim per inopiā · In ieiuniis multis · Sepius ieiunauit · ut di admi
culo peregrinaret ; Ieiunat enī q dē hab& q̄d edat · & abstin& · In frigore & nuditate ; In frigore
fuit & nuditate · Quando naufragiū pertulit · deniq; ignē fecer ut · & refecer nos ppt pluuiā ;
inminentē & frigus barbari in insula meliten ; Praeter illa quae extrinsecus sunt · instantia mea
cottidiana sollicitudo omnium ecclesiarū ; Sollicitudo haec quae die cottidiana de tractatio
nis usu descendit · ut in omnib· dieb· commissum sibi populū instruat · Illa aūt quae sup
memorat supra indicta sunt necessitate cogente · dies enī ad opera datus est · nox ad requiē ··
S ed quia instabat necessitas ut omnib· occurrer& & in nocte docebat ··
S e enī adfligere non dubitabat · ne digratia ess& in otio ·· Quis infirmatur & ego non infirmor ··
C onpati se dicit omnib· & condolere eo affectu · quo prouidet uulneri medicus · hoc aūt
ideo prosequitur ut ostendat qua cura commissā sibi ecclesiam tueatur & regat · Ac p hoc
in nullo se minorem debere iudicari · ceteris apostolis · quippe cū secundū quod dixe
runt plus illis omnib· laborauerit ·· Maiore enī inuidia laborabat apud iudeos ·
preceteris aptis · Quia cum psequeretur ecclesiā · subito inmutatus · factus ē defensor ·
eiusdē · testificatus atq; adfirmans · quod xpm quē prius ut hominē mortuū estima
bat · de caelo secum locutū audierit ·· Cuius testimonium necessario multi sequerentur ·
S cientes eū dē psecutore · non utiq; sine ratione factū defensorē · hac causa excruci
abantur iudei & querebant eū semp interficere ·· Quis scandalizatur & ego non uror ··
S candalizari ÷ carnis pati desideriū quantū ad locum hunc ptin& · quia & cum
multi solent scandalizari · in lecti forma aut pulchritudine corporis aut ppter car
nis calore ·· Apostolus aūt necessitate humanae naturae considerans · uri se dicit ut c
solaretur talib· ē patiens infirmitatem eorū · nec hos eadem rasis sed emonens in humilitate ser
monis · ut spe pmissi pmii repugnent stimulis carnis · ne quis eorū qui ei audiunt
desideriis carnis uicti · desperantes de se · putantes si a non accepto ferre dm̄ si corrigant
& in eisdē · manentes depereant · Si gloriari oport& in his quae infirmitatis meae sunt
gloriabor ·· hoc dic · quia si gloriandū ÷ xpiano in humilitate gloriandū ÷ de qua crescit
apud dm̄ ·· Unde ab alio loco dic · cū infirmor tunc potens sū · hoc ÷ cū humilior p salute frm̄
tunc exaltor · hinc gloriandū ÷ non de carnis p genie quia ÷ quis ex semine abrahae ··
D s pater dn̄i nr̄i ihū xpi scit qui ÷ benedictus in saecula quia non mentior ·· Dm̄ testē dat ut quae dicit

facile credunt. Propter hos dinumerat qui eum non ut uerum apostolum honorificabant. Damasci
princeps gentis arethe regis custodiebat ciuitatem damascenorum ut me conprehenderet et
per fenestram in sporta dimissus sum per murum et sic euasi manus eius. Gloriari oportet sed
non expedit mihi. Princeps damasci uidens iudeos insidias tendentes apostolo implere
uoluit per potentiam malam cogitationem eorum ut ipse eum si posset conprehenderet ut et iudeis
placeret et erat diligens in officio sibi credito uideretur sicut quem perturbatorem audiret
causa quietis interficeret. Hoc in ipsa primordia tunc quando apparuit illi in
uia dominus eunti damascum. Incensi sunt iudaei uidentes eum qui uinctos credentes
in christo uenerat perducere in hierusalem praedicare secum quia uenerat condemnare.
Et sic factum est ut a discipulis per fenestram per murum in sporta dimissus effugeret. Quod
quidam indigne factum dicunt quia non diuino auxilio liberatus est sed quod ab hominibus
fieri ~~solet~~ potuit quid opus erat ut dei suffragio liberaretur. Cum dei suffragium tunc sit ne
cessarium si humanum auxilium deficiat. Quo facto non dicit sibi expedire gloriari
quia praesentis uitae gaudium fragile est. Si enim non euasisset martyrium fecerit. Sed
quia fugiendum in persecutione mandatum est dicto opera effugit. Nec enim debet ali
quis expectare ut in semetipsum peccetur. Ergo gloriandum dicit quia euasit.
Sed non expedit inquit propter superbiam. Quia de humilitate crescitur et in altum diminuitur
proficit nec elatus. Praeterea quia gloriatur morte euasisse quae pro fide infertur nunc
uideri significat pati pro christo. Ideo non expedit gloriari. Ueniam autem ad uisiones
et reuelationes domini. Nunc ostensurus est quo sublatus est ut prouinde quanta et qualia sint.
Quae illi ostensa et dicta possint intellegi nesciat quibus dum uidebatur minor ceteris
apostolis crederetur. Scio hominem inquit in christo ante annos quattuordecim siue in
corpore siue extra corpus nescio deus scit raptum huiusmodi usque ad tertium caelum. Utrumque confirmauit quia
utrumque posse fieri non negauit ut et sine corpore rapi potuisset et cum corpore. Et
forte quibusdam uidetur non magnum esse si homo christi raptus est usque ad tertium caelum cum tertio cir
culo dicatur lunae esse sed non ita est quia ultra omnium mundi sidera rapi intellegitur et ideo
magnificum et mirabile est quod narrat. Significat enim super firmamentum in tertio
numero caelum de spiritalibus caelis raptum semetipsum. Et scio talem hominem siue in
corpore siue extra corpus nescio deus scit quia raptus est in paradisum et audiuit

archana uerba quae non licet homini loqui. pro huiusmodi gloriabor. Bis se raptum dicit
id est hinc usque ad tertium caelum deinde in paradisum caelestem. in quo latronem dominus dixit. quod
futurus esset cum eo in paradiso inquit patris. illic ubi et ciuitas dicitur esse hierusale
mater nostra. Quid ergo mirum si post resurrectionem corpus iam ex parte atque tenuatum
factum immortale futurum credatur in caelis. [illegible]
[illegible] quando non dubitat apostolus adhuc mortale corpus potuisse leua
ri ad caelos et tolli in paradisum dei patris caelestem. pro huiusmodi homine. Id est quoniam
dignus est a deo ut ex hoc experiretur gloriari se dicit. et uult apte dicere quia de se loquitur
ne laudare se uideatur. Et iohannes apostolus cum de se scriberet loqui. hic est autem discipulus
quem diligebat iesus qui et recubuit in cena super pectus eius. ne de se gloriose effari ui
deretur. Pro me autem non gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Sic de se non gloriatur nisi dum pro
deo se perferret. In infirmitatibus sine inquit meis gloriabor. Exponere enim pressuras
passionum et infirmitates angustiarum non uidetur gloriosum sed flebile. Idcirco
semper his gloriari dicit. sciens tamen quia ad perfectum perducunt remunerationum caelestium.
Quid enim tam gloriosum in futuro christiano quam ea quae tunc pro christo in hac uita sibi inrogare. Nam
et si uoluero gloriari non ero stultus. ueritatem enim dicam. hoc dicit quia si meritum suum profiteatur
quod habet apud deum non erit imprudens ueritatem enim loquitur. Ergo si quis pro meritis suis
[illegible] quae sibi ostensa loquatur neutiquam stultus. Sicut tacere est et iam prudens
sed qua causa hinc palam gloriatur nunc sibi ei dicens. Parco autem ne quis me
existimet supra id quod uidet in me aut audit aliquid ex me. Ostendit igitur
qua causa non apte glorietur. ne quis me existimet inquid ultra gloria mea uin
dere qualem se meritorum admittit. hoc significat quos obtrectatores habebat quibus logos
sic supra memorauit. Namque meritorum gloriam bonum sit nocere uitiantem credentes. Et ne sub
limitate reuelationum extollar. Datus est mihi stimulus carnis angelus satanae ut me
colaphizet ne extollar. Dum bonis meritis prouidere cessat deus permittit temptationibus
hos deprimi non solum ne laborum suorum fructibus abdicent. uerum et ut ... fideli
la possessionis aeternae. hoc ergo remedium datum est apostolo ut innumeris pressuris immo
non possit extolli magnitudine reuelationum. Quia otiosum pectus necesse habebat nimis
quae uiderat extolli. Propter hoc ter dominum rogauit ut discederet a me et ait mihi. sufficit

de permissionis

·XX·

tibi gratia mea nam uirtus in infirmitate pficit̃ .· Stimuli diaboli quos pfidiae mentib·
inserens· ad nocendũ dĩ seruis instigat ut cessarent ab eo· ter dñm depcatũ se fuisse & ñ
impetrasse testat̃· non quia despectũ se dicit· sed quia in scius c̃tra se petebat· ut cessa
rent ab eo temptationes p quas pfectior se sciebat· Ideo ad romanos dic̃· nã quid orẽ
mus sicut oportet nescim̃ .· Unde hoc sibi dic̃ responsũ· ut sufficeret sibi gratia dĩ·
qua ut uires tolerandi addebat̃ aut tempus psure adbreuiabat̃· ut deuotio dũ in fir
mitate pressurae accedentis non frangit̃ probata uideat̃ .· Libentissime itaq· magis
gloriabor in infirmitatib· meis· ut inhabitet in me uirtus xpi .· Aptũ est quia tunc
gloriandũ doc& quando minutus humiliat̃· A xpo autẽ uirtus tolerandi pbet̃· ut quia
prius aspere· ac p hoc fastidiandę iniuriae uidebant̃· postea libenter suscipiendae ut
xpi auxilio linirent̃· Libenter ergo cedi se dicit· dummodo a xpo curet̃· sciendo plus
addere medicinã xpi ad salutẽ· quã infirmitas detrahit sanitati .· Propter quod placeo
mihi in infirmitatib· in contumeliis· cũ enĩ infirmor tunc potens sũ· Uerũ est· quia
tunc uincit xpianus cũ pdere putat̃ .· & tunc pdit pfidia cũ se uicisse gratulat̃· plau
det ergo cũ illi insultat̃· & surgit cũ pmit̃ .· Factus sum insipiens uos me coegistis .· Conpul
sum se dic̃ ut quidẽẽt ostender& · et iuxta q· stultus ẽ quid e se uera locutus ẽ .· Sed inclinat
se ut manifest& quia non uolimtate meritũ suũ ostendit .· Ego enĩ debui a uobis cõmen
dari .· Manifestũ ẽ quia hi debuerant testimoniũ ei phibere ad usus obtrectato[res] eius·
apud quos ecclesia constituit· & signorũ prodigia apostolus ostendit· ut hoc tacente
illo eũ defenderent· quę patrẽ habebant in euangelio xpi .· Nihil enĩ minus feci quã
illi ualde apti· Ualde· hoc est nimis· sicut quib· dĩ uidebat̃ .· Nã hoc erant quod & apts
paulus .· hoc ergo dic̃ quia minor non ẽ neq· in pdicatione neq· insignis faciendis aptis
pcessorib· suis· non in dignitate· sed tẽpore .· Nã si de tẽpore pscribendũ putat̃· ante ce
pit iohannes pdicare quã xps .· Et in xpo sic iohannẽ· sed iohannes xpm baptizauit .· Nergo
sic iudicat ds .· Demq· prior secut̃ ẽ andreas saluatorẽ quã petrus· & non tamẽ primatum
accepit andreas sed petrus .· Quare ergo aptis quib· dã ñ uidebat̃· cũ eadẽ poss& p dig[ni]tatẽ
quae & apti .· Ideo dol& et conpulsus ostendit· quid ad dignitatione dñi mereat̃ .· Hinc ẽ unde
ñ solũ minorẽ se nec coactus ẽ profiteri sed & plus omnib· laborasse .· his ergo displic[eb]a&·
& ñ uidebat̃ ẽẽ apts· qui emulatione paternae legis pdicationẽ ei respuebant· quasi inimici

traditionis moysi · quia eam iam cessare dicebat · apostolis magis fauentes & istum his hu
miliantes · quia non tam constanter contra legem aliquid asserebant · Et si nihil sum
tamen signa apostoli facta sunt in uobis in omni potentia signis & prodigiis & uirtutib.
S i se humiliat ut erigat · Patientiam tamen primam memorat · quia diu illos por
tauit · quia inpatientes aegros · Ut adhibita medicina signorum atque uirtutū ·
curaret uulnera erroris illorum · Quid est enim quod minus habuistis ceteris eccle
siis · nisi quod ego ipse non grauaui uos · donate mihi hanc iniuriam · Adhuc per humi
litatem se commendat · ostendit enī minus illos aliquid habuisse ceteris ecclesiis ·
sed & amplius · Euangelium enim di gratis his pdicauit quod nullis concessum ē
ecclesiis · dicente dn̄o · dignus est operarius mercede sua · Si ergo pro bono opere
iniuria inquit dignus sum · ignoscite mihi · Omnis enī stultus boni accusator est ·
ut hos ergo inperitos ostendat · ueniam ab his postulat eius facti de quo laude dignus ē ·
E cce tertio hoc paratus sum uenire ad uos · Et n̄ uos grauabo ne forte hoc intantum
fecisse putaretur ad commendationem sum · Postaū mercedem euangelicae pdicationis
uelle accipere ostendit mea se uoluntate durare · ne factū suum postea emendare uide
ret · & eēt quod ab ob trectatoribus rephenderetur · Non enī quero quae uīa sunt sed
uos · Ostendit ideo se nolle accipere ab eis · ut illos ipsos lucraret ut intellegentes quia
pecuniae preponit eos · tandem cognoscerent affectum illius erga se · Nec enī de
bent filii parentibus thesaurizare sed parentes filiis · Patrem se eorum significat
sicut in prima epistola dicit · p euangelium ego uos genui · Carnales tamen paren
tes sunt qui filiis thesaurizant · Nam spiritales a filiis dignum est ut accipiunt
sumptus ad sustentandam uitam presentem · Non enim magnum est · ut spiritalia
tradentes consequantur carnalia · hic aūt intantum probat se nolle accipere
ut transferat causam carnalis patris ad spiritalem · ut non solum non ab eis accipi
at · sed & si potest fieri · ipse illis tribuat sicut iam supra dixit · Alias ecclās expolia
ui accepto stipendio ad ministerium uestrum · Hoc dicto tangit eos ut intellegant
quantus sit · & quid hi mereantur qui tanti apostoli prouidentiam neglexerint ·
E go uero libentissime inpendam · & super inpendam · & ipse inpendar · pro animabus uris ·
N unc aperte affectum · & caritatem quam circa eos habebat ostendit · quando non

solum sua pro eis impendere & propensius impendere paratum se dicit. sed & se ipsum pro sa
lute animarum eorum etiam mori. sicut & apostolus iohannes dicit. quia exemplo salua
toris pro fratribus inquit etiam animas nostras debemus ponere. Si plurimum uos diligens
minus diligor. Prouocat eos ad amorem quia ipsi plus illum debuerunt diligere. maxime
per quem didicerunt uiam salutis per quem & adquisiti sunt deo. Ex perfidis facti sunt fideles.
& ex contaminatis purificati. Esto autem ego uos non grauaui. sed cum essem astutus dolo uos coe
pi. Omnia quae possent ex aduerso proponi non tacet. ut se purget per omnia. Quia
nihil per circumuentionem egit apud eos. sed in simplicitate [illegible] sibi semel prospiciens his du
plici genere. ut & apud dominum prouideret. & hic censum illorum non quereret. sibi autem
hoc sufficere quod a deo promissum in futurum est. forte enim sus picarentur ideo illum con
tempsisse quia parua erant quae offerebantur ut maiora consequeretur. & circumspiciens
merita sua non pecuniam refutaret. sed numerum indignum sibi estimans contempneret.
Numquid per aliquem eorum quos misi ad uos circumueni uos. Hoc est quod dicit quia quos
misit non illis hoc intimarunt ut si uellent pactum habere apostolum ~~digni quam minus qui~~
~~dignum erat offerebantur~~. Quod con positum apostoli astutia intellegerent ut quod egit
non per contemptum. sed per auaritiam egisse probaretur. Rogaui titum & misi cum illo fra
trem. Numquid auarus in uos fuit titus. nonne eodem spiritu ambulauimus non isdem uestigiis
Apostoli me quia quando ab his quos misit nil tale dictum aut factum est. Una eorum
sententia probatur in bono exclusa suspicione auaritiae. Iterum putatis quod excuse
mus nos apud uos. hoc est quod dicit olim de nobis dubitatis arbitrantes quia non simpliciter
agamus uobiscum. a pseudoapostolis enim exagitabantur quia uolentes depredari
eos: tergiuersatione hoc agere apostolum adserebant quasi ut plus possit accipere.
Coram deo loquimur omnia autem karissimi propter uestram edificationem. Si illos cupit uerum &
bene de se sentire ut & ratione & testificatione satis illis faciat. quia noluit sibi prosit.
talem se probet sed ad aedificationem eorum proficiat ut uel sic amorem illorum circa se
prouocet. dum non grauat censum illorum. & auctoritate potestatis in arguendis uitiis
non inclinat. Sine dubio enim prodest ei qui corripitur ut emendet si prepositus
ideo oblata refutet ut libere arguat. Timeo enim ne cum uenero non quales uolo
ueniam uos. Quia non omnes adhuc quos in prima epistola corripit emendauerant.

quantitate persone illius offerrent quia ideo noluisset accipere quia minus quam dignum erat offerebatur.

in quibus fuerant uitiis reprehensi. Ideo cum auctoritate uult uideri iratus ad illos
ut territi corrigantur. ut tales illos inueniat quales uult. Et ego inueniar uobis
qualem non uultis. hoc dicit ut tales se prebeant ut conueniat eis cum apostolo.
ut inuicem congaudeant sibi. ille enim inuenit aliquem qualem non uult qui se
talem facit ut discordet ab illo. Ne forte sint inter uos contentiones. emulati
ones. animositates. dissensiones. detractiones. susurrationes. tumores. sediciones.
Nunc errores memorat quos in superiori epistola reprehendit quando pro suis deferentes
et alterum alteri preponentes dissidebant abinuicem. Ne iterum cum uenero humiliet
me deus apud uos. et lugeam multos ex his qui ante peccauerunt et non egerunt peniten
ciam super inmundiciam. et fornicacionem et inpudiciciam quam gesserunt.
Hoc premonet ut non illos tales inueniat quales dudum inuenerat. cum uiciis diuer
sis operum inmundorum ut magis nominum. Quia omne opus sine crimine est sed
inordinacionis nomen facit crimen. Tunc enim est inlicitum cum aliter fit quam con
cessum est. Illis ergo peccantibus se humiliari dicit quia incipit ut pius pater peccata
filiorum deflere. Quis enim pater non gaudeat bene agentibus filiis. Sicut enim
necesse est lugeat si praue uersentur. Ideo ammonet ut si qui peccauerunt fornicacioni
aut alterius
inmunditiae uel pudicitiae non egerint penitentiam sicut quidam quos significat
egisse nunc agerent. et ueniens sine tristia esset cum eis. Cum enim dicit et lugeam mul
tos ex his qui ante peccauerint et non egerint penitentiam. probat quosdam ex
his egisse penitentiam. quosdam non egisse. Quod nouatiano aduersum est. Qui dicit
fornicatores non posse peragere penitentiam et recipi in communione. hic probat
per egisse ac per hoc receptos esse in pace ecclesiae. Tres ergo formas peccatorum pro
bat cum fornicationem et inpudicitiam et inmunditiam nominat. Tertio hoc uenio
ad uos. Superius preparatum se dixit nunc iam uenturum. In ore duum testium
uel trium stabit omne uerbum. Hoc secundum legem dicit ut aliquis duobus
aut tribus testibus aut purgetur aut condemnetur. ita et hi tertio aduentu apostoli
ut purgati inueniantur commonet. Predixi enim et predico ut presens secundo
aduentu et absens nunc his qui ante peccauerint et ceteris omnibus quia si uenero
iterum non parcam. Pridem se dixisse significat presentem. ut corrigerent se

necdum pudore corrigerentur .. Et nunc iterum absentem secundum dicere contes
tatur ut post secundam correptionem. si se non emendauerint parcere non debeat.,
Quo probationem queritis eius qui in me loquitur xps. Probationem querunt xpi
loquentis in apostolo dum preceptis non obediunt uolentes probare si audet uin
dicare ut per id intellegatur esse fides auctoritatis ut de cetero timeatur. qui enim
magistrum contempnit emendare sequeretur .. Qui in uobis non infirmatur sed
potens est in uobis. Potens est in illis xps quia uiderunt [illegible] nomine eius mortuos
excitatos. demones fugatos. paralyticos conualuisse [illegible] audisse. mutis reddi
tum affatum. claudos currisse. cecos uidisse. haec omnia uirtutis sunt non infirmitatis..
Denique hac causa adtracti ad fidem sunt., Nam et si crucifixus est ex infirmitate nostra
sed uiuit ex uirtute di.. Uerum est. quia propter peccata nra crucifixus est xps.
ut mortem destruens credentes sibi liberaret ab ea.. Infirmari ergo se passus prop
ter nos ut mortem uinceret in nobis. Descendens enim ad inferos quo omnino pecca
tum nesciebat. et quasi peccator occisus cirographum adae deleuit. ut de cetero
defuncti sub eius nomine a morte non tenerentur sed haberent fiduciam eundi ad
caelos. Propter infirmitatem ergo nram occisus reuixit uirtute patris. ut discipu
lis probaret quae docuerat esse uera exemplo ipse ostenso.. Et enim nos infirma
mur in illo. Hoc ad apostolorum personam pertinet qui eum id est xpm predi
cantes infirmabantur dum iniuriis agebantur. claudebantur. cedebantur..
Sed uiuimus cum ipso ex uirtute di erga uos. Manifestum est quia si a perfidis
infirmabantur. apud credentes non erat haec infirmitas sed profectus. quia
hinc potentiores sunt fideles dum infirmantur. Inlata ergo mors a perfidis
uita est erga credentes., Uirtute enim di resurgent ut uiuant cum xpo..
Uos ipsos temptate si estis in fide. ipsi uos probate .. In inuicem [illegible] se fratres discu
tiant precepit. sollicitiores enim sunt si secum inuicem conferant tempta
tionem. ergo hanc probationem uoluit intellegi. quia omnis probatio temp
tatio est. non tamen omnis temptatio probatio. Si enim ds temptare dicitur
probatio est.. Si autem diabolus temptare dicitur. temptatio est. quia
euertere nititur.. Et homo aliquando temptat ut probet. aliquando

ut capiat. Aut non cognoscitis uos quod xps ihs in uobis est. nisi reprobi estis.
Hoc dicit. quasi probare uos inuicem nesciatis. non cognoscitis quia ihus xps ẽ
in uobis. Et hoc est reprobus ee nescire religionis professionis suae fidem.
Qui enim fidei suae sensum in corde habet. hic scit xpm ihm inesse. Spero
aut cognituros uos quia non sumus reprobi. Prouocat eos ad scientiam fidei
& rectae uitae. Cum enim ceperint scire apostoli sui certam auctoritatẽ
& meritum apud dnm [...]erunt & circa se ee sollicit[...]. Oro aut dm nequicquã
mali faciatis. non ut no[...]obati appareamus. sed ut uos quod bonum est faciatis.
nos autem quasi reprobi simus. Eo affectu quo semper orat pro eis ut a ma
lis temperent. Non ut nos inquit probati appareamus. idest non ut in auc
toritate uideamur uobis peccantibus sed ut uos quod bonum est faciatis.
Nos uero ut quasi reprobi simus quid est hoc orat apostolus ut reprobus sit
non sane sed hoc orat ut his bene agentibus dum non uiderent corripere.
quasi humilientur ut humiliati uel reprobi appareant. Probati enim a
do uidentur dum iudicant peccatores auctoritate concessa. si ergo quos iudicent
non sint. cessante in his auctoritate quasi reprobi uidentur. Non enim pos
sumus aliquid aduersus ueritatẽ sed pro ueritate. hoc dicit quia potestas
non est data contra ueritatem. ut arguant bene uiuentem sed pro ueritate
ut uindicent in eum qui inimicus est legis. Ideoque cessabit potestas. si
quod bonum est fecerint. Unde & ad romanos ait. uis non timere potesta
tem. bonum fac & habebis laudem ex illa. Cum ergo non timet bonum ope
rando euacuata est apud eum potestas. hoc est quasi reprobum ee quia hoc
in eo cessa[...]obatur potestas. Gaudeamus & enim cum nos infirmamur
uos autem fortes estis. hoc est infirmari non exercere potestatẽ. Hos aut
optat fortes ee. ut bene agentes uitia uincant. & prohibeant a se iudicium.
aut correptionem. hoc & oramus uram consummationem. Sentit orans
ut in eo pficiantur nec peccent consummati in uirtute bonae uitae & incor
rupti fide. Idcirco haec absens scribo ut non psens durius agam. Apertum ẽ.
quia ideo absens commonet ut correctiores illos inueniat. Et non illic po

situs increp& cum pudore. ut erubescat qui peccat in coetu fraterno.
Secundum potestatem quam dns dedit mihi in aedificationem. & non in des
tructionem. haec potestas est. qua superius optat eo otiosam his bene
agentib. Si quominus exercere se in hic ut aedificent correpti. n mor
tificati peccatores. Non eni destruunt qui arguunt ut corrigant. sed
aedificant adiutam. De cetero frs gaudete pfecti estote consolationem
percipite. Idem sapite in pace agite. & ds pacis & dil[illegible]s erit uobiscu.
Gaudium hoc de emendatione erit unde & pot[illegible]enire pfectio. Sed
ante erit consolatio. ut spe futurorum deserant psente oblectationem.
Idem aut sapite. hoc ppter ueterem discordiam. ut iam unu sentiant. in pace
agite. si concordes fuerint habebunt pacem. & ds pacis & dilectionis inquit
erit uobiscu. Ds pacis xps est qui dixit. Pacem meam do uobis pacem meam
relinquo uobis. Ipse & ds dilectionis qui iterum ait. Nouum mandatum
do uobis ut diligatis inuicem. Et in hoc inquit cognoscent omis quia mei estis
discipuli. si dilectionem qua dilexi uos habueritis in inuicem. Alia tamen
pax di. alia mundi est. quia & maligni & spurci habent pacem. sed ad damnati
onem. Xpi eni pax libera e a peccatis. pfidia eni fugit dolum spernit.
factis malis repugnat. haec do placita e & amica. diabolo aut inimica.
Hanc qui habuerit. habebit & dilectione simul & dm eoru adiutione ppetuum.
Salutate uos in osculo sco. Haec salutatio ecclesiastica est. quia oscula haec n car
nalia sed spitalia sunt. Quae complexu corporum. animas copulant non de
siderio carnis sed spu. Salutant uos sci omnes. Prouocat eos ad scitatem. ut
ipsi audeant reddere uicem scis in salutatione. Ideo enim a scis salutantur
ut illos imitantur. Gratia dni nri ihu xpi & dilectio di & communicatio sps
sci sit cum omnibus uobis. Trinitatis hic complexio est. & unitas potestatisq;
totius salutis pfectio est. Dilectio enim di misit nobis saluatorem ihm. cui
gratia saluati sumus ut possideamus hanc gratiam salutis. Communicatio
facit sci sps. Haec enim dilectio a do. & saluator gratia xpi tuetur. utrium p
fectio consummatio sit hominis in salutem. Explic it.

EXPLICIT· EPISTOLA· SECUNDA·

DO GRATIAS· AMEN·

ENGILRICUS· SUBDIACONUS· SCRIPSIT·
innomine dni

BIBLIOTHEK KARLSRUHE

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

restauriert April 1970 | R. Kr.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Tractatus Ambrosij in epistolas pauli ad
romanos et chorinthios

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

restauriert April 1970 R. Kr.

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg